

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

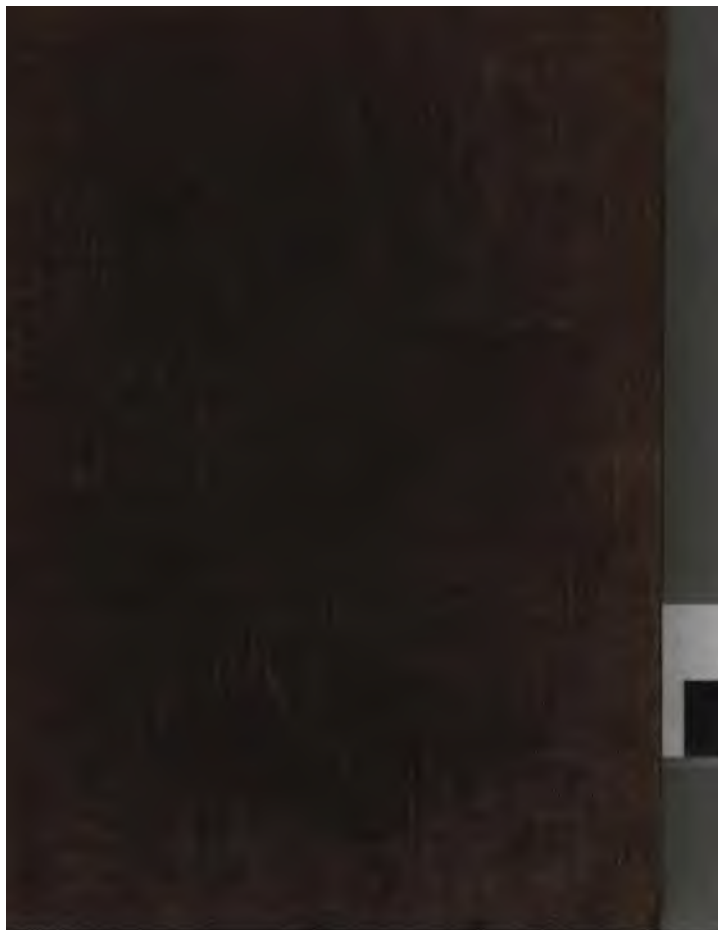
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Ex libris

Thomas Spencer Jerome

12216 Wanja

Buchhandlung
F. ZEDERMAN & ALTMANN *
Dated by
Wien, I. Johan A 438

Silicea & C. 1834, 1835, 1836
CAII SILII ITALICI

P U N I C O R U M

LIBRI XVII.

AD

OPTIMORUM LIBRORUM FIDEM

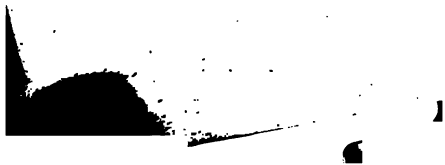
ACCURATE EDITI.

EDITIO STEREOTYPA.

LIPSIAE

SUMTIBUS ET TYPIS CAR. TAUCHNITII.

1834.

NOTITIA LITERARIA.

Ex Fabricij Bibl. lat. ed. Ernesti.

Caius Silius Italicus, ex Italica civitate Pelignorum, ^{Tac. H}
consulatum Romae gessit, quo anno extinctus Nero, ^{3, 65}
i. C. 67. Eo honore an deinde bis iterum functus sit,
incertum est, aliis affirmantibus, aliis negantibus. Ci-
ceronis et praesertim Virgillii ingens cultor fuit, et in
utroque scribendi genere, etiam passibus non aequis,
imitator. In Campania, cum morbi lentitudinem laedia
praevectisset, annos natus 75 decessit, primis annis
Traiani imperatoris. Praenomen eius apud Modium in
votantibus lectionibus, et Glandorpium in Onomasti-
co, non *Caius* est, sed *Publius*: illud verius. *Italici* co-
gnomen consecutus est vel quacunq; alia de causa,
vel quod ipsius aut unius e maioribus ipsius patria fuit
Italica Pelignorum, aut Italica Baeticae, (sequioribus
seculis *Talca*;) dubium enim illud est viris doctissimis
Nic. Antonio Bibliothecae Hispanae vet. lib. 5. pag.
35. seq. et Christophoro Cellario in diss. de Sillio Ita-
lico, edita Halae Sax. 1694. 4. et in dissertationibus
suis Academicis iunctim exensis Lips. 1712. 8. diss.
IV. et prolegomenis Arnoldi Drakenborchii ad Silium
recusa.

Alia de Sillio et ad eius defensionem Nic. Hiero-
nymus Gundlingius in Gundlingianis parte XII. c. 1,
et Nic. Antonius in Bibl. vetere Hispana lib. I. cap. 18.
Inditissimam poemam appellat Thomas de Pinedo
p. 262. ad Stephanum Byz. non sine causa. *Ille qui*

NOTITIA LITERARIA

Callitur Claudius Dausqueius, qui notis ad Silium in descriptione Virtutis et Voluptatis Siliique imitatione sibi expressum persuasum Silio conferre placuit, Staturus acrioris ingenio iudice p. 113 notis ad Catullum, ubi Statius ad excogitandum promptioris utique videtur ille perpetuo languidus, Virgiliani poemator, et plane ad aliorum imitationem con-

stat eius poema heroicum sub Punicorum, de bello Punico secundo, quod aetate prima, sub Domitiano imperatore, usque ad Scipionis Africani triumphum descripsit libris XVII, historicis et poeticis, quam poetae ingenio suo inchoavit: unde maiori cura, quam ingenio, scripsit poema a Poggio Florentino in turri quadam, in huiusmodi libris, durante concilio Constantiensi, a Gualtero Verino, e cuius Florentiae illustrata opera Colomesius ad Gyraldi dialog. IV dicitur et ante Colomesium

ica Metaphrasi hunc poetam donavit *Thomas*, Eques et Regiae Bibliothecae praefectus, 1656 et 1672. cum iconibus aeri incisis, fol. continuavit poema Siliii a Scipionis triumpho ad Iulium usque necem. Non omittendus etiam *Joannes Petrarca*, qui in Africa sua, libris nomine Heroico Latino, bellum Punicum seculum insecuta et Scipionis Africani res descripsit: credunt facturum non fuisse, si tum Siliii carum fuisset. Vid. Apostoli Zeni Dissert. Vol.

Cum Virgilio Silium contulit integro lib. I triumphantis Alexander Rossaeus, secundo ed. n. Multa quoque in Silio emendavit atque addidit praeclearus Ioannes Fridericus Gronovius Observationum.

EDITIONES.

1. prodiiit Romae 1471. fol. una cum Calpurnio Iulio, apud Sweynheim et Pannarz, ex recognitione Andreae Aleriensis. Eodemque anno ibidem editione Pomponii Laeti, item fol. — 1474. fol. — 1480. Romae, fol. — 1481. Parmae, fol. Mediol., ex recogn. Philelfi. — 1483. Venet. — 1492. Venetiis, fol. ed. Locatellus. — 1493. fol. cum comm. Marsi. — 1495. Ven. fol. c. ii. — 1504. Lipsiae, fol. ex rec. Martini Herculi cum argumentis Hermanni Buschii. — 1508. fol. 4. — 1512. Parisiis, c. comm. Marsi. — 1514. fol. 8. per Benessam. — 1515. Florentiae, 8. fol. am ex rec. Nicandri. — 1522. Basil. 8. ap. Aldum. — 1523. Venet. 8. apud Aldum, in qua editione leguntur versus VIII, 145—225. — 1531. Parisiis. Colinaeum. — 1543. Basil. 8. apud Henricum

Primoresque Patrum. Fabius, Tyrren-
Ter centum memorabat avos, quos tu-
tis

- 5 Abstulit una dies, cum Fors non aequi-**
Patricio Cremerae maculavit sanguine
Huic comes aequato sociavit munere
Poplicola, ingentis Volesi Spartana pi-
ls, cultam referens insigni nomine ple-
- 10 Ausonios atavo ducebat consule fastus**
Hos ut depositis portum contingere ve-
Allatum Hannibali, consultaque ferre-
lam medio seram bello poseentia pace
Ductorisque simul conceptas foedere p-
- 15 Ocius armatas passim per litora turme**
Ostentare iubet minitancia signa, rece-
Perfusus clipeos, et tela rubentia caeci
Haud dictis nunc esse locum; strepi-
clamat
- Tyrrhenae clangore tubae, gemituque**
- 20 Dum detur, relegant pontum, neu se ad-**

Inde agitant consulta Patres, curasque fatigant. 675
 Lentulus, ut cernens accensae tecta Sagunti,
 Poscendum poenae iuvenem, celerique negantis
 Exuri bello Carthaginis arva iubebat.
 At Fabius, cauta speculator mente futuri,
 Nec laetus dubiis, parcusque latessere Martem, 680
 Et melior clauso bellum producere ferro,
 Prima super tantis rebus pensanda: ducisne.
 Ceperit arma furor, Patres an signa moveri
 Censuerint; mittique viros, qui exacta reportent.
 Providus haec, ritu vatis, fundebat ab alto 685
 Pectore praemeditans Fabius surgentia bella.
 Ut saepe e celsa grandaevus puppe magister
 Prospiciens signis venturum in carbasa Corum,
 Summo iam dudum substringit lintea malo.
 Sed lacrimae atque ira mixtus dolor impulit omnes 690
 Praecipitare latens fatum: lectique Senatu,
 Qui ductorem adeant: si perstet surdus in armis
 Pactorum, vertant inde ad Carthaginis arces:
 Nec Divum oblitis indicere bella morentur.

L I B E R II.

A R G U M E N T U M.

*Hannibal, ut cernit Latiam per caerulea velis
 Adventare ratem, et mandata afferre Senatus,
 Obstrepere Ausonius lituos jubet. Ocius illi
 Ad muros vertent iter infelicis Elisae.
 Adivat arma Libys, Garamantum praedita sceptris,
 Asbyta: hanc Theron clava deturbat ab alto
 Bellantem curru: Tyrius quem ductor ovantem
 Virginis extinctae spoliis, praeturbidus ira,
 Occupat, et leto damnat, mittitque vicissim.
 Interea Libycis indicit bella profanis
 Cum socio Fabius. Chyperum fulvo aera micantem*

- Ter placitam suasit temerando rumpere pacem.
 Sed medio finem bello excidiumque vicissim
 Molitae gentes: propiusque fuere periclo,
 Quis superare datum. Reseravit Dardanus arces
- 15 Ductor Agenoreas: obsessa Palatia vallo
 Poenorum, ac muris defendit Roma salutem.
 Tantarum causas irarum, odiumque perenni
 Servatum studio, et mandata nepotibus arma,
 Fas aperire mihi, superasque recludere mentes.
- 20 Iamque adeo magni repetam primordia motus.
 Pymalioneis quondam per caerula terris
 Pollutum quiens fraterno crimine regnum
 Fatali Dido Libyes appellitur orae:
 Tum pretio mercata locos, nova moenia ponit,
- 25 Cingere qua secto permissum litora tauro.
 Hic Iuno, ante Argos, (sic credidit alta vetustas)
 Ante Agamemnoniam gratissima tecta Mycenen
 Optavit profugis aeternam condere gentem.
 Verum, ubi magnanimis Romam caput urbibus
 alte
- 30 Exserere, ac missas etiam trans aequora classes
 Totum signa videt victricia ferre per orbem,
 Iam propius metuens, bellandi corda furore
 Phoenicum exstimulat. Sed enim conamine pri-
 mae
- Contuso pugnae, fractisque in gurgite coeptis
- 35 Sicanio Libycis, iterum instaurata capessens
 Arma remolitur. Dux agmina sufficit unus
 Turbanti terras, pontumque movere paranti.
 Iamque Deae cunctas sibi belliger induit iras
 Hannibal: hunc audet solum componere fatis.
- 40 Sanguineo tum laeta viro, atque in regna Latir
 Turbine mox saevo venientum haud inscia c
 dum,
*Intulerit Latio, spreta me, Troius, inquit,
 Exsúl Dardanium, et bis numina capta Pen*

Sceptraque fundarit victor Lavinia Teucris:
 Dum Romana tuae, Ticine, cadavera ripae 45
 Non capiant: similisque mihi per Celtica rura
 Sanguine Pergameo Trebia et stipantibus armis
 Corporibusque virum retro fluat: ac sua largo
 Stagna reformidet Thrasymenus turbida tabo.
 Dum Cannas tumulum Hesperiae, campumque
 cruore 50
 Ausonio mersum sublimis Iapyga cernam:
 Teque vadi dubium coeuntibus, Aufide, ripis
 Per clipeos, galeasque virum, caesosque per artus
 Vix iter Hadriaci rumpentem ad litora ponti.
 Haec ait; ac iuvenem facta ad Mavortia flammam. 55
 Ingenio motus avidus, fideique sinister -
 Is fuit: exsuperans astu; sed devius aequi.
 Armato nullus Divum pudor: improba virtus,
 Et pacis despectus honos: penitusque medullis
 Sanguinis humani flagrat sitis: his super, aevi 60
 Flore virens, aet Aegates abolere, parentum
 Dedeeus, ac Siculo demergere foedera ponto.
 Dat mentem Iuno, ac laudum spe corda fatigat.
 Iamque aut nocturno penetrat Capitolia visu,
 Aut rapidis fertur per summas passibus Alpes, 65
 Saepe etiam famuli turbato ad limina somno
 Expavere trucem per vasta silentia vocem,
 Ac largo sudore virum invenere futuras
 Miscentem pugnas, et inania bella gerentem.
 Hanc rabiem in fines Italiam, Saturniaque arva 70
 Addiderat quondam puero patrius furor. Ortus
 Sarrana prisci Barcae de gente, vetustos
 A Belo numerabat avos. Namque orba marito
 Cum fugeret Dido famulam Tyron, impia diri
 Belides iuvenis vitaverat arma tyranni, 75
 Et se participem casus sociarat in omnes.
 Nobilis hoc ortu, et dextra spectatus Hamilcar,
 Ut fari primamque datum distinguere lingua

Deficiensque manus pharetras sua tela remisit.

At pater in gemino natorum funere Mopsas

Correptos arcus ter maesta movit ab ira:

140 Ter cecidit dextra, et notas dolor abstulit artes.

Poenitet heul sero dulces liquisse penates,

Arreptoque avide, quo concidis, leare, saxo,

Postquam aevum senior percussaque pectora
frustra

Sentit, et, ut tantos compestat morte dolores,

145 Nil opis in dextra, vastae se culmine turris

Praecipitem iacit, et delapsus pondere prono

Membra super nati moribundos explicat artus.

Dum cadit externo Gortynius advena bello,

Iam nova molitus stimulato milite Theron,

150 Alcidae templi custos, araeque sacerdos,

Non expectatum Tyriis effuderat agmen,

Et fera miscebat reserata praecelia porta.

Atque illi non basta manu, non vertice cassis,

Sed, fissis latis humeris et mole iuventae,

155 Agmina vastabat clava, nihil indigus ensis.

Exuviae capiti impositae, tegimenque leonis,

Terribilem attollunt excelso vertice rictum.

Centum angues idem Lernaeaque monstra gereba

In clipeo, et sectis geminam serpentibus hydram

160 Ille Iubam, Thapsumque patrem, clarumque M
cipsam

Nomine avi, Maurumque Sacen, a moenibus acta

Palantesque fuga, praiceps ad litora cursu

Egerat, atque una spumabant aequora dextra.

Nec contentus Idi leto, letoque Cothonis,

165 Marmaridae nec caede Rothi, nec caede Iugurth

Asbytes currum et radiantis tegmina laenae

Poscebat votis, gemmataque lumina peltae,

Atque in belligera versabat virgine mentem.

Quem ruere ut telo vidit regina cruento,

170 Obliquos detorquet equos, laerumque pes

Ferro ignique sequar, Rhoeteaque fata revolvam. 115
Non superi mihi, non Martem cohibentia pacta,
Non celsae obstiterint Alpes, Tarpeiaque saxa.
Hanc mentem iuro nostri per numina Martis,
Per manes, Regina, tuos. Tum nigra triformi
Hostia mactatur Divae, raptimque recludit 120
Spirantes artus poscens responsa sacerdos,
Ac fugientem animam properatis consulit extis.
Ast ubi quaesitas artis de more vetustae
Intravit mentes superum, sic deinde profatur:
Aetolos late consterni milite campos, 125
Idaeoque lacus flagrantes sanguine cerno:
Quanta procul moles scopulis ad sidera tendit,
Cuius in aërio pendent tua vertice castra:
Iamque iugis agmen rapitur; trepidantia fumant
Moenia, et Hesperio tellus porrecta sub axe 130
Sidoniis lucet flammis. Fluit ecce cruentus
Eridanus. Iacet ore truci super arma virosque,
Tertia qui tulerat sublimis opima Tonanti.
Heu! quaenam subitis horrescit turbida nimbis
Tempestat, ruptoque polo micat igneus aether? 135
Magna parant Superi. Tonat alti regia coeli;
Bellantemque Iovem cerno. Venientia fata
Scire ultra vetuit Iuno: fibraeque repente
Conticuere. Latent casus, longique labores.
Sic clausum linquens arcano pectore bellum, 140
Atque hominum finem Gades, Calpenque secutus,
Dum fert Herculeis Garamantica signa columnis,
Occubuit saevo Tyrius certamine ductor.
Interea rerum Hasdrubali traduntur habenae:
Occidui qui solis opes, et vulgus Hiberum, 145
Baeticolasque viros furilis agitabat iniquis.
Tristia corda ducis, simul immedicabilis ira,
Et fructus regni feritas erat: asper amore
Sanguinis, et metui demens credebat honorem:
Nec nota docilis poena satiare furores. 150

Ore excellentem, et spectatum fortibus ansis
Antiqua de stirpe Tagum, Superumque hominum-
que

Immemor, erecto suffixum robore maestis
Ostentabat ovans populis sine funere regem.

155 Auriferi Tagus adscito cognomine fontis,
Perque antra et ripas Nymphis ululatus Hiberis.
Maeonium non ille vadum, non Lydia mallet
Stagna sibi, nec qui riguo perfunditur auro
Campum, atque illatis Hermi flavescit arenis.

160 Primus inire manu, postremus ponere Martem.
Cum rapidum effusus ageret sublinis habenis
Quadrupedem, non ense virum, non eminus hasta
Sistere erat: volitabat ovans, aciesque per ambas
Iam Tagus auratis agnoscebatur in armis.

165 Quem postquam diro suspensum robore vidit
Deformem leti famulus, clam corripit ensem
Dilectum domino, pernixque irrumpit in aulam,
Atque immite ferit geminato vulnere pectus.
At Poeni succensi ira, turbataque luctu

170 Et saevis gens laeta, ruunt, tormenta que portant.
Non ignes, candensque chalybs, non verbera pas-
sim.

Ictibus innumeris lacerum scindentia corpus,
Carnificesve manus, penitusve infusa medullis
Pestis, et in medio lucentes vulnere flammae

175 Cessavere: ferum visu dictuque, per artem
Saevitiae extenti, quantum tormenta iubebant
Creverunt artus: atque, omni sanguine raptO
Ossa liquefactis fumarunt fervida membris.
Mens intacta manet: superat, ridetque dolo

180 Spectanti similis, fessosque labore ministr
Increpitat, dominique crucem clamore
Haec inter spretae miseranda piacula
Erepto trepidus ductore exercitus,
Hannibalem voce, atque alacri cer

Hinc studia accendit patriae virtutis imago, 185
Hinc fama in populos iurati didita belli,
Hinc virides ausis anni, fervorque decorus,
**Atque armata dolis mens, et vis insita fan-
 Primi ductorem Libyes clamore salutant:**
Mox et Pyrenes populi, et bellator Hiberus. 190
Continuoque ferox oritur fiducia menti,
Cessisse imperio tantum terraeque marisque.
Aeoliis candens Austris, et lampade Phoebi
Aestifero Libye torretur subdita Cancro,
Aut ingens Asiae latus, aut pars tertia terris. 195
Terminus huic roseos amnis Ligeus ad ortus
Septeno impellens tumefactum gurgite pontum:
At qua diversas elementior aspicit Arcetos,
Herculeo dirimente freto, diducta propinquis
Europes videt arva iugis: ultra obsidet aequor; 200
Nec patitur nomen proferri longius Atlas,
Atlas subducto tracturus vertice coelum.
Sidera nubiferum fulcit caput, aethereasque
Erigit aeternum compages ardua cervix:
Canet barba gelu, frontemque immanibus umbris 205
Pinea silva premit; vastant cava tempora venti,
Nimbosoque ruunt spumantia flumina rictu.
Tum geminae laterum cautes maria alta fatigant:
Atque ubi fessus equos Titan immersit anhelos,
Flammiferum condunt fumanti gurgite currum. 210
Sed qua se campis squalentibus Africa tendit,
Serpentum largo coquitur secunda veneno.
Felix qua pingues mitis plaga temperat agros,
Nec Cerere Hennaëa, Phario nec victa colono.
Hic passim exsultant Nomades, gens inscia freni; 215
Quis inter geminas per ludum mobilis aures
Quadrupedem flectit non cedens virga lupatis.
Altrix bellorum, bellatorumque virorum
Tellus, nec fidens nudo sine fraudibus ensi.
Altera complebant Hispanae castra cohortes, 220

Auxilia Europa genitoris parta tropaeis.
 Martius hinc sonipes campos hinnitibus implet,
 Hinc iuga cornipedes erecti bellica raptant:
 Non Eleus eat campo ferventior axis.

225 Prodiga gens animae, et properare facillima mortem.

Namque ubi transcendit florentes viribus annos,
 Impatiens aevi spernit novisse senectam,
 Et fati modus in dextra est. Hic omne metallum:
 Electri gemino pallent de semine venae,

230 Atque atros chalybis fetus humus horrida nutrit.
 Sed scelerum causas operit Deus. Astur avarus
 Visceribus lacerae telluris mergitur imis,
 Et redit infelix effosso concolor auro.

Hic certant, Pactole, tibi Duriusque, Tagusque,
 235 Quis super Gravios lucentes volvit arenas,
 Infernae populis referens obliviam Lethes.

Nec Cereri terra indocilis, nec inhospita Baccho,
 Nullaque Palladia sese magis arbore tollit.
 Hae postquam Tyrio gentes cessere tyranno,

240 Utque dati rerum freni, nunc arte paterna
 Conciliare viros; armis consulta Senatus
 Vertere, nunc donis: primus sumsisse laborem,
 Primus iter carpsisse pedes, partemque subire,
 Si valli festinet opus: nec cetera segnis,

245 Quaecumque ad laudem stimulant: somnumque
 negabat

Naturae, noctemque vigil ducebat in armis;
 Interdum proiectus humi: turbaeque Libyssae
 Insignis sagulo duris certare manipulis:

Celsus et in magno praecedens agmine ductor

250 Imperium perferre suum: tum vertice nudo
 Excipere insanos imbres coelique ruinam.
 Spectarunt Poeni, tremuitque exercitus Ast
*Torquentem cum tela Iovem, permixtaque
 Fulmina, et excussos ventorum flatibus*

tibus laceris Scyllaea replevimus antra,
 rus et refluxo spectavimus aequore raptis
 ta e fundo revomentem transtra Charybdis.
 e, (pro demens! propectus inane Deorum!)
 is, Libyaeque procul fluitantia membra. 310
 nis? et patriae exitio tibi nomina quaeris?
 t immensae, visis iuvenilibus armis,
 ent Alpes? subsidet mole nivali
 s aequatum attollens caput Appenninus?
 mpos fac, vane, dari. Num gentibus istis 315
 les animi? aut ferro, flammave fatiscunt?
 tibi Neritia cernes cum prole laborem.
 cit castris miles, galeaque teruntur
 un signatae flava lanugine malae.
 quies aevi nota, exsanguisque merendo 320
 prima inter signa senes, letumque lacessunt.
 go Romanas, perfosso corpore, turmas
 ntorquentes correpta e vulnere vidi;
 umimos, mortisque virum, decorisque fu-
 rorem.
 o absistis, nec te victoribus offers, 325
 um, heu, Carthago; donat tibi sanguinis
 Hannon!
 r ad haec: namque impatiens asperque co-
 quebat
 idum immites iras, mediamque loquentis
 natus erat turbando abrumpere vocem:
 lione, inquit, Libyae Tyrioque Senatu, 330
 Superi!) Ausonius miles sedet? armaque
 tantum
 dum sumta viro? Nam cetera non latet hostis.
 geminas Alpes, Appenninumque minatur:
 freta Sicaniae, et Scyllaei litoris undas:
 rocul est, quin iam manes umbrasque pave-
 scat 335
 nias: tanta accumulata praecordia leto

- Vulneribusque virum, ac tollit sub sidera gentem
 Mortalem, mihi crede, licet formidine turpi
 Frigida corda tremant, mortalem sumimus hostem
- 340 Vidi ego, cum, geminas artis post terga catenis
 Succinctus palmas, vulgo traheretur ovante
 Carceris in tenebras spes et fiducia gentis
 Regulus Hectorae: vidi, cum robore pendens
 Hesperiam cruce sublimis spectaret ab alta.
- 245 Nec vero terrent puerilia protinus ora
 Sub galea, et pressae properata casside malae.
 Indole non adeo segni sumus. Aspice, turmae
 Quot Libycae certant annos anteire labore,
 Et nudis bellantur equis. Ipse, aspice, ductor
- 350 Cum primam tenero vocem proferret ab ore,
 iam bella et lituos, ac flammis urere gentem
 Iurabat Phrygiam, atque animo patria arma mu-
 vebat.
- Proinde polo crescant Alpes, astrisque coruscet
 Appenninus agat scopulos: per saxa nivesque,
 355 (Dicam etenim, ut stimulent atram vel ina-
 mentem)
- Per coelum est qui pandat iter. Pudet Her-
 tritas
- Desperare vias, laudemque timere secundam
 Sed Libyae clades, et primi incendia belli
 Aggerat, atque iterum pro libertate labores
- 360 Hannon ferre vetat. Ponat formidinis aesti
 Parietibusque domus imbellis femina servet
 Singultantem animam: nos, nos contra i'
 hostem,
 Quis procul a Tyria dominos depellere By
 Vel Iove non aequo, fixum est. Sin fat
 gnet,
- 365 Et iam damnata cessit Carthagine Mavr
 Occumbam potius, nec te, patria incli'
 Aeternum famulam, liberque Acheront

am quae (pro Superi!) Fabius iubet? Ocius arma
 exiite, et capta descendite ab arce Sagunti.
 Tum delecta manus scutorum incendat acervos: 370
 Uranturque rates, ac toto absistite ponto.
 Di, procul, o, (merita est nunquam si talia plecti
 Carthago) prohibete nefas, nostrique solutas
 Ductoris servate manus. Ut deinde resedit:
 [Factaque censendi, Patrum de more, potestas: 375
 Hic Hannon reddi propere certamine rapta
 Instat, et auctorem violati foederis addi.]
 Tum vero attoniti, ceu templo irrumperet hostis,
 Exsiluere Patres, Latioque id verteret omen,
 Oravere Deum. At postquam discordia sensit 380
 Pectora, et infidas ad Martem vergere mentes;
 Non ultra patiens Fabius rexisse dolorem,
 Concilium exposcit propere, Patribusque vocatis
 Bellum se gestare sinu pacemque profatus;
 Quid sodeat legere, ambiguis neu fallere dictis 385
 Imperat; ac, saevo neutrum renuente Senatu,
 Ceu clausas acies gremioque effunderet arma,
 Accipite infaustum Libyae, eventuque priori
 Par, inquit, bellum: et laxos effundit amictus.
 Tum patrias repetit pugnandi nuntius arces. 390
 Atque ea dum profugae regnis agitantur Elissae,
 Accitis velox populis, quis aegra lababat
 Ambiguo sub Marte fides, praedaque gravatus
 Ad muros Poenus revocaverat arma Sagunti.
 Ecce autem clipeum, saevo fulgore micantem, 395
 Oceani gentes ductori dona ferebant,
 Callaicae telluris opus, galeamque coruscis
 Subnixam cristis, vibrant cui vertice coni
 Albentis niveae tremulo nutamine pennae;
 Ensem unum, ac multis fatalem millibus hastam. 400
 Praeterea textam nodis auroque trilicem
 Loricam, nulli tegimen penetrabile telo.
 Haec, aere et duri chalybis perfecta metallo,

- Haec vastae lateri turris cum turbine fixa,
 Dum penitus pluteis Vulcanum exercet adesa,
 Arma viresque simul pressit flagrante ruina.
- 365 Tandem condensis actae testudinis armis
 Subducto Poeni vallo, caecaque latebra,
 Pandunt prolapsam suffocatis moenibus urbem.
 Terribilem in sonitum procumbens aggere victo
 Herculeus labor, atque immania saxa resolvens
- 370 Mugitum ingentem coelo dedit. Alpibus altis
 Aeriae rupes, scopulorum mole revulsa,
 Haud aliter scindunt resonanti fragmine montem
 Surgebat cumulo certatim prorutus agger,
 Obstabatque iacens vallum, ne protinus inasent
- 375 Hinc atque hinc acies media pugnare ruina.
 Emicat ante omnes primaevae flore iuventae
 Insignis Rutulo Murrus de sanguine: at idem
 Matre Saguntina Graius, geminoque parente
 Dulichios Italis miscebat prole nepotes.
- 380 Hic magno socios Aradum clamore vocantem,
 Qua corpus loricae inter galeamque patescit,
 Conantis motus specularatus, cuspede sistit;
 Prostratumque premens telo, voce insuper urget
 Fallax Poene, iaces: certe Capitolia primus
- 385 Scandebas victor. Quae tanta licentia voti?
 Nunc Stygio fer bella Iovi. Tum fervidus hastam
 Adversi torquens defigit in inguine Hiberi:
 Oraque dum calcatur iam singultantia leto,
 Hac iter est, inquit, vobis ad moenia Romae.
- 390 O metuenda manus. Sic, quo properatis, eundem
 Mox instaurantis pugnam circumscilicet arma,
 Et raptum nudum clipeo latus haurit Hiberi.
 Dives agri, dives pecoris, famaeque negatus
 Bella feris arcu iaculoque agitabat Hiberus.
- 395 Felix heu! pemorum, et vitae laudandus opac
 Si sua per patrios tenuisset spicula saltus.
Hunc miseratus adest infesto vulnere Ladma

saevum arridens, Narrabis Hamilcaris umbris
 ac, inquit, dextram, quae iam post funera vulgi
 anibalem vobis comitem dabit: et ferit alte 400
 argens gladio cristatae cassidis aera,
 que ipsum tegimen crepitantia dissipat ossa.
 in frontem Chremes intonsam umbrante capillo
 stus, et horrentes effingens crine galeros:
 in Masulus, crudaque virens ad bella senecta 405
 thalo, non pavidus fetus mulcere Icaenas,
 mineaque urna caelatus Bagraa parmam,
 vastae Nasamon Syrtis populator Hyempsal,
 lax in fluctu laceras raptare carinas,
 omnes dextraque cadunt iraque peremti. 410
 non serpentem diro exarmare veneno
 ctus Athyr, tactuque graves sopire chelydros,
 dubiam admoto sobolem explorare ceraste.
 quoque fatidicis Garamanticus accola lucis
 ignis flexo galeam per tempora cornu, 415
 u! frustra reditum sortes tibi saepe locutas
 titumque Iovem increpitans, occumbis, Hiarba.
 iam corporibus cumulatus creverat agger,
 fusaeque atra fumabant caede ruinae.
 in ductorem avido clamore in proelia poscit. 420
 mineus ceu Spartanis latratibus actus,
 in silvam occursu venantum perdidit, hirtor
 rrescit saetis dorso, et postrema capessit
 velia, canentem mandens aper ore cruorem:
 ique gemens geminum contra venabula torquet. 425
 parte ex alia, qua se insperata iuventus
 tulerat portis, ceu spicula nulla manusque
 in ferre exitiumve queant, permixtus utrisque
 anibal agminibus passim furit, et quatit ense,
 itato nuper senior quem fecerat igni 430
 ore ab Hesperidum Temisis: qui carmine pol
 lens
 sbat magica ferrum crudescere lingua:

- 475 Desuper haec coelo spectans Thyrsius alto,
 Illacrimat fractae nequidquam casibus urbis.
 Namque metus, magnique tenent praecepta pa-
 rentis,
 Ne saevae tendat contra decreta novercae.
 Sic igitur, coepta occultans, ad limina sanctae
- 480 Contendit Fidei; secretaque pectora tentat.
 Arcanis Dea laeta, polo tum forte remoto
 Coelicolum magnasolvebat conscia curas:
 Quam tali alloquitur Nemeae pacator honore.
 Ante Iovem generata, decus Divumque hominum-
 que,
- 485 Qua sine non tellus pacem, non aequora norunt,
 Iustitiae consors, tacitumque in pectore numen;
 Exitiumne tuae dirum spectare Sagunti,
 Et tot pendentem pro te, Dea, cernere poenas
 Urbem lenta potes? Moritur tibi vulgus, et unam
- 490 Te matres, vincente Fame, te maesta virorum
 Ora vocant; primaque sonant te voce minores.
 Fer coelo auxilium, et fessis da surgere rebus.
 Haec satus Alcmena: contra cui talia virgo:
 Cerno equidem, nec pro nihilo est mihi foedera
 rumpi;
- 495 Statque dies, ausis olim tam tristibus ultor.
 Sed me, pollutas properantem linquere terras,
 Sedibus his, tectisque novis succedere adegit.
 Secundum in fraudes hominum genus: impialiqui,
 Et, quantum terrent, tantum metuentia regna,
- 500 Ac furias auri, nec vilia praemia fraudum,
 Et super haec, ritu horrificos, ac more ferarum
 Viventes raptos populos, luxuque solutum
 Omne decus, multaque oppressum nocte pudorem.
 Vis colitur, iurisque locum sibi vindicat ensis:
- 505 Et probris cessit virtus. En, aspice gentes;
 Nemo insons: pacem servant commercia culpaee.
 Sed secunda tua fundata ut moenia dextra

- Hac mercede Fides constet delapsa per auras.
 Sic voce instimulans, dextra Dea concita saevam
 Eumenida incussit muris: tremuitque repente
- 545 Mons circum, et gravior sonuit per litora fluctus.
 Sibilat, insurgens capiti, et turgentia circum
 Multus colla micat squalenti tergore serpens.
 Mors graditur, vasto pandens cava guttura rictu,
 Casuroque inhiat populo: tunc luctus, et atri
- 550 Pectora circumstant planctus, maerorque, do-
 lorque:
 Atque omnes adsunt poenae, formaque trifauci
 Personat insomnis lacrimosae ianitor aulae.
 Protinus assimilat faciem mutabile monstrum
 Tiburnae, gressumque simul, sonitumque loquen-
 tis.
- 555 Haec bello vacuos, et saevi turbine Martis
 Lugebat thalamos, Murro spoliata marito;
 Clara genus, Daunique trahens a sanguine nomen.
 Cui vultus induta pares, disiectaque crinem
 Eumenis, in medios irrumpit turbida coetus:
- 560 Et maestas lacerata genas, Quis terminus, inquit?
 Sat Fidei proavisque datum. Vidi ipsa cruentum,
 Ipsa meum vidi lacerato vulnere nostras
 Terrentem Murrum noctes, et dira sonantem:
 Eripe te, coniux, miserandae casibus urbis:
- 565 Et fuge, si terras adimit victoria Poeni,
 Ad manes, Tiburna, meos: cecidere Penates:
 Occidimus Rutuli: tenet omnia Punicus ensis.
 Mens horret; nec adhuc oculis absistit imago.
 Nullane iam posthac tua tecta, Sagunte, vide?
- 570 Felix, Murre, necis, patriaque superstitute feli
 At nos, Sidoniis famulatum matribus actas,
 Post belli casus vastique pericula ponti,
 Carthago adspiciet victrix: tandemque
 mum,
Nocte obita, Libyae gremio captiva iace

A vos, o iuvenes, vetuit quos conscia virtus 575
 osse capi, quis telum ingens contra aspera mors
 est,

Vestris servitio manibus subducite matres.
 Ardua virtutem profert via. Pergite primi
 Nec facilem populis, nec notam invadere laudem.
 His ubi turbatas hortatibus impulit aures, 580

Inde petit tumulum, summo quem vertice montis
 Amphitryoniades spectandum ex aequore nautis
 Straxerat, et grato cineres decorarat honore.
 Excitus sede (horrendum) prorumpit ab ima
 Caeruleus maculis auro squalentibus anguis: 585

Igneae sanguinea radiabant lumina flamma;
 Oraque vibranti stridebant sibila lingua:
 Isque inter trepidos coetus, mediamque per urbem
 Volvitur, et muris propere delabitur altis,
 Ac similis profugo vicina ad litora tendit, 590

Spumantisque freti praeceps immergitur undis.
 Tum vero excussae mentes, ceu prodita tecta
 Expulsi fugiant manes, umbraeque recusent
 Captivo iacuisse solo. Sperare saluti
 Pertaesum: damnantque cibos: agit addita Erin-
 nys. 595

Haud gravior duris Divum inclementia rebus,
 Quam leti proferre moras: abrumpere vitam
 Ocius attoniti quaerunt, lucemque gravantur.
 Certatim structus surrectae molis ad astra
 In media stetit urbe rogos; portantque, trahunt-
 que 600

Longae pacis opes; quaesitaque praemia dextris,
 Callaico vestes distinctas matribus auro,
 Armaque Dulichia proavis portata Zacyntho, 605
 Et prisca advectos Rutulorum ex urbe Penates:
 Huc quidquid superest captis, clipeosque, simul-
 que 605

Infaustos iaciunt enses, et condita bello

mandati summa est: Dum stas, omnesque
st illi celerant, qua proxima litora, gressum,
et fugiunt tumido per spumea caerulea velo.
ellebat somnos Tithoni roscida coniux,
et rutilus primis sonipes hinnitibus altos
efflarat montes, roseasque movebat habenas.
In celsa e muris exstructa mole iuventus
lausam nocturnis ostentat turribus urbem.
Serum omnes pendent actus, et milite maesto
peraxata obsidio, ac pugnandi substitit ardor,
aque duces versae tanto discrimine curae.
Aetherea Rutulis longinqua per aequora vectis
Ierculei ponto coespere consistere colles,
et nebulosa iugis attollere saxa Monoeci.
Thracius hos Boreas scopulos immitia regna
solus habet, semperque rigens nunc litora pul
sunc ipsas alis plangit stridentibus Alpes:
tque ubi se terris glaciali fundit ab Arcto,
laud ulli contra fiducia surgere vento.
Iorticibus torquet rapidis mare, fractaque ai

Eurymedon, inter miseræ lamenta senectæ :
 Dumque malis turbata parens, deceptaque visis,
 Quo ruis ? Huc ferrum, clamat, converte, Lycorma;
 Ecce simul iugulum perfoderat ense Lycormas.
 Sed magno, Quinam, Eurymedon, furor iste ? so-
 nabat 645

Cum planctu; geminaeque nota decepta figurae,
 Funera mutato revocabat nomine mater :
 Donec, transacto tremebunda per ubera ferro,
 Tunc etiam ambiguos cecidit super inscia natos.
 Quis diros urbis casus, laudandaque monstra, 650

· Et Fidei poenas, et tristia fata piorum
 Imperet evolvens lacrimis ? Vix Punica fletu
 Cessassent castra, ac miserescere nescius hostis.
 Urbs, habitata diu Fidei, coeloque parentem
 Murorum repetens, ruit inter perfida gentis 655
 Sidoniae tela, atque immania facta suorum,
 Iniustus neglecta Deis : furit ensis et ignis :
 Quique caret flamma, scelerum est locus. Erigit
 atro

Nigrantem fumo rogas alta ad sidera nubem.
 Ardet in excelso proceri vertice montis 660

Arx, intacta prius bellis : hinc Punica castra,
 Litoraue, et totam soliti spectare Saguntum :
 Ardent tecta Deum. Resplendet imagine flammae
 Aequor, et in tremulo vibrant incendia ponto.
 Ecce inter medios caedum Tiburna furores, 665

Fulgenti dextram mucrone armata mariti,
 Et laeva infelix ardentem lampada quassans,
 Squalentemque erecta comam, ac liventia planctu
 Pectora nudatis ostendens saeva lacertis,
 Ad tumulum Murri super ipsa cadavera fertur. 670
 Qualis, ubi inferni dirum tonat aula parentis,
 Iraque turbatos exercet regia manes,
 Allecto solium ante Dei sedemque tremendam
 Tartareo est operata Iovi, poenasque ministrat.

- 675 Arma viri, multo nuper defensa cruore,
 imponit tumulo illacrimans: manesque *pre cata*
 Acciperent sese, flagrantem lampada subdit.
 Tunc rapiens letum, Tibi ego haec, ait, opti
 conflux,
- Ad manes, en, ipsa fero: sic ense recepto
- 680 Arma super ruit, et flammam invadit hianta.
 Semisambusta iacet nullo discrimine passiva,
 Infelix obitus, permixto funere, turba.
 Ceu, stimulante fame, cum victor ovilia tandem
 Faucibus invasit siccis leo, mandit hianti
- 685 Ore fremens imbellis pecus, patuloque redunda
 Gutture ructatus large cruor: incubat atris
 Semesae stragis cumulis; aut, murmure anhel
 Infrendens, laceros inter spatiat acervos.
 Late fusa iacent pecudes, custosque Molossus,
- 690 Pastorumque cohors, stabulique gregisque m
 gister;
 Totaque vastatis disiecta mapalia tectis.
 Irrumpunt vacuum Poeni tot cladibus arcem.
 Tum demum ad manes, perfecto munere, Erius
 Iunoni laudata redit, magnamque superba
- 695 Exsultat rapiens secum sub Tartara turbam.
 At vos, siderea, quas nulla aequaverit aetas,
 Ite, decus terrarum, animae, venerabile vulgus
 Elysium et castas sedes decorata piorum,
 Cui vero non aequa dedit victoria nomen,
- 700 (Audite, o gentes, neu rumpite foedera pacis,
 Nec regnis postferte fidem!) vagus exsul in ora
 Errabit toto, patriis proiectus ab oris;
 Tergaque vertentem trepidans Carthago videt
 Saepes Saguntinis somnos exterritus umbris
- 705 Optabit cecidisse manu; ferroque negato,
 Invictus quondam Stygias bellator ad undas
 Deformata feret liventi membra veneno.

LIBER III.

ARGUMENTUM.

*Postquam clara fide, Poeno sub Marte, Saguntus
Arsit, ad Hammonis scitatum oracula Bostar
Mittitur, ut Superis quaenam sit fixa voluntas
Imperio super, et rerum novitate reportet.
Ipsa ad vicinos ductor, cum coniuge, Gades
Navigat, et spoliis onerat feralibus aras
Herculeas: post haec curam seponit ab armis
Cum puero, nondum bis seni mensis, Imilcen:
Et nova mox petitur Carthago classe per un das.
Atque hic nocturna specie mirabile monstrum
Vidit, in Italicam stimulans fera pectora gentem.
Quo circa innumera Romana in proelia turmis
Collectus, propere trans Alpes signa ferebat,
Laetaque Taurinis statuit tentorium campis.*

Postquam rupta fides Tyriis, et moenia castae,
Non aequo Superum genitore, eversa Sagunti;
Extemplo positos finiti cardine mundi
Victor adit populos, cognataque limina Gades.
Nec vatum mentes agitare et praescia corda 5
Cessatum super imperio. Citus aequore Bostar
Vela dare, et rerum praenosceri fata iubetur.
Prisca fides adytis longo servatur ab aevo,
Qua sublime sedens, Cirrhaeis aemulus antris,
Inter anhelantes Garamantas corniger Hammon 10
Fatidico pandit venientia secula luco.
Hinc omen coeptis, et casus scire futuros
Ante diem, bellique vices novisse petebat.
Exin clavigeri veneratus numinis aras
Captivis onerat donis, quae nuper ab arce 15
Victor fumantis rapuit semusta Sagunti.
Vulgatum (nec cassa fides) ab origine fani
Impositas durare trabes, solasque per aevum
Condentum novisse manus: hinc credere gaudent

SILIUS ITAL.

D

- 20 Consedisse Deum, seniumque repellere templis.
 Tum, quis fas et honos adyti penetralia nosse,
 Femineos prohibent gressus, ac limine curant
 Saetigeros arcere sues: nec discolor ulli
 Ante aras cultus: velantur corpora lino,
- 25 Et Pelusiaco praefulget stamine vertex.
 Discinctis mos tura dare, atque e lege parentum
 Sacrificam lato vestem distinguere clavo.
 Pes nudus, tonsaeque comae, castumque cubile,
 Irrestincta focus servant altaria flammae.
- 30 Sed nulla effigies, simulacrave nota Deorum
 Maiestate locum et sacro implevere timore.
 In foribus labor Alcidae Lernaea recisis
 Anguibus hydra iacet, nexuque elisa leonis
 Ora Cleonaei patulo caelantur hiatu.
- 35 Ast Stygius, saevis terrens latratibus umbras,
 Ianitor, aeterno tum primum tractus ab antro,
 Vincula indignatur, metuitque Megaera catenas.
 Iuxta Thraces equi, pestisque Erymanthia, et altos
 Acripedis ramos superantia cornua cervae.
- 40 Nec levior vinci Libycae telluris alumnus
 Matre super, stratique genus deforme bimembres
 Centauri, frontemque minor truncam amnis A-
 carnan.

Inter quae fulget sacratis ignibus Oete,
 Ingentemque animam rapiunt ad sidera flammae.

45 Postquam oculos varia implevit virtutis imago,
 Mira dehinc cernit: surgentis mole profundi
 Iniectum terris subitum mare, nullaque circa
 Litora, et infuso stagnantes aequore campos.
 Nam qua caeruleis Nereus evolvitur antris,

50 Atque imo freta contorquet Neptunia fundo,
 Proruptum exundat pelagus, caecosque relaxans
 Oceanus fontes torrentibus ingruit undis.
*Tum vada, ceu saevo penitus permota tridenti,
 Luctantur terris tumefactum imponere pontum.*

Mox remeat gurgēs, tractoque relabitur aestu, 55
 Ac ratis erepto campis deserta profundo,
 Et fusi transtris exspectant aequora nautae.
 Cymothoes ea regna vagae, pelagique labores
 Luna movet: Luna, immissis per caerula bigis,
 Fertque refertque fretum, sequiturque reciproca
 Tethys. 60

Haec prope spectata duci: nam multa fatigant.
 Cararum prima exercet, subducere bello
 Consortem thalami, parvumque sub ubere natum.
 Virgineis iuvenem taedis, primoque Hymenaeo 65
 Imbuerat coniux, memorique tenebat amore.
 At puer, obsessae generatus in ore Sagunti,
 His senos Lunae nondum compleverat orbis.
 Quos, ut seponi stetit, et secernere ab armis,
 Aifatur ductor: Spes o Carthaginis altae,
 Nate, nec Aeneadam levior metus, amplior, oro, 70
 Sis patrio decore, et factis tibi nomina condas,
 Quid superes bellator avum: iamque aegra timoris
 Roma tuos numeret lacrimandos matribus annos.
 Ni praesaga meos ludunt praecordia sensus,
 Ingens hic terris crescit labor; ora parentis 75
 Agnosco, torvaque oculos sub fronte minaces,
 Vagitumque gravem, atque irarum elementa mea-
 rum.

Si quis forte Deum tantos inciderit actus,
 Ut nostro abrumpat leto primordia rerum;
 Hoc pignus belli, coniux, servare labora. 80
 Cumque datum fari, duc per cunabula nostra;
 Tangat Elissaeas palmis puerilibus aras,
 Et cineri iuret patrio Laurentia bella.
 Inde, ubi flore novo pubescet firmior aetas,
 Emicet in Martem, et, calcato foedere, victor 85
 In Capitolina tumulum mihi vindicet arce.
 Tu vero, tanti felix quam gloria partus
 Exspectat, veneranda fide, discede pericla

- Incerti Martis, durosque relinque labores:
 90 Nos clausae nivibus rupes, suppositaque coelo
 Saxa manent; nos, Alcidae mirante noverca,
 Sudatus labor, et, bellis labor acrior, Alpes.
 Quod si promissum vertat Fortuna favorem,
 Laevaue sit coeptis, te longa stare senecta,
 95 Aevumque extendisse velim: tua iustior aetas,
 Ultra me improperae ducant cui fila sorores.
 Sic ille. At contra Cirrhaei sanguis Imilce
 Castalii, cui materno de nomine dicta
 Castulo Phoebai servat cognomina vatis,
 100 Atque ex sacrata repetebat stirpe parentes:
 Tempore quo Bacchus populos domitabat Hiberos.
 Concutiens thyrsos atque armata Maenade Calpen,
 Lascivo genitus Satyro nymphaque Myrice,
 Milichus indigenis late regnarat in oris,
 105 Cornigeram attollens genitoris imagine frontem.
 Hinc patriam clarumque genus referebat Imilce,
 Barbarica paulum vitiafo nomine lingua.
 Quae tunc sic lacrimis sensim manantibus infit:
 Mene, oblite tua nostram pendere salute,
 110 Abnuis inceptis comitem? Sic foedera nota,
 Primitiaeque tori, gelidos ut scandere tecum
 Deficiam montes coniux tua? Crede vigori
 Femineo: castum haud superat labor ullus amo-
 rem.
 Sin solo aspicimur sexu, fixumque relinqui:
 115 Cedo equidem, nec fata moror: Deus annuat, oro.
 I felix, i numinibus votisque secundis:
 Atque, acies inter flagrantiaque arma, relictas
 Coniugis et nati curam servare memento.
 Quippe nec Ausonios tantum, nec tela, nec ignea,
 120 Quantum te, metuo: ruis ipsos acer in enses,
 Obiectasque caput telis: nec te ulla secundo
*Eventu satiât virtus: tibi gloria soli
 Fine caret, credisque viris ignobile letum*

Belligeris in pace mori. Tremor implicat artus:
Nec quenquam horresco, qui se tibi conferat unus. 125
Sed tu, bellorū genitor, miserere, nefasque
Averte, et serva caput inviolabile Teucris.
Iamque adeo egressi steterant in litore primo,
Et promota ratis, pendentibus arbore nautis,
Aptabat sensim pulsanti carbasa vento ; 130
Cum, lenire metus properans, aegramque levare
Attonitis mentem curis, sic Hannibal orsus:
Omnibus parce et lacrimis, fidissima coniu.
Et pace et bello cunctis stat terminus aevi,
Extremumque diem primus tulit: ire per ora 135
Nomen in aeternum paucis mens ignea donat,
Quos pater aethereis coelestum destinat oris.
An Romana iuga, et famulas Carthaginis arces
Perpetiar? Stimulant manes, noctisque per umbras
Increpitans genitor: stant arae atque horrida sacra 140
Ante oculos, brevitatsque vetat mutabilis horae
Prolatare diem. Sedeamne, ut hoverit una
Me tantum Carthago? et, qui sim, nesciat omnis
Gens hominum? letique metu decora alta relin-
quam?
Quantum etenim distant a morte silentia vitae? 145
Nec tamen incautos laudum exhorresce furores:
Et nobis est lucis honos, gaudetque senecta
Gloria, cum longo titulis celebratur in aevo.
Te quoque magna manent suscepti praemia belli:
Dent modo se Superi, Thybris tibi serviet omnis, 150
Iliacaeque nurus, et dives Dardanus auri.
Dumque ea permixtis inter se fletibus orant,
Confusus pelago celsa de puppe magister
Cunctantem ciet. Abripitur divulsa marito.
Haerent intenti vultus, et litora servant; 155
Donec, iter liquidum volucris rapiente carina,
Consumsit visus pontus, tellusque recessit
At Poenus belli curis avertere amorem

- Apparat; et repetit properato moenia grossa.
 160 Quae dum periustrat, crebroque obit omnia visa,
 Tandem sollicito cessat vis dura labori,
 Belligeramque datur somno componere mentem.
 Tum pater omnipotens gentem exercere periculis
 Dardanium, et fama saevorum tollere ad astra
- 165 Bellorum meditant, priscoque referre labores,
 Praecipitat consultata viri; sequemque quietem
 Terret, et inanis rumpit formidine somnos.
 Iamque per humentem noctis Cyllenius umbram
 Aligero lapsu portabat iussa parentis.
- 170 Nec mora. Mulcentem securo membra sopore
 Aggreditur iuvenem, ac monitis incessit amaris:
 Turpe duci totam somno consumere noctem,
 O rector Libyae. Vigili stant bella magistro.
 Nam maria effusas carnes turbare carinas,
- 175 Et Latiam toto pubem voltare profundo,
 Dum lentus coepti terra cunctaria Hibera.
 Scilicet, id satis est decoris, memorandaque vir-
 tus,
 Quod tanto cecidit molimine Graia Saguntos!
- 180 En age, si quid inest animo par fortibus ausis,
 Fer gressus agiles mecum, et comitare vocantem
 Respexisse veto: (monet hoc pater ille Deorum
 Victorem ante altae statuum moenia Romae.
 Iamque videbatur dextram iniectare, graduque
 Laetantem trahere in Saturnia regna citato;
- 185 Cum subitus circa fragor, et vibrata per auras
 Exterrent saevis a tergo sibilla linguis:
 Ingentique metu Divum praecepta paventi
 Effluxere viro, et turbatus lumina flectit.
 Ecce iugis rapiens silvas, ac robora vasto
- 190 Contorta amplexu, tractaque per invia rupes
 Ater letifero stridebat turbine serpens.
 Quantus non aequas periustrat flexibus Aet-
 Et geminum lapsu sidus circumligat angula:

Immani tantus fauces diducit hiatu,
 Attollensque caput nimbosis montibus aequat. 195
 Congeminat sonitus rupti violentia coeli,
 Imbriferamque hiemem permixta grandine torquet.
 Hoc trepidus monstro (neque enim sopor ille, nec
 altae
 Vis aderat noctis, virgaque fugante tenebras
 Miscuerat lucem somno Deus) ardua quae sit, 200
 Scitatur, pestis; terrasque urgentia niembra
 Quo ferat, et quosnam populos deposcat hiatu.
 Cui gelidis almae Cyllenes editus antris:
 Bella vides optata tibi. Te maxima bella,
 Te strages nemorum, te moto turbida coelo 205
 Tempestas, caedesque virum, magnaeque ruinae
 Idaei generis, lacrimosaque fata sequuntur.
 Quantus per campos populatis montibus actas
 Contorquet silvas squalenti tergo serpens,
 Et late humectat terras spumante veneno: 210
 Tantus, perdomitis decurrens Alpibus, atro
 Involves bello Italiam, tantoque fragore
 Eruta convulsis prosternes oppida muris.
 His aegrum stimulis liquere Deusque soporque.
 It membris gelidus sudor: laetoque pavore 215
 Promissa evolvit somni, noctemque retractat.
 Iamque Dedm regi Martique sub omine fausto
 Instauratus honos; niveoque ante omnia tauro
 Placatus meritis monitor Cyllenius aris.
 Extemplo edicit convellere signa, repensque 220
 Castra quatit clamor permixtis dissona linguis.
 Prodit, Calliope, famae, quos horrida coepta
 Excierint populos, tulerintque in regna Latini:
 Et quas indomitis urbes armarit Hiberis,
 Quasque Paraetonio glomerarit litore turmas 225
 Ausa sibi Libye rerum deposcere frenos,
 Et terris mutare iugum. Non ulla, nec unquam
 Saevior it trucibus tempestas acta procellis:

- Nec bellum raptis tam dirum mille carinis
 230 Acrius infremuit, trepidumque exterruit orbem.
 Princeps signa tulit Tyria Carthagine pubes,
 Membra levis, celsique decus fraudata superbus
 Corporis; at docilis fallendi, et nectere tectos
 Numquam tarda dolos. Rudis his tunc parma
 brevique
- 235 Bellabant ense; at vestigia nuda, sinusque
 Cingere inassuetum; et rubrae velamine vestis
 Ars erat in pugna fusum oculuiasse cruorum.
 His rector fulgens ostro super altior omnes
 Germanus nitet Hannibal, gratoque tumultu
- 240 Mago quatit currus, et fratrem spirat in armis.
 Proxima Sidoniis Utica est effusa maniplis,
 Prisca situ, veterisque ante arces condita Byrsae
 Tum, quae Sicani praecinxit litora muro,
 In clipei speciem curvatis turribus, Aspis.
- 245 Sed dux in sese converterat ora Sychaeus,
 Hasdrubalis proles, cui vano corda timore
 Maternum implebat genus; et resonare superbo
 Hannibal haud unquam cessabat avunculus ore.
 Affuit undosa cretus Berenicide miles;
- 250 Nec, tereti dextras in pugnam armata dolone,
 Destituit Barce sitientibus arida venis.
 Nec non Cyrene Pelopei stirpe nepotis
 Battiadas pravos fidei stimulavit in arma:
 Quos trahit antiquo laudatus Hamilcare quondam
- 255 Consilio viridis, sed belli serus, Ilertes.
 Sabratha tum Tyrium vulgus, Sarranaque Leptis
 Oeaeque Trinacrios Afris permixta colonos,
 Et Tingin rapido mittebat ab aequore Lixus.
 Tum Vaga, et antiquis dilectus regibus Hippos,
 260 Quaeque procul cavit non aequos Ruspina fluctus
 Et Zama, et uberior Rutulo nunc sanguine Tha
 psua.
- Ducit tot populos, ingens et corpore et armis,*

ileam factis servans ac nomine famam,
 us, celsumque caput super agmina tollit.
 e Aethiopes, gens haud incognita Nilo, 265
 agneta secant: solis honor ille metalli,
 um chalybem vicino ducere saxo.
 mul, immitem testantes corpore solem,
 i venere Nubae. Non aerea cassis,
 rica riget ferro, nec tenditur arcus: 270
 ora multiplici mos est defendere lino,
 o munire latus, scelerataque succis
 la dirigere, et ferrum infamare veneno.
 rimum castris Phoenicum tendere ritu
 hii didicere Macae. Squalentia barba 275
 ris: humerosque tegunt velamine capri
 ro: panda manus est armata cateia,
 color contra caetra, et falcatus ab arte
 Adyrmachidis, ac laevo tegmina crure.
 ensis asper populus, victuque maligno: 280
 alida tristes epulae torrentur arena.
 et Massyli fulgentia signa tulere,
 ridum veniens lucis domus ultima terrae.
 nit intortos demissus vertice crines
 us atrox, qui sacratas in litore silvas, 285
 inter frondes revirescere viderat aurum.
 uoque desertis in castra mapalibus itis,
 ri gregibus Gaetulia sueta ferarum,
 itisque loqui, et sedare leonibus iras:
 domus; plaustris habitant: migrare per arva 290
 atque errantes circumvectare penates.
 nulle alipedes turmae, velocior Euris,
 tus virgae sonipes in castra ruebant.
 rnix cum densa vagis latratibus implet
 or dumeta Lacon, aut exigit Umber 295
 agax e calle feras, perterrita late
 a praecipitant volucres formidine cervi.
 it haud laeto vultu, nec fronte serena,

Asbytes nuper caesae germanus, Acherras.

- 300 Marmaridae, medicum vulgus, strepuere cate-
vis:

Ad quorum cantus serpens oblita veneni,
Ad quorum tactum mites iacuere cerastae.
Tum, chalybis pauper, Baniurae cruda iuventu
Contenti parca durasse hastilia flamma;

- 305 Miscebant avidi trucibus fera murmura linguis.
Nec non Autololes, levibus gens ignea plantis;
Cui sonipes cursu, cui cesserit incitus amnis,
Tanta fuga est: certant pennae; campumque v-
latu

Cum rapuere, pedum frustra vestigia quaeras.

- 310 Spectati castris, quos succo nobilis arbor,
Et dulci pascit lotos nimis hospita bacca.
Quique atro rabidas effervescente veneno
Dipsadas immensis horrent Garamantes arenis.
Fama docet, caecae rapuit cum Gorgonis ora
315 Perseus, in Libyam dirum fluxisse cruorem;
Inde Medusaeis terram exundasse chelydris.
Millibus his ductor spectatus Marte Coaspes,
Neritia Meninge satus, cui tragula semper
Fulmineam armabat, celebratum missile, de-
tram.

- 320 Hinc coit aequoreus Nasamon, invadere fluctu
Audax naufragia, et praedas avellere ponto:
Hinc, qui stagna colunt Tritonidos alta paludis
Qua virgo (ut fama est) bellatrix edita lympha
Invento primam Libyen perfudit olivo.

- 325 Nec non totus adest vesper, populique reposti.
Cantaber ante omnes, hiemisque aestusque f-
misque

Invictus, palmamque ex omni ferre labore.

Mirus amor populo, cum pigra incanuit aetas,

Imbelles iam dudum annos praevertere saxo,

- 330 Nec vitam sine Marte pati. Quippe omnis in art

- Lucis causa sita, et damnatum vivere paci.
 Venit et Aurorae lacrimis perfusus in orbem
 Diversum, patrias fugit cum devius oras,
 Armiger Eoi non felix Memnonis Astyr.
 His parvus souipes, nec Marti notus: at idem 335
 Aut inconcusso glomerat vestigia dorso,
 Aut molli pacata celer rapit esseda collo.
 Cydnus agit, iuga Pyrenes venatibus acer
 Metiri, iaculove extendere proelia Mauro.
 Venere et Celtæ sociati nomen Hiberis. 340
 His pugna cecidisse decus, corpusque cremari
 Tale nefas. Coelo credunt Superisque referri,
 Impastus carpat si membra iacentia vultur.
 Fibrarum et pennae divinarumque sagacem
 Flammaram, misit dives Callaëcia pubem, 345
 Barbara nunc patriis ululantem carmina linguis,
 Nunc, pedis alterno percussa verberare terra,
 Ad numerum resonans gaudentem plaudere caetras.
 Haec requies ludusque viris, ea sacra voluptas
 Cetera femineus peragit labor: addere sulco 350
 Semina, et impresso tellurem vertere aratro,
 Segne viris. Quidquid duro sine Marte gerendum,
 Callaici coniux obit irrequieta mariti.
 Hos Viriathus agit, Lusitanumque remotis
 Extractum lustris: primo Viriathus in aevo, 355
 Nomen Romanis factum mox nobile damnis.
 Nec Corretani, quondam Tirynthia castra,
 Aut Vasco, insuetus galeae, ferre arma morati.
 Non, quae Dardanos post vidit, Herda, furores,
 Nec qui, Massageten monstrans feritate parentem, 360
 Cornipedis fusa satiaris, Concane, vena.
 Iamque Ebusus Phoenissa movet, movet Arbacus
 arma,
 Aclýde, vel tenui pugnax instare veruto:
 Iam cui Tlepolemus sator, et cui Lyndus origo,
 Funda bella serens Baliares et alite plumbo; 365

- Et quos nunc Gravios violato nomine Graidm
 Oeneae misere domus, Aetolaque Tyde.
 Dat Carthago viros, Teucro fundata vetusto,
 Phocaicae dant Emporiae, dat Tarraco pubem
 370 Vitifera, et Latio tantum cessura Lyaeo.
 Hos inter clara thoracis luce nitebat
 Sedetana cohors, quam Sucro rigentibus undis,
 Atque altrix celsa mittebat Saetabis arce,
 Saetabis et telas Arabum sprevisse superba,
 375 Et Pelusiaco filum componere lino.
 Mandonius populis, domitorque insignis equorum
 Imperitat Caeso, et socio stant castra labore.
 At Vectonum alas Balarus probat aequore aperto
 Hic adeo, cum ver placidum, flatusque tepescit,
 380 Concubitus servans tacitos, grex perstat equa
 rum,
 Et Venerem occultam genitali concipit aura.
 Sed non multa dies generi: properatque senectus
 Septimaque his stabulis longissima ducitur aetas
 At non Sarmaticos attollens Uxama muros
 385 Tam levibus persultat equis. Hinc venit in arma
 Haud aevi fragilis sonipes, crudoque vigore
 Asper frena pati, aut iussis parere magistris.
 Rhyndacus his ductor; telum sparus. Ore fera
 rum
 Et rictu horrificant galeas; venatibus aevum
 390 Transigitur, vel, more patrum, vis raptaque pa-
 scunt.
 Fulgent praecipuis Parnasia Castulo signis,
 Et celebre Oceano atque alternis aestibus Hispal
 Ac Nebrissa Dionyseis conscia thyrsis,
 Quam Satyri coluere leves, redimitaque sacra
 395 Nebride, et arcano Maenas nocturna Lyaeo.
 Arganthiacos armat Carteia nepotes.
 Rex proavis fuit humani ditissimus aevi,
 Ter denos decies emensus belliger annos.

LCD

- Armat Tartessos, stabulanti conscia Phoebō,
 Et Munda, Hemathios Italis paritura labores: 406
 Nec decus auriferae cessavit Corduba terrae.
 Hos duxere viros flaventi vertice Phorcys,
 Spiciferisque gravis bellator Arauricus oris
 Aequales aevi; genuit quos ubere ripa
 Palladio Baetis umbratus cornua ramo. 405
 Talia Sidonius per campos agmina ductor
 Pulvere nigrantes raptat, lustransque sub armis,
 Qua visu comprehendere erat, fulgentia signa
 Ibat ovans, longaque umbram tellure trahebat.
 Non aliter, quoties perlabitur aequora curru, 410
 Extremamque petit, Phoebea cubilia, Tethyn
 Frenatis Neptunus equis, fluit omnis ab antris
 Nereidum chorus, et sueto certamine nandi
 Candida perspicuo connectunt brachia ponto.
 At Pyrenaei frondosa cacumina montis 415
 Turbata Poenus terrarum pace petebat.
 Pyrene celsa nimborum verticis arce
 Divisos Celtis late prospectat Hiberos,
 Atque aeterna tenet magnis divortia terris. 420
 Nomen Bebrycia duxere a virgine colles,
 Hospitis Alcidae crimen; qui, sorte laborum
 Geryonae peteret cum longa tricorporis arva,
 Possessus Baccho saeva Bebrycis in aula
 Lugendam formae sine virginitate reliquit
 Pyrenen, letique Deus (si credere fas est) 425
 Causa fuit leti miserae Deus. Edidit alvo
 Namque ut serpentem, patriasque exhorruit iras,
 Confestim dulces liquit turbata penates.
 Tum noctem Alcidae solis plangebatur in antris,
 Et promissa viri silvis narrabat opacis: 430
 Donec maerentem ingratos raptoris amorem,
 Tendentemque manus, atque hospitis arma vo-
 cantem
Diripere ferae. Laceros Tirynthius artus,

- Dum remeat victor, lacrimis perfudit, et amens
435 Palluit invento dilectae virginis ore.
 At voce Herculeae percussa cacumina montis
 Intremuere iugis: maesto clamore ciebat
 Pyrenen; scopulique omnes ac lustra ferarum
 Pyrenen resonant. Tumulo tum membra reponit,
440 Supremum illacrimans: nec honos intercidit aevo,
 Defletumque tenent montes per secula nomen.
 Iamque per et colles, et densos abiete lucos
 Bebryciae Poenus fines transcenderat aulae.
 Inde ferox quaestum armis per inhospita rura
445 Volcarum populatur iter, tumidique minaccs
 Accedit Rhodani festino milite ripas.
 Aggeribus caput Alpinis et rupe nivali
 Proserit in Celtas, ingentemque extrahit amnem
 Spumanti Rhodanus proscindens gurgite campos,
450 Ac propere in pontum lato ruit incitus alveo.
 Auget opes stanti similis, tacitoque liquore
 Mixtus Arar; quem gurgitibus complexus anhelis
 Cunctantem immergit pelago, raptumque per arva
 Ferre vetat patrium vicina ad litora nomen.
455 Invadunt alacres inimicum pontibus amnem:
 Nunc celso capite et cervicibus arma tuentur,
 Nunc validis gurges certatim frangitur ulnis.
 Fluminea sonipes religatus ducitur alno;
 Belua nec retinet tardante Libyssa timore:
460 Nam trabibus vada, et iniecta tellure repertum
 Connexas operire trabes, ac ducere in altum
 Paulatim ripae resolutis aggere vinclis.
 At gregis illapsu fremebundo territus acris
 Expavit moles Rhodanus, stagnisque refusus
465 Torsit arenoso minitancia murmura fundo.
 Iamque Tricastinis intendit finibus agmen;
 Iam faciles campos, iam rura Vocuntia carpit.
*Turbidus hic truncis saxisque Druentia laetum
 Ductoris vastavit iter. Namque Alpibus ortus,*

Avulsas ornos et adesi fragmina montis 470
Cum sonitu volvens, fertur latrantibus undis,
Ac vada translato mutat fallacia cursu,
Non pediti fidus, patulis non puppibus aequus:
Et tunc, imbre recens fuso, correpta sub armis
Corpora multa virum spumanti vertice torquens 475
Immergit fundo lacris deformia membris.
Sed iam praeteritos ultra meminisse labores
Conspectae propius demsero paventibus Alpes.
Cuncta gelu ednaque aeternum grandine tocta
Atque aevi glaciem cohibent: riget ardua montis 480
Aetherae facies, surgentique obvia Phoebō
Duratas nescit flammis mollire pruinas.
Quantum Tartareus regni pallentis hiatus
Ad manes imos atque atrae stagna paludis
A supera tellure patet: tam longa per auras 485
Erigitur tellus, et coelum intercipit umbra.
Nullum ver usquam, nullique aestatis honores.
Sola iugis habitat diris, sedesque tuetur
Perpetuas deformis hiems: illa undique nubes
Huc atrae agit, et mixtos cum grandine nimbos. 490
Iam cuncti flatus ventique furentia regna
Alpina posuere domo. Callgat in altis
Obtutus saxi, abeuntque in nubila montes.
Mixtus Athos Tauro, Rhodeoque adiuncta Mi-
manti,
Ossaque cum Pelio, cumque Haemo cesserit 495
Othrys.
Primus inexpertas adiit Tirynthius arces.
Scindentem nubes, frangentemque ardua montis
Spectarunt Superi, longisque ab origine seclis
Intemerata gradu magna vi saxa domantem.
At miles dubio tardat vestigia gressu; 500
Impia ceu sacros in fines arma per orbem,
Natura prohibente, ferant, Divisque repugnent.
Contra quae ductor, non Alpibus ille, nec ullo

- Turbatus terrore loci; sed languida maestus
 505 Corda virum fovet hortando, revocatque vigore
 Non pudet, obsequio Superam fessosque secund
 Post belli decus atque acies, dare terga nivosis
 Montibus, et segnes submittere rupibus arma?
 Nunc, o, nunc, socii, dominantis moenia Romae
 510 Credite vos, summumque Iovis conscendere cae-
 men.

- Hic labor Ausoniam, dabit hic in vincula Thybri
 Nec mora: commotum promissis ditibus agmen
 Erigit in collem, et vestigia linquere nota
 Herculis edicit magni, crudisque locorum
 515 Ferre pedem, ac proprio turmas evadere calle.
 Rumpit inaccessos aditus, atque ardua primus
 Exsuperat, summaque vocat de rupe cohortes.
 Tum, qua durati concreto frigore collis
 Lubrica frustratur canenti semita clivo,
 520 Luctantem ferro glaciem premit. Haurit hiatus
 Nix resoluta viros, altoque e culmine praeceps
 Humentum turmas operit delapsa ruina.
 Interdum adverso glomeratas turbine Corus
 In media ora nives fuscis agit horridus alia.
 525 Aut rursus immani stridens avulsa procella
 Nudatis rapit arma viris, volvensque per orbem
 Contorto rotat in nubes sublimia flatu.
 Quoque magis subiere iugo, atque, evadere nil
 Erezere gradum, crescit labor. Ardua supra
 530 Sese aperit fessis, et nascitur altera moles:
 Unde nec edomitos exsudatosque labores
 Respexisse libet: tanta formidine plana
 Exterrent repetita oculis; atque una pruinae
 Canentis, quacunque datur permittere visus,
 535 Ingeritur facies. Medio sic navita ponto,
 Cum dulces liquit terras, et inania nullos
*Inveniunt ventos securo carbasa malo,
 Immensas prospectat aquas; ac, victa profund*

Aequoribus, fessus renovat sua lumina coelo.
 Iamque, super clades atque importuna locorum, 540
 Illuvie rigidaeque comae squalore perenni
 Horrida semiferi promunt e rupibus ora:
 Atque effusa cavis exesi punicis antris
 Alpina invadit manus, assuetoque vigore
 Per dumos, notasque nives, atque invia pernix 545
 Clausum montivagis infestat cursibus hostem.
 Mutatur iam forma locis. Hic sanguine multo
 Infectae rubuere nives: hic, nescia vinci,
 Paulatim glacies cedit tepefacta cruore:
 Dumque premit sonipes duro vestigia cornu, 550
 Ungula perfossis haesit compressa pruinis.
 Nec pestis lapsus simplex: abscesa relinquunt
 Membra gelu, fractosque asper rigor amputat ar-
 tus.

Bis senos soles, totidem per vulnera saevas
 Emensi noctes, optato vertice sidunt, 555
 Castraque praeruptis suspendunt ardua saxis.
 At Venus, ancipiti mentem labefacta timore,
 Affatur genitorem, et rumpit maesta querelas:
 Quis poenae modus, aut pereundi terminus, oro,
 Aeneadis erit? et quando terrasque fretumque 560
 Emensis sedisse dabis? Cur pellere nostros
 A te concessa Poenus parat urbe nepotes?
 Alpibus imposuit Libyen, finemque minatur
 Imperio. Casus metuit iam Roma Sagunti.]
 Quo Troiae extremos cineres, sacramque ruinam, 565
 Assaracique larem, et Vestae secreta feramus,
 Da sedem, genitor, tutisque iacere. Parumne est,
 Exsilia errantes totum quaesisse per orbem?
 Anne iterum capta repetentur Pergama Roma?
 His Venus; et contra genitor sic deinde profatur. 570
 Pelle metus: neu te Tyriae conamina gentis
 Turbarint, Cytherea: tenet, longumque tenebit,
 Tarpeias arces sanguis tuus. Hac ego Martis
 SILIUS ITAL. E

- Mole viros spectare paro, atque expendere bello.
 575 Gens ferri patiens, ac lacta domare labores,
 Paulatim antiquo patrum desuescit honori:
 Atque ille, haud unquam parcus pro laude cruoris,
 Et semper famae sitiens, obscura sedendo.
 Tempora agit, mutum volvens inglorius aevum,
 580 Sanguine de nostro populus: blandoque veneno
 Desidia virtus paulatim evicta senescit.
 Magnae molis opus, multoque labore parandum,
 Tot populos inter, soli sibi poscere regna.
 Iamque tibi veniet tempus, quo maxima rerum
 585 Nobilior sit Roma malis. Hinc nomina nostro
 Non indigna polo referet labor: hinc tibi Paulus,
 Hinc Fabius, gratusque mihi Marcellus opimis.
 Hi tantum parient Latio per vulnera regnum,
 Quod luxu et multum mutata mente nepotes
 590 Non tamen evertisse queant. Iamque ipse crea-
 tus,
 Qui Poenum revocet patriae, Latioque repulsum
 Ante suae muros Carthaginiis exuat armis.
 Hinc, Cytherea, tuis longo regnabitur aevo.
 Exin se Curibus virtus coelestis ad astra
 595 Efferet; et sacris augebit nomen Iulis
 Bellatrix gens baccifero nutrita Sabino.
 Hinc pater ignotam donabit vincere Thulen,
 Inque Caledonios primus trahet agmina lucos:
 Compaescet ripis Rhenum, reget impiger Afros,
 600 Palmiferamque senex bello domitabit Idumen.
 Nec Stygis ille lacus, viduataque lumine regna;
 Sed Superum sedes, nostrosque tenebit honores.
 Tum iuvenis, magno praecellens robore mentis,
 Excipiet patriam molem, celsusque feretur,
 605 Aequatum imperio tollens caput. Hic fera genti
 Bella Palaestinae primo delebit in aevo.
*At tu transcendes, Germanice, facta tuorum,
 iam puer auricomo praeformidate Batavo.*

Nec te terruerint Tarpeii culminis ignes :
 Sacrilegas inter flammas servabere terris. 610
 Nam te longa manent nostri consortia mundi.
 Huic laxos arcus olim Gangetica pubes
 Submittet, vacuasque ostendent Bactra pharetras.
 Hic et ab Arctoo currus aget axe per Urbem,
 Ducet et Eoos, Baccho cedente, triumphos. 615
 Idem, indignantem transmitters Dardana signa,
 Sarmaticis victor compescet sedibus Histrum.
 Quin et Romuleos superabit voce nepotes,
 Quis erit eloquio partum decus. Huic sua Musae
 Sacra ferent; meliorque lyra, cui substitit Hebrus, 620
 Et venit Rhodope, Phoebo miranda loquetur.
 Ille etiam, qua prisca (vides) stat regia nobis,
 Aurea Tarpeia ponet Capitolia rupe,
 Et iunget nostro templorum culmina coelo.
 Tunc, o nate Deum, Divosque dature, beatas 625
 Imperio terras patrio rege. Tarda senectam
 Hospitia excipient coeli, solioque Quirinus
 Concedet, mediumque parens fraterque locabunt:
 Siderei iuxta radiabunt tempora nati.
 Dum pandit seriem venturi Iupiter aevi, 630
 Ductor Agenoreus, tumulis delatus iniquis,
 Lapsantem dubio devexa per invia nisu
 Firmabat gressum, atque humentia saxa premebat.
 Non acies hostisve tenet, sed prona minaci
 Praerupto turbant, et cautibus obvia rupes. 635
 Stant clausi; maerentque moras, et dura viarum.
 Nec refovere datur torpentia membra quiete:
 Noctem operi iungunt, et robora ferre coactis
 Approperant humeris, ac raptas collibus ornos.
 Iamque ubi nudarunt silva densissima montis, 640
 Aggessere trabes; rabidisque accensus in orbem
 Excoquitur flammis scopulus. Mox proruta ferro
 Dat gemitum putris resoluto pondere moles,
 Atque aperit fessis antiqui regna Latini.

- 645 His tandem ignotas transgressus casibus Alpes,
 Taurinis ductor statuit tentoria campis.
 Interea, voces Iovis atque oracula portans,
 Emensis aderat Garamantum laetus arenis
 Bostar; et ut viso stimulabat corda Tonante:
- 650 Maxime Belide, patriis qui moenibus arces
 Servitium dextra, Libycas penetravimus aras.
 Nos tulit ad Superos perfundens sidera Syrtis.
 Nos paene aequoribus tellus violentior hausit.
 Ad finem coeli medio tenduntur ab orbe
- 655 Squalentes campi. Tumulum natura negavit
 Immensis spatiis; nisi quem cava nubila torquens
 Construxit turbo, impacta glomeratus arena:
 Vel si perfracto populatus carcere terras
 Africanus, aut pontum spargens super aera Corus,
- 660 Invasere truces capientem proelia campum,
 Inque vicem ingestis cumularunt pulvere montes.
 Hos observatis valles enavimus astris:
 Namque dies confundit iter; peditemque profundo
 Errantem campo, et semper media arva videntem,
- 665 Sidoniis Cynosura regit fidissima nautis.
 Verum ubi defessi lucos, nemorosaque regna
 Cornigeri Iovis, et fulgentia templa subimus,
 Exceptos hospes tectis inducit Arisbas.
 Stat fano vicina (novum et memorabile!) lymphas,
- 670 Quae nascente die, quae deficiente tepescit,
 Quaeque riget, medius cum sol accendit Olym-
 pum,
 Atque eadem rursum nocturnis fervet im umbris.
 Tum loca plena Deo, dites sine vomere glebas,
 Ostentat senior, laetaque ita mente profatur:
- 675 Has umbras nemorum, et connexa cacumina
 coelo,
*Calcosque Iovi lucos prece, Bostar, adora.
 Nam cui dona Iovis non divulgata per orbem,
 In gremio Thebes geminas sedisse columbas?*

Quarum, Chaonias pennis quae contingit oras,
 Implet fatidico Dodonida murmure quercum. 680
 At quae, Carpathium super aequor vecta, per auras
 In Libyen niveis tranavit concolor alis,
 Hanc sedem templo Cythereia condidit ales:
 Hic ubi nunc aram lucosque videtis opacos,
 Ductore electo gregis, (admirabile dictu!) 685
 Lanigeri capitis media inter cornua perstans,
 Marmaricis ales populis responsa canebat.
 Mox subitum nemus atque annoso robore lucus
 Exsiluit; qualesque premunt nunc sidera quercus,
 A prima venere die: prisco inde pavore 690
 Arbor numen habet, coliturque tepentibus aris.
 Dumque ea miramur, subito stridore tremendum
 Impulsae patuere fores, maiorque repente
 Lux oculos ferit. Ante aras stat veste sacerdos
 Effulgens nivea, et populi concurrere certant. 695
 Inde ubi mandatas effudi pectore voces,
 Ecce intrat subitus vatem Deus. Alta sonoro,
 Collisis trabibus, volvuntur murmura luco,
 Ac maior nota iam vox prorumpit in auras:
 Tenditis in Latium, belloque agitare paratis 700
 Assaraci prolem, Libyes. Coepta aspera cerno,
 Gradivumque trucem currus iam scandere, et atram
 In latus Hesperium flammam exspirare furentes
 Cornipedes, multoque fluentia sanguine lora.
 Tu, qui pugnarum eventus, extremaque fati 705
 Deposcis, claroque ferox das vela labori,
 Invade Aetoli ductoris Iapyga campum;
 Sidonios augebis avos; nullique relinques,
 Altius Ausoniae penetrare in viscera gentis:
 Donec victa tibi trepidabunt Dardana regna. 710
 Nec ponet pubes unquam Saturnia curam,
 Dum carpet superas in terris Hannibal auras.
 Talia portabat laetis oracula Bostar,
 Implebatque viros pugnae propioris amore.

LIBER IV.

ARGUMENTUM.

*Fama volat, Poenum signis hostilibus Alpes
 Transcendisse ducem, totis trepidatur in agris.
 Consultant Patres de bello, intactaque rursum
 Tela novant. Libycis ostendens Hannibal urbem
 Militibus, praedas cupidos acuebat amore
 Ad pugnam. Interea volucris rata Scipio consul
 Massiliae fides aderat delatus ab oris:
 Occurritque hosti Ticini ad fluminis undam,
 Atque ibi tunc prima caluerunt litora pugna.
 Sed consul Trebiae vicinum Scipio collem
 Cedere compulsus petiit. Quo venit et ipsi
 Consulis accitus Siculo collega Peloro.
 Hostis sed rursus victor, spumantia, captum
 Post Apeninum, Thrasymeni stagna petebat.*

Fama per Ausoniae turbatas spargitur urbes,
 Nubiferos montes et saxa minantia coelo
 Accepisse iugum, Poenosque per invia vectos,
 Aemulaque Herculei iactantem facta laboris
 5 Et gliascit gressu, volucrique citatior Euro
 Terrificis quatit attonitas rumoribus arces.
 Adstruit auditis, docilis per inania rerum
 Pascere rumorem vulgi, pavor: itur in acres
 10 Bellorum raptim curas; subitusque per omnem
 Ausoniam Mavors strepit, et ciet arma virosque.
 Pila novant, ac detersa rubigine saevus
 Induitur ferro splendor: niveumque repostae
 Instaurant galeae coni decus: hasta iuvatur
 15 Amento: revocantque nova fornace bipennes.
 Conseritur tegimen laterum impenetrabile, multas
 Passurus dextras atque irrita vulnera, thorax.
 Pars arcu invigilant, domitat pars verberare anhelum
 Cornipedem in gyros, saxoque exasperat ensem.

Nec vero muris, quibus est luctata vetustas, 20
 Ferre morantur opem: subvectant saxa, cavasque
 Retractant turrets, edit quas longior aetas.
 Hinc tela accipiunt arces; ac robora portis,
 Et fidos certant obices arcessere silva:
 Circumdant fossas. Haud segnis cuncta magister 25
 Praecipitat timor, ac vastis trepidatur in arvis.
 Deseruere larem: portant cervicibus aegras
 Attoniti matres, ducentesque ultima fila
 Grandaevos rapuere senes: tum crine soluto
 Ante agitur coniux; dextra laevaue trahuntur 30
 Parvi, non aequo comitantes ordine, nati.
 Sic vulgus traduntque metus, nec poscitur auctor.
 At Patres (quanquam exterrant immania coepta,
 Inque sinu bellum; atque Alpes et pervia saxa
 Decepere) tamen crudam contra aspera mentem 35
 Et magnos tollunt animos. Iuvat ire periclis
 Ad decus, et dextra memorandum condere nomen,
 Quale dedit nunquam rebus Fortuna secundis.
 Sed Libyae ductor tuto fovet agmina vallo
 Fessa gradum, multoque gelu torpentia nervos: 40
 Solandique genus, laetis ostentat ad Urbem
 Per campos superesse viam, Romamque sub ictu.
 At non et rerum curas consultaue belli
 Stare probat, solusque nequit perferre quietem.
 Armiferae quondam prisca inter tempora gentes 45
 Ausonium invasere latus, sedesque beatas;
 Et metui peperere manu. Mox impia bella
 Tarpeius pater et capti sensere Quirites.
 Hic dum sollicitat donis, et inania corda
 Ac fluxam morum gentem fovet, armaeque iungit; 50
 Iam Consul, volucris pervectus litora classe,
 Scipio Phocaeis sese referebat ab oris:
 Ingentosque duces, pelagi terraeque laborem
 Diversum emensos, propiora pericula vallo
 Iungebant, magnaue aderant primordia cladis. 55

Namque ut, collatis admoto Consule castris,
Sustulerat Fortuna moras, signumque furoris
Accensae viso poscebant hoste cohortes:

- Debellata procul, quaecunque vocantur Hiberis,
60 Ingenti Tyrius numerosa per agmina ductor
Voce sonat, non Pyrenen Rhodanumve ferocem
Iussa aspernatos, Rutulam fumasse Saguntum,
Raptum per Celtas iter, et, qua ponere gressum
Amphitryoniadae fuerit labor, isse sub armis
65 Poenorum turmas, equitemque per ardua vectum
Insultasse iugo, et fremuisse hinnitibus Alpes.
Contra pulchra suos vocat ad discrimina Consul.
Hostem, miles, habes fractum ambustumque

nivosis

Cautibus, atque aegre torpentia membra trahen-
tem.

- 70 En age, qui sacros montes, rupesque profundas
Transiluit, discat, quanto stat celsius arce
Herculea vallum; et, maius sit, scandere colles,
An vestros rupisse globos. Det inania famae:
Dum magna fuso pugna, retroque ruenti,
75 Qua ventum est, obstant Alpes. Super ardua
ductum

Huc egere Dei, Latios ut sanguine fines
Imbueret, tellusque hostilis conderet ossa
Scire libet, nova nunc nobis atque altera bellum
Carthago, anne eadem mittat, quae, mersa sub
aequor,

- 80 Aegatès inter vasto iacet obruta ponto.
Haec ait: atque agmen Ticini flectit ad undas.
Caeruleas Ticinus aquas, et stagna vadoso
Perspicuus servat turbari nescia fundo,
Ac nitidum viridi lente trahit amne liquorem.

- 85 Vix credas labi: ripis tam mitis opacis,
Argutos inter volucrum certamine cantus,
Somniferam ducit lucenti gurgite lympham.

Iamque sub extremum noctis fugientibus umbris
Lux aderat, Somnusque suas confecerat horas.
Explorare locos. Consul, collisque propinqui 90
Ingenium, et campis quae sit natura, parabat.
Par studium Poeno, similesque in pectore curae.
Ergo aderant, rapidis equitum comitantibus alis.
Verum ubi commoto docuerunt pulvere nubes,
Hostem ferre gradum; et propius propiusque so-
 noro 95
Quadrupedum cornu tellus gemit; ac simul acer
Vincentum lituos hinnitus saevit equorum:
Arma, viri, rapite arma, viri; dux instat uterque.
Ambobus velox virtus, geminusque cupido
Laudis, et ad pugnas Martemque insania concors. 100
Haud mora: iam tantum campi dirimebat abictu,
Quantum impulsiva valet comprehendere lancea nodo;
Cum subitum liquida, non ullis nubibus, aethra
Augurium mentes oculosque ad sidera vertit.
Accipiter, medio tendens a limite Solis, 105
Dilectas Veneri, notasque ab honore Diones,
Turbabat violentus aves: atque unguibus idem,
Idem nunc rostro, duris nunc ictibus alae,
Ter quinas dederat saeva inter vulnera leto.
Nec finis satiasve, novi sed sanguinis ardor 110
Ghiscere; et urgebat trepidam iam caede priorum,
Incertamque fugae, pluma labente, columbam:
Donec Phoebeco veniens Iovis ales ab ortu
In tenues tandem nubes dare terga coegit.
Tum victrix laetos signa ad Romana volatus 115
Convertit: prolesque ducis qua parte decora
Scipio quassabat puerilibus arma lacertis,
Clangorem bis terque dedit, rostroque coruscae
Praestringens conum galeae, se reddidit astris.
Exclamat Liger: (huic Superos sentire monentes 120
Ars fuit, ac penna monstrare futura magistra:)
Poeno, bis octonos Italiam in finibus annos,

Audaci similis volucris, sectabere pubem
 Ausoniam, multamque feres cum sanguine praedam;

- 125 Sed compece minas: renuit tibi Daunia regna
 Armiger ecce Iovis. Nosco te, summe deorum.
 Adsis o, firmesque tuae, pater, alitis omen.
 Nam tibi servantur (ni vano cassa volatu
 Mentitur Superos praepes) postrema subactae
- 130 Fata, puer, Libyae, et maius Carthagine nomen.
 Contra laeta Bogus Tyrio canit omina regi;
 Et faustum accipitrem, caesasque in nube volucres
 Aeneadis cladem, et Veneris portendere genti.
 Tum dictis comitem contorquet primus in hostes,
- 135 Ceu suadente Deo, et fatorum conscius, hastam.
 Illa volans patuli longe per inania campi
 Ictum perdiderat spatium, ni; fusus habenas,
 Dum primae decus affectat decerpere pugnae,
 Obvia quadrupedis praiceps Catus ora tulisset.
- 140 Sic elanguescens, ac iam casura, petitum
 Invenit vulnus, caedemque accepit ab hoste
 Cornus, et oblatae stetit inter tempora frontis.
 Incurrunt acies, magnoque fragore per aequor
 Suspendunt cuncti frenis sublime reductos
- 145 Cornipedes, ultroque ferunt. Erectus in auras
 It sonipes, rapidaque volans per aperta procella
 Tenuia vix summo vestigia pulvere signat.
 Boiorum ante alias Cryxo duce mobilis ala
 Arietat in primos, obicitque immania membra.
- 150 Ipse, tumens atavis, Brenni se stirpe ferebat
 Cryxus, et in titulos Capitolia capta trahebat.
 Tarpeioque iugo demens et vertice sacro
 Pensantes aurum Celtas umbone gerebat.
 Colla viri fulvo radiabant lactea torque,
- 155 Auro virgatae vestes, manicaeque rigeabant
 Ex auro, et simili vibrabat crista metallo.
 Sternitur impulsu vasto percussa Camertum

Prima phalanx; spissaeque ruunt conferta per arma
Undae Boiorum: sociata examina densent
Infandi Senones: collisaeque quadrupedantum 160
Pectoribus toto voluntur corpora campo.
Arvanatant, altusque virum cruor, altus equorum
Lubrica belligerae sorbet vestigia turmae.
Seminecum letum peragit gravis ungula pulsu,
Et circumvolitans taetros a sanguine rores 165
Spargit humo, miserisque suo lavit arma cruore.
Spicula prima, puer, tumidi, Tyrrhene, Pelori
Purpureo moriens victricia sanguine tingis.
Nam tibi, dum stimulas cornu, atque in proelia mentes
Accendis, renovasque viros ad vulnera cantu, 170
Haesit barbaricum sub anhelo gutture telum;
Et clausit raucum letali vulnere murmur.
At sonus, extremo morientis fusus ab ore,
Flexa pererravit mutis iam cornua labris.
Cryxus Picentem, Laurumque, nec eminus ambo; 175
Sed gladio Laurum: Picenti rasilis hasta,
Ripis lecta Padi, letum tulit. Avia namque
Dum petit, ac laevo meditatur fallere gyro,
Hasta viri femur et pariter per anhela volantis
Ilia sedit equi, et geminam dedit horrida mortem. 180
Idem, sanguinea Venuli cervice revellens,
Sternit praecipitem tepido te, Farfare, telo:
Et te sub gelido nutritum, Tulle, Velino,
Egregium Ausoniae decus, ac memorabile nomen,
Si dent fata moras, aut servent foedera Poeni. 185
Tum Remulum, atque olim celeberrima nomina bello
Tiburtes Magios, Hispellatemque Metaurum,
Et Clanium, dubia meditatus cuspidem vulnus.
Nec locus est Tyriis belli pugnaeve, sed omnem
Celticus implevit campum furor: irrita nulli 190

Spicula torquentur, statque omne in corpore fer-
rum.

- Hic inter trepidos immane Quirinius audens,
Cui fugere ignotum, atque invicta mente placebat
Rebus in adversis exceptum pectore letum,
195 Cuspide flammam equum, ac dispergit gaesa la-
certo:

Si reserare viam, atque ad regem rumpere ferro
Detur iter; certusque necis petit omnibus ausis,
Quod nequeat sentire, decus. Cedit inguine fossa
Teutalus, et vasto quatitur sub pondere tellus.

- 200 Occumbit Sarmens, flavam qui ponere victor
Caosarium crinemque tibi, Gradive, vovebat
Auro certantem, et rutilum sub vertice nodum.
Sed Parcae intonsa non exaudita voventem
Ad manes traxere coma: per candida membra
205 It fumans cruor, et tellus perfusa rubescit.
At, non tardatus iaculo occurrente, Liganus
Irruit, adversumque viro rotat obvius onsem;
Et ferit insurgens, humero qua brachia lenti
Annectunt nervi, decisaque vulnere laeva
210 Laxatis paulum moribunda pependit habenis.
Dumque micans tremulo conatu lora retentat,
Flectentem assuetos imitatur nescia frenos.
Demetit aversi Vogesus tum colla, iubaque
Suspensam portans galeam, atque inclusa perempti
215 Ora viri, patrio Divos clamore salutat.
Dumque ea Gallorum populi dant funera campo,
Accitas prope castris in proelia Consul
Raptabat turmas, primusque ruebat in hostem,
Candenti sublimis equo. Trahit undique lectum
220 Divitis Ausoniae juvenem, Marsosque, Coramque,
Laurentumque decus, iaculatoremque Sabellum,
Et Gradivicolam celso de colle Tudertem,
Indutosque simul gentilia lina Faliscos;
Quosque sub Herculeis taciturno flumine muris

- Pomifera arva creant Anienicolae Catilli;** 225
Quosque in praegelidis duratos Hernica rivis
Mittebant saxa, et nebulosi rura Casini.
Ibant in Martem terrae dominantis alumni,
Damnati Superis, nec iam reditura iuventus.
Scipio, qua medius pugnae vorat agmina vertex, 230
Infert cornipedem, atque, instinctus strage suo-
rum,
Inferias caesis mactat Labarumque Padumque
Et Caunum, et multo vix fusum vulnere Breucum,
Gorgoneoque Larum torquentem lumina vultu.
Occidis et tristi, pugnax Lepontice, fato. 235
Nam dum frena ferox obiecto corpore prensat,
Atque aequat celsus residentis Consulis ora
Ipse pedes, frontem in mediam gravis incidit ensis,
Et divisum humeris iacuit caput. At Batus, amens
Qui luctatur equo, parmaque incursibus obstat, 240
Ictu quadrupedis fulva porrectus arena
Elisa incussis amisit calcibus ora.
Perfurit Ausonius turbata per aequora ductor,
Ceu Geticus Boreas, totum cum sustulit imo
Icarium fundo victor mare; navita vasto 245
lactatur sparsus, lacerata classe, profundo:
Cunctaque canenti perfunditur aequore Cyclas.
Cryxus, ut in tenui spes, exiguumque salutis
[Iam videt esse suae, mortemque adstare propin-
quam,]
Armat contemptu mentem necis: horrida barba 250
Sanguinea rutilat spuma, rictusque furentis
Albet, et affuso squalent a pulvere crines.
Invadit Tarium, vicino Consule pugnas
Miscentem, saevisque virum circumtonat armis.
Volvitur ille solo: nam pronum effundit in armos 255
Fata extrema ferens abies, rapiturque pavore
Tractus equi, vinctis connexa ad cingula membris.
Longa cruor sparso linquit vestigia campo,

- Et tremulos cuspis ductus in pulvere signat.
 260 Laudabat leti iuvenem, egregiosque parabat
 Ulcisci Consul manes, cum dira per auras
 Vox venit, et Cryxum ferri clamoribus audit,
 Haud notum vultu. Surgit violentior ira
 Comminus, atque oculos optato in corpore figit.
 265 Tum, stimulans grato plausae cervicis honore,
 Cornipedem alloquitur: Vulgum Martemque mi-
 norem

[Hactenus, et leto dedimus sine nomine gentem.]

Mox, Gargane, vocant Superi ad maiora. Videsne
 Quantus eat Cryxus? Iam nunc tibi praemia pono

- 270 Illum, Sidonio fulgentem ardore, tapeta,
 Barbaricum decus; et fulvis donabere frenis.
 Sic fatus, magno Cryxum clamore ciebat
 In pugnam, ac vacuo poscebat proelia campo.
 Nec detrectantem par ira accenderat hostem.
 275 Ut iussae cessere retro, spatiumque dederunt
 Hinc atque hinc alae, et medio stetit aequore

pugna:

Quantus Phlegraeis telluris alumnus in arvis,
 Movit signa Mimas, et coelum exterruit armis;
 Tantus semifero Cryxus sub pectore murmur

- 280 Torquet, et horrisonis ululatus erigit iras.
 Nemone incensae captaeque superfuit urbi,
 Ut tibi, quas Brenni populus ferremus in arma,
 Narraret, dextras? Disce en nunc, inquit: et una
 Contorquet nodis et obusto robore diram

- 285 Vel portas quassare trabem. Sonat illa tremen-
 dum,

Ac nimio iactu servasse improvida campi
 Distantis spatium, propiorem transvolat hostem.
 Cui Consul: Ferre haec umbris proavoque me-
 mento,

- Quam procul occumbas Tarpeia sede: tibi que*
 290 *Haud licitum sacri Capitolia cernere montis.*

Tum nodo cursuque levi simul adiuvat hastam,
 Dignum mole viri nisus. Fugit illa per oras
 Multiplicis lini, subtexaque tegmina nervis,
 Atque altum tota metitur cuspide pectus. 295
 Procumbit lata porrectus in arva ruina,
 Et percussa gemit tellus ingentibus armis.
 Haud aliter, structo Tyrrena ad litora saxo,
 Pugnatura fretis subter caecisque procellis,
 Pila, immane sonans, impingitur ardua ponto.
 Immugit Nereus, divisaque caerulea pulsu 300
 Illisum accipiunt irata sub aequora montem.
 Ductore amisso pedibus se credere Celtæ:
 Una spes anima tantusque penderat ardor.
 Ac veluti summo venator densa Picano
 Cum lustra exagitat, spissisque cubilibus atram 305
 Immittit passim dumosa per invia pestem:
 Dum tacitas vires et flammam colligit ignis,
 Nigranti piceus sensim caligine vertex
 Volvitur, et pingui contorquet nubila fumo;
 Mox subita in tanto lucent incendia monte. 310
 Fit sonitus: fugere ferae, fugere volucres;
 Atque ima longe trepidant in valle iuvencae.
 At Mago, ut vertisse globus, primumque laborem,
 Qui solus genti est, cassum videt, arma suorum
 Ac patrium in pugnas equitem vocat. Undique nudi 315
 Assiliunt frenis, infrenatique manipuli.
 Nunc Itali in tergum versis referuntur habenis;
 Nunc rursus Tyrias retro pavor avehit alas:
 Aut illi dextros lunatis flexibus orbes;
 Aut illi laevos sinuant in cornua gyros: 320
 Texunt alterno glomerata volumina cursu,
 Atque eadem refuga cedentes arte resolvunt.
 Hac pontum vice, ubi exercet discordia ventos,
 Fert Boreas, Eurusque refert: molemque profundi,
 Nunc huc alterno, nunc illuc, flamine gestant. 325
 Advolat aurato praefulgens murice ductor

157
 Sidonius, circaque Metus, Terrorque, Furorque.
 Isque ubi Callaici radiantem tegminis orbem
 Extulit, et magno percussit lumine campos,
 330 Spes virtusque cadunt, trepidaque a mente re-
 cedit

Vertere terga pudor: nec leti cura decori,
 Sed fugere infixum est, terraeque optantur hia-
 tus.

Sic, ubi Caucasii tigris se protulit antris,
 Linquuntur campi, et tutas petit omne latebras
 335 Turbatum insano vultu pecus: illa pererrat
 Desertas victrix valles: iamque ora reducto
 Paulatim nudat rictu, ut praesentia mandens
 Corpora, et immani stragem meditatur hiatu.
 Non illum Metabus, non illum celsior Ufens
 340 Evasere tamen; quamvis hic alite planta,
 Hic ope cornipedis totis ferretur habenis.
 Nam Metabum ad manes demisit cuspide fulgens
 Fraxinus, Ufentem collapsum poplite caeso
 Ensis obit, laudemque pedum cum sanguine ade-
 mit.

345 Iamque dedit leto Sthenium, Laurumque, domo
 que

Collinum gelida, vitreo quem Fucinus antro
 Nutrierat, dederatque lacum tramittere nando.
 Fit socius leti coniecta Massicus hasta,
 Vitiferi sacro generatus vertice montis,
 350 Et Liris nutritus aquis, qui fonte quieto
 Dissimulat cursum, ac, nullo mutabilis imbri;
 Perstringit tacitas gemmanti gurgite ripas.
 Exoritur rabies caedum, ac vix tela furori
 Sufficiunt, teritur iunctis umbonibus umbo,
 355 Pesque pedem premit, et nutantes casside cristae
 Hostilem tremulo pulsant conamine frontem.
 Tergemini primam ante aciem fera proelia fratres
 Miscabant, quos Ledaes Sidonia Barce

Xanthippo felix uteri inter bella creatat.
Res Graiae, ductorque parens, ac nobile Amyclae 360
Nomen, et iniectus Spartanis colla catenis
Regulus inflabant veteri praecordia fama:
Marte probare genus, factisque Lacona parentem
Ardebant, gelidosque dehinc invisere montes
Taygeta, et tandem bellis innare subactis 365
Eurotan patrium, ritusque videre Lycurgi.
Sed Spartam penetrare Deus, fratresque negarunt
Ausonii, totidem numero; quos miserat altis
Egeriae genitos immitis Aricia lucis,
Aetatis mentisque pares: at non dabat ultra 670
Cloto dura lacus aramque videre Dianae.
Namque ut in adversos, impacti turbine pugnae,
Eumachus et Critias et laetus nomine patris
Xanthippus iunxere gradus, ceu bella leones
Inter se furibunda movent, et murmure anhelato 275
Squalentes campos et longa mapalia complent:
Omnis in occultas rupes atque avia pernix
Maurus saxa fugit, coniuxque Libyssa profuso,
Vagitum cohibens, suspendit ab ubere natos;
Illi dira fremunt, perfractaque in ore cruento 380
Ossa sonant, pugnantque feris sub dentibus artus.
Haud secus Egeriae pubes, hinc Virbius acer,
Hinc Capys, assiliunt, paribusque Albanus in ar-
mis.
Subsicens paulum perfossa proruit alvo
Albanum Critias; (ast illi cuncta repente 385
Implerunt clypeum miserando viscera lapsu)
Eumachus inde Capyn: sed tota mole tenebat
Ceu fixum membris tegimen; tamen improbus ensis
Annam parmae decidit vulnere laevam,
Inque suo pressa est non reddens tegmina nisu 390
Infelix manus, atque haesit labentibus armis.
Ultima restabat fuis iam palma duobus
Virbius. Huic trepidos simulanti ducere gressus
SILIUS ITAL. F

Praeterea (cernis) tenerae qui proelia dextrae
 iam credit puer, atque annos transcendere factis
 Molitur, longumque putat pubescere bello:
 Te duce primitias pugnae, te magna magistro 430
 Audeat, et primum hoc vincat, servasse parentem.
 Haec rerum sator. At Mavors in proelia currus
 Odrysia tellure vocat: tum fulminis atri
 Spargentem flammam clipeum, geamque Deo-
 rum
 Haud ulli facilem, multoque labore Cycloperum 435
 Sudatum thoraca capit, quassatque per auras
 Titanum bello satiatam sanguinis hastam,
 Atque implet cursu campos. Exercitus una
 Irarum, Eumenidesque simul, letique cruenti
 Innumerae facies, frenisque operata regendis 440
 Quadriugos atro stimulat Bellona flagello.
 Fertur ab immenso tempestas horrida coelo,
 Nigrantesque globos et turbida nubila torquens
 Involvit terras: quatitur Saturnia sedes
 Ingressu tremefacta Dei, ripasque relinquit, 445
 Audito curru, fontique relabatur amnis.
 Ductorem Ausonium telis Garamantica pubes
 Cinxerat, et Tyrio regi nova dona parabat,
 Armorum spoliis, et rorantia Consulis ora.
 Stabat Fortunae non cedere certus, et acri 450
 Mole retorquebat, crudescens caedibus, hastas.
 Iamque suo, iamque hostili perfusa cruore
 Membra madent: cecidere iuba; gyroque per
 orbem
 Artato, Garamas iaculis propioribus instat,
 Et librat saeva coniectum cuspidem ferrum. 455
 Hic puer ut patrio defixum corpore telum
 Conspexit, maduere genae, subitoque tremementem
 Corripuit pallor, gemitumque ad sidera rupit.
 Bis conatus erat praecurrere fata parentis,
 Conversa in semet dextra: bis transtulit iras 460
 F 2

- In Poenos Mavors. Fertur per tala, per hostes
 Intrepidus puer, et Gradium passibus aequat.
 Continuo cessere globi, latusque repente
 Apparet campo limes. Mectit agmina tectus
 465 Coelesti clipeo, et sternit super arma iacentum
 Corporaque auctorem teli, multasque paternos
 Ante oculos animas, optata piacula, mactat.
 Tunc, rapta propeo daris ex ossibus hasta,
 Innixum cervice ferens humerogue parentem,
 470 Emicat. Attonitæ tanta ad spectacula turmae
 Tela tenent: ceditque loco Libys asper, et omnis
 Late cedit Hiber: pietasque insignis et aetas
 Belligeris fecit miranda silentia campis.
 Tum celso e curru Mavors, Carthaginis arces
 475 Exscindes, inquit, Tyriosque ad foedera coges.
 Nulla tamen longo tanta exorietur in aevo
 Lux tibi, care puer. Macte, o macte indole sacra,
 Vera Iovis proles: et adhuc maiora supersunt:
 Sed nequeunt meliora dari. Tum nubila Mavors
 480 Aetheraque, emenso terras iam sole, capeasit;
 Et fessas acies castris clausere tenebrae.
 Condebat noctem devexo Cynthia curru,
 Fraternali afflata rotis, et ab aequore Eoo
 Surgebant roseae media inter caerula flammae.
 485 At Consul tristis, campos Poenisque secundam
 Planitiem metuens, Trebiam collesque petebat.
 Iamque dies rapti cursu navoque labore,
 Et medio abruptus fluitabat in amne solutis
 Pons vinculis, qui Dardanium transvexerat agmen:
 490 Eridani rapidas aderat cum Poenus ad undas.
 Dumque vada, et molles aditus, per devia flexo
 Circuitu, petit, et stagni languentia quaerit,
 Interdum rapta vicinis saltibus alno
 Flumineam texit, qua transvehat agmina, classem;
 495 Ecce aderat, Trebiaeque simul vicina tenebat,
 Trinacrio accitus per caerula longa Peloro,

Gracchorum proles, Consul. Gens inclita magno
 Atque animosa viro, multusque in imagine claris
 Praefulgebat avus titulis bellicae domique.
 Nec Poeni, positus trans amnem in gramine ca-
 stris, 500

Deerant: namque animos stimulabant prospera
 rerum,

Increpitansque super ductor: Quis tertius Urbi
 Iam superest Consul? Quaeenam altera restat in
 armis

Sicania? En omnes Latiae, Daunique nepotum
 Convenere manus. Feriant nunc foedera mecum 505
 Ductores Italiam, ac leges et pacta repossant.

At tu, donata tela inter Martia luce,
 Infelix animae, sic, sic vivasque, tuoque
 Des iterum hanc laudem nato: nec sine sub aevi
 Oppetere in bello detur, cum fata vocabunt. 510
 Pugnans cecidisse meum est. Haec personat
 ardens.

Inde levi iaculo, Massylumque impiger alis
 Castra sub ipsa datis irritat, et elicit hostem.
 Nec Latius vallo miles debere salutem 515
 Fas putat, aut clausas pulsari cuspide portas.
 Erumpunt, cunctisque prior volat aggere aperto
 Degener haud Gracchis Consul. Quatit aura co-
 mantes

Cassidis Auruncae cristas, humeroque refulget
 Sanguinei patrium saguli decus. Agmina magno
 Respectans clamore vocat; quaque obvia densos 520
 Artat turba globos, rumpens iter aequore fertur.
 Ut torrens celsi praeceps e vertice Pindi
 Cum sonitu ruit in campos, magnoque fragore
 Avulsum montis volvit latus: obvia passim
 Armenta, immanesque ferae, silvaeque trahuntur. 525
 Spumea saxosis clamat convallibus unda.
 Non mihi Maeoniae redeat si gloria linguae,

- Centenasque pater det Phoebus fundere voces,
Tot caedes proferre queam, quot dextera magni
- 530 Consulis, aut contra Tyriae furor edidit irae.
Murranum ductor Libyae, ductorque Phalantum
Ausonius, gnaros belli, veteresque laborum,
Alter in alterius fuderunt comminus ore.
Monte procelloso Murranum miserat Anxur,
- 535 Tritonis niveo te sacra, Phalante, profundo.
Ut primum insigni fulsit velamine Consul,
Quanquam orbus partem visus, unoque Cupencus
Lumine sufficiens bellis, citat improbus hastam,
Et summae figit tremebundam margine parmae.
- 540 Cui Consul, namque ira coquit: Pone, improbe,
quidquid
Restat in ore fero, et truncata fronte relucet.
Sic ait, intorquens directo turbine robur,
Et dirum tota tramittit cuspage lumen.
Nec levior dextra generatus Hamilcare saevit.
- 545 Huic cadit infelix niveis Varenus in armis.
Mevanas Varenus, arat cui divitis uber
Campi Fulginia, et patulis Clitumnus in arvis
Candentes gelido perfundit flumine tauros.
Sed tristes Superi, atque ingrata maxima cura
- 550 Victima Tarpeio frustra nutrita Tonanti.
Instat Hiber levis, et levior discurrere Maurus.
Hinc pila, hinc Libycae certant subtexere cornus
Densa nube polum: quantumque interiacet aequi
Ad ripas campi, tantum vibrantia condunt
- 555 Tela: nec artatis locus est in morte cadendi.
Alius, Argyripa Daunique profectus ab arvis
Venator, rudibus iaculis et lapyge campum
Persultabat equo, mediosque invectus in hostes
Appula non vana torquebat spicula dextra.
- 560 Huic horret thorax Samnitis pellibus ursae,
Et galea annosi vallatur dentibus apri.
Verum ubi turbantem, solo ceu lustra pererret

In nemore, aut agitet Gargano terga ferarum,
 Hinc Mago, hinc saevus pariter videre Maharbal,
 Ut subigente fame diversis rupibus ursi 565
 Invadunt trepidum gemina inter proelia taurum,
 Nec partem praedae patitur furor. Haud secus
 acer

Hinc atque hinc iaculo devolvitur Allius acto.
 It stridens per utrumque latus Maurusia taxus :
 Obvia tum medio sonuerunt spicula corde, 570
 Incertumque fuit, letum cui cederet hastae.
 Et iam, dispersis Romana per agmina signis,
 Palantes agit, ad ripas (miserabile) Poenus
 Impellens trepidos, fluvioque immergere certat.

Tum Trebia infausto nova proelia gurgite fessis 575
 Inchoat, et precibus Iunonis suscitatur undas.
 Haurit subsidens fugientum corpora tellus,
 Infidamque soli frustrata voragine sorbet :
 Nec niti, lentoque datur convellere limo
 Mersa pedum penitus vestigia: labe tenaci 580

Haerent devincti gressus, resolutaque ripa
 Implicat, aut caeca prosternit fraude paludis.
 Iamque alius super atque alius per lubrica surgens,
 Dum sibi quisque viam per inextricabile litus
 Praeripit, et putri luctatur cespite, lapsi 585
 Occumbunt, seseque sua pressere ruina.
 Ille, celer nandi, iam iamque apprehendere tuta
 Dum parat, et celso connisus corpore prensat
 Gramina summa manu, liquidisque emergit ab
 undis,

Contorta ripae pendens affigitur hasta. 590
 Hic hostem, orbatus telo, complectitur ulnis,
 Luctantemque vado permixta morte coerces.
 Mille simul tæti facies. Ligus occidit arvis ;
 Sed projecta viri lymphis fluvialibus ora
 Sanguineum hauserunt longis singultibus amnem. 595
 Enabat tandem medio vix gurgite pulcher

Irpinus, sociūmq̄ manus clamore vocabat:
 Cum rapidis illatus aquis, et vulnere multo
 Impulit asper equus, fessumque sub aequora mer
 sit.

- 600 Accumulat clades subito conspecta per undas
 Vis elephantorum turrīto concita dorso.
 Namque vadis praeceps rapitur, ceu proruta caute
 Avulsi montis, Trebiamque insueta timentem
 Prae se pectore agit, spumantique incubat alveo
- 605 Explorant adversa viros, perque aspera duro
 Nititur ad laudem virtus interrita chivo.
 Namque inhonoratam Fibrenus perdere mortem
 Et famae nudam impatiens, Spectabimur, inquit
 Nec, Fortuna, meum condes sub gurgite letum.
- 610 Experiar, sitne in terris, domitare quod ensis
 Non queat Ausonius, Tyrrenave permeet hasta
 Tum iacit assurgens, dextroque in lumine sistit
 Spicula saeva ferae, telumque in vulnere linquit.
 Stridore horrissono penetrantem cuspidis ictum
- 615 Belua prosequitur, laceramque cruore profuso
 Attollit frontem, ac lapsō dat terga magistro.
 Tum vero invadunt iaculis crebraque sagitta,
 Ausi iam sperare necem, immensosque per armo
 Et laterum extensus venit atra cuspidē vulnus.
- 620 Stat multa in tergo et nigranti lancea dorso,
 Ac silvam ingentem, concusso corpore, vibrat,
 Donec, consumtis longo certamine telis,
 Concidit, et clausit magna vada pressa ruina.
 Ecce per adversum, quanquam tardata morantu
- 625 Vulnere membra virum, subit implacabilis amner
 Scipio, et innumeris infestat caedibus hostem.
 Corporibus, clypeisque simul, galeisque cadent
 tum

Contegitur Trebia, et vix cernere linquitur unda
 Mazaes inculo, Gestar prosternitur ense:

630 Tum Pelopeus avis Cyrenes incola Telgon.

Huic torquet rapido correptum e gurgite pilum ;
 Et, quantum longo ferri tenuata rigore
 Procedit cuspis, per hiantia transigit ora.
 Pulsati ligno sonuere in vulnere dentes.
 Nec lēto quaesita quies. Turgentia membra 635
 Eridano Trebia, Eridanus dedit aequoris undis.
 Tu quoque, Thapse, cadis, tumulo post fata ne-
 gato.

Quid domus Hesperidum, aut luci iuvere Dearum,
 Fulvos aurifera servantes arbore ramos?
 Intumuit Trebia, et stagnis se sustulit imis: 640
 Iamque ferox totum propellit gurgite fontem,
 Atque omnes torquet vires. Furit unda sonoris
 Vorticibus; sequiturque novus cum murmure tor-
 rens.

Sensit, et accensa ductor violentius ira,
 Magnas, o Trebia, et meritas mihi, perfide, poe-
 nas 645

Exsolves, inquit. Lacerum per Gallica rivis
 Dispergam rura, atque amnis tibi nomina demam:
 Quoque aperis te fonte, premam: nec tangere
 ripas,

Illabique Pado dabitur. Quaenam ista repente
 Sidonium, infelix, rabies te reddidit annem? 650
 Talia iactantem consurgens agger aquarum
 Impulit, atque humeros curvato gurgite pressit.
 Arduus adversa mole incurrentibus undis
 Stat ductor, clypeoque ruentem sustinet annem. 655

Spumens irrorat summas aspergine cristas.
 Ire vadis, stabilemque vetat desigere gressum
 Subducta tellure Deūs: percussaque longe
 Raucum saxa sonant; undaeque ad bella parentis
 Excitae pugnant, et ripas perdidit amnis. 660
 Tum madidos crines, et glauca fronde revinctum
 Attollit cum voce caput. Poenasne superbas

Insuper, et nomen Trebiae delere minaris,
 O regnis inimice meis? Quot corpora porto
 665 Dextra fusa tua! Clypeis galeisque virorum,
 Quos mactas, artatus iter cursumque reliqui.
 Caede (vides) stagna alta rubent, retroque fe-
 runtur.

Adde modum dextrae, aut campis incumbe pro-
 pinquis.

Haec, Venere adiuncta, tumulo spectabat ab alto
 670 Mulciber, obscurae tectus caligine nubis.
 Ingravat ad coelum sublatis Scipio palmis:
 Dī patrii, quorum auspiciis stat Dardana Roma,
 Talin' me leto tanta inter proelia nuper
 Servastis? Fortine animam hanc excindere dex-
 tra

675 Indignum est visum? Redde o me, nate, periclis;
 Redde hosti. Liceat bellanti arcessere mortem,
 Quam patriae fratrique probem. Tum percita
 dictis

Ingemuit Venus, et rapidas direxit in annem
 Coniugis invicti vires. Agit undique flammam
 680 Dispersus ripis ignis, multosque per annos
 Nutritas fluvio populatur fervidus umbras.
 Uritur omne nemus: lucosque effusus in altos
 Immissis crepitat victor Vulcanus habenis.
 Iamque ambusta comas abies, iam pinus, et alni,
 685 Iam, solo restans trunco, dimisit in altum
 Populus assuetas ramis habitare volucres.
 Flamma vorax imo penitus de gurgite tractos
 Absorbet latices, saevoque urgente vapore
 Siccus inarescit ripis cruor. Horrida late

690 Scinditur in rimas, et hiatu rupta dehiscit
 Tellus, ac stagnis altae sedere favillae.
 Miratur pater aeternos cessare repente
Eridanus cursus: Nympharumque intima maestus
Implevit chorus attonitis ululatus antra.

- Ter caput ambustum conantem attollere iacta 695
 Lampade Vulcanus mersit fumantibus undis:
 Ter correpta Dei crines nudavit arundo.
 Tum demum admissae vires, et voce precantis,
 Orantique datum ripas servare priores:
 Ac tandem a Trebia revocavit Scipio fessas 700
 Munitum in collem, Graccho comitante, cohortes.
 At Poenus, multo fluvium veneratus honore,
 Gramineas undis statuit socialibus aras;
 Nescius heu! quanto Superi maiora moverent,
 Et quos Ausoniae luctus, Thrasymene, parares. 705
 Boiorum nuper populos turbaverat armis
 Flaminius, facilisque viro tum gloria belli,
 Corde levem atque astus inopem contundere gen-
 tem.
 Sed labor haud idem Tyrio certasse tyranno.
 Hunc, laevis Urbi genitum ad fatalia damna 710
 Ominibus, parat imperio Saturnia fesso
 Ductorem, dignumque virum veniente ruina.
 Inde ubi prima dies iuris, clavumque regendae
 Invasit patriae, ac sub nutu castra fuere,
 Ut pelagi rudis, et pontum tractare per artem 715
 Nescius, accepit miseræ si iura carinae,
 Ventorum tenet ipse vicem, cunctisque procellis
 Dat iactare ratem. Fertur vaga gurgite puppis
 Ipsius in scopulos dextra impellente magistri.
 Ergo agitur raptis praeceps exercitus armis 720
 Lydorum in populos, sedemque ab origine prisci
 Sacratam Corythi, iunctosque a sanguine avorum
 Maeonios Italis permixta stirpe colonos.
 Nec regem Afrorum noscenda ad coepta moratur
 Laude super tanta monitor Deus. Omnia somni 725
 Condiderant, aegrisque dabant obliviam curis;
 Cum Iuno, in stagni numen conversa propinqui,
 Et madidae frontis crines circumdata fronde
 Populea, stimulat subitis praecordia curis,

- 730 [Ac rumpit ducis haud spernenda voce quietem.]
 O felix famae, et Latio lacrimabile nomen
 Hannibal, Ausoniae si te Fortuna creasset,
 Ad magnos ventura Deos! Cur fata tenemus?
 Pelle moras. Brevis est magni Fortuna favoris.
- 735 Quantum vovisti, cum Dardana bella parenti
 Iurares, fuet Ausonio tibi corpore tantum
 Sanguinis, et patrias satiabis caedibus umbras.
 Nobis persolves meritos securus honores.
 Namque ego sum, celsis quem cinctum montibus
 ambit
- 740 Tmolo missa manus, stagnis Thrasymenus opacis.
 His agitur monitis, et laetam numine pubem
 Protinus aeri praecipit rapit aggere montis.
 Horrebat glacie saxa inter lubrica, summo
 Piniferum coelo miscens caput, Apenninus.
- 745 Condiderat nix alta trabes, et vertice celso
 Canus apex structa surgebat ad astra pruina.
 Ire iubet. Prior exstingui labique videtur
 Gloria, post Alpes si stetur montibus ullis.
 Scandunt praerupti nimbose cacumina saxi,
- 750 [Nec superasse iugum finit mulcetque laborem.]
 Plana natant, putrique gelu liquentibus undis
 Invia limosa restagnant arva palude.
 Iamque ducis nudus tanta inter inhospita vertex
 Saevitia quatitur coeli, manante per ora
- 755 Perque genas oculo. Facilis sprevisse medentes,
 Optatum bene credit emi quocumque periclo
 Bellandi tempus. Non frontis parcat honori,
 Dum ne perdat iter: non cetera membra moratur
 In pretium belli dare, si victoria poscat:
- 760 Satque putat lucis, Capitolia cernere victor
 Qua queat, atque Italum feriat qua comminus
 hostem.

*Talia perpessi tandem inter saeva locorum
 Optatos venere lacus; ubi deinde per arma*

Sumeret amissi numerosa piacula visus.
 Ecce autem Patres aderant Carthagine missi, 765
 (Causa viae non parva viris) nec laeta ferebant.
 Mos fuit in populis, quos condidit advena Dido,
 Poscere caede Deos veniam, ac flagrantibus aris
 (Infandum dictu!) parvos imponere natos.
 Urna reducebat miserandos annua casus, 770
 Sacra Thoanteae ritusque imitata Dianae.
 Cui fato sortique Deum de more petebat
 Hannibalis prolem discors antiquitus Hannon.
 Sed propior metus armati ductoris ab ira,
 Et magna ante oculos stabat genitoris imago. 775
 Asperat haec foedata genas, lacerataque crines,
 Atque urbem complet maesti clamoris, Imilce.
 Edonis ut Pangaea super trieteride mota
 It iuga, et inclusum suspirat pectore Bacchum.
 Ergo inter Tyrias, facibus ceu subdita, matres 780
 Clamat, Io coniux, quocumque in cardine mundi
 Bella moves, huc signa refer. Violentior hic est,
 Hic hostis propior. Tu nunc fortasse sub ipsis
 Urbis Dardaniae muris vibrantia tela
 Excipis intrepidus clypeo, saevamque coruscans 785
 Lampada Tarpeiis infers incendia tectis.
 Interea tibi prima domus atque unica proles
 Heu! gremio in patriae Stygias raptatur ad aras.
 I nunc, Ausonios ferro populare penates,
 Et vetitas molire vias. I, pacta resigna, 790
 Per cunctos iurata Deos. Sic praemia reddit
 Carthago, et tales iam nunc tibi solvit honores.
 Quae porro haec pietas, delubra aspergere tabo?
 Heu primae scelerum causae mortalibus aegris,
 Naturam nescire Deum! iusta ite precati 795
 Ture pio, caedumque feros avertite ritus.
 Mite et cognatum est homini Deus. Hactenus, oro,
 Sit satis ante aras caesos vidisse iuencos:
 Aut si, velle nefas Superos, fixumque sedetque,

- 800 Me, me, quae genui, vestris absumite votis.
 Cur spoliare iuvat Libycas hac indole terras?
 An flendae magis Aegates, et mersa profundo
 Punica regna forent, olim si sorte cruenta
 Esset tanta mei virtus praerepta mariti?
- 805 Haec, dublos vario Divûmque hominumque ti-
 more,
 Ad cauta illexere Patres; ipsique relictum,
 Abnueret sortem, an Superûm pareret honori.
 Tum vero trepidare metu vix compos Imilce,
 Magnanimi metuens immitia corda mariti.
- 810 His avidè auditis, ductor sic deinde profatur:
 Quid tibi pro tanto non impar munere solvat
 Hannibal aequatus Superis? Quae praemia digna
 Inveniam, Carthago parens? Noctemque diemque
 Arma feram: templisque tuis hinc plurima faxo
- 815 Hostia ab Ausonio veniat generosa Quirino.
 At puer armorum et belli servabitur heres.
 Spes, o nate, meae, Tyriarumque unica rerum,
 Hesperia minitante, salus, terraque fretoque
 Certare Aeneadis, dum stabit vita, mementò.
- 820 Perge, patent Alpes; nostroque incumbere labori.
 Vos quoque, Di patrii, quorum delubra piantur
 Caedibus, atque coli gaudent formidine matrum.
 Huc laetos vultus totasque advertite mentes.
 Namque paro sacra, et maiores molior aras.
- 825 Tu, Mago, adversi conside in vertice montis.
 Tu laevos propior colles accede, Choaspe.
 Ad claustra et fauces ducat per opaca Sychaeus.
 Ast ego te, Thrasimene, vago cum milite prae-
 ceptis
 Lustrabo, et Superis quaeram libamina belli.
- 830 Namque haud parva Deus promissis spondet
 apertis,
Quae spectata, viri, patriam referatis in urbem.

LIBER V.

ARGUMENTUM.

*Apparat hic pugnam, Superisque vetantibus audax
 Flaminius Tyrio Thrasymani ad stagna tyranno
 Congreditur, quamvis, prudens Corvine futuri,
 Oras dominae per Dardana moenia Romae,
 Cederet ut fatis paubim, omnibusque sinistris.
 Sed poenam meruit, proque his temerarius ausis
 Occubuit, diro telorum oppressus in arvo
 Agmine. Multa tamen leto dedit ante virorum
 Corpora, et inferias nigrum sibi misit ad Orcum.
 Inter quos stricto cecidit mucrone Sychaeus,
 Filius Hasdrubalis. At postquam pugna quievit
 Funere Flamini, victor, Magone sequente,
 Exit ad caesos; armisque, minisque retentis,
 Pectoribusque solam sternentes reperit omnes.*

Ceperat Etruscos occulto milite colles
 Sidonius ductor, perque alta silentia noctis
 Silvarum anfractus caecis insiderat armis.
 At parte e laeva, restagnans gurgite vasto,
 Effigiem in pelagi lacus humectabat inertis, 5
 Et late multo foedabat proxima limo:
 Quae vada, Faunigenae regnata antiquitus Auno,
 Nunc volente die Thrasymani nomina servant.
 Lydium huic genitor, Tmoli decus, aequore longo
 Maeoniam quondam in Latias advexerat oras 10
 Tyrrhenus pubem, dederatque vocabula terris:
 Isque insueta tubae monstravit murmura primus
 Gentibus, et bellis ignava silentia rupit.
 Nec modicus voti natum ad maiora fovebat.
 Verum ardens puero, castumque exuta pudorem, 15
 (Nam forma certare Deis Thrasymane valeres)
 Litore correptum stagnis demisit Agylle,
 Flore capi iuvenum primaevo lubrica mentem
 Nympha, nec Idalia lenta incaluisse sagitta.

- 20 Solatae viridi penitus fovere sub antro
 Naides amplexus undosaque regna trementem.
 Hinc dotale lacus nomen, lateque Hymenæo
 Conscia lascivo Thrasymenus dicitur unda.
 Et iam curriculo nigram nox roscida metam
- 25 Stringebat, nec se thalamis Tithonia confux
 Protulerat, stabatque nitens in limine primo;
 Cum minus abnuerit noctem desisse viator,
 Quam coepisse diem: Consul carpebat iniquas,
 Praegrediens signa ipsa, vias, omnisque ruebat
- 30 Mixtus eques; nec discretis levia arma manipulis,
 Inertique globo pedites, et inutile Marti
 Lixarum vulgus, praesago cuncta tumultu
 Implere, ac pugnam fugientum more petebant.
 Tum super ipse lacus, densam caligine caeca
- 35 Exhalans nebulam, late corruperat omnem
 Prospectum miseris, atque atrae noctis amictu
 Squalebat pressum picea inter nubila coelum.
 Nec Poenum liquere doli. Sedet ense reposto
 Abditus, et nullis properantem occursibus arcet.
- 40 Ire datur; longeque patet, ceu pace quieta,
 Incustoditum, mox irremeabile, litus.
 Namque sub angustas artato limite fauces
 In fraudem ducebat iter, geminumque receptis
 Exitium, hinc rupes, hinc undae claustra preme-
 bant.
- 45 At cura umbroso servabat vertice montis
 Hostilem ingressum, refugos habitura sub ictu.
 Haud secus ac vitreas sollers piscator ad undas,
 Ore levem patulo texens de vimine nassam,
 Cautius interiora ligat, mediamque per alvum,
- 50 Sensim fastigans, compressa cacumina nectit;
 Ac fraude artati remeare foraminis arcet
 Introitu facilem, quem traxit ab aequore, piscem.
Ocius interea propelli signa iubebat
Excussus Consul fatorum turbine mentem:

Donec flammiferum tollentes aequore currum 55
 Solis equi sparsere diem. Iamque, orbe renato,
 Diluerat nebulas Titan, sensimque fluebat
 Caligo in terras nitido resoluta sereno.
 Tunc ales, priscum populis de more Latinis
 Auspicium, cum bella parant, mentesque Deorum 60
 Explorant super eventu, ceu praescia luctus,
 Damnavit vesci, planctuque alimenta refugit.
 Nec rauco taurus cessavit flebile ad aras
 Immugire sono, pressamque ad colla bipennem
 Incerta cervice ferens, altaria liquit. 65
 Signa etiam affusa certant dum vellere mole,
 Taeter humo lacera nitentum erupit in ora
 Exsultans cruor, et caedis documenta futurae
 Ipsa parens miseris gremio dedit atra cruento:
 Ac super haec Divum genitor, terrasque fretumque 70
 Concutiens tonitru, Cyclopum rapta caminis
 Fulmina Tyrrhenas Thrasymeri torsit in undas:
 Ictusque aetherea per stagna patetia flamma
 Fumavit lacus, atque arserunt fluctibus ignes.
 Heu vani monitus, frustra morantia Parcas 75
 Prodigia! heu fatis Superi certasse minores!
 Atque hic, egregius linguae, nomenque superbum,
 Corvinus, Phoebæ sedet cui casside fulva
 Ostentans ales proavitæ insignia pugnae,
 Plenus et ipse Deum, et socium terrente pavore, 80
 Immiscet precibus monita, atque his vocibus inquit.
 Iliacas per te flammæ, Tarpeiaque saxa,
 Per patrios, Consul, muros, suspensaque nostræ
 Eventu pugnae natorum pignora, cedas
 Oramus Superis, tempusque ad proelia dextrum 85
 Opperiare. Dabunt idem camposque diemque
 Pugnandi: tantum, ne dedignare secundos
 Exspectare Deos. Cum fulserit hora, cruentam
 Quæ stragem Libyæ portet, tum signa sequentur
 Nulla vulsa manu, vescique interritus ales 90

- Gaudebit, nullosque vomet pia terra cruores.
 An te praestantem belli fugit, improba quantum?
 Hoc possit Fortuna loco? Sedet obuius hostis
 Adversa fronte; at circa nemorosa minantur
- 95 Insidias iuga, nec laeva stagnantibus undis
 Effugium patet, et tenui stant tramite fauces.
 Si certare dolis, et bellum ducere cordi est,
 Interea rapida aderit Servilius armis,
 Cui par imperium, et vires legionibus aequae.
- 100 Bellandum est asta. Levior laus in duce dextrae.
 Talia Corvinus, primoresque addere passim
 Orantum verba, et divisus quisque timori
 Nunc Superos, ne Flaminio, nunc deinde precari
 Flaminium, ne Coelicolis contendere perstet.
- 105 Acrius hoc accensa ducis surrexerat ira,
 Auditoque furens, socias non defore vires:
 Siccine nos, inquit, Boiorum in bella ruentes
 Spectastis, cum tanta lues vulgusque trementum
 Ingrueret, rupesque iterum Tarpeia paveret?
- 110 Quas ego tunc animas dextra, quae corpora fudi,
 Irata tellure sata, et vix vulnere vitam
 Reddentes uno! Iacuerie ingentia membra
 Per campos, magnisque premunt nunc ossibus
 arva.
 Scilicet has sera ad laudes Servilius arma
- 115 Adiungat, nisi diviso vicisse triumpho
 Ut nequeam, et decoris contentus parte quiescam?
 Quippe monent Superi. Similes ne fingite vobis,
 Classica qui tremitis, Divos. Sat magnus in ho-
 stem
- Augur adest ensis; pulchrumque et milite dignum
- 120 Auspicium Latio, quod in armis dextera praestat.
 An, Corvine, sedet, clausum se Consul inertis
 Ut teneat vallo? Poenos nunc occupet altos
 Arreti muros, Corythi nunc diruat arcem?
 Hinc Clusina petat? postremo ad moenia Romae

Illaesus contendat iter? Deforme sub armis 125
 Vana Superstitio est. Dea sola in pectore Virtus
 Bellantum viget. Umbrarum me noctibus atris
 Agmina circumstant, Trebiae qui gurgite, quique
 Eridani volvuntur aquis, inhumata iuventus.
 Nec mora. Iam medio coetu signisque sub ipsis 130
 Postrema aptabat nulli exorabilis arma.
 Aere atque aequorei tergo flavente iuveni
 Cassis erat munita viro: cui vertice surgens
 Triplex crista iubas effundit crine Suëvo:
 Scylla super, fracti contorquens pondera remi, 135
 Instabat, saevosque canum pandebat hiatus:
 Nobile Gargeni spoliū, quod rege superbus
 Boiorum caeso capiti illacerabile victor
 Aptarat, pugnasque decus portabat in omnes.
 Loricam induitur; tortos huic nexilis hamos 140
 Ferro squama rudi, permixtoque asperat auro.
 Tum clypeum capit, aspersum quem caedibus
 olim
 Celticus ornatat cruor, humentique sub antro,
 Ceu fetum, lupa permulcens puerilia membra,
 Ingentem Assaraci coelo nutribat alumnum. 145
 Hinc ense lateri, dextraeque accommodat ha-
 stam.
 Stat sonipes, vexatque ferox humentia frena,
 Caucasiam instratus virgato corpore tigrim.
 Inde exceptus equo, qua dant angusta viarum,
 Nunc hos, nunc illos adit, atque hortatibus implet. 150
 Vestrum opus est, vestrumque decus, suffixa per
 Urbem
 Poeni ferre ducis spectanda parentibus ora.
 Unum hoc pro cunctis sat erit caput. Aspera
 quisque
 Hortamenta sibi referat: Meus, heu! meus atris
 Ticini frater ripis iacet: at meus alta 155
 Metitur stagna Eridani sine funere natus.

Haec sibi quisque: sed est, vestrum cui nulla doloris

Privati rabies, is vero ingentia sumat

E medio, fodiant quae magnas pectus in iras,

- 160 Perfractas Alpes, passamque infanda Saguntum,
Quosque nefas vetiti transcendere nomen Hiberi,
Tangere iam Thybrim. Nam dum vos augur, et
extis

Quaesitae fibrae, vanusque moratur haruspex,
Solum iam superest, Tarpeio imponere castra.

- 165 Turbidus haec, visoque artis in millibus atras
Bellatore iubas aptante, Est, Orphite, munus,
Est, ait, hoc certare tuum, quis opima volenti
Dona Iovi portet feretro suspensa cruento.

Nam cur haec alia pariat gloria dextra?

- 170 Hinc praevectus equo, postquam inter proelia
notam

Accepit vocem, Procul hinc te Martius, inquit,
Murrane, ostendit clamor; videoque furentem
Iam Tyria te caede: venit laus quanta! sed oro,
Haec angusta loci ferro patefacta relaxa.

- 175 Tum Soracte satum, praestantem corpore et ar-
mis,

Aequanum noscens, patrio cui ritus in arvo,
Cum pius arcitenens accensis gaudet acervis,
Extā ter innocuos laetum portate per ignes,
Sic in Apollinea semper vestigia pruna

- 180 Inviolata teras, victorque vaporis ad aras
Dona serenato referas sollemnia Phoebō:
Concipe, ait, dignum factis, Aequane, furorem
Vulneribusque tuis. Socio te caedis et irae
Non ego Marmaridum mediam penetrare phalan-
gem,

- 185 Cinyphiaeque globos dubitarim irrumpere turmae.
Nec iam ultra monitus et verba morantia Martem
Ferre valet, longo Aeneadis quod flebitur aevō

- Stridit Tartareae nigro sub pectore Divae
 Letiferum murmur, feralique horrida cantu
 Buccina lymphatas agit in certamina mentes.
- 225 His iras adversa fovent, crudusque ruente
 Fortuna stimulus spem profecisse salutis:
 HOS dexter Deus, et laeto Victoria vultu
 Arridens acuit, Martisque favore fruuntur.
 Abreptas pulchro caedum Lateranus amore,
- 230 Dum sequitur dextram, in medios penetraverat
 hostes.
 Quem postquam florens aequali Lentulus aevo
 Conspexit, nimium pugnae, nimiumque cruoris,
 Infestas inter non aequo Marte catervas
 Fata irritantem; nisi se concitat acri,
- 235 Immitemque Bagam, qui iam vicina serebat
 Vulnere pugnantis tergo, velocior hasta
 Occupat, et socium duris se casibus addit.
 Tunc alacres arma agglomerant, geminaque co-
 rusci
 Fronte micant, paribus fulgent capiti ardua cri-
 stis.
- 240 Actus in adversos casu (namque obvia ferre
 Arma quis auderet? nisi quem Deus ima colentum
 Damnasset Stygiae nocti) praefracta gerebat
 Syrticus excelso decurrens robora monte,
 Et, quatiens acer nodosi pondera rami,
- 245 Flagrabat geminae nequidquam caedis amore.
 Non hic Aegates infidaque litora nautis,
 O ivenes, motumque novis sine Marte procellis
 Fortunam bello pelagus dabit: aequoris olim
 Victores, media sit qualis, discite, terra
- 250 Bellator Libys, et meliori cedite regno.
 Ac simul infesto Lateranum vulnere truncae
 Arboris urgebat, iungens convicia pugnae.
*Lentulus huic frendens ira: Thrasimenus in altis
 Ascendet citius colles, quam sanguine roret*

Iste pio ramus. Subsicensque ilia nisu 255
 Conantis suspensa fodit. Tum fervidus atro
 Pulmone exundat per hiantia viscera sanguis.
 Nec minus accensis in mutua funera dextris
 Parte alia campi saevit furor. Altus Iertes
 Obtruncat Nerium; Rullo ditissimus agri 260
 Occumbis, generose Volunx, nec clausa repostis
 Pondera thesauris, patrio nec regia quondam
 Praefulgens ebore, et possessa mapalia soli
 Profuerunt. Quid rapta iuvant? Quid gentibus auri
 Nunquam extincta sitis? Modo quem Fortuna
 fovendo 265
 Congestis opibus donisque refersit opimis,
 Nudum Tartarea portabit navita cymba.
 Iuxta bellator iuvenilibus Appius ausis
 Pandebat campum caede: atque, ubi plurima virtus,
 Nullique aspirare vigor, decus inde petebat. 270
 Obvius huic Atlas, Atlas a litore Hiberno,
 Nequidquam extremae longinquus cultor arenae,
 Impetit os hasta, leviterque e corpore summo
 Degustat cuspis generosum extrema cruorem.
 Intonuere minae, violentaque lumina flammis 275
 Exarsere novis: furit, et diffulminat omnem
 obstantum turbam. At clausum sub casside vulnus
 lartia commendat mananti sanguine membra.
 um vero aspiceros pavitantem, et cõdere semet
 tentem in sociis iuvenem: ceu tigride cerva 280
 vrcana cum pressa tremit; vel territa pennas
 lligit accipitrem cernens in nube columba;
 t dumis subit, albenti si sensit in aethra
 rantem nisus aquilam, lepus ore citato.
 e ferit tum colla viri, dextramque micantem 285
 retit; ac mutat successu saevior hostem
 at fulgentem portans in bella bipennem
 phius, socerique miser Magonis inire
 at pugnam ante oculos, spe laudis, laalcea;

- 290 Sidonia tumidus sponsa, vanoque superbus
 Foedere promissae post Dardanā proelia taeda
 Huic immittit atrox violentas Appius iras,
 Conantique gravem fronti librare securim,
 Altior insurgens, galeam super exigit ictum.
- 295 At fragilis valido conamine solvitur ensis
 Aere in Cinyphio: nec dispar sortis Isalces
 Umbonem incerto detersit futilis ictu.
 Tum quod humo haud uquam valuisset tolle
 saxum,
 Ni vires trux ira daret, contorquet anhelans
- 300 Appius, et lapsu resupino in terga cadentem
 Mole premit scopuli, perfractisque ossibus urge
 Vidit coniuncto miscens certamina campo
 Labentem socer, et lacrimae sub casside fusae
 Cum gemitu, rapidusque ruit: data foedera nuptae
- 305 Accendunt animos exspectatque nepotes.
 Iamque aderat: clypeumque viri, atque immani
 membra
 Lustrabat visu, propiorque a fronte coruscae
 Lux galeae saevas paulum tardaverat iras.
 Haud secus, e specula praeceps delatus opaca,
- 310 Subsiciens campo submissos contrahit artus,
 Cum vicina trucis conspexit cornua tauri,
 Quamvis longa fames stimulet, leo: nunc fert
 alta
 Surgentes cervice toros, nunc torva sub hirta
 Lumina miratur fronte, ac iam signa moventem
- 315 Et sparsa pugnas meditantem spectat arena.
 Hic prior intorquens telum sic Appius inquit:
 Si qua tibi pietas, ictum ne desere foedus,
 Et generum comitare, socer. Per tegmina velox
 Tunc aerisque moras laevo stetit hasta lacerto.
- 320 At contra non dicta Libys, sed fervidus hastam
 Perlibrat, magni donum memorabile fratris:
 Caeso quam victor sub moenibus ille Saguntī

Abstulerat Durio, ac spectatae nobile pugnae
 Germano dederat portare in proelia pignus.
 Telum ingens, perque arma viri, perque ora, do- 325
 loris

Adiutum nisu, letalem pertulit ictum:
 Exsanguisque viri conantis vellere ferrum
 In vulnus cecidere manus. Iacet aequore nomen
 Clarum Maeonio, atque Italiae pars magna ruinae
 Appius: intremuere lacus, corpusque refugit 330
 Contractis Thrasymenus aquis: telum ore cruento
 Exspirans premit, atque admorsae immurmurat
 hastae.

Nec fati melior Mamercus corpore toto
 Exsolvit poenas, nulli non saucius hosti.
 Namque per adversos, qua Lusitana ciebat 335
 Pugnas dira manus, raptum cum sanguine caesi
 Signiferi magna vexillum mole ferebat,
 Et trepida infelix revocabat signa suorum.
 Sed furiata cohors, ausisque accensa superbis,
 Quodcunque ipsa manu gestabat missile, quid-
 quid 340

Praebeat tellus, sparsis vix pervia telis,
 Iniecit pariter, pluresque in corpore nullo
 Invenere locum perfossis ossibus hastae.
 Advolat interea fraterni vulneris ira
 Turbatus Libyae ductor; visoque cruore, 345
 Num lateri cuspis, num toto pondere telum
 Sedisset, fratremque amens sociosque rogabat.
 Utque metum leti procul, et leviora pavore
 Cognovit, proprio tectum gestamine praecipis
 Ex acie rapit, et tutis a turbine pugnae 350
 Constituit castris. Medicas hinc ocios artes,
 Et senioris opem Synhali vocat: ungere vulnus
 Herbarum hic succis, ferrumque e corpore cantu
 Exigere, et somnum tracto misisse chelydro,
 Anteibat cunctos, nomenque erat inde per urbes 355

C. SILII ITALICI

que Paraetoniae celebratum litora Syrtis
olim antiquo primum Garamanticus Hæ-

mon

e pater dederat Synhalo, morsusque ferarum.
Utrumque graves ictus sedare medendo.

Te is deinde suo moriens coelestia dona
stravit nato, natusque heredis honori
nisit patrias artes: quem deinde secutus
d levior fama Synhalus Garamantica sollers
strata angebat studio, multaque vetustum
monis comitem numerabat imagine patrem.

1, proavita ferens leni medicamina dextra,
is, intortos de more adstrictus amictus,
cebat lymphâ purgatum sanguine vulnus.
Iago, exuvias secum caesique volutans
tis mente necem, fraternas pectore curas
ebat dictis, et casum laude levabat:
Te metu, germane. Meis medicamina nulla
erdis maiora feres: iacet Appius hasta
nanes pulsus nostra. Si vita relinquat,
nobis actum est, sequar hostem laetus ad um-
bras.

e dum turbatos avertunt aequore campi
tores, valloque tenent: ex agmine Poenum,
ntem Consul tumulo speculatus ab alto,
Te atram belli castris se condere nubem,
bidus extemplo trepidantes milite maesto
dit cuneos, subitoque pavore relaxat
rarescentes acies: tum voce feroci
xit equum, ac mediae ruit in certamina vallis:
ibi torrentem crepitanti grandine nimbum
it terris, molitus Iupiter altas
nine nunc Alpes, nunc mixta Ceraunia coelo,
amuere simul tellus, et pontus, et aether;
ue commoto quatuntur Tartara mundo.
t attonitis inopino turbine Poenis

- Haud secus improvisa lues; gelidusque sub ossa** 390
Pervasit miseris conspecti Consulis horror.
It medius, ferroque ruens densissima latum
Pandit iter. Clamor vario discrimine vocum
Fert belli rabiem ad Superos, et sidera pulsat.
Ceu Pater Oceanus cum saeva Tethye Calpen 395
Herculeam ferit, atque exesa in viscera montis
Contortum pelagus latrantibus ingerit undis.
Dant gemitum scopuli, fractasque in rupibus undas
Audit Tartessos latis disterrina terris:
Audit non parvò divinus gurgite Lixus. 400
Ante omnes iaculo tacitas fallente per auras
Occumbit Bogus, infaustum qui primus ad
annem
Ticini rapidam in Rutulos contorserat hastam.
Ille sibi longam Clotho turbanque nepotum
Crediderat, vanis deceptus in alite signis. 405
Sed non augurio Parcarum impellere metas
Concessum cuiquam. Ruit inter tela cruentis
Suspiciens oculis coelum, Superosque reposcit
Tempora promissae media iam morte senectae.
Nec Pagaso exsultare datum, atque impune re-
lictum 410
Consulis ante oculos vita spoliasset Libonem.
Laurigeris decus illud avis navaque iuventa
Florebat: sed Massylus succiderat ensis
Pubescente caput mala, properoque virentes
Delerat leto bellator barbarus annos. 415
Flaminium implorasse tamen iam morte suprema
Haud frustra fuit: avulsa est nam protinus hosti
Ore simul cervix; iuvat punire feroci
Victorem exemplo, et monstratum reddere letum.
Quis Deus, o Musae, paribus tot funera verbis 420
Evolvat? tantisque umbris in carmine digna
Quis lamenta ferat? certantes laude cadendi
Primaevos juvenes, mortisque in limine cruda

- Facta virum , et fixis rabiem sub pectore telis ?
425 Sternitur alternus vastis concursibus hostis :
 Nec spoliare vacat , praedaeque advertere mentem .
 Urget amor caedum , clausis dum detinet hostem
 Fraternalium castris vulnus : funditque , ruitque
 Nunc iaculis , nunc ense : modo inter millia Consul
430 Bellantium conspectus equo ; modo Marte feroci
 Ante aquilas et signa pedes . Fluit impia rivis
 Sanguineis vallis : tumulique et concava saxa
 Armorum sonitus flatuque imitantur equorum .
 Miscebat campum , membrorum in proelia portans
435 Celsius humano robur , visaque paventes
 Mole gigantei vertebat corporis alas
 Othrys Marmarides : lati super agmen utrumque
 Ingens tollebant humeri caput ; hirtaque torvae
 Frontis caesaries , et crinibus aemula barba
440 Umbrabat rictus : squalore huic hispida diro
 Et villosa feris horrebant pectora saetis .
 Aspirare viro , propioreniue addere Martem
 Haud ausum cuiquam . Laxo ceu belua campo
 Incessabat tutis ex agmine telis .
445 Tandem vesanos palantum in terga ferenti
 Cum fremitu vultus tacita per nubila penna
 Intravit torvum Gortynia lumen arundo ,
 Avertitque virum . Fugientis ad agmina Consul
 Intorquet tergo iaculum , quod tegmine nudas
450 Irrupit costas , hirtoque a pectore primum
 Mucronem ostendit . Rapidus convellere tentat ,
 Qua nasci ferrum fulgenti cuspidē cernit ;
 Donec , abundanter defuso sanguine , late
 Procubuit moriens , et telum vulnere pressit .
455 Spiritus exundans vicinum pulvere moto
 Perflavit campum , et nubem dispersit in auras .
 Nec minor interea tumulis silvisque fremebat
 Diversis Mavors , variaque per ardua pugna
 Et saxa et dumī rorantes caede nitebant .

- itium trepidis letique et stragis acerbae 460
 isa Sychaeus erat: Murrani ille eminens hasta
 culerat; quo non alius, cum bella silerent,
 lcius Oeagrios pulsabat pectine nervos.
 cubuit silva in magna, patriosque sub ipso
 aevavit montes leto, ac felicia Baccho 465
 juana; et Zephyro Surrentum molle salubri.
 liderat misero comitem, pugnaeque ferocis
 udebat tristi victor novitate Sychaeus.
 lantes nam dum sequitur, pervaserat altam
 silvam, et priscae reclinis ab ictibus ulmi 470
 rga tuebatur trunco, frustra que relictos
 uranus comites suprema voce ciebat.
 ansegit juvenem, ac perfossis incita membris
 exit in opposito cuspis Sidonia ligno.
 id vobis? Quaenam ira Deum, vel mente sini-
 stra 475
 ae sedit formido, viri? qui, Marte relicto,
 morum quaesistis opem. Non aequus in artis
 nirim rebus suasor metus. Arguit asper
 itus eventu pravi consulta timoris.
 rosa excelsos tendebat in aethera ramos 480
 iculus, umbrosam magnas super ardua silvas
 bibus insertans altis caput, instar (aperto
 stare campo) nemoris, lateque tenebat
 ondosi nigra tellurem roboris umbra.
 r iuxta quercus, longum molita per aevum 485
 rtice canenti proferre sub astra cacumen,
 fusas patulo laxabat stipite frondes;
 rbrabatque coma summi fastigia montis.
 c Hennaea cohors, Triquetris quam miserat
 oris
 r, Arethusa, tuus, defendere nescia morti 490
 decus, et mentem nimio mutata pavore,
 rtatim sese tulit, ascendensque vicissim
 ssiit nutantes incerto pondere ramos.

- Moxque alius super atque alius consistere ^{tuto}
 495 Dum certant, pars excussi: (nam fragmine ^{pugna}
 Ramorum et senio male fida fefellerat arbor)
 Pars trepidi celso inter tela cacumine pendent.
 Turbatus una properans consumere pesta
 Corripit aeratam iam dudum in bella bipennem,
 500 Deposito clypeo mutatus tela, Sychaeus.
 Incumbunt sociae dextrae, magnoque fragore
 Pulsa gemit, crebris succumbens ictibus, arbor.
 Fluctuat infelix concusso stipite turoa:
 Ceu Zephyrus quatit antiquos ubi flamine lucos,
 505 Fronde super tremuli vix tota cacuminis haerens
 Iactatur, nido pariter nutante, volucris.
 Procubuit tandem multa devicta securi
 Suffugium infelix miseris et inhospida quercus,
 Elisitque virum spatiosa membra ruina.
 510 Inde aliae cladum facies. Contermina caedis.
 Collucet, rapidoque involvitur aesculus igni.
 Iamque inter frondes, arenti robore gliacens.
 Verticibus saevis, torquet Vulcanus anhelos
 Cum fervore globos flammaram, et culmina torret.
 515 Nec tela interea cessant. Semusta gementum,
 Atque amplexa cadunt ardentem corpora ramos.
 Haec inter miseranda virum certamina Consul
 Ecce aderat, volvens iram exitiumque Sychaeo.
 At iuvenis dubio tantae discrimine pugnae
 520 Occupat eventum telo tentare priorem;
 Cui medio leviter clypeo stetit aeris in ora
 Cuspis, et oppositas vetita est tramittere crates.
 Sed non et Consul misso concedere tolo
 Fortunam optatae caedis parat, ac latus ense
 525 Haurit; nec crudae tardarunt tegmina parmae.
 Labitur infelix, atque appetit ore cruento
 Tellurem exspirans. Tum, diffundente per artus
 Frigore se Stygio, manantem in viscera mortem
 Accipit, et longo componit lumina somno.

Atque ea dum variis permixtus tristia Mavors 530
 Casibus alternat, iam castris Mago relictis,
 Iam Libyae ductor properantia signa citato
 Raptabant cursu, et cessata reponere avebant
 Tempora caede virum, ac multo pensare cruore.
 It globus intorquens nigranti turbine nubem 535
 Pulveris, et surgit sublatis campus arenis:
 Quaque ferens gressum flectit vestigia ductor,
 Undanti circum tempestas acta procella
 Volvitur, atque altos operit caligine montes.
 Occubere semur Fontanus, Buta eanorum 540
 Transfixi guttur, pressoque a vulnere cuspis
 Prospexit terga. Hunc tristes luxere Fregellae
 Multiplicem proavis, hunc mater Anagnia flevit.
 Haud dispar fortuna tibi, Laevine; sed auso
 Non eadem: neque enim Tyrio concurrere regi 545
 Tentas, sed lectus par ad certamen Ithemon;
 (Autololum moderator erat) quem poplite caeso
 Dum spoliis, gravis immiti cum turbine costas
 Fraxinus irrupit, collapsaque membra sub ictu
 Hoste superfuso subita cecidere ruina. 550
 Nec Sidicina cohors deficit. Viridasius armat
 Mille viros, nulli victus vel ponere castra,
 Vel iunxisse ratem, duroque resolvere muros
 Ariete, et in turrim subitos impingere pontes.
 Quem postquam Libyae ductor virtute feroci 555
 Exsultare videt, (namque illi vulnere praeceps
 Terga dabat levibus diffusus Arauricus armis)
 Acrius hoc pulchro Mavorte accensus in iram,
 Et dignum sese ratus in certamina saevo
 Comminus ire viro, referenti e corpore telum 560
 Advolat, et fodiens pectus, Laudande laborum,
 Quiaquis es, haud alia decuit te occumbere dextra.
 Ad manes leti perfer decus. Itala gentis
 Ni tibi origo foret, vita donatus abireas.
 Hinc Fadum petit et veterem bellare Labicum, 565

- Cui Siculis quondam terris congressus Hamilcar
 Clarum spectato dederat certamine nomen.
 Immemor annorum, seniumque oblitus, in arma
 Ille quidem cruda mente et viridissimus irae
- 570 Ibat; sed vani frigentem in Marte senectam
 Prodebant ictus: stipula crepitabat inani
 Ignis iners, cassamque dabat sine robore flam-
 mam.
- Quem postquam accepit patrio monstrante su-
 perbus
- Armigero Poentum ductor, Certamina primae
- 575 Hic lue nunc, inquit, pugnae: te notus Hamilcar
 Hac trahit ad manes dextra. Tum librat ab aure
 Intorquens iaculum, et versantem in vulnere sese
 Transigit. Extracta foedavit cuspidem sanguis
 Canitiem, ac longos finivit morte labores.
- 580 Nec minus Herminium primis obruncat in armis.
 Assuetum, Thrasymene, tuos praedantibus hamis
 Exhaustire lacus, patriaeque alimenta senectae
 Ducere suspensio per stagna iacentia lino.
 Interea exanimem maesti super arma Sychaeum
- 585 Portabant Poeni, corpusque in castra ferebant.
 Quos ubi conspexit tristi clamore ruentes
 Ductor, praesago percussus pectora luctu,
 Quinam, inquit, dolor, o socii, quemve ira Deo-
 rum,
- Eripuit nobis? Num te, dulcedine laudis
- 590 Flagrantem et nimio primi Mavortis amore,
 Atra, Sychaeae, dies properato funere carpsit?
 Utque dato gemitu lacrimae assenserent ferentum,
 Et dictus pariter caedis maerentibus auctor;
 Cerno, ait, adverso pulchrum sub pectore vulnus
- 595 Cuspidis Iliacae. Dignus Carthagine, dignus
 Hasdrubale ad manes ibis: nec te optima mater
 Dissimilem lugebit avis, Stygiave sub umbra
 Degenerem cernens noster vitabit Hamilcar.

At mihi Flaminius, tam maesti causa doloris,
Morte sua minuet luctus. Haec pompa sequetur 600
Exsequias, seroque emptum volet impia Roma,
Non violasse mei corpus mucrone Sychaei.

Sic memorans torquetfumaantem ex orë vaporem,
Iraque anhelatum proturbat pectorë murmur:
Ut multo accensis fervore exuberat undis, 605
Clausus ubi exusto liquor indignatur aeno.

Tum praeceps ruit in medios, solumque fatigat
Flaminius incessens: nec dicto segnius ille
Bella capessebat, propiorque insurgere Mavors
Cooperat, et campo iunctus iam stabat uterque; 610

Cum subitus per saxa fragor, motique repente
(Horrendum) colles, et summa cacumina totis
Intremuere iugis; nutant in vertice silvae
Pinifero, fractaeque ruunt super agmina rupes.

Immugit penitus convulsis ima cavernis 615
Dissiliens tellus, nec parvos rumpit hiatus:
Atque umbras late Stygias immensa vorago
Faucibus ostendit patulis; manesque profundi

Antiquum expavere diem. Lacus later, in altos
Sublatus montes et sede excussus avita, 620
Lavit Tyrrhenas ignota aspergine silvas.
Iamque eadem populos magnorumque oppida re-

gum
Tempestas et ira huc stravitque, tulitque.
Ac super haec reflui pugnarunt montibus amnes,
Et retro fluctus torsit mare. Monte relicto 625
Apenninicolae fugere ad litora Fauni.

Pugnabat tamen (heu belli vecordia!) miles,
Iactatus titubante solo, tremebundaque tela,
Subducta tellure ruens, torquebat in hostem;
Donec pulsa vagos cursus ad litora vertit 630

Mentis inops, stagnisque illata est Daunia pubes.
Quis Consul terga increpitans, nam turbine motae
Ablatis terrae inciderat, Quid deinde, quid, oro,

SILIUS ITAL.

H

- Bestat, io, profugis? Vos en ad moenia Romae
 635 Ducitis Hannibalem: vos in Tarpeia Tonantis
 Tecta faces ferrumque datis. Sta, miles, et acres
 Disce ex me pugnas: vel, si pugnare negatum,
 Disce mori. Dabit exemplum non vile futuris
 Flaminius; ne terga Libys, ne Cantaber unquam
- 640 Consulis aspiciat. Solus, si tanta libido
 Est vobis rabiesque fugae, tela omnia solus
 Pectore consumo, et moriens, fugiente per auras
 Hac anima, vestras revocabo ad proelia dextras.
 Dumque ea commemorat, densosque obit obvius
 hostes,
- 645 Advolat ora ferus mentemque Ducarius: acri
 Nomen erat gentile viro, fuscisque catervis
 Boiorum quondam patriis, antiqua gerebat
 Vulnera barbaricae mentis: noscensque superbi
 Victoris vultus, Tunc, inquit, maximus ille
- 650 Boiorum terror? Libet hoc cognoscere telo,
 Corporis an tanti manet de vulnere sanguis.
 Nec vos poeniteat, populares, fortibus umbris
 Hoc mactare caput. Nostros hic curribus egit
 Insistens victos alta ad Capitolia patres.
- 655 Ultrix hora vocat. Pariter tunc undique fuscis
 Obruitur telis, nimboque ruente per auras
 Confectus, nulli dextra iactare reliquit
 Flaminium cecidisse sua. Nec pugna perempto
 Ulterior ductore fuit: namque agmine denso
- 660 Primores iuvenum, laeva ob discrimina Martis
 Infensi Superis dextrisque, et cernere Poenum
 Victorem plus morte rati, super ocuis omnes
 Membra ducis stratosque artus certamine magno
 Telaque, corporaque, et non fausto Marte cruen-
 tas.
- 665 Iniecere manus. Sic densi caedis acervo,
*Ceu tumulo, texere virum. Tum, strage per undas,
 Per silvas sparsa, perque altam sanguine vallem*

In medias fratre invectus comitante catervas
 Caesorum iuvenum Poenus, Quae vulnera cernis?
 Quas mortes? inquit. Premit omnis dextera fer-
 rum, 670

Armatusque iacet servans certamina miles.
 Hos, en, hos obitus nostrae spectate cohortes.
 Fronte minae durant, et stant in vultibus irae.
 Et vereor, ne, quae tanta creat indole tellus
 Magnanimos fecunda viros, huic fata dicarint 675
 Imperium, atque ipsis devincat cladibus orbem.
 Sic fatus cessit nocti; finemque dedere
 Caedibus, infusae subducto sole, tenebrae.

LIBER VI.

A R G U M E N T U M.

*Hinc, quibus haec belli et pugnae fortuna pepercit,
 Elapsi furtim diversa per avia caecis
 Conduntur tenebris, piceae et caligine noctis.
 Hos inter fugiens Serranus, vulnere tardus,
 Ad patris quondam comitem devertit, et ipsa
 Tecta Mari armigeri pulsabat fida paterni:
 Acceptusque domo recreatur paupere mensa,
 Infusoque sinit tractari vulnera succo.
 Discit et inde Maro clari narrante parentis
 Facta; sed et poenam, qua illum Carthago peremit,
 Ob sanctam non aequa fidem, rapit aure dolenti.
 At Fabium Patres allata ad munera belli
 Clade legunt: hostis raptas agit undique praedas,
 Donec eum illecebra mollit Campana furem.*

Iam, Tartessiaco quos solverat aequore, Titan,
 In noctem diffusus, equos iungebat Eois
 Litoribus, primique novo Phaethonte relecti
 Seres lanigeris repetebant vellera lucis.
 Et foeda ante oculos strages, propiusque patebat 5
 Insani Mavortis opus: simul arma virique
 H 2

- Ac nixtus sonipes, dextraeque in vulnere, caedi
 Haerentes hastis: passim clypeiue, iubaeque,
 Atque artus trunci capitum, fractusque iacebat
- 10 Ossibus in duris ensis: nec cernere deera:
 Frustra seminecum quaerentia lumina coelum.
 Tum spumans sanie lacus, et fluitantia summo
 Aeternum tumulis orbata cadavera ponto.
 Nec tamen adversis fuerat fracta Itala virtus.
- 15 Bruttius ingenti miserandae caedis acervo,
 Non aequum ostentans confosso corpore Martem,
 Extulerat vix triste caput, truncosque trahebat
 Per stragem, nervis interlabentibus, artus;
 Tenuis opum, non patre nitens, linguave; sed
 asper
- 20 Ense, nec e Volsca quisquam vir gente redemit
 Plus aevi, nec magnanima puer addere sese
 Pubescente gena castris optarat, et acri
 Flaminio spectatus erat, cum Celtica victor
 Obrueret bello Divis melioribus arma.
- 25 Inde honor, ac sacrae custodia Marte sub omni
 Alitis: hinc causam nutritivt gloria leti.
 Namque, necis certus, captae prohibere nequiret
 Cum Poenos aquilae, postquam subsidere fata
 Viderat, et magna pugnam inclinare ruina,
- 30 Oculere interdum et terrae mandare parabat.
 Sed, subitis victus telis, labentia membra
 Prostravit super, atque iniecta morte tegebat.
 Verum ubi lux nocte e Stygia miseroque sopora
 Reddita, vicini de strage cadaveris hasta
- 35 Erigitur, soloque vigens conamine, late
 Stagnantem caede et facilem discedere terram
 Ense fodit, clausamque aquilae infelicis adorans
 Effigiem, palmis languentibus aequat arenas.
 Supremus fessi tenues tum cessit in auras
- 40 *Habitus, et magnam misit sub Tartara mentem.
 Iuxta cernere erat meritae sibi poscere carmen*

Virtutis sacram rabiem. Laevinus, ab alto
 Priverno, vitis Latiae praesignis honore,
 Exanimum Nasamona Tyren super ipse iacobat
 Exanimis: non hasta viro, non ensis: in artibus 45
 Abstulerat Fors arma: tamen certamine nudo
 Invenit Marti telum dolor. Ore cruento
 Pugnatum, ferrique vicem dens praebuit irae.
 Iam lacerae nares, foedataque lumina morsu,
 Iam truncum raptis caput auribus, ipsaque diris 50
 Frons depasta modis, et sanguine abundat hiatus:
 Nec satias: donec mandentia linqueret ora
 Spiritus, et plenos rictus mors atra teneret.
 Talia dum praebet tristis miracula virtus,
 Diverso interea fugientes saucia turba 55
 Lactantur casu, silvisque per avia caecis.
 Ablati furtim multo cum vulnere solos
 Per noctem metantur agros. Sonus omnis et aura
 Exterrent, pennaque levi commota volucris.
 Non sopor, aut menti requies. Agit asper acerba 60
 Nunc Mago attonitos, nunc arduus Hannibal hasta.
 Serranus, clarum nomen, tua, Regule, proles,
 Qui, longum semper fama gliscente per aevum,
 Infidis servasse fidem memorabere Poenis,
 Flore nitens primo, patriis, heu! Punica bella 65
 Auspiciis ingressus erat; miseramque parentem,
 Et dulces tristi repetebat sorte penates
 Saucius. Haud illi comitum super ullus, et atris
 Vulneribus qui ferret opem: per devia, fractae
 Innitens hastae, furtoque ereptus opacae 70
 Noctis, iter tacitum Perusina ferebat in arva:
 Ac fessus parvi (quaecumque ibi fata darentur)
 Limina pulsabat tecti: cum membra cubili
 Evolvens non tarda Marus (vetus ille parentis
 Miles, et haud surda tractarat proelia fama) 75
 Procedit, renovata focis et paupere Vesta
 Lumina praetendens: utque ora agnovit, et aegrum

- Vulneribus duris, ac (lamentabile visu)
 Lapsantes fultum truncata cuspide gressus,
 80 Funesti rumore mali iam saucius aures,
 Quod scelus, o, nitius vitae, nimjumque feren-
 dis
 Adversis genitus cerno? Te, maxime, vidi,
 Ductorum, cum captivo Carthaginis arcem
 Terreres vultu, crimen culpamque Tonantis,
 85 Occidere; atque hausit, quem non Sidonia tecta
 Expulerint eversa meo de corde, dolorem.
 Estis ubi, en, iterum, Superi? Dat pectora ferro
 Regulus, ac stirpem tantae periura recidit
 Surgentem Carthago domus. Inde aegra reponit
 90 Membra toro. Nec ferre rudis medicamina
 (quippe
 Callebat bellis) nunc purgat vulnera lympha,
 Nunc mulcet succis. Ligat inde, ac vellera molli
 Circumdat tactu, et torpentes mitigat artus.
 Exin cura seni, tristem depellere fesso
 95 Ore sitim, et parca vires arcessere mensa.
 Quae postquam properata, sopor sua munera tan-
 dem
 Applicat, et mitem fundit per membra quietem.
 Necdum exorta dies; Marus instat vulneris aestus
 Expertis medicare modis, gratumque teporem,
 100 Exutus senium, trepida pietate ministrat.
 Hic iuvenis, maestos tollens ad sidera vultus,
 Cum gemitu lacrimisque simul: Si culmina non-
 dum
 Tarpeia exosus damnasti sceptrum Quirini,
 Extremas Italiam res Ausoniamque ruentem
 105 Aspice, ait, genitor: tandemque adverte procellis
 Aequos Iliacis oculos. Amisimus Alpes,
 Nec deinde adversis modus est. Ticinus, et ater
*Stragibus Eridanus, tuque insignite tropaeis
 Sidonibus Trebia, et tellus lacrimabilis Auni.*

Sed quid ego haec? Gravior quanto vis ecce ma- 110
lorum!

Vidi crescentes Thrasymeni caedibus undas
Prostrataque virum mole: inter tela cadentem
Vidi Flaminium. Nestor, mea numina, manes,
Dignam me poenae tum nobilitate paternae
Strage hostis quaesisse necem, ni tristia letum, 115
Ut quondam patri, nobis quoque fata negassent.
Cetera acerbantem questu lenire laborans,

Effatur senior: Patrio, fortissime, ritu,
Quidquid adest duri, et rerum inclinata feramus.
Talis lege Deum clivoso tranite vitae 120

Per varios praeceps casus rota volvitur aevi:
Sat tibi, sat magna, et totum vulgata per orbem
Stant documenta domus: sacerille, et numine nullo
Inferior, tuus ille parens decora alta paravit.
Restando adversis: nec virtutem exiit ullam 125

Ante, reluctantes liquit quam spiritus artus.
Vix puerile mihi tempus confecerat aetas,
Cum primo malas signabat Regulus aevo.
Accessi comes, atque omnes sociavimus annos;
Donec Dis Italae visum est extinguere lumen 130
Gentis, in egregio cuius sibi pectore sedem
Ceperat alma Fides, mentemque amplexa tenebat.

Ille ensem nobis magnorum hunc instar honorum
Virtutisque ergo dedit, et, sordentia fumo
Quae cernis nunc, frena, sed est argenteus ollis 135

Fulgor: nec cuiquam Marus est post talia dona
Non praelatus eques. Verum superavit honores
Omnes hasta meos. Cui me libare Lyaei
Quod cernis latices, dignum est cognoscere cau-
sam.

Turbidus arentes lento pede sulcat arenas 140
Bagrada, non ullo Libycis in finibus amne
Victus limosas extendere latius undas,
Et stagnante vado patulos involvere campos.

- Hic studio laticum, quorum est haud prodiga tellus,
145 Per ripas laeti saevis consedimus arvis.
 Lucus iners iuxta Stygium pallentibus umbris
 Servabat sine sole nemus, crassusque per auras
 Halitus erumpens taetrum exspirabat odorem.
 Intus dira domus, curvoque immanis in antro
150 Sub terras specus, et tristes sine luce tenebrae.
 Horror mente redit. Monstrum exitiabile et ira
 Telluris genitum, cui par vix viderat aetas
 Ulla virum, serpens centum porrectus in ulnas
 Letalem ripam et lucos habitabat Avernos.
155 Ingluviem immensi ventris gravidamque venenis
 Alvum deprensi satiabant fonte leones,
 Aut acta ad fluvium torrenti lampade solis
 Armenta, et tractae foeda gravitate per auras
 Ac tabe afflatus volucres. Semesa iacebant
160 Ossa solo informi: lateque repletus et asper
 Vastatis gregibus nigro ructabat in antro.
 Isque ubi ferventi concepta incendia pastu
 Gurgite mulcebat rapido et spumantibus undis,
 Nondum etiam toto demersus corpore in amnem
165 Iam caput adversae ponebat margine ripae.
 Imprudens tantae pestis gradiebar, Aquino
 Apenninicola atque Umbro comitatus Avente:
 Scire nemus, pacemque loci explorare libebat.
 Iamque propinquantum tacitus penetravit in artus
170 Horror, et occulto riguerunt frigore membra.
 Intramus tamen, et Nymphas numenque precamur
 Gurgitis ignoti, trepidosque et multa paventes
 Arcano gressus audemus credere loco.
 Ecce e vestibulo primisque e faucibus antri
175 Tartareus turbo atque insano saevior Euro
 Spiritus erumpit, vastoque e gutture fusa
 Tempestas oritur, mixtam stridore procellam
Cerberoe intorquens. Pavefacti clade vicissim
Aspicimus resonare solum, tellusque moveri,

- Atque antrum ruere, et visi procedere manes. 180
 Quantis armati coelum petiere Gigantes
 Angnibus: aut quantus Lernaë lassavit in undis
 Amphitryoniaden serpens; qualisque comantes
 Auro servavit ramos lunonius anguis:
 Tantus disiecta tellure sub astra coruscum 185
 Extulit assurgens caput, atque in nubila primam
 Dispersit saniem, et coelum foedavit hiatu.
 Diffugimus, tenuemque metu conamur anhelii
 Tollere clamorem frustra: nam sibila totum
 Implebant nemus. At subita formidine caecus 190
 Et facti damnandus Avens (sed fata trahebant)
 Antiquae quercus ingenti robore sese
 Occulit, infandum si possit fallere monstrum.
 Vix egomet credo: spiris ingentibus artae
 Arboris abstraxit molem, penitusque revulsam 195
 Evertit fundo, et radicibus eruit imis.
 Tum trepidum ac socios extrema voce cientem
 Corripit, atque haustu sorbens et faucibus atris
 (Vidi respiciens) obscoena condidit alvo. 200
 Infelix fluvio sese et torrentibus undis
 Crediderat, celerique fuga iam nabat Aquinus.
 Hunc medio invasit fluctu, ripaeque relatos
 (Heu genus infandum leti!) depascitur artus.
 Sic dirum nobis et lamentabile monstrum
 Effugisse datur. Quantum mens aegra sinebat, 205
 Appropero gressum, et ductori singula pando.
 Ingemuit, casus iuvenum miseratus acerbos.
 Utque erat in pugnas, et Martem, et proelia, et
 hostem
 Igneus, et magna audendi flagrabat amore,
 Ocius arma rapi, et spectatum Marte sub omni 210
 Ire iubet campis equitem. Ruit ipse, citatum
 Quadrupedem planta fodiens, scutataque raptim
 Consequitur iusso manus, et muralia portat
 Ballistas tormenta graves, suctamque movere

- 215 Excelsas turres immensae cuspidis hastam.
Iamque ubi feralem strepitu circumtonat aulam
Cornea gramineum persultans ungula campum;
Percitus hinnitu serpens evolvitur antro,
Et Stygios aestus fumanti exsibilat ore.
- 220 Terribilis gemino de lumine fulgurat ignis:
At nemus arrectae et procera cacumina, saltus
Exsuperant cristae; trifido vibrata per auras
Lingua micat motu, atque assultans aethera lam-
bit.
- Ut vero strepuere tubae, conterritus alte
- 225 Immensum attollit corpus, tergoque residens
Cetera sinuatis glomerat sub pectore gyris.
Dira dehinc in bella ruit, rapideque resolvens
Contortos orbes directo corpore totam
Extendit molem, subitoque propinquus in ora
- 230 Lato distantum spatio venit: omnis anhelat
Attonitus serpentis equus, frenoque teneri
Impatiens, crebros exspirat naribus ignes.
Arduus ille super tumidis cervicibus altum
Nutat utroque caput: trepidos inde incitus ira
- 235 Nunc sublime rapit, nunc vasto pondere gaudet
Elisisse premens. Tunc fractis ossibus atram
Absorbet sapiem, et, tabo manante per ora,
Mutat hians hostem, semesaque membra relinquit.
Cedebant iam signa retro, victorque catervas
- 240 Longius aectas afflatus peste premebat;
Cum ductor, pro pere revocatam in proelia tur-
mam
- Vocibus impellens, Serpentine Itala pubes
Terga damus, Libycisque parem non esse fatemur
Anguibus Ausoniam? Si debellavit inertes
- 245 Halitus, ac viso mens aegra effluxit hiatu;
Ibo alacer, solusque manus componere monstro
Sufficiam. Clamans haec atque interritus hastam
Fulmineo volucrem torquet per inane lacerto.

ait in adversam non vano turbine frontem
 opis, et, haud paulum vires adiuta ruentis 350
 intra ardore ferae, capiti tremebunda resedit.
 morada astra datur: vocesque repente profusae
 hereas adiere domos. Furit ilicet ira
 rigena, impatiens dare terga, novusque dolori,
 chalybem longo tum primum passus in aevo. 255
 c frustra rapidi, stimulante dolore, fuisset
 petus, ablato ni Regulus arte regendi
 tantem elusisset equo, rursusque secutum
 rripedis gyros flexi curvamine tergi
 tortis laeve celer effugisset habenis. 260
 non spectator Marus inter talia segni
 rpebat dextra. Mea tanto in corpore monstri
 sta secunda fuit. Iam iamque extrema trisulca
 mbebat lingua fessi certamine terga
 adrupedis: torsi telum, atque urgentia velox 265
 memet saevi serpentis proelia verto.
 ac imitata cohors certatim spicula dextris
 ngerit, alternasque ferum diducit in iras:
 nec murali ballista coercuit ictu.
 m fractus demum vires: nec iam amplius aegra 270
 nsuetum ad nisus spina praestante rigorem,
 solitum in nubes tolli caput, acrius instat.
 que alvo penitus demersa falarica sedit,
 geminum volucres lumen rapuere sagittae:
 n patulis vasto sub vulnere faucibus aer 275
 bificam expirat saniem: specus ultima iamque
 renti cauda, et iaculis, et pondere conti
 eret humi, lassoque tamen minitatur hiatu:
 nec tormentis stridens magnoque fragore
 scussit trabs acta caput, longoque resolvens 280
 gere se ripae tandem exhalavit in auras
 rentem nebulam fugientis ab ore veneni.
 apit tristi fluvio mugitus, et imis
 rmura fusa vadis; subitoque et lucus, et antrum.

- petenda dabat letali vulnera dextra. 320
 n nigrantem torquens stridentibus austris,
 t turbo globum, piceaque e nube ruinam
 mtem terris pariter pontoque minatur;
 et agricola, et nemoroso vertice pastor,
 ago trepidat subductis navita velis. 325
 udem nectens, socios ubi concava saxa
 ebant, vertit subito certamine Graius,
 t terga celer ficta formidine ductor.
 secus ac, stabulis procurans otia, pastor
 eam parco tectam velamine frondis 330
 nocte lupos positae balatibus agnae.
 uit, traxitque virum fax mentis honestae
 i, et incerti fallax fiducia Martis.
 ocios, comitumve manus, non arma sequen-
 tum
 cere; insano pugnae tendebat amore 335
 olus: nubes subito cum densa Laconum
 is latebris intento ad proelia circum
 tur, et Poena insurgit vis saeva virorum.
 um Latio lucent, fastisque notandam!
 us o, Gradive, tuum! Tibi dextera et urbi 340
 uae tristi damnatur sorte catenae.
 unquam absistam gemitu. Te, Regule, vidit
 ius carcer? Tuque huic sat magna triumpho
 is, Carthago, Superis? Quae poena seque-
 tur
 satis tali pollutos Marte Laconas? 345
 ra Elissaei iurato foedera Patres
 ltant mandare duci, pacisque sequestrem
 e, poscentes vinctam inter proelia pubem
 amque manum ductore rependere nostro.
 ora: iam stabat primis in litoris undis 350
 i propulsa ratis; iam nautica pubes
 lris stringunt remos, aut abiete secta
 tra novant: his intortos aptare rudentes,

- His studium erecto componere carbasa malo.
- 355 Unca locant prora curvati pondera ferri.
 Ante omnes doctus pelagi rectorque carinae
 Puppim aptat clavumque Cothon. Micat aereus
 alta
 Fulgor aqua trifidi splendentis in aequore rostri.
 Tela simul variamque ferunt contra aspera ponti
- 360 Rerum ad tempus opem. Mediae stat margine
 puppis,
 Qui voce alternos nautarum temperet ictus,
 Et remis dictet sonitum, pariterque relatis
 Ad numerum plaudat resonantia caerula tonsis.
 Postquam confectum nautis opus, horaque cur-
 sus,
- 365 Atque armata ratis, ventoque dedere profundum;
 Omnis turba ruit, matres, puerique, senesque.
 Per medios coetus trahit atque inimica per ora
 Spectandum Fortuna ducem. Fert lumina contra
 Pacatus frontem: qualis cum litora primum
- 370 Attigit appulsa rector Sidonia classe.
 Accessi comes haud ipso renuente, ratiqve
 Impositus maestis socium me casibus addo.
 Illuviem, atque inopes mensas, durumque cubile,
 Et certare malis urgentibus, hoste putabat
- 375 Devicto maius; nec tam fugisse cavendo.
 Adversa egregium, quam perdomuisse ferendo.
 Spes tamen una mihi, (quamquam bene cognita
 et olim
 Atrox illa fides, urbem, murosque, domumque
 Tangere si miseris licuisset, corda moveri
- 380 Posse viro, et vestro certe mitescere fletu.
 Claudebam sub corde metus, lacrimasque puta-
 bam
 Esse viro, et nostrae similem inter tristia mentem:
 Cum tandem patriae Tiberino allabimur amni.
 Servabam vultus ducis ac prodentia sensum

Lumina, et obtutu perstabam intentus eodem. 385

Si qua fides, unum, puer, inter mille labores,

Unum etiam in patria, saevaque in Agenoris urbe,

Atque unum vidi poenae quoque tempore vultum.

Obvia captivo cunctis simul urbibus ibat

Ausonia, et, campum turba vincente, propinqui 390

Implentur colles: strepit altis Albula ripis.

Ipsi Poenorum proceres immitia corda

Ad patrios certant cultus revocare, togaeque

Addebatur honos. Stetit, illacrimante Senatu,

Et matrum turba, iuvenumque dolore profuso, 395

Inter tot gemitus immobilis: aggere Consul

Tendebat dextram, et patria vestigia primus

Ponentem terra occursum celebrabat amico.

Collegit gressum; monitusque recedere Consul,

Nec summum violare decus: cingente superba 400

Poenorum turba, captivoque agmine septus

Ibat, et invidiam coelo Divisque ferebat.

Ecco trahens geminum natorum Marcia pignus,

Infelix nimia magni virtute mariti,

Squalentem crinem et tristes lacerabat amictus. 405

Agnoscisne diem? an teneris non haesit in annis?

Atque ea, postquam habitu iuxta et velamine

Poeno

Deformem aspexit, fuis ululatus aegra

Labitur, et gelidos mortis color occupat artus.

Si qua Deis pietas, tales, Carthago, videre 410

Dent tibi Sidonias matres! Me voce quieta

Affatus, iubet et vestros et coniugis una

Arcere amplexus, patet impenetrabilis ille

Luctibus, et nunquam submissus colla dolori.

Hic alto invenis gemitu lacrimisque coortis, 415

Magne parens, inquit, quo maius numine nobis

Tarpeia nec in arce sedet, si iura querelis

Sunt concessa piis, cur hoc matrique mihi que

Solamen, vel cur decus hoc, o dure, negasti,

420 *Tangere sacros vultus, atque oscula ab ore
Libavisse tuo? Dextram mihi prendere dextra
Non licitum? Leviora forent haec vulnera quan-
tum,*

*Si ferre ad manes infixos mente daretur
Amplexus, venerande, tuos. Sed vana recordor*

425 *Ni, Mare, (nam primo tunc haerebamus in aevo)
Humana maior species erat: horrida cano
Vertice descendens ingentia colla tegebat
Caesaries, frontique coma squalente sedebat
Terribilis decor, atque animi venerabile pondus.*

430 *Nil posthac oculis simile incidit. Excipit inde
Iam Marus, atque, inhibens convellere vulnera
questu,*

*Quid, cum praeteritis invisā penatibus, inquit,
Hospitia et sedes Poenorum intravit acerbas?
Affixi clypei, currusque, et spicula nota*

435 *Aedibus in parvis, magni monumenta triumphī,
Pulsabant oculos, coniuxque in limine primo
Clamabat, Quo fers gressus? Non Punicus hic est,
Regule, quem fugias, carcer. Vestigia nostri
Casta tori, domus et patrium sine crimine servat*

440 *Inviolata larem. Semel hic, iterumque. (quid, oro,
Pollutum est nobis?) prolem, gratante Senatu
Et patria, sum enixa tibi. Tua (respice) sedes
Haec est, unde ingens humeris fulgentibus ostro
Vidisti Latios Consul procedere fasces;*

445 *Unde ire in Martem, quo capta referre solebas,
Et victor mecum suspendere postibus arma.
Non ego complexus et sanctae foedera taedae
Coniugiumve peto. Patrios damnare Penates
Absiste, ac natis fas duc concedere noctem.*

450 *Hos inter fletus iunctus vestigia Poenī
Limine se clusit Tyrio, questusque reliquit.
Vix dum clara dies summa lustrabat in Oeta
Herculei monumenta rogi, cum Consul adire*

- Accirique iubet Libyas. Tum limina templi
 Vidimus intrantem. Quae consultata Senatus, 455
 Quasve viri voces extremum Curia maerens
 Audierit, placido nobis ipse edidit ore.
 Intulit ut gressus, certatim voce manuque
 Ad solitam sedem et vestigia nota vocabant.
 Abnuvit, antiquamque loci aspernatus honorem est. 460
 At circumfusi non secius undique dextram
 Prensare, ac, patriae ductorem nomine tanto
 Redderet, orabant: captiva posse redemptum
 Pensari turba: ac Tyrias tum iustius arces
 Arsuras dextra, fuerit quae victa catenis. 465
 Tum palmas simul attollens ac lumina coelo:
 Iustitiae rectique dator, qui cuncta gubernas,
 Nec levior mihi Diva Fides, Sarranaque Iuno,
 Quos reditus testes iurata mente vocavi,
 Si mihi fas me digna loqui, Latiosque tueri 470
 Voce focos; ibo ad Tyrios non segnior, inquit,
 Stante fide reditus et salvo foedere poenae.
 Sic nobis rerum exitio desistite honorem
 Tendere. Tot bellis, totque annis fregimus ae-
 vum:
 Nunc etiam vinclis et longo carcere torpent 475
 Captivo in senio vires. Fuit ille, nec unquam,
 Dum fuit, a duro cessavit munere Martis
 Regulus. Exsanguis spectatis corpore nomen.
 At non Carthago, fraudum domus, inscia quan-
 tum
 E nobis restet, iuvenes parat, aspera ferro 480
 Pectora, captivos nostra pensare senecta.
 Ite dolos contra: gensque astu fallere laeta
 Discat, me capto quantum tibi, Roma, supersit.
 Nec vero placeat, nisi quae de more parentum
 Pax erit. Exposcunt Libyes, nobisque dedere 485
 Haec referenda, pari libeat si pondere bellum
 Foedere, et ex aequo geminas conscribere legea.
 SILIUS ITAL. I

- Sed mihi sit Stygios ante intravisse penates,
Talia quam videam ferientes pacta Latinos.
- 490 Haec fatus Tyriae sese iam reddidit irae,
Nec monitus spernente graves fidosque Senatu,
Poenorum dimissa cohors. Quae maesta repulsa,
Ac minitans capto, patrias properabat ad oras.
Prosequitur vulgus Patres: ac planctibus ingens
- 495 Personat et luctu campus. Revocare libebat
Interdum, et iusto raptum retinere dolore.
At trepida, et subito ceu stans in funere, coniux
Ut vidit puppi properantem intrare, tremendum
Vociferans, celerem gressum referebat ad undas:
- 500 Tollite me, Libyes, comitem poenaeque necisque.
Hoc unum, coniux, uteri per pignora nostri
Unum oro; liceat tecum quoscunque ferentem
Terrarum pelagique pati coelique labores.
Non ego Amyclaeum ductorem in proelia misi,
- 505 Nec nostris tua sunt circumdata colla catenis.
Cur usque ad Poenos miseram fugis? Accipe me-
cum
Hanc prolem. Forsan duras Carthaginis iras
Flectemus lacrimis: aut, si praecluserit aures
Urbs inimica suas, eadem tunc hora manebit
- 510 Teque tuosque simul: vel, si stat rumpere vitam,
In patria moriamur. Adest comes ultima fati.
Has inter voces, vinculis resoluta moveri
Paulatim, et ripa coepit decedere puppis.
Tum vero infelix, mentem furiata dolore,
- 515 Exclamat, fessas tendens ad litora palmas:
En, qui se iactat Libyae populisque nefandis
Atque hosti servare fidem! Data foedera nobis,
Ac promissa fides thalamis ubi, perfide, nunc est?
Ultima vox duras haec tunc penetravit ad auras:
- 520 *Cetera percussi vêtuerunt noscere remi.*
Tum fluvio raptim ad pelagi devolvimur oras,
Ac legimus pontum, pinuque immane cavata

Aequor, et immensas curva trabe findiuis undas.
Ludibrium necis horrescens, vis aspera ponti
Obrueret, scopulisque ratem furorimprobus Euri 525
Frangeret, optabam: letum id commune fuisset.
Sed nos ad poenam moderato flamine lenes
Vexerunt Zephyri, Tyrioque dedere furori.
Infelix vidi, patriamque remissus in urbem
Narrator poenae dura mercede reverti. 530
Nec tibi nunc, ritus imitantem irasque ferarum,
Pygmalioneam tentarem expromere gentem,
Si maius quidquam toto vidisset in orbe
Gens hominum, quam quod vestri veneranda pa-
 rentis
Edidit exemplum virtus. Pudet addere questus 535
Suppliciiis, quae spectavi placido ora ferentem.
Tu quoque, care puer, dignum te sanguine tanto
Fingere ne cessa, atque orientes comprime fletus.
Praefixo paribus ligno mucronibus omnes
Armantur laterum crates, densumque per artem 540
Textitur erecti stantisque ex ordine ferri
Infelix stimulus, somnisque hac fraude negatis
Quocunque inflexum producto tempore torpor
Inclinavit iners, fodiunt ad viscera corpus.
Absiste, o iuvenis, lacrimis. Patientia cunctos 545
Haec superat currus. Longo revirescet in aevo
Gloria, dum coeli sedem terrasque tenebit
Casta Fides; dum virtutis venerabile nomen
Vivet; eritque dies, tua quo, dux inclite, fata
Audire horrebunt a te calcata minores. 550
Haec Marus, et maesta refovebat vulnera cura.
Interea, rapidas perfusa frvoribus alas,
Sicut sanguinea Thrasymeni tinxerat unda,
Vera ac ficta simul spargebat fama per Urbem.
Allia, et infandi Senones, captaeque recursat 555
Attonitis arcis facies. Excussit habenas
Luctificus pavor, et tempestas aucta timendo.

- Hinc raptim ruit in muros. Vox horrida fertur,
Hostis adest. Iaciuntque sudēs et inania tela.
- 560 Ast aliae, laceris canentes crinibus, alta
Verrunt tecta Deum, et seris post fata suorum
Sollicitant precibus. Requiem tenebraeque dies-
que
Amisero: iacent portis, ululantque dolore
Dispersum vulgus, remeantumque ordine longo
- 565 Servat turba gradus: pendēt ex ore loquentum.
Nec laetis sat certa fides, iterumque morantur
Orando, et, vultu interdum sine voce precati,
Quod rogitant, audire pavent. Hic fletus, ubi
aures
Percussae graviore malo: metus inde, negatum
- 570 Si scire, et dubius responsi nuntius haesit.
Iamque ubi conspectu redeantia visa propinquo
Corpora, sollicitae laeti funduntur, et ipsis
Oscula vulneribus figunt, Superosque fatigant.
Hic inter trepidos, curae venerandus, agebat
- 575 Serranum Marus: atque olim post fata mariti
Non egressa domum vitato Marcia coetu,
Et lucem causa natorum passa, ruebat
In luctum similem antiquo: turbata repente,
Agnoscensque Marum, Fidei comes inclite magnae,
- 580 Huac certe mihi reddis, ait. Leve vulnus? an
alte
Usque ad nostra ferus penetravit viscera mucro?
Quidquid id est, dum non vinctum Carthago catenis
Abripiat, poenaeque instauret monstra paternae,
Gratum est, o Superi. Quoties heu! nate, pete-
bam,
- 585 Ne patrias iras animosque in proelia ferres,
Neu te belligeri stimulet in arma parentis
Triste decus. Nimum vivacis dura senectae
Supplicia expendi. Quaeso, iam parcite, si qua
Numina pugnastis nobis. At cladis acerbae

Discussa ceu nube, Patres conquirere fessis 590
Iam rebus meditantur opem, atque ad munera belli
Certatur, pulsusque timor graviore periclo.
Maxima curarum, rectorem ponere castris,
Cui Latium et moles rerum quassata recumbat,
Spectante occasum patria. Iovis illa ruenti 595
Augoniae atque Italis tempus protendere regnis
Cura fuit: nam Tyrrhenos Poenumque secundis
Albana surgens respexerat arce tumentem:
Qui ferre in muros victricia signa parabat.
Tunc quassans caput, **Hand** unquam tibi Iupiter,
inquit, 600

O juvenis, dederit portas transcendere Romae,
Atque inferre pedem. Tyrrhenas sternere valles
Caedibus, et ripas fluviorum exire Latino
Sanguine fas fuerit. Tarpeium accedere collem,
Murisque aspirare veto. Quater inde coruscum
Contorsit dextra fulmen, quo tota reluxit
Maeonidum tellus, atramque per aethera volvens
Abrupto fregit coelo super agmina nubem.
Nec Poenum avertisse satis: dat numine magno
Aeneadis mentem, gremio deponere tuto 610
Romuleam tandem, Fabioque salutis habenas
Credere ductori. Cui postquam tradita belli
Iura videt; Non hunc, inquit, superaverit unquam
Invidia, aut blando popularis gloria fuco:
Non astus fallax, non praeda, aliisve cupido. 615
Bellandi vetus, ac laudum cladumque quieta
Mente capax; par ingenium castrisque togaeque.
Sic genitor Divum, recipitque ad sidera gressum.
Hic, circumspectis nulli deprensus in armis,
Laudatusque Iovi, Fabius mirabile quantum 620
Gaudebat reducem patriae annumerare reversus,
Duxerat egrediens quam secum in proelia, pubem.
Nec membris quisquam natove pepercit amato
Acrius, aut vidit socium per bella cruorem

- 625 Tristior. Atque idem, perfusus sanguine victor
 Hostili, plenis repetebat moenia castris.
 Stirpe genus clarum, coeloque affinis origo.
 Nam remeans longis olim Tirynthius oris,
 Et triplicis monstri famam et spectacula captas
- 630 Mira boves hac, qua fulgent nunc moenia Romae,
 Egit ovans. Tunc Arcadius (sic fama) locabat
 Inter desertos fundata Palatia dumos
 Paupere sub populo ductor; cum regia virgo,
 Hospite victa sacro, Fabium de crimine laeto
- 635 Procreat, et magni commiscet seminis ortus
 Arcas in Herculeos mater ventura nepotes.
 Ter centum domus haec Fabios armavit in hostem.
 Limine progressos uno; pulcherrima quorum
 Cunctando Fabius superavit facta, ducemque
- 640 Hannibalem aequando. Tantus tunc, Poene, fuisti.
 Dum se percussi renovant in bolla Latini,
 Turbatus Iove, et exuta spe moenia Romae
 Pulsandi, colles Umbros atque arva petebat
 Hannibal, excelso summi qua vertice montis
- 645 Devexum lateri pendet Tuder, atque ubi latis
 Proiecta in campis nebulas exhalat inertes,
 Et sedet ingentem pascens Mevania taurum,
 Dona Iovi; tum Palladios se fundit in agros
 Picendum dives praedae, atque, errantibus armis,
- 650 Quo spolia invitant, transfert populantia signa;
 Donec pestiferos mitis Campania cursus
 Tardavit, bellumque sinu indefensa recepit.
 Hic dum stagnosi spectat templumque domosque
 Literni ductor, varia splendentia cernit
- 655 Pietura, belli patribus monumenta prioris
 Exhausti; (nam porticibus signata manebant)
 Quis inerat longus rerum et spectabilis ordo.
Primus bella truci suadebat Regulus ore;
Bella neganda, viro si noscere fata daretur.
- 660 *At princeps Poenis indicta more parentum*

Appius adstabat pugna, lauroque revinctus
Iustum Sarrana ducebat caede triumphum.
Aequoreum iuxta decus et navale tropaeum,
Rostra gerens, nivea surgebat mole columna:
Exuvias Marti donumque Duilius, alto 665
Ante omnes mersa Poenorum classe, dicabat.
Cui, nocturnus honos, funalia clara sacerque
Post epulas tibicen adest; castosque penates
Insignis laeti repetebat murmure cantus:
Cernit et extremos defuncti civis honores. 670
Scipio ductoris celebrabat funera Poeni,
Sardoa victor terra. Videt inde ruentem
Litoribus Libycis dispersa per agmina pubem;
Instabat crista fulgens, et terga premebat
Regulus: Autololes, Nomadesque, et Maurus, et
Hammon, 675
Et Garamas positis dedebant oppida telis.
Lentus arenoso spumabat Bagrada campo
Viperea sanie, turmisque minantibus ultro
Pugnabat, serpens, et cum duce bella gerebat.
Nec non proiectum puppi, frustra que vocantem 680
Numina, Amyclaeum mergebat perfida ponto
Rectorem manus, et seras tibi, Regule, poenas
Xanthippus digni pendebat in aequore leti.
Addiderant geminas medio consurgere fluctu
Aegates; lacerae circum fragmenta videres 685
Classis, et effusos fluitare in gurgite Poenos.
Possessor pelagi, pronaque Lutatius aura
Captivas puppes ad litora victor agebat.
Hoc inter victos religatus in ordine Hamilcar,
Ductoris genitor, cunctarum ab imagine rerum 690
Totius in sese vulgi converterat ora.
Sed pacis faciem et pollutas foederis aras
Deceptumque Iovem ac dictantes iura Latinos
Cernere erat. Strictas trepida cervice secures
Horrebat Libys, ac submissis ordine palmis 695

- Orantes veniam iurabant irrita pacta.
 Haec Bryce e summo spectabat laeta Dione,
 Quae postquam infesto percensuit omnia vultu,
 Arridens Poenus, lenta proclamat ab ira :
- 700 Non leviora dabis nostris inscribere tectis
 Acta meae dextrae: captam, Carthago, Saguntum
 Da spectare, simul ferro flammaque ruentem,
 Perfodiant patres natorum membra: nec Alpes
 Exiguus demittas capiet locus: ardua celsis
- 705 Persultet iuga victor equis Garamasque Nomas-
 que.

Addes Ticini spumantes sanguine ripas,
 Et nostrum Trebiam, et Thrasymeni litora Tuscis
 Clausa cadaveribus. Ruat ingens corpore et ar-
 mis

- Flaminius: fugiat Consul manante cruore
- 610 Scipio, et ad socios nati cervice vehatur.
 Haec mitte in populos, et adhuc maiora dabuntur.
 Flagrantem effinges facibus, Carthago, Libyssis
 Romam, et deiectum Tarpeia rape Tonantem.
 Interea vos, ut dignum est, ista, ocius ite,
- 715 O iuvenes, quorum dextris mihi tanta geruntur,
 In cineres monumenta date, atque involvite flam-
 mis.
-

LIBER VII.

ARGUMENTUM.

*Electus dubiis dictator et ancora rebus
 Non facilis vinci, Fabius, virtute, nec astu,
 Mox Superis Romae per templa indicit honores;
 Aedibus et votis Divum sibi mitigat iram.
 Exin Sidonium cautus contendit ad hostem,
 Non commissurus pugnam, nisi Marte coacto.
 Quem cum non astu solito, terrore nec ullo
 Hannib. eliceret, Daunum tellure relicta,
 Clauditur in tumultis a dictatore Falernis.
 Hinc patriis ad sacra Deis peragenda profectus
 Praeposit castris equitem de more magistrum;
 Sed vetitum conferre manus. Fabio tamen ille
 Absente in pugnam ruit: aequaturque vetanti.
 Moxque, errasse pigens, illi ius omne remittit.*

Interea trepidis Fabius spes unica rebus.
 Ille quidem socios atque aegram vulnere praeceps
 Ausoniam armabat, viridique ad dura laborum
 Bellator senio iam castra movebat in hostem.
 Sed mens humana maior, nec tela, nec enses, 5
 Nec fortes spectabat equos. Tot millia contra
 Poenorum invictumque ducem, tot in agmina solus
 Ibat, et in sese cuncta arma virosque gerebat.
 Ac ni sacra seni vis, impressumque fuisset,
 Sistere Fortunam cunctando adversa soventem, 10
 Ultima Dardanii transisset nominis aetas.
 Ille modum Superis in Punica castra favoris
 Addidit; et Libyae finem inter prospera bella
 Vincendi statuit. Tumefactum cladibus ille
 Hesperiiis lento Poenum moderamine ludit. 15
 Summe ducum, qui regna iterum labentia Tro-
 iae,
 Et fluxas Latii res, maiorumque labores,
 Qui Carmentis opes, et regna Evandria, servas,

- Surge, age, et merito sacrum caput insere coelo.
- 20 At Libyae ductor, postquam nova nomina lecto
 Dictatore vigent, raptim mutata Latinis
 Imperia haud frustra reputans, cognoscere auebat,
 Quae fortuna viro, quodnam decus; ultima fessis
 Ancora cur Fabius, quem post tot Roma procellas
- 25 Hannibali putet esse parem. Fervore carentes
 Angebant anni, fraudique inaperta senectus.
 Ocius accitum captivo ex agmine poscit
 Progeniem ritusque ducis, dextraeque laborem.
 Cilnius, Arreti Tyrrhenis ortus in oris,
- 30 Clarum nomen erat: sed laeva adduxerat hora
 Ticini iuvenem ripis, fususque ruentis
 Vulnere equi, Libycis praebebat colla catenis.
 Hic ardens extrema malis, et rumpere vitam:
 Non cum Flamínio tibi res, nec fervida Gracchi
- 35 In manibus consulta, inquit. Tirynthia gens est:
 Quam si fata tuis genuissent, Hannibal, oris,
 Terrarum imperium Carthaginis arce videres.
 Non ego te longa serie per singula ducam.
 Hoc sat erit. Nosces Fabios certamine ab uno.
- 40 Veientum populi violata pace negabant
 Acceptare iugum, ac vicino Marte furebat
 Ad portas bellum, Consulque ciebat ad arma.
 Delectus vetiti, privataeque castra Penates
 Herculei implere: domo (mirabile) ab una
- 45 Patricius iunctis exercitus ibat in armis.
 Ter centum exsiluere duces: quocumque liberet,
 Uno non pavidus rexisses bella magistro.
 Sed, dirum egressis omen, Scelerata minaci
 Stridentis sonitu tremuerunt limina portae;
- 50 Maximaque Herculei mugivit numinis ara.
 Invasere hostem, numerarique aspera virtus
 Haud est passa viros, et plures milite caedes.
*Saepe globo densi, saepe et per devia passim
 Dispersi subiere, vicis meritique labore*

Aequato. Nulli quisquam virtute secundus, 55
Ducere ter centum Tarpeia ad templa triumphos.
 (Spes heu! fallaces, oblitaque corda caducum,
Mortali quodcunque datur.) Grex ille virorum,
Qui Fabia gente incolumi deforme putabat
Publica bella geri, pariter cecidere Deorum 60
Invidia, subitis circumvenientibus armis.
Nec tamen occisos est cur laetere. Supersunt.
Quod tibi sit Libyaeque satis, certaverit unus
Ter centum dextris. Tam vivida membra, labor-
que
Providus, et cauta sollertia tecta quiete. 65
Nec vero, calidi, nunc tu, cui sanguinis aetas,
Foderis in pugna velocibus ilia planta
Bellatoris equi, frenisque momorderis ora.
Quem cernens avidum leti post talia Poenus,
Nequidquam nostras, demens, ait, elicis iras, 70
Et captiva paras moriendo evadere vincla.
Vivendum est. Arta serventur colla catena.
Haec iuvenis, Divisque tumens ausisque secundis.
At Patres Latiasque nurus raptabat ad aras
Cura Deum. Maesto suffusae lumina vultu 75
Femineus matres graditur chorus; ordine longo,
Iunoni pallam conceptaque vota dicabant.
Huc ades, o regina Deum, gens casta precamur;
Et ferimus, digno quaecunque est nomine, turba
Ausonidum pulchrumque, et acu subtemine fulvo, 80
Quod nostrae nevere manus, venerabile donum.
Ac dum decrescit matrum metus, hoc tibi, Diva,
Interea velamen erit. Si pellere nostris
Marmaricam terris nubem dabis, omnis in auro
Pressa tibi varia fulgebit gemma corona. 85
Nec non et proprio venerantur Pallada dono,
Phoebumque, armigerumque Deum, primamque
Dionem.

Tanta adeo, cum res trepidae, reverentia Divam

Nascitur: at raræ fumant felicibus aræ.

90 Dum Roma antiquos templis indicit honores,
Iam Fabius, tacito procedens agmine, et arte
Bellandi lento similis, præcluserat omnes
Fortunæque hostique vias. Discedere signis
Haud licitum: summumque decus, quo tollis ad
astra

95 Imperii, Romane, caput, parere docebat.
Verum ubi prima satis conspecta in montibus
altis

Signa procul, fulsitque novis exercitus armis,
Arrectæ spes Sidoniae; fervetque secundis
Fortunæ iuvenis. Vincendi sola videtur,

100 Quod nondum steterint acies, mora: Pergite,
clamat:

Ite citi; ruite ad portas; propellite vallum
Pectoribus. Quantum campi distamus, ad umbras
Tantum hostisuperest. Resides ad bella vocantur,
Quis pudeat certare, senes. Quodcunque videtis,

105 Hoc reliquum est, primo damnatum, ut inutile,
bello.

En, ubi nunc Gracchi, atque ubi nunc sunt fulmi-
na gentis

Scipiadae? Pulsi Ausonia non ante paventem
Dimisere fugam, quam terror ad ultima mundi
Oceanumque tulit: profugus nunc errat uterque,

110 Nomina nostra tremens, et ripas servat Hiberi.

Est etiam, cur Flaminio mihi gloria caeso
Creverit, et titulis libeat cur figere nostris
Crudum Marte viri nomen. Quot demere noster
Huic annos Fabio gladius valet! et tamen audet.

115 Audeat. Haud ultra faxo spectetur in armis.
Talia vociferans volucris rapit agmina cursu,
Ac, prævectus equo, nunc dextra provocat ho-
stem,

Nunc voce increpitat, missa nunc eminus hasta

Fertur ovans, pugnaeque agitat simulacra futurac.
Ut Thetidis proles Phrygiis Vulcania campis 120
Arma tulit, clypeo amplexus terramque polum-
que,
Maternumque fretum, totumque in imagine mun-
dum.
Cassarum sedet irarum spectator, et alti
Celsus colle iugi domat exsultantia corda,
Infractasque minas dilato Marte fatigat 125
Sollers cunctandi Fabius. Ceu nocte sub atra
Munitis pastor stabulis per ovilia clausum
Impavidus somni servat pecus: effera saevit,
Atque impasta truces ululatus turba luporum 130
Exercet, morsuque quatit restantia claustra.
Irritus incepti movet inde, atque Apula tardo
Arva Libys passu legit, ac nunc valle residit
Conditus occulta, si praecipitare sequentem,
Atque inopinata detur circumdare fraude:
Nunc nocturna parat caecae celantibus umbris 135
Furta viae; retroque abitum fictosque timores
Assimulat: tum castra citus deserta relicta
Ostentat praeda, atque invitat prodigus hostem.
Qualis Maeonia passim Maeandrus in ora,
Cum sibi gurgitibus flexis revolutus oberrat. 140
Nulla vacant incepta dolis: simul omnia versat,
Miscetque exacuens varia ad conamina mentem.
Sicut aquae splendor, radiatus lampade Solis,
Dissultat per tecta, vaga sub imagine vibrans
Luminis, et tremula laquearia verberat umbra. 145
Iamque dolore furens ita secum immurmurat irae:
Obvia si primus nobis hic tela tulisset,
Nulla essent Trebiae et Thrasymeni nomina, nulli
Lugerent Itali. Numquam Phaethontius amnis
Sanguinea pontum turbasset decolor unda. 150
Inventum (dum se cohibet, terimurque sedendo,)
Vincendi genus est. Quoties, velut obvius iret,

- Discinxit ratione dolos, fraudesque resolvit!
 Haec secum, mediam somni cum buccina noctem
 155 Divideret; iamque, excubias sortitus iniquas,
 Tertius abrupta vigil iret ad arma quiete.
 Vertit iter, Daunique retro tellure relicta
 Campanas remeat notus populator in oras.
 Hic vero, intravit postquam uberis arva Falerni,
 160 (Dives ea, et nunquam tellus mentita colono)
 Addunt frugiferis inimica incendia ramis.
 Haud fas, Bacche, tuos tacitum tramittere hono-
 res,
 Quanquam magna incepta vocant. Memorabere,
 sacri
 Largitor laticis, gravidae cui nectare vites
 165 Nulli dant praelis nomen praeferre Falernis.
 Massica sulcabat meliore Falernus in aevo
 Ensibus sulcabat meliore Falernus in aevo
 Ensibus ignotis senior iuga. Pampinus umbras
 Nondum uva virides nudo texebat in arvo;
 Pocula nec norant succis mulcere Lyaei,
 170 Fonte sitim et pura soliti defendere lymphæ.
 Attulit hospitio, pergentem ad litora Calpes
 Extremumque diem, pes dexter ethora Lyaeum:
 Nec pigitum parvosque lares humilisque subire
 Limina coelicolam tecti. Cepere volentem
 175 Fumosi postes, et ritu pauperis aevi
 Ante focos mensae: laetus nec senserat hospes
 Advenisse Deum; sed enim de more parentum
 Grato cursabat studio, instabatque senectæ.
 Donec opes festas puris nunc poma canistris
 180 Composuit, nunc irriguis citus extulit hortis
 Rorantes humore dapes. Tum lacte favisque
 Distinxit dulces epulas, nulloque cruore
 Polluta castus mensa cerealia dona
 Attulit, ac primum Vestae decerpit honorem
 185 Undique, et in mediam iecit libamina flammam.
 Deesse tuos latices, hac sedulitate senili

Et deplorati mandassent Martis habenas.

Stat pensata diu belli sententia, vincam

Servare invito, urgentesque ultima fata.

225 Nulli per Fabium e vobis cecidisse licebit.

Si lucis piget, et supremis esse cupido est

Nominis Ausonii, taedetque in tempore tali

Nullum clade nova claraeque fragore ruinae

Insignem fecisse locum; revocandus ab atris

230 Flaminius vobis est sedibus. Ille ruendi

Iam dudum properans signum auspiciumque de-
disset.

An nondum praeceps vicinaque fata videtis?

Una, ut debellet, satis est victoria Poeno.

State, viri, et sentite ducem. Cum optabile tem-
pus

235 Deposbet dextras, tunc ista ferocia dicta

Aequentur factis. Non est, mihi credite, non est

Arduus in pugnas ferri labor. Una reclusis

Omnes iam portis in campum effuderit hora.

Magnum illud, solisque datum, quos mitis euntes

240 Iupiter aspexit, magnum est, ex hoste reverti.

Fortunae Libys incumbit, flatuque secundo

Fidit agens puppim. Dum desinat aura, sinusque

Destituat tumidos subducto flamine ventus,

In rem cunctari fuerit. Non ulla perenni

245 Amplexu Fortuna fovet. Iam copia quanto

Artior est nullo Tyriis certamine! Quantum

Detritum est famae! Quin inter cetera nostra

Haud laude afuerit, modo qui. Sed parcere dictis

Sit melius. Iam vos acies et proelia et hostem

250 Poscitis? O maneat, Superi, fiducia talis!

Interea, exclusa maioris sorte perichi,

Me solum, quaeso, toti me opponite bello.

His dictis fractus furor, et rabida arma quierunt.

Ut cum turbatis placidum caput extulit undis

255 Neptunus, totumque videt, totique videtur

Regnator ponto; saevi fera murmura venti
 Dimittunt, nullasque movent in frontibus alas:
 Tum, sensim infusa tranquilla per aequora pace,
 Languentes tacito lucent in litore fluctus.
 Sensit cura sagax Poeni, fraudisque veneno 260
 Aggreditur mentes. Pauca, atque haec ruris ariti
 Iugera, nec multis Fabius vertebat aratris;
 Massicus uviferis addebat nomina glebis.
 Hinc pestem placitum moliri, et spargere causas
 In castra ambiguas. Ferro flammisque pepercit, 265
 Suspectamque loco pacem dedit arte maligna:
 Ceu clandestino traheretur foedere bellum.
 Intellectus erat Fabio, Tyriosque videbat
 Dictator saevire dolos: at non vacat aegre
 Invidiam gladios inter lituosque timere, 270
 Et dubia morsus famae depellere pugna.
 Donec reptantem, et nequidquam saepe trahendo
 Huc illuc castra, ac scrutantem proelia Poenum,
 Qua nemorosa iuga et scopulosi vertice colles
 Exsurgunt, clausit sparsa ad divortia turma. 275
 Hinc Laestrygoniae saxoso monte premebant
 A tergo rupes, undosis squalida terris:
 Hinc Literna palus: nec ferri aut militis usum
 Poscebat regio. Septos sed fraude locorum
 - Arta fames, poenas miseræ exactura Sagunti, 280
 Urgebat; finisque aderat Carthaginis armis.
 Cuncta per et terras et lati stagna profundi
 Condiderat somnus, positoque labore dierum
 Pacem nocte datam mortalibus orbis agebat.
 At non Sidonium curis flagrantia corda 285
 Ductorem, vigilesque metus haurire sinebant
 Dona soporiferae noctis. Nam membra cubili
 Erigit, et fulvi circumdat pelle leonis,
 Qua super instratos proiectus gramine campi
 Presserat ante toros. Tunc ad tentoria fratris 290
 Fert gressus vicina citos: nec degener ille
 SILIUS ITAL. K

- Belligeri ritus, taurino membra iacebat
 Effultus tergo, et mulcebat tristia somno.
 Haud procul hasta viri terrae defixa propinquaes,
 295 Et dira e summa pendebat cuspide cassis:
 At clipeus circa, loricaque, et ensis, et arcus,
 Et telum Baliare, simul tellure quiescunt.
 Iuxta lecta manus, iuvenes in Marte probati;
 Et somipes strato carpebat gramina dorso.
- 300 Ut pepulere levem intrantis vestigia somnum,
 Heus! inquit, (pariterque manus ad tela ferebat)
 Quae te cura vigil fessum, germane, fatigat?
 Ac iam constiterat, sociosque in cespite fusos
 Incussa revocat castrorum ad munera planta.
- 305 Cum Libyae ductor: Fabius me noctibus aegris,
 In curas Fabius nos excitat: illa senectus,
 Heu! fatis quae sola meis currentibus obstat.
 Cernis, ut armata circumfundare corona,
 Et vallet clauso collectos miles in orbe.
- 310 Verum, age, (nunc quoniam res artae) percipe
 porro,
 Quae meditata mihi. Latos correpta per agros
 Armenta assueto belli de more sequuntur.
 Cornibus arentes edicam innectere ramos,
 Sarmenque leves fronti religare maniplos:
- 315 Admotus cum fervorem disperserit ignis,
 Ut passim exsultent stimulante dolore iuveni,
 Et vaga per colles cervice incendia iacent.
 Tum terrore novo trepidus laxabit iniquas
 Custos excubias, maioraque nocte timebit.
- 320 Si cordi consulta, (moras extrema recusant) .
 Accingamur, ait. Gemino tentoria gressu
 Inde petunt. Ingens clypeo cervice reposta
 Inter equos, interque viros, interque iacebat
 Capta manu spolia et rqrantia caede Maraxes;
- 325 *Ac dirum, in somno ceu bella capesseret, amens .
 Clamorem tum forte dabat; dextraque tremenda*

Arma toro et notum quærebat fervidus ensem.
 Huic Mago, inversa quatiens ut dispulit hasta
 Bellantem somnum: Tenebris, fortissime ductor,
 Iras compesce, atque in lucem proelia differ. 330
 Ad fraudem, occultamque fugam, tutosque recep-

ptus
 Nunc nocte utendum est. Arentes nectere frondes
 Cornibus, et latis accensa immittere silvis;
 Armenta, oppositi reserent quo claustra manipuli,
 Germanus parat, atque obsessa evellere castra. 335

Emergamus; et hic Fabio persuadeat astus,
 Non certare dolis. Nihil hinc cunctante, sed æris
 Incepti laeto iuvene, ad tentoria Acherræ
 Festinant: cui parca quies, minimumque soporis;
 Nec notum somno noctes æquare: feroci 240

Pervigil inservibat equo, fessumque levabat
 Tractando, et frenis ora exagitata fovebat.
 At socii renovant tela, arentemque cruorem
 Ferro detergunt, et dant mucronibus iras.

Quid fortuna loci poscat, quod tempus, et ipsi 345
 Quænam agitent, pandunt; et coeptis ire mini-

strum
 Haud segnem hortatur. Discurrit tessera castris:
 Intentique docent; quæ sint properanda, momen-

tentque
 Quisque suos: instat trepidis, stimulatque ruentes
 Navus abire timor, dum caeca silentia, dumque 350

Maiores umbræ. Rapida iam subdita peste
 Virgulta, atque altis surgunt e cornibus ignes.
 Hic vero ut, gliscente malo et quassantibus ægra,
 Armentis capita, adiutæ pinguescere flammæ
 Coepere, et vincens fumos erumpere vertex: 355

Per colles dumosque, (lues agit atra) per altos
 Saxosi scopulos montis lymphata feruntur
 Corpõra anhela boum, atque obsessis naribus igni
 Luctantur frustra rabidi mugire iuveni.

- 360 Per iuga, per valles errat Vulcania pestis,
 Nusquam stante malo; vicinaque litora fulgent.
 Quam multa, affixus coelo sub nocte serena,
 Fluctibus e mediis sulcator navita ponti
 Astra videt: quam multa videt, fervoribus atris
- 365 Cum Calabros urunt ad pingua pabula saltus,
 Vertice Gargani residens incendia pastor.
 At facie subita volitantum montibus altis
 Flammaram, quis tunc cecidit custodia sorti,
 Horrere, atque ipsos nullo spargente vagari
- 370 Credere, et indomitos pasci sub collibus, ignes.
 Coelone exciderint, et magna fulmina dextra
 Torserit omnipotens, ac caecis rupta cavernis
 Fuderit egestas accenso sulfure flammam
 Infelix tellus, media in formidine quaerunt.
- 375 Iamque abeunt: faucesque viae citus occupat ar-
 mis
 Poenus, et in patulos exsultans emicat agros.
 Huc tamen usque vigil processerat arte regendi
 Dictator, Trebiam et Tusci post stagna pro-
 fundi,
 Esset ut Hannibali Fabium Romanaque tela
- 380 Evasisse satis. Quin et vestigia pulsi
 Et grossus premeret castris, nisi sacra vocarent
 Ad patrios veneranda Deos. Tum, versus ad Ur-
 bem,
 Alloquitur juvenem, cui mos transmittere signa
 Et belli summam primasque iubebat habenas;
- 385 Atque his praeformat dictis, fingitque monendo:
 Si factis nondum, Minuci, te cauta probare
 Erudiit Fortuna meis; nec ducere verba
 Ad verum decus, ac pravis arcere valebunt.
 Vidisti clausum Hannibalem. Nil miles et alae
- 390 *Iuvete, aut densis legio conferta manipulis.*
 [*Testor te, solus clausi, nec deinde morabor.*]
Dis sine me libare dapem, et sollemnia ferre.

Nunc iterum, atque iterum vinctum vel montibus
 altis,
 Annibus aut rapidis (modo pugna absistite) tra-
 dam.
 Interea (crede experto, non fallimus) aegris 395
 Nil movisse salus rebus. Sit gloria multis,
 Et placeat, quippe egregium, prosternere ferro
 Hostem; sed Fabio sic vos servasse triumphus.
 Plena tibi castra atque intactus vulnere miles
 Creditur: hos nobis (erit hæc tibi gloria) redde. 400
 Iam cernes Libycum hunc vallo assultare leonem,
 Iam praedas offerre tibi, iam vertere terga,
 Respectantem adeo, atque iras cum fraude co-
 quentem.

Claude, oro, castra; et cunctas spes eripe pugnae.
 Haec monuisse satis. Sed si compescere corda 405
 Non datur oranti, magno te iure pioque!
 Dictator capere arma veto. Sic castra relinquens
 Vallarat monitis, ac se referebat ad Urbem.
 Ecce autem flatu classis Phoenissa secundo
 Litora Caietae Laestrygoniosque recessus 410
 Sulcabat rostris, portusque intrarat apertos,
 Ac totus multo spumabat remige pontus;
 Cum trepidæ fremitu vitreis e sedibus antri
 Aequoreae pelago simul emersere sorores,
 Ac possessa vident infestis litora proris. 415
 Tum magno percussa metu Nereia turba,
 Attonitæ propere refluunt ad limina nota,
 Teleboi medio surgunt qua regna profundo,
 Pumiceaeque procul sedes. Immanis in antro
 Conditur abrupto Proteus, ac spumea late 420
 Cautibus obiectis reiectat caerula, vates.
 Is postquam (sat gnarus enim rerumque metusque)
 Per varias lusit formas, et terruit atri
 Serpentis squamis, horrendaque sibila torisit,
 Aut fremuit torvo mutatus membra leonæ, 425

- Dicite, ait, quae causa viae? quisve ora repente
 Pervasis pallor? Cur scire futura libido?
 Ad quae Cymodoce, Nympharum maxima natu
 Italidum, Nosti nostros, praesage, timores.
- 430 Quid Tyriae classes, ereptaque litora nobis
 Portendunt? Num migrantur Rhoeteia regna
 In Libyam Superis? Aut hos Sarranus habebit
 Navita iam portus? Patria num sede fugatae
 Atlantem et Calpen extrema habitabimus antra?
- 435 Tum sic, involvens repetita exordia, retro
 Incipit ambiguus vates, reseratque futura.
 Laomodonteus Phrygia cum sedit in Ida
 Pastor, et, errantes dumosa per avia tauros
 Arguta revocans ad roscida pascua canna,
- 440 Audivit sacrae lentus certamina formae:
 Tum matris currus niveos agitabat olores,
 Tempora sollicitus litis servasse, Cupido.
 Parvulus ex humero corytos et aureus arcus
 Fulgebat, nutuque vetans trepidare parentem,
- 445 Monstrabat gravidam telis se ferro pharetram.
 Ast alius nivea comebat fronte capillos;
 Purpureos alius vestis religabat amictus:
 Cum sic suspirans roseo Venus ore decoros
 Alloquitur natos: Testis certissima vestrae
- 450 Ecce dies pietatis adest. Quis credere salvis
 Hoc ausit vobis? de forma atque ore (quid ultra
 Iam superest rerum?) certat Venus. Omnia parvis
 Si mea tela dedi blando medicata veneno,
 Si vester, coelo ac terris qui foedera sancit,
- 455 Stat supplex, cum vultis, avus, victoria nostra
 Cypron Idumaeas referat de Pallade palmas;
 De Junone Paphos centum mihi fumet in aris.
 Dumque hic aligeris instat Cytherea, sonabat
 Omne nemus gradiente Dea. Iam bellica virgo,
- 460 *Aegide deposita, atque assuetum casside crinem
 Involvi tum comta tamen, pacemque serenis*

Condiscens oculis, ibat, lucoque ferebat
 Praedicto sacrae vestigia concita plantae.
 Parte alia intrabat iussis Saturnia silvis,
 Iudicium Phrygia et fastus pastoris et Idam 465
 Post fratris latura toros: postrema nitenti
 Affulsit vultu ridens Venus. Omnia circa
 Et nemora et penitus frondosis rupibus antra
 Spirantem sacro traxerunt vertice odorem.
 Nec iudex sedisse valet; fessique nitoris 470
 Luce cadunt oculi, ac metuit dubitasse videri.
 Sed victae fera bella Deae vexere per aequor,
 Atque excisa suo pariter cum iudice Troia est.
 Tum pius Aeneas, terris iactatus et undis,
 Dardanios Itala posuit tellure Penates. 475
 Dum cete ponto innabunt, dum sidera coelo
 Lucebunt, dum Sol Indo se litore tollet,
 Hic regna, et nullae regnis per secula metae.
 At vos, o natae, currit dum immobile filum,
 Hadriaci fugite infaustas Sasonis arenas: 480
 Sanguineis tumidus ponto miscebitur undis
 Aufidus, et rubros impellet in aequora fluctus:
 Damnatoque Deum quondam per carmina campo
 Actolae rursus Teucris pugnabitis umbrae.
 Punica Romuleos quatient mox spicula muros, 485
 Multaque Hasdrubalis fulgebit strage Metaurus.
 Hinc ille e furto genitus patruisque piabit
 Idem ultor patrisque necem: tum litus Elisae
 Implebit flammis, avelletque Itala Poenum
 Viscera torrentem, et propriis superabit in oris. 490
 Huic Carthago armis, huic Africa nomine cedit.
 Hic dabit ex sese, qui tertia bella fatiget,
 Et cinerem Libyae ferat in Capitolia victor.
 Quae dum arcana Deum vates evolvit in antro,
 Iam monita et Fabium bellicae equitumque magi-
 ster 495
 Exuerat mente, ac praecipit tendebat in hostem.

Pone iras, o nate, meas. Socia arma feramus.

- 565 Acceleremus opem. Iamque intermixta sonabam
 Classica, procursusque viros colliserat acer.
 Primus claustra manu portae Dictator et altos
 Disiecit postes, rupitque in proelia cursum.
 Non graviora movent venti certamina mole,
- 570 Odrysius Boreas, et Syrtim tollere pollens
 Africus: obnixi cum bella furentia torquent,
 Distraxere fretum, ac diversa ad litora volvunt
 Aequor quisque suum; sequitur stridente procella
 Nunc huc, nunc illuc, raptum mare, et intonat
 undis.
- 575 Haud prorsus daretullus honos, tellusque subacta
 Phoenicum, et Carthago ruens, iniuria quantum
 Orta ex invidia decoris tulit: omnia namque
 Dura simul devicta viro, metus, Hannibal, irae,
 Invidia, atque una Fama et Fortuna subactae.
- 580 Poenus ab excelso rapidos decurrere vallo
 Ut vidit, tremuere irae, ceciditque repente
 Cum gemitu spes haud dubiae praesumta ruinae:
 Quippe aciem denso circumvallavcrat orbe,
 Hausturus clausos coniectis undique telis.
- 585 Atque hic Dardanius pravo certamine ductor
 Iam Styga et aeternas intrarat mente tenebras.
 Nam Fabium auxiliumque viri sperare pudebat.
 Cum senior, gemino complexus proelia cornu,
 Ulteriore ligat Poenorum terga corona:
- 590 Et modo claudentes aciem, nunc extima, cingens
 Clausos ipse tenet. Maiorem surgere in arma,
 Maioremque dedit cerni Tiryntlius. Altae
 Scintillant cristae, et (mirum) velocibus ingens
 Per subitum membris venit vigor: ingerit hastas,
- 595 Aversumque premit telorum nubibus hostem.
 Qualis post iuvenem, nondum subeunte senecta,
 Rector erat Pylius bellis aetate secunda.
 Inde ruens, Thurin, et Buten, et Marin, et Arsen

Dum dictator abest, rape, miles, tempora pu-
gnae.

Non sperata diu plano certamina campo
Offert ecce Deus. Quoniam data copia, longum
Detergete situm ferro, multoque cruore
Exsatiare, viri, plenos rubiginis enses. 535

Atque ea cunctator pensabat ab aggere valli,
Perlustrans campos oculis, tantoque periclo
Discere, quinam esset Fabius, te, Roma, dolebat.
Cui natus, iuncta arma ferens, Dabit improbus,
inquit,

Quas dignum, poenas; qui per suffragia caeca 540
Invasit nostros haec ad discrimina fasces.

Insanae spectate tribus. Pro lubrica rostra,
Et vanis fora laeta viris! Nunc munera Martis
Aequent imperio, et solem concedere nocti
Sciscant imbelles. Magna mercede piabunt 545
Erroris rabiem, et nostrum violasse parentem.
Tum senior, quatiens hastam, lacrimisque coor-
tis:

Sanguine Poenorum, iuvenis, tam tristia dicta
Sunt abolenda tibi. Patiarne ante ora manusque
Civem deleri nostras? aut vincere Poenum, 550
Me spectante, sinam? Nos aequavisse minori,
Solvetur culpa, si sunt mihi talia corda.

Iamque hoc (ne dubites) longaevi, nate, parentis
Accipe, et aeterno fixum sub pectore serva:
Succensere nefas patriae; nec foedior ulla 555

Culpa sub extremas fertur mortalibus umbras.
Sic docuere senes. Quantus, qualisque fuisti,
Cum pulsus lare et extorris Capitolia curru
Intrares exsul! Tibi corpora caesa, Camille,
Damnata quot sunt dextra! Pacata fuissent 560
Ni consulta viro, mensque impenetrabilis irae;
Mutassentque solum sceptris Aeneia regna,
Nullaque nunc stares terrarum vertice, Roma,

- Ora novus pallor; membris dimissa solutis
 Arma fluunt, erratque niger per lumina somnus.
 Venerat ad bellum Tyria Sidone, nepotum
- 635 Excitus prece, et auxilio socia arma ferebat,
 Eoa tumidus pharetrati militis ala,
 Gens Cadmi, Cleadas; fulva cui plurima passim
 Casside, et aurato fulgebat gemma monili.
 Qualis ubi Oceani renovatus Lucifer unda.
- 640 Laudatur Veneri, et certat maioribus astris.
 Ostro ipse, ac sonipes ostro, totumque per agmen
 Purpura Agenoreis saturata micabat aenis.
 Hic, avidum pugnae, et tam clarum excidere no-
 men
- Brutum exoptantem, varie nunc laevus in orbem,
- 645 Nunc dexter levibus flexo per devia gyris
 Ludificatus equo, volucrum post terga sagittam
 Fundit, Achaemenio detrectans proelia ritu.
 Nec damnata manus, medio sed (flebile) mento
 Armigeri Cascae penetrabilis haesit arundo,
- 650 Obliquumque secans surrecta cuspide vulnus
 Uventi ferrum admovit tepefacta palato.
 At Brutus, diro casu turbatus amici,
 Ausum multa virum, et spargentem in vulnera
 saevos
- Fraude fugae calamos, iam nullis cursibus instat
- 655 Prendere cornipedis, sed totam pectoris iram
 Mandat atrox hastae, telumque volatile nodo
 Executit, ac summum, qua laxa monilia crebro
 Nudabant versu, tramittit cuspide pectus.
 Labitur intento cornu transfossus, et una
- 660 Arcum laeva cadens, dimisit dextra sagittam.
 At non tam tristi sortitus proelia Marte
 Phoebei Soractis honor Carmelus agebat:
 Sanguine quippe suo iam Bagrada tinxerat ense,
 Dux rectorque Nubae populi; iam susus eidem
- 665 Zousis, Amyclaei stirps impacata Phalanti,

Quem tulerat mater claro Phoenissa Laconi.
 Talia dum metuit, nec pugnae fisus in hoste
 Tam rapido, nec deinde fugae, suadente pavore,
 Per dumos miser in vicina cacumina quercus
 Repserat, atque alta sese occultabat in umbra 670
 Hampsicus, insistens tremulis sub pondere ramis.
 Hunc longa, multa orantem, Carmelus, et altos
 Mutantem saltu ramos, transverberat hasta.
 Ut, qui viscosos populatur arundine lucos,
 Dum nemoris celsi procera cacumina sensim 675
 Substructa certat tacitus contingere meta,
 Sublimem calamo sequitur crescente volucrem.
 Effudit vitam, atque alte manante cruore
 Membra pependērunt curvato exsanguia ramo.
 Iamque in palantes ac versos terga feroces 680
 Pugnabant Itali, subitus cum mole pavenda
 Terrificis Maurus prorumpit Tunger in armis.
 Nigra viro membra, et furvi iuga celsa trahebant
 Cornipedes, totusque novae formidinis arte
 Concolor aequabat liventia currus equorum 685
 Terga; nec erectis similes imponere cristis
 Cessarat pennas, aterque tegebat amictus.
 Ceu quondam aeternae regnator noctis, ad imos
 Cum fugeret thalamos, Hennaeva virgine rapta
 Egit nigrantem Stygia caligine currum. 690
 At Cato, tum prima sparsus lanugine malas,
 Quod peperere decus Circaeo Fuscula dorso
 Moenia, Laertae quondam regnata nepoti,
 Quanquam tardatos turbata fronte Latinos
 Collegisse gradum videt, imperterritus ipse 695
 Ferrata calce atque effusa largus habena
 Cunctantem impellebat equum. Negat obivius ire,
 Et trepidat cassa sonipes exterritus umbra.
 Tum, celer in pugnam dorso delatus ab alto
 Alipedem planta currum premit, atque volanti 700
Assilit a tergo. Cecidere et lora repente,

Et stimuli: ferrumque super cervice tremiscens
Palluit infelix subducto sanguine Maurus.

Ora rapit gladio, praefixaque cuspide portat.

- 705 At saevo Mavorte ferox perrumpit anhelum
Dictator cum caede globum. Miserabile visu,
Vulneribus fessum ac multo labente cruore
Ductorem cernit suprema ac foeda precantem.

Manavere genis lacrimae, clypeoque paventem

- 710 Protegit, et, natum stimulans, Fortissime, labem,
Hanc pellamus, ait; Poenoque ob mitia facta,
Quod nullos nostris ignes disperserit agris,
Dignum expendamus pretium. Tunc, arte pa-
terna

Ac stimulis gaudens, juvenis circumdata Poendam

- 715 Agmina deturbat gladio, campumque relaxat;
Donec Sidonius decederet aequore ductor.
Ceum, stimulante fame, rapuit cum Martius agnum
Averso pastore lupus, fetumque trementem
Ore tenet presso; tum, si vestigia cursu

- 720 Auditis celeret balatibus obvia pastor,
Iam sibimet metuens, spirantem dentibus imis
Reiectat praedam, et vacua fugit aeger biatu.
Tum demum terris, quas circumfuderat atra
Tempestat, Stygiae tandem fugere tenebrae.

- 725 Torpebant dextrae, et sese meruisse negabant
Servari, subitisque bonis mens aegra natabat.
Ut, qui collapsa pressi iacere ruina,
Eruta cum subito membra, et nox atra recessit,
Connivent, solemque pavent agnoscere visu.

- 730 Quis actis, senior, numerato milite laetus,
Colles et tuto repetebat in aggere castra.
Ecce autem e media iam morte renata iuventus,
Clamorem tollens ad sidera, et ordine longo
Ibat ovans, Fabiumque decus, Fabiumque salu-
tem

- 735 Certatim, et magna memorabant voce parentem.

Tum, qui partitis disserterat ante maniplis,
 Sancte, ait, genitor, revocato ad lucis honorem
 Si fas vera queri, cur nobis castra virosque
 Dividere est licitum? Patiens cur arma dedisti,
 Quae solus rexisse vales? Hoc munere lapsi 740
 Aeternas multo cum sanguine vidimus umbras.
 Ocius huc aquilas servataque signa referte.
 Hic patria est: murique Urbis stant pectore in uno.
 Tuque dolos, Poëne, atque astus tandem exue
 notos:
 Cum solo tibi iam Fabio sunt bella gerenda. 745
 Haec ubi dicta dedit, mille hinc (venerabile visu)
 Cespite de viridi surgunt properantius arae.
 Nec prius aut epulas, aut munera grata Lyaei
 Fas cuiquam tetigisse fuit, quam multa precatus
 In mensam Fabio sacrum libavit honorem. 750

LIBER VIII.

ARGUMENTUM.

*Hic iam Varro, loquax medio in discrimine rerum,
 Consul Romanas capit, indignante Senatu,
 Insanae plebis stultaeque favore, secures
 Cum Paulo Aemilio. Noscens nova vulnera Iuno
 Praescia Cannarum, stagnis Laurentibus Annam
 Alloquitur, Poenum ut iubeat nunc tendere regem,
 Explicat arentes ubi fervida Apulia campos,
 Fatigue promittant ibi prosperiora peractis.
 Anna audita facit; grates agit Hannibal Annas;
 Et movet in campos Diomedis nomine dictos.
 Hinc toto e Latio funebria miles in arma.
 Cogitur. At liquido, variis prudentia monstris,
 Numina vicinam cladem ostendere; sed amens
 Prodigis Varro spretis sese obicit hosti.*

mus Agenoridum cedentia terga videre
 adis dederat Fabius: Romana parentem

Solum castra vocant, solum vocat Hannibal hostem:

Impatiensque morae fremit. Ut sit copia Martis,
 5 Exspectanda viri fata, optandumque sub armis
 Parcarum auxilium. Namque, hac spirante senecta,

Nequidquam sese Latium sperare cruorem.

Iam vero concors miles, signisque relatis

Indivisus honos, iterumque et rursus eidem

10 Soli obluctandum Fabio, maioribus aegrum

Angebat curis. Lentando fervida bella

Dictator, cum multa adeo, tum miles egenus

Cunctarum ut rerum Tyrius foret, arte sedendi

Egerat, et quanquam finis pugnaque manuque

15 Haud dum partus erat, iam bello vicerat hostem.

Quin etiam ingenio fluxi, sed prima feroces,

Vaniloquum, Celtae, genus ac mutabile mentis,

Respectare domos. Maerebant, caede sine ulla

(Insolitum sibi) bella geri, siccisque cruore

20 Inter tela siti Mavortis hebescere dextras.

His super internae labes et civica vulnus

Invidia augebant: laevus conatibus Hannon

Ductoris non ulla domo submittere Patres

Auxilia, aut ullis opibus iuvisse sinebat.

25 Quis lacerum curis, et rerum extrema paventem

Ad spes armorum et furialia vota reducit

Praescia Cannarum Iuno, atque elata futuris.

Namque hac accitam stagnis Laurentibus Annam

Affatur voce, et blandis hortatibus implet:

30 Sanguine cognato iuvenis tibi, Diva, laborat

Hannibal, a vestro nomen memorabile Belo.

Perge, age, et insanos curarum comprime fluctus.

Excute sollicito Fabium. Sola illa Latinos

Sub iuga mittendi mora. Iam discingitur armis

35 Cum Varrone manus, et cum Varrone serenda

Proelia. Ne desit fatis ad signa movenda.

Ipsa adero. Tendat iamdudum in Iapyga campum.

Huc Trebiae rursum et Thrasymeni fata sequentur.

Tum Diva, Indigetis castis contermina lucis,
Haud, inquit, tua ius nobis praecepta morari. 40

Sit fas, sit tantum, quaeso, retinere favorem
Antiquae patriae mandataque magna sororis;
Quanquam inter Latios Annae stet numen honores.

Multa retro rerum iacet, atque ambagibus aevi
Obtegitur densa caligine mersa vetustas, 45

Cur Sarrana dicent Oenotri nomina templo;
Regnisque Aeneadum germana colatur Elissae.

Sed pressis stringam revocatam ab origine famam
Narrandi metis, breviterque antiqua revolvam. 50

Iliaco postquam deserta est hospite Dido,
Et spes abrupta e medio, in penetralibus atram
Festinat furibunda pyram. Tum corripit ensem
Certa necis, profugi donum exitiale mariti.

Despectus taedae regnis se imponit Hiarbas,
Et tepido fugit Anna rogo. Quis rebus egenis 55

Ferret opem, Nomadum late terrente tyranno?
Battus Cyrenen molli tum forte fovebat

Imperio, mitis Battus, lacrimasque dedisse
Casibus humanis facilis. Qui, supplice visa,
Intremuit regum eventus, dextramque tetendit. 60

Atque ea, dum flavas bis tondet messor aristas,
Servata interea sedes: nec longius uti

His opibus Battoque fuit. Nam ferre per aequor
Exitium miserae iam Pygmaliona docebat.

Ergo agitur pelago, Divis inimica sibi que, 65

Quod se non dederit comitem in suprema sorori.
Donec iactatam laceris (miserabile) velis

Fatalis turbo in Laurentes expulit oras.
Non coeli, non illa soli, non gnara colentum
Sidonis in Latio trepidabat naufraga terra. 70

SILIUS ITAL.

L

- Ecce autem Aeneas, sacro comitatus Iulo
 iam regni compos, noto sese ore ferebat.
 Qui terrae defixam oculos, et multa timentem,
 Ac deinde allapsam genibus lacrimantis Iuli,
 75 Attollit, mitique manu intra limina ducit.
 Atque ubi iam casus adversorumque pavorem
 Hospitii lenivit honos, tum discere maesta
 Exposcit cura letum infelicis Elissae.
 Cui sic, verba trahens largis cum fletibus, Anna
 80 Incipit, et blandas addit pro tempore voces:
 Nate Dea, solus regni lucisque fuisti
 Germanae tu causa meae. Mors testis: et ille,
 (Heu! cur non idem mihi tum?) rogas. Ora videre
 Postquam est ereptum miseræ tua, litore sedit
 85 Interdum, stetit interdum; ventosque secuta
 Infelix oculis, magno clamore vocabat
 Aeneam, comitemque tuæ se imponere solam
 Orabat paterere rati. Mox turbida anhelum
 Retulit in thalamos cursum, subitoque tremore
 90 Substitit, et sacrum timuit tetigisse cubile.
 Inde amens, nunc sideream fulgentis Iuli
 Effigiem fovet amplexu: nunc tota repente
 Ad vultus conversa tuos, ab imagine pendet.
 Conqueriturque tibi, et sperat responsa remitti.
 95 Non unquam spem ponit amor. Iam tecta do-
 mumque
 Deserit, et rursus portus furibunda revisit,
 Si qui te referant converso flamine venti.
 Ad magicas etiam fallax atque improba gentis
 Massylæ levitas descendere compulit artes.
 100 Heu sacri vatium errores! Dum numina noctis
 Eliciant, spondentque novis medicamina curis,
 Quod vidi decepta nefas! Congessit in atram
 Cuncta tui monumenta pyram, et non prospera
 dona.

Tum sic Aeneas dulci repetitus amore:

Tellurem hanc iuro, vota inter nostra frequenter 105
 Auditam vobis; iuro caput, Anna, tibi que
 Germanaeque tuae dilecti, invitus, Iuli,
 Respiciens, aegerque animi tum regna reliqui
 Vestra, nec abscessum thalamo, ni magna minatus
 Meque sua ratibus dextra imposuisset, et alto 110
 Egisset rapidis classem Cyllenius Euris.
 Sed cur, (heu seri monitus!) cur tempori tali
 Incustodito saevire dedistis amor?
 Contra sic infit, volvens vix murmur anhelum
 Inter singultus: labiisque trementibus Anna: 115
 Nigro forte Iovi, cui tertia regna laborant,
 Atque atri sociae thalami nova sacra parabam,
 Quis aegram mentem et trepidantia corda lavaret
 Infelix germana tori; furvasque trahebam
 Ipsa manu, properans ad visa pianda, bidentes. 120
 Namque asper somno dirus me impleverat horror,
 Terque suam Dido, ter cum clamore vocarat,
 Et laeta exsultans ostenderat ora Sychaeus.
 Quae dum abigo menti, et, sub lucem ut visa se-
 cundent,
 Oro coelicolas, ac vivo purgor in amni, 125
 Illa, cito passu pervecta ad litora, mutae
 Oscula, qua steteras, bis terque infixit arenae.
 Deinde amplexa sinu late vestigia fovit;
 Ceu cinerem orbatae pressant ad pectora matres.
 Tum rapido praecipit cursu, resolutaque crinem, 130
 Evasit prope in celsam, quam struxerat ante
 Magna mole, pyram: cuius de sede dabatur
 Cernere cuncta freta et totam Carthaginis urbem:
 Hic Phrygiam vestem et haecatum induta monile,
 Postquam illum infelix hausit, quo munera pri-
 mum 135
 Sunt conspecta, diem, et convivia mente reduxit,
 Festasque adventu mensas, teque ordine Troiae
 Narrantem longos, se pervigilante, labores,
 1. 2

In portus amens rorantia lumina flexit.

140 [Atque haec sparsa comam Divis in morte profudit:]

Di longae noctis, quorum iam numina nobis
Mors instans maiora facit, precor, inquit, adeste,
Et placidi victos ardore admittite manes.

Aeneae coniux, Veneris nurus, ulta maritum,
145 Vidi constructas nostrae Carthaginis arces.
Nunc ad vos magni descendet corporis umbra.
Me quoque fors dulci quondam vir notus amore
Exspectat, curas cupiens aequare priores.
Haec dicens, ense media in praecordia adegit,

150 Ensem Dardanii quaesitum in pignus amoris.
Viderunt comites, tristisque per atria planctu
Concurrunt: magnis resonant ululatus aedes.
Accepi infelix, dirisque exterrita fatis,
Ora manu lacerans, lymphato regia eursu

155 Tecta peto, celsosque gradus evadere nitor,
Ter diro fueram conata incumbere ferro,
Ter cecidi exanimae membris revoluta sororis.
Iamque ferebatur vicina per oppida rumor.
Tum Cyrenaeam fatis agitantibus urbem

160 Devenio; hinc vestris pelagi vis appulit oris.
Motus erat, placidumque animum mentemque
quietam

Troius in miseram rector susceperat Annam.
Iamque omnes luctus omnesque e pectore curas
Dispulerat, Phrygiis nec iam amplius advena
tectis

165 Illa videbatur. Tacito nox atra sopore
Cuncta per et terras et lati stagna profundi
Condiderat, tristi cum Dido aegerrima vultu
Has visa in somnis germanae effundere voces;
His, soror, in tectis longae indulgere quieti,

170 Heu! nimium securo, potes? Nec quae tibi fraudea

Tendantur, quae circumstent discrimina, cernis?
 Ac nondum nostro infaustos generique soloque
 Laomedontaeae noscis telluris alumnos?
 Dum coelum rapida stellas vertigine volvet,
 Lunaque fraterno lustrabit lumine terras: 175
 Pax nulla Aeneades inter Tyriosque manebit.
 Surge, age, iam tacitas suspecta Lavinia fraudes
 Molitur, dirumque nefas sub corde volutat.
 Praeterea (ne falsa putes haec fingere somnum)
 Haud procul hinc parvo descendens fonte Numi-
 cus 180
 Labitur, et leni per valles volvitur amne.
 Huc rapies, germana, viam tutosque receptus.
 Te sacra excipient hilares in flumina Nymphae,
 Aeternumque Italis numen celebrabere in oris.
 Sic fata in tenuem Phoenissa evanuit auram. 185
 Anna novis somno excutitur perterrita visis,
 Itque timor totos gelido sudore per artus.
 Tunc, ut erat tenui corpus velamine tecta,
 Prosiluit stratis, humilique egressa fenestra
 Per patulos currit plantis pernicious agros: 190
 Donec arenoso (sic fama) Numicius illam
 Suscepit gremio, vitreisque abscondidit antris.
 Orta dies totum radiis impleverat orbem,
 Cum nullam Aeneadae thalamis Sidonida nacti,
 Et Rutulum magno errantes clamore per agrum, 195
 Vicini ad ripas fluvii manifesta sequuntur
 Signa pedum, dumque inter se mirantur, ab alto
 Annis aquas cursumque rapit. Tum sedibus imis
 Inter caeruleas visa est residere sorores
 Sidonis, et placido Teucros affari ore. 200
 Ex illo primis anni celebrata diebus
 Per totam Ausoniam venerando numine culta est.
 Hanc postquam in tristes Italum Saturnia pugna
 Hortata est, celeri superum petit aethera curru,
 Optatum Latii tandem potura cruorem. 205

- Diva Deae parere parat, magnumque Libyssae
 Ductorem gentis nulli conspecta petebat.
 Ille, virum coetu tum forte remotus ab omni,
 Incertos rerum eventus bellicque volutans,
 210 Anxia ducebat vigili suspiria voce.
 Cui Dea sic dictis curas solatur amicis:
 Quid tantum ulterius, rex o fortissime gentis
 Sidoniae, ducis cura aegrescente dolorem?
 Omnis iam placata tibi manet ira Deorum,
 215 Omnis Agenoridis rediit favor. Eia, age, segnes
 Rumpe moras, rape Marmaricas in proelia vires,
 Mutati fasces. Iam bellum atque arma Senatus
 Ex inconsulto posuit Tirynthius heros:
 Cumque alio tibi Flaminio sunt bella gerenda.
 220 Me tibi, ne dubites, summi matrona Tonantis
 Misit. Ego Oenotris aeternum numen in oris
 Concelebror, vestri generata e sanguine Belli.
 Haud mora sit: rapido belli rape fulmina cursu,
 Celsus Iapygios qua se Garganus in agros
 225 Explicat. Haud longe tellus. Huc dirige signa.
 [Haec, ut Roma cadat, sat erit victoria Poenis.]
 Dixit, et in nubes humentia sustulit ora.
 Cui dux, promissae revirescens pignore laudis:
 Nympha, decus generis, quo non saeratus ullum
 230 Numen, ait, nobis, felix oblata secundes.
 Ast ego te, compos pugnae, Carthaginis arce
 Marmoreis sistam templis, iuxtaque dicabo
 Aequatam gemino simulacri munere Dido.
 Haec fatus socios stimulat tumefactus ovantes:
 235 Pone graves curas tormentaue lenta sedendi,
 Fatalis Latio miles. Placavimus iras
 Coelicoldum: redeunt Divi. Finita maligno
 Hinc Fabio imperia et mutatos Consule fasces
 Nuntio. Nunc dextras mihi quisque atque illa re-
 fert,
- 240 Quae Marte exclusus promittere magna solebat.

En, numen patrium spondet maiora peractis.
 Vallantur signa, ac Diva ducente petamus
 Infaustum Phrygibus Diomedis nomine campum.
 Dumque Arpos tendunt instincti pectora Poeni,
 Subnixus raptō plebeii muneris ostro, 245
 Saevit iam Rostris Varro, ingentique ruinae
 Festinans aperire locum, fata admovet Urbi.
 Atque illi sine luce genus, surdumque parentum
 Nomen, et immodice vibrabat in ore canoro
 Lingua procax. Hinc auctus opes, largusque rapinae 250
 Infima dum vulgi fovet, oblatratque Senatum;
 Tantum in quassata bellis caput extulit urbe,
 Momentum ut rerum et fati foret arbiter unus,
 Quo conservari Latium victore puderet.
 Hunc Fabios inter, sacrataque nomina Marti 255
 Scipiadas, interque Iovi spolia alta ferentem
 Marcellum, fastis labem suffragia caeca
 Addiderant, Cannasque malum exitiale fovebat
 Ambitus, et Graio funestior aequore campus.
 Idem, ut turbarum sator, atque accendere sollers 260
 Invidiam, pravusque togae, sic debilis arte
 Belligera, Martemque rudis versare, nec ullo
 Spectatus ferro, lingua sperabat adire
 Ad dextrae decus, atque e Rostris bella ciebat.
 Ergo alacer, Fabiumque morae increpitare professus, 265
 Ad vulgum in Patres et ovantia verba ferebat.
 Vos, quorum imperium est, Consul praecepta
 modumque
 Bellandi posco. Sedeone, an montibus erro,
 Dum mecum Garamas et adustus corpora Maurus
 Dividit Italiam? An ferro, quo cingitis, utor? 270
 Exaudi, bone Dictator, quid Martia plebes
 Imperitet. Pelli Libyas, Romamque levare
 Hoste iubet. Num festinant, quos plurima passos

Tertius exurit lacrimosis casibus annus?

275 Ite igitur, capite arma, viri. Mora sola triumpho
Parvum iter est. Quae prima dies ostenderit ho-

stem,

Et Patrum regna et Poenorum bella resolvēt.

Ite alacres, Latia devinctum colla catena

Hannibalem, Fabio, ducam, spectante, per Ur-
bem.

280 Haec postquam increpuit, portis arma incitus
effert,

Impellitque moras, veluti cum carcere rupto

Auriga indocilis totas effundit habenas,

Et, praeceps trepida pendens in verbera planta,

Impar fertur equis; fumat male concitus axis,

285 Ac frena incerto fluitant discordia curru.

Cernebat Paullus (namque huic communia Cam-
pus

lura atque arma tulit) labi, mergente sinistro

Consule, res, pessumque dari: sed mobilis ira

Turbati vulgi, signataque mente cicatrix

290 Undantes aegro frenabat corde dolores.

Nam cum perdomita est armis iuvenilibus olim

Illyris ora viri, nigro allatraverat ore

Victorem invidia, et ventis iactarat iniquis.

Hinc inerat metus et durae reverentia plebis.

295 Sed genus admotum Superis, summumque per
altos

Attingebat avos coelum. Numerare parentem

Assaracum retro praestabat Amulius auctor,

Assaracusque Iovem: nec, qui spectasset in armis,

Abnueret genus. Huic Fabius iam castra petenti:

300 Si tibi cum Tyrio credis fore maxima bella

Ductore, invitus vocem hanc e pectore rumpam,

Frustraris, Paulle, Ausoniam. Te proelia dira,

Teque hostis castris gravior manet: aut ego multo

Nequidquam didici casus praenoscere Marte.

Spondentem audivi, (piget, heu! taedetque se-
nectae, 305

Si, quas prospicio, restat passura ruinas!)
Cum duce tam fausti Martis, qua viderit hora,
Sumturum pugnam, Quantum nunc, Paulle, su-
premo

Absumus exitio, vocem hanc si consulis ardens
Audivit Poenus! Iam latis obvia credo 310

Stat campis acies, exspectaturque sub ictu
Alter Flaminius. Quantus, insane, ciebis
Varro viros! Tu, (pro Superi!) tu protinus arma?
Tu campum noscas ante, exploresque trahendo
Quantum hosti victus. Tu non, quae copia rerum, 315

Quae natura loci, quod sit, rimabere sollers,
Armorum genus? et stantem super omnia tela
Fortunam aspicias? Fer, Paulle, in devia recti
Pectora: cur, uni patriam si affligere fas est,
Uni sit servare nefas? Eget improbus arto 320

Iam victu Libys, et, belli fervore retuso,
Laxa fides socium est. Non hic domus hospita
tecto

Invitat patrio, non fidae moenibus urbes
Excipiunt, renovatque pari se pube iuventus.
Tertia vix superest, crudo quae venit Hiberno, 325

Turba virum. Persta, et lenti meditamina belli
Cautus ama. Si qua interea invitaverit aura,
Annueritque Deus, velox accede secundis.

Cui breviter maesto Consul sic ore vicissim:
Mecum erit haec prorsus pietas, mentemque fe-
remus 330

In Poenos, invicte, tuam. Nec me unica fallit
Cunctandi ratio, qua, te grassante, senescens
Hannibal oppressum vidit considerare bellum.
Sed quaenam ira Deum? Consul datus alter, opti-

nor,
Ausoniae est, alter Poenis. Trahit omnia secum, 335

Nec non sceptriferi qui potant Thybridis undam,
 Quique Anienis habent ripas, gelidoque rigantur 370
 Simbruvio, rastrisque domant Aequicula rura.
 His Scaurus monitor. Tenero tunc Scaurus in
 aevo;
 Sed iam signa dabat nascens in secula virtus.
 Non illis solitum crispare hastilia campo,
 Nec mos pennigeris pharetram implevisse sagit-
 tis; 375
 Pila volunt, brevibusque habiles mucronibus en-
 ses:
 Aere caput tecti surgunt super agmina cristis.
 At quos ipsius mensis seposta Lyaei
 Setia, et incelebri miserunt valle Velitrae,
 Quos Cora, quos spumans immiti Signia musto, 380
 Et quos pestiferæ Pomptini uligine campi,
 Qua Saturae nebulosa palus restagnat, et atro
 Liventes coeno per squalida turbidus arva
 Cogit aquas Ufens, atque inficit aequora limo,
 Ducit avis pollens, nec dextra indignus avorum 385
 Scaevola, cui dirae caelatur laudis honora
 Effigie clypeus. Flagrant altaribus ignes,
 Tyrrhenum vallem medio stat Mucius ira
 In semet versa, saevitque in imagine virtus.
 Tunc icti specie ruere acri in bella magistro. 390
 Cernitur effugiens ardentem Porsena dextram.
 Quis Circaea iuga, et scopulosi verticis Anxur,
 Hernicaque impresso raduntur vomere saxa,
 Quis putri pinguis sulcaris Anagnia gleba,
 Sulla Ferentinis Privernatumque manipulis 395
 Ducebat simul excitis: Soraeque iuventus
 Addita fulgebat telis. Hic Scaptia pubes,
 Hic Fabrateriae vulgus: nec monte nivoso
 Descendens Atina aberat, detritaue bellia
 Suessa, atque a duro Frusino haud imbellis aratro. 400
 At, qui, Fibreno miscentem flumina, Lirim

- Sulfureum, tacitisque vadis ad litora laps
 Accolit, Arpinas, accita pube Venafro
 Ac Larinatum dextris, socia hispidus arm
 405 Commovet, atque viris ingens exhaurit A
 Tullius aeratas raptabat in agmina turma
 Regia progenies, et Tullo sanguis ab alto
 Indole pro! quanta iuvenis, quantumque
 Ausoniae populis ventura in secula civem
 410 Ille, super Gangen, super exauditus et In
 Implebit-terras voce, et furialia bella
 Fulmine compescet linguae, nec deinde r
 Par decus eloquii cuiquam sperare nepot
 Ecce inter primos Therapnaeo a sanguin
 415 Exultat rapidis Nero non imitabilis ausis.
 Hunc Amiterna cohors, et Bactris nomina
 Casperia, hunc Foruli, magnaеque Reate
 Coelicolum Matri, nec non habitata prui
 Nursia, et a Tetrica comitantur rupe col
 420 Cunctis hasta decus, clypeusque refert
 bem,
 Conique implumes, ac laevo tegmina cru
 Ibant, et laeti pars Sancum voce canebat
 Auctorem gentis, pars laudes ore ferebat
 Sabe, tuas, qui de proprio cognomine pr
 425 Dixisti populos magna ditione Sabinos.
 Quid, qui Picenae stimulat telluris alumna
 Horridus et squamis et equina Curio cris
 Pars belli quam magna venit! Non aequo
 Tam creber fractis albescit fluctus in unc
 430 Nec coetu levioe, ubi mille per agmina
 Lunatis acies imitatur Martia peltis,
 Perstrepit et tellus et Amazonius Thermo
 Hic et, quos pascunt scopulosae rura Nu
 Et quis litoreae fumant altaria Cuprae,
 435 *Quique Truentinas servant cura flumine
 Cernere erat: clypeata procul sub sole c*

Agmina sanguinea vibrant in nubila luce
 Stat fucare colus nec Sidone vilior Ancon,
 Murice nec Lybico: statque humectata Vomano 440
 Hadria, et inclemens hirsuti signifer Ascli.
 Hoc Picus, quondam nomen nemorabile ab alto
 Saturno, statuit genitor, quem carmine Circe
 Exutum formae volitare per aethera iussit,
 Et sparsit plumis croceum fugientis honorem.
 Ante (ut fama doctet) tellus possessa Pelasgis, 445
 Quis Aesis regnator erat, fluvioque reliquit
 Nomen, et a sese populos tum dixit Asilos.
 Sed non ruricolae firmarunt robore castra
 Deteriore, cavis venientes montibus, Umbri.
 Hos Aesis Sapisque lavant, rapidasque sonanti 450
 Vertice contorquens undas per saxa Metaurus,
 Et lavat ingentem perfundens flumine sacro
 Clitumnus taurum, Narque albescentibus undis
 In Thybrim properans, Tinaeque inglorius humor,
 Et Clanis, et Rubico, et Senonum de nomine Sena. 455
 Sed pater ingenti medios illabitur amne
 Albulam, et admota perstringit moenia ripa.
 His urbes Arna, et laetis Mevania pratis
 Hispellum, et duro monti per saxa recumbens
 Narnia, et infestum nebulis humentibus olim 460
 Iguvium, patuloque iacens sine moenibus arvo
 Fulginia: his populi fortes Amerinus, et armis
 Vel rastris laudande Camers, his Sassina dives
 Lactis, et haud parci Martem coluisse Tudertes.
 Ductor Piso viros spernaces mortis agebat 465
 Ora puer, pulcherque habitum: sed corde sagaci
 Aequabat senium, atque astu superaverat annos.
 Is primam ante aciem pictis radiabat in armis;
 Arsacidum et fulvo micat ignea gemma monili.
 Iamque per Etruscos legio completa maniplos 470
 Rectorem magno spectabat nomine Galbam.
 Huic genus orditur Minos, invisaeque tauro

- Pasiphae, clarique dehinc stant ordine patres.
 Lectos Caere viros, lectos Cortona superbi
475 Tarcontis domus et veteres misere Graviscae.
 Nec non Argolico dilectum litus Haleso
 Alsiurn, et obsessae campo squalente Fregellae.
 Affuit et sacris interpres fulminis alis
 Faesula, et antiquus Romanis moenibus horror
480 Clusinum vulgus; cum, Porsena magne, iubebas
 Nequidquam pullos Romae imperitare Superbos.
 Tunc quos a niveis exegit Luna metallis,
 Insignis portu, quo non spatiosior alter
 Innumeras cepisse rates, et claudere pontum,
485 Maenoniaeque decus quondam Vetulonia gentis.
 Bissenos haec prima dedit praecedere fasces,
 Et iunxit totidem tacito terrore secures:
 Haec altas eboris decoravit honore curules,
 Et princeps Tyrion vestem praetexuit ostro:
490 Haec eadem pugnas accendere protulit aere.
 His mixti Nepesina cohors Aequique Falisci,
 Quique tuos, Flavina, focos, Sabatia quique
 Stagna tenent Ciminique lacum, qui Sutria tecta
 Haud procul, et sacrum Phoebos Soracte frequen-
 tant.
495 Spicula bina gerunt; capiti cudone ferino
 Sat cautum: Lycios damnant hastilibus arcus.
 Hae bellare acies norant. At Marsica pubes
 Et bellare manu, et chelydris cantare soporem,
 Vipereumque herbis hebetare et carmine dentem.
500 Aetiae prolem Angitiam mala gramina primam
 Monstravisse ferunt, tactuque domare venena
 Et lunam excussisse polo, stridoribus amnes
 Frenantem, ac silvis montes nudasse vocatis.
 Sed populis nomen posuit metuentior hospes,
505 Cum fugeret Phrygios trans aequora Marsya
 Crenos,
Mygdoniam Phoebi superatus pectine loton.

Marruvium, veteris celebratum nomine Marri,
 Urbibus est illis caput, interiorque per udos
 Alba sedet campos, pomisque rependit aristas.
 Cetera in obscuro fama, et sine nomine, vulgi 510
 Sēd numero castella valent: coniungitur acer
 Pelignus, gelidoque rapit Sulmone cohortes.
 Nec cedit studio Sidicinus sanguine miles,
 Quem genere Cales. Non parvus conditor urbi
 (Ut fama est) Calais, Boreae quem rapta per 515

auras

Orithyia vago Geticis nutrit in antris.
 Haud ullo levior bellis Vestina iuventus
 Agmina densavit, venatu dura ferarum:
 Quae, Fiscelle, tuas arces, Pinnamque virentem,
 Pascuaque haud tarde redeuntia tondet Avellae; 520
 Marrucina simul Frentanis aemula pubes
 Corfini populos, magnumque Teate trahebat.
 Omnibus in pugna fertur sparus, omnibus alto
 Assuetae volucrem coelo demittere fundae.
 Pectora pellis obit caesi venatibus ursi. 525
 Iam vero, quos dives opum, quos dives avorum
 E toto dabat ad bellum Campania tractu,
 Ductorum adventu vicinis sedibus Osci
 Servabant; Sinuessa tepens, fluctuque sonorum
 Vulturum, quasque evertere silentia; Amyclae, 530
 Fundique, et regnata Lamo Caieta, domusque
 Antiphatae compressa freto, stagnisque palustre
 Linternum, et quondam fatorum conscia Cyme:
 Illic Nuceria, et Gaurus navalibus acta,
 Prole Dicarchea; multo cum milite Graia 535
 Illic Parthenope, ac Poeno non pervia Nola,
 Allifae, et Clanio contemptae semper Acerrae:
 Sarrastis etiam populos totasque videres
 Sarni mitis opes: illic, quos sulfure pingues
 Phlegraei legere sinus, Misenus, et ardens 540
 Ore giganteo sedes Ithacenia Baii;

- Non Prochyte, non ardentem sortita Typhoea
 Inarime, non antiqui saxosa Telonis
 Insula, nec parvis aberat Calatia muris;
 545 Surrentum, et pauper sulci cerealis Abella:
 In primis Capua, heu! rebus servare serenis
 Inconsulta modum; et pravo peritura tumore.
 Laetos rectoris formabat Scipio bello.
 Ille viris pila, et ferro circumdare pectus
 550 Addiderat; leviora domo de more parentum
 Gestabant tela, ambustas sine cuspide cornos:
 Aclidis usus erat, factaeque ad rura bipennes.
 Ipse inter medios venturae ingentia laudis
 Signa dabat, vibrare sudem, transmittere saltu
 555 Murales fossas, undosum frangere nando
 Indutus thoraca vadum: spectacula tanta
 Ante acies virtutis erant. Saepe alite planta
 Ilia perfossum, et campi per aperta volantem
 Ipse pedes praevertit equum: saepe arduus idem
 560 Castrorum spatium et saxo tramisit et hasta:
 Martia frons, facilesque comae, nec pone retro-
 que
 Caesaries brevior: flagrabant lumina miti
 Aspectu, gratusque inerat visentibus horror.
 Affuit et Samnis, nondum vergente favore
 565 Ad Poenos; sed nec veteri purgatus ab ira.
 Qui Batulum, Nucrasque metunt, Boviania qui-
 que
 Exagitant lustra, aut Caudinis faucibus haerent,
 Et quos aut Rufrae, quos aut Aesernia, quosve
 Obscura incultis Herdonia misit ab agris.
 570 Bruttius haud dispar animorum, unaque iuventus
 Lucanis excita iugis, Hirpinaque pubes
 Horrebat telis, et tergo hirsuta ferarum.
 Hos venatus alit. Lustra incoluere, sitimque
 Avertunt fluvio, somnique labore parantur.
 575 Additur his Calaber, Sallentinaeque cohortes,

Nec non Brundisium, quo desinit Itala tellus.
 Parebat legio audaci permissa Cethego.
 Cui socias vires, atque indiscreta maniplis
 Arma recensebant, nunc sese ostendere miles
 Leucosiae e scopulis, nunc quem Picentia Paeste 580
 Misit, et exhaustae mox Poenio Marte Cerillae,
 Nunc Silarus quos nutrit aquis, quo gurgite tra-
 dunt

Duritiem lapidum mersis inolescere rantis.
 Ille et pugnacis laudavit tela Salerni
 Falcatos enses, et quae Buxentia pubes 585
 Aptabat dextris irrasae robora clavae.

Ipsae humero exsertus gentili more parentum,
 Difficili gaudebat equo, roburque iuventae
 Flexi cornipedis duro exercebat in ore.
 Vos etiam accinae desolataeque virorum 590
 Eridani genter, nullo attendente Deorum

Votis tunc vestris, casura ruistis in arma.
 Certavit Mutinae quassata Placentia bello:
 Mantua mittenda certavit pube Cremonae,
 Mantua Musarum domus, atque ad sidera cantu 595
 Evecta Aonio, et Smyrnaeis aemula plectris.

Tum Verona Athesi circumflua, et undique sollers
 Arva coronantem nutrire Faventia pinus.
 Vercellae, fuscique ferax Pollentia villi,
 Et quondam Teucris comes in Laurentia bella 600
 Oeni prisca domus, parvique Bononia Rheni.

Quique gravi remo, limosis segniter undis,
 Lenta paludosae proscindunt stagna Ravennae.
 Tum Troiana manus, tellure antiquitus orti
 Euganea, profugique sacris Antenoris oris. 605
 Nec non cum Venetis Aquileia superfluit armis.

Tum pernix Ligus, et sparsi per saxa Vagenni
 In decus Hannibalis duros misere nepotes.
 Maxima tot populis rector fiducia Brutus
 Ibat, et hortando notum accendebat in hostem. 610

SILIUS ITAL. M

- Laeta viro gravitas, ac mentis amabile pondus,
 Et sine tristitia virtus. Non ille rigoris
 Ingratas laudes, nec nubem frontis amabat,
 Nec famam laevo quaerebat limite vitae.
- 615 Addiderat ter mille viros, in Marte sagittae
 Expertos, fidus Sicula regnator ab Aetna.
 Non totidem Ilva viros, sed lectos cingere ferrum,
 Armarat patrio, quo nutrit bella, metallo.
 Ignosset, quamvis avido committere pugnam,
- 620 Varroni, quicumque simul tot tela videret.
 Tantis agminibus Rhoeteo litore quondam
 Fervere, cum magnae Troiam invasere Mycenae,
 Mille rates vidit Leandrius Hellespontus.
 Ut ventum ad Cannas, urbis vestigia priscae,
- 625 Defigunt duro signa infelicia vallo.
 Nec, tanta miseris iamque impendente ruina,
 Cessarunt Superi vicinas prodere clades.
 Per subitum attonitis pila exarsere manipulis,
 Et celsae toto ceciderunt aggere pinnae,
- 630 Nutantique ruens prostravit vertice silvas
 Garganus, fundoque imo mugivit anhelans
 Aufidus, et magno late distantia ponto
 Terruerunt pavidos accensa Ceraunia nautas.
 Quaesivit Calaber, subducta luce repente
- 635 Immensis tenebris, et terram et litora Sipus:
 Obseditque frequens castrorum limina bubo.
 Nec densae trepidis apium se involvere nubes
 Cessarunt aquilis: non unus crine corusco
 Regnorum eversor rubuit letale cometes.
- 640 Castra quoque et vallum rabidae sub nocte silenti
 Irrupere ferae, raptique ante ora paventum
 Adiunctos vigilis sparserunt membra per agros.
 Ludificante etiam terroris imagine somnos,
 Gallorum visi bustis erumpere manes:
- 645 Terque quaterque solo penitus tremuere revulsae
 Tarpeiae rupes, atque atro sanguine flumen

Manavit Iovis in templis, lacrimaeque vetusta
 Effigie patris large fluxere Quirini.
 Maior et horrificis sese extulit Allia ripis.
 Non Alpes sedere loco, non nocte dieve 650
 Ingentes inter stetit Apeninus hiatus.
 Axe super medio, Libyes a parte, cornuscae
 In Latium venere faces, ruptusque fragore
 Horrisono polus, et vultus patuere Tonantis.
 Aetnaeos quoque contorquens e cautibus ignes 655
 Vesbius intonuit, scopulisque in nubila iactis
 Phlegraeus tetigit trepidantia sidera vertex.
 Ecce inter medios belli praesagus, et ore
 Attonito sensuque simul, clamoribus implet
 Miles castra feris, et anhelat clade futura. 660
 Parcite, crudeles Superi, iam stragis acervis
 Deficiunt campi, video per densa volantem
 Agmina ductorem Libyae, currusque citatos
 Arma virum super atque artus et signa trahentem.
 Turbinibus furit insanis, et proelia ventus 665
 Inque oculos inque ora rotat. Gaudit immemoraevi
 Nequidquam, Thrasymene, tuis Servilius oris
 Subductus. Quo, Varro, fugis? Pro Iuppiter! ictu
 Procumbit saxi fessis spes ultima Paullus.
 Cesserit huic Trebia exitio. Pons ecce cadentum 670
 Corporibus struitur, reicitque cadavera famans
 Aufidus, ac victrix insultat belua campis.
 Gestat Agenoreus nostro de more secures
 Consulis, et sparsos lictor fert sanguine fasces.
 In Libyam Ausonii portatur pompa triumphi. 675
 O dolor! hoc etiam, Superi, vidisse iubetis?
 Congesto, laevae quodcumque avellitur, auro
 Metitur Latias victrix Carthago ruinas.

LIBER IX.

ARGUMENTUM.

*Demens in pugnam furit hic et vulnere Ferro,
 Quanois infelix Solinus monuisset abeundi
 Varronem, proprio signatis sanguine fatis.
 Concurrunt igitur Poeni fortesque Latini
 Ingenti fremitu, summoque ardore virorum.
 Stat pro Sarranis obtendens aegida Pallas;
 Mars pro Romanis infesta fulgurat hasta,
 Scipindaque manu fabricatum porrigit ense
 Incude Aetnaea; magis ardet Gorgone Pallas.
 Donec caeruleam demittit Iupiter Iriam,
 Ut cum fulminea revocet Tritonide Martem.
 Vulturinum emittit rapidum, Iunona volens,
 Aeolus, adversos ruit acer Paullus in hostes,
 Foede laxatis at Varro fugit habenis.*

- T**urbato monstribus Latio, cladisque futuræ
 Signa per Ausoniam prodentibus irrita Divis,
 Haud secus, ac si fausta forent et prospera pugnae
 Omina venturae, Consul traducere noctem
 5 Exsomnis, telumque manu vibrare per umbras,
 Ac modo segnitiae Paullum increpitare, modo
 acres
 Exercere tubas nocturnaue classica velle.
 Nec minor in Poeno properi certaminis ardor.
 Erumpunt vallo, fortuna urgente sinistra,
 10 Consertaeque manus: iam, sparsi ad pabula cam-
 pis
 Vicinis raptanda, Macae fudere volucrum
 Telorum nubem. Ante omnes invadere bella
 Mancinus gaudens, hostilique ungere primus
 Tela cruore, cadit; cadit et numerosa iuventus.
 15 Nec pecudum fibras Varro et contraria Paulo
 Auspicia incusante Deum compesceret arma,
 Ni sors alterni iuris, quo castra reguntur,

Arbitrium pugnae properanti in fata negasset.
 Quae tamen haud valuit perituris millibus una
 Plus donasse die. Rediere in castra, gemente 20
 Haud dubie Paullo, qui crastina iura videret
 Amenti cessura viro, frustraue suorum
 Servatas a caede animas: nam turbidus ira
 Infensusque morae dilata ob proelia ductor:
 Siccine, sic, inquit, grates pretiumque rependis, 25
 Paulle, tui capitis? Meruerunt talla, qui te
 Legibus atque urnae diva eripuerere minanti?
 Tradant immo hosti revocatos illicet enses,
 Tradant arma, iube, aut pugnatum deripe dex-
 tras.

Sed vos, quorum oculos atque ora humentia vidi, 30
 Vertere cum Consul terga et remeare iuberet,
 Ne morem et pugnae signum expectate petendae;
 Dux sibi quisque viam rapito, cum spargere pri-
 mis

Incipiet radiis Gargana cacumina Phoebus.
 Pandam egomet prope portas. Ruite ocius, at-
 que hunc 35

Ereptam revocate diem. Sic turbidus aegra
 Pestifero pugnae castra incendebat amore.
 At Paullus, iam non idem nec mente nec ore,
 Sed qualis stratis deleto milite campis
 Post pugnam stetit, ante oculos atque ora futuro 40
 Obversante malo; ceu iam spe lucis adempta,
 Cum stupet examinata parens, natique tepentes
 Nequidquam fovet extremis amplexibus artus:
 Per toties, inquit, concussae moenia Romae,
 Perque has, nox Stygia quas iam circumvolat
 umbra, 45

Insontes animas, cladi parce obvius ire:
 Dum transit Divum furor, et consumitur ira
 Fortunae, novus Hannibalis, sat, nomina ferre
 Si discit miles, nec frigidus aspicit hostem.

Exuvias igitur prostrataque corpora campo 85
Lustrat, et exutis Mancini cingitur armis.
Iamque metus levior: verum, cui demta ferebat
Exsanguis spolia, et cuius nudaverat artus,
Natus erat, paullo ante Maca prostratus ab hoste.
Ecce sub adventum noctis primumque soporem 90
Alter natorum Solimus vestigia vallo
Ausonio vigil extulerat, dum sorte vicissim
Alternat portae excubias, fratrisque petebat
Mancini stratum sparsa inter funera corpus,
Furtiva cupiens miserum componere terra. 95
Nec longum celerarat iter, cum tendere in armis
Aggere Sidonio venientem conspicit hostem.
Quodque dabat Fors in subitis nec opina, sepulcro
Aetoli condit membra occultata Thoantis.
Inde, ubi nulla sequi propius pone arma, virumque 100
Incomitata videt vestigia ferre per umbras,
Prosilienis tumulo contorquet nuda parentis
In terga, haud frustra, iaculum: Tyriamque se-
quentum
Satricus esse manum et Sidonia vulnera credens,
Auctorem caeci trepidus circumspicit ictus. 105
Verum ubi victorem iuvenili robore cursus
Attulit, et notis fulsit lux tristis ab armis,
Fraternusque procul, luna prodente, retexit
Ante oculos sese, et radiavit cominus umbo;
Exclamat iuvenis, subita flammatus ab ira: 110
Non sim equidem Salmone satus tua, Satrice,
proles,
Nec frater, Mancine, tuus, fatearque nepotem
Pergameo indignum Solimo, si evadere detur
Huic nostras impune manus. Tu nobile gestes
Germani spodium ante oculos, referasque superba, 115
Me spirante, domus Pelignae perfidus arma?
Haec tibi, cara parens Acca, ad solatia luctus
Dona feram, nati ut figas aeterna sepulcro.

Talia vociferans stricto munerone ruebat.

120 Ast illi iam tela manu, iamque arma fluebant,
Audita patria, natisque, et coniuge, et armis;
Ac membra et sensus gelidus stupefecerat horror.
Tum vox semanimi miseranda effunditur ore:

Parce precor dextrae, non ut mihi vita supersit,
125 (Quippe nefas hac velle frui) sed sanguine nostro
Ne damnes, o nate, manus. Carthaginiis ille
Captivus, patrias nunc primum advectus in oras,
Ille ego sum Satricus, Solimi genus. Haud tua,

nate,
Fraus ulla est. Iaceres in me cum fervidus ha-
stam,

130 Poenus eram. Verum, castris elapsus acerbis,
Ad vos et carae properabam coniugis ora.
Hunc rapui exanimi clypeum: sed iam, unice
nobis,

Haec fratris tumulis arma excusata reporta.

Curarum tibi prima tamen sit, nate, referre

135 Ductori monitus Paullo, producere bellum
Nitatur, Poenoque neget certamina Martis.
Augurio exsultat Divum, immensamque propinqua
Stragem acie sperat. Quaeso, cohibete furentem
Varronem: namque hunc fama est impellere signa.

140 Sat magnum hoc miserae fuerit mihi cardine vitae
Solamen, cavisse meis. Nunc ultima, nate,
Invento simul atque amisso redde parenti
Oscula. Sic fatus galeam exiit, atque rigentis
Invadit nati tremebundis colla lacertis,

145 Attonito et nitens verbis sanare pudorem
Vulneris impressi, telum excusare laborat.
Quis testis nostris, quis conscius affuit actis?
Non nox errorem nigranti condidit umbra?
Cur trepidas? Da, nate, magis, da iungere pectus.

150 Absolve pater ipse manum, atque in fine laborum
Hac condas oculos dextra, precor. At miser, imo

Pectore suspirans, iuvenis non verba vicesque
 Alloquio vocemve refert; sed sanguinis atri
 Sistere festinat cursum, laceroque ligare
 Ocius illacrimans altum velamine vulnus. 155
 Tandem inter gemitus miseræ erupere querelæ:
 Siccine te nobis, genitor, Fortuna reducit
 In patriam? sic te nato, natumque parenti
 Impia restituit? Felix o terque quaterque
 Frater, cui fatis genitorem agnoscere ademtum! 160
 Ast ego, Sidoniis imperditus, ecce, parentem
 Vulnere cognosco. Saltem hoc, Fortuna, fuisset
 Solamen culpæ, dubia ut mihi signa dedisses
 Infansti generis. Verum linquetur iniquis
 Non ultra Superis nostros celare labores. 165
 Haec dum amens queritur, iam, deficiente cruore,
 In vacuas senior vitam disperserat auras.
 Tum iuvenis, maestum attollens ad sidera vultum:
 Pollutæ dextræ et facti Titania testis
 Infandi, quæ nocturno mea lumine tela 170
 Dirigis in patrium corpus, non amplius, inquit,
 His oculis et damnato violabere visu.
 Haec memorat, simul ense fodit præcordia, et,
 atrum
 Sustentans vulnus, mananti sanguine signat
 In clypeo mandata patris, FUGE PROELIA,
 VARRO: 175
 Ac summi tegimen suspendit cuspede teli,
 Defletumque super prosternit membra parentem.
 Talia venturæ mittebant omina pugnae
 Ausoniis Superi, sensimque abeuntibus umbris
 Conscia nox sceleris roseo cedebat Eo. 180
 Ductor in arma suos Libys, et Romanus in arma
 Excibant de more suos: Poenisque redibat,
 Qualis nulla dies omni surrexerit ævo.
 Nec verborum, inquit, stimulantum, Poenus,
 egetis,

- 185 *Herculeis iter a meis ad Iapygis agros
 Vincendo emensi: nusquam est animosa Saguntos:
 Concessere Alpes: pater ipse superbus aquarum
 Ausonidum Eridanus captivo defluit alveo.
 Strage viram mersus Trebia est, atque ora sepulto*
- 190 *Lydia Flaminio premitur, lateque refulgent
 Ossibus, ac nullo sulcantur vomere campi.
 Clarior his titulus, plusque allatura cruoris
 Lux oritur. Mihi magna satis, sat vero superque
 Bellandi merces sit gloria: cetera vobis*
- 195 *Vincantur. Quidquid diti devexit Hiberno,
 Quidquid in Aetnaeis iactavit Roma triumphis;
 Quin etiam Libyco si quid de litore raptum
 Condidit, in vestros veniet sine sortibus enses.
 Ferte domos, quod dextra dabit: nil victor honoris*
- 200 *Ex opibus posco. Raptor per secula longa
 Dardanus edomitum vobis spoliaverit orbem.
 Qui Tyria ducis Sarranum ab origine nomen,
 Seu Laurens tibi, Sigeo sulcata colono,
 Arridet tellus, seu sunt Byzacia cordi*
- 205 *Rura magis, centum Cereri fruticantia culmis,
 Electos optare dabo inter praemia campos.
 Addam etiam, flava Thybris quas irrigat unda,
 Captivis late gregibus depascere ripas.
 Qui vero externo socius mihi sanguine Byrsae*
- 210 *Signa moves, dextram Ausonia si caede cruentam
 Attolles, hinc iam civis Carthaginis esto.
 Neu vos Garganus Daunique fefellerit ora;
 Ad muros stas Romae: licet avia longe
 Urbs agat, et nostro procul a certamine distat,*
- 215 *Hic hodie ruet. Atque ultra te ad proelia miles
 Nulla voco. Ex acie tende in Capitolia cursum.
 Haec memorat. Tum, propulso munimine valli,
 Fossarum rapuere moras, aciemque locorum*

Consilio curvis accommodat ordine ripis.
 Barbaricus laevo stetit ad certamina cornu 220
 Bellator Nasamon, unaque immanior artus
 Marmarides, tum Maurus atrox, Garamasque,
 Macesque,
 Et Massylae acies, et ferro vivere laetum
 Vulgus Adyrmachidae pariter, gens accola Nil,
 Corpora ab immodico servans nigrantia Phoebos: 225
 Quis positam agminibus caput imperiumque Ne-
 alces,
 At parte in dextra, sinuat qua flexibus undam
 Aufidus, et curvo circum errat gurgite ripas,
 Mago regit, subiere leves, quos horrida misit
 Pyrene, populi, varioque auxere tumultu 230
 Fluminoum latus: effulget caetrata iuventus;
 Cantaber ante alios, nec tectus tempora Vasco,
 Ac torto miscens Baliaris proelia plumbo,
 Baetigenaeque viri. Celsus media ipsa coerces
 Agmina, quae patrio firmavit milite, quaeque 235
 Celtarum Eridano perfusis saepe catervis.
 Sed qua se fluvius retro labentibus undis
 Eripit, et nullo cuneos munimine vallat,
 Turritae moles, ac propugnacula dorso
 Belua nigranti gestans, ceu mobilis agger, 240
 Nutat, et erectos attollit ad aethera muros.
 Cetera iam Numidis circumvolitare, vagosque
 Ferre datur cursus, et toto fervere campo.
 Dum Libys incenso dispensat milite vires,
 Hortandoque iterum atque iterum insatiabilis
 urget 245
 Factis quemque suis, et se cognoscere iactat,
 Qua dextra veniant stridentis sibila teli;
 Promittitque viris, nulli se defore testem:
 Iam Varro, exacta vallo legione, movebat
 Cladam principia; ac pallenti laetus in unda 250
 Laxabat sedem venturis portitor umbris.

- Stant primi, quos sanguineae pendente vetabant
 Ire notae clypeo, defixique omine torpent.
 Iuxta terribilis facies; miserunda iacebant
- 255 Corpora in amplexu, natusque in pectore patris
 Imposita vulnus dextra letale tegebat.
 Effusae lacrimae, Mancinique inde reversas
 Fraternal sub morte dolor, tam triste movebat
 Augurium, et similes defuncto in corpore vultus.
260. Ocius erroris culpam deslendaque fata
 Ductori pandunt, atque arma vetantia pugnam.
 Ille, ardens animi, Ferte haec, ait, omnia Paullo:
 Namque illusa, cui femineo stant corde timores,
 Moverit ista manus, quae, caede imbuta nefanda,
- 265 Cum Furiae expetarent poenas, fortasse paterno
 Signavit moriens sceleratum sanguine carmen.
 Tum minitans prope describit munera pugnae;
 Quaque feras saevus gentes aciemque Neales
 Temperat, hac sese Marso cum milite, cumque
- 270 Samnitum opponit signis, et Iapyge alumne.
 At campi medio (namque hac in parte videbat
 Stare ducem Libyae) Servilius obviam adire
 Arma, et Picentes Umbrosque inferre iubetur.
 Cetera Paulus habet dextro certamina cornu.
- 275 His super insidias contra Nomadamque volucrem
 Scipiadae datur ire manum: quaeque arte do
 hisque
 Scindent se turmae, praedicit spargere bellum.
 Iamque propinquabant acies, agilique virorum
 Discursu, mixtoque simul calefacta per ora
- 280 Cornipedum hianitu, et multum strepitantibus
 armis
 Errabat caecum turbata per agmina murmur.
 Sic, ubi prima movent pelago certamina venti,
 Inclusam rabiem ac sparsuras astra procellas
 Parturit unda freti, fundoque emota minaces
- 285 Exspirat per saxa sonos, atque acta caverna

Torquet anhelantem spumanti vertice pontum.
 Nec vero, fati tam saevo in turbine, solum
 Terrarum fuit ille labor, discordia demens
 Intravit coelo, Superosque ad bella coegit.
 Hinc Mavors, hinc Gradivum comitatus Apollo, 290
 Et domitor tumidi pognat maris: hinc Venus
 amens,

Hinc Vesta, et captae stimulatus caede Sagunti
 Amphitryoniades, pariter veneranda Cybelle,
 Indigetesque Dei, Faunusque, satorque Quirinus,
 Alternusque animae mutato Castore Pollux. 295
 Contra cincta latus ferro Saturnia Iuno,
 Et Pallas, Libycis Tritonidos edita lymphis,
 Ac patrius flexis per tempora cornibus Hammon,
 Multaque praeterea Divorum turba minorum.
 Quorum ubi mole, simul vententum, et gressibus, 300
 alma

Intremuit tellus, pars implere propinquos
 Divisi montes, pars sedem nube sub alta
 Ceperunt: vacuo descensum ad proelia coelo.
 Tollitur immensus deserta ad sidera clamor,
 Phlegraeis quantas effundit ad aethera voces 305
 Terrigena in campis exercitus: aut sator aevi
 Quanta Cyclopaes nova fulmina voce poposcit
 Iupiter, exstructis vidit cum montibus ire
 Magnanimos raptam coelestia regna gigantas.
 Nec vero prima in tantis concursibus hasta 310
 Ulla fuit. Stridens nimbus certante furore
 Telorum simul effusus, cupidaeque cruoris
 Hinc atque hinc animae gemina cecidere procella.
 Acrius insanus dextra qua ducitur ensis,
 Bellantum pars magna iacet. Super ipsa suorum 315
 Corpora consistunt avidi, calcantque gementes.
 Nec magis aut Libyco protrudi Dardana nisa
 Avertive potest pubes, aut ordine pelli
 Fixa suo Sarrana manus, quam vellere sede

- 320 Si coeptet Calpen impacto gurgite pontus.
 Amisere ictus spatium, nec morte peracta
 Artatis cecidisse licet. Galea horrida flictu
 Adversae ardescit galeae, clypeusque fatiscit
 Impulsu clypei, atque ensis contunditur ense.
- 325 Pes pede, virque viro teritur: tellusque videri
 Sanguine operta nequit, coelumque et sidera
 pendens
 Abstulit ingestis nox densa sub aethere telis.
 Quis astare loco dederat Fortuna secundo,
 Contorum longo et procerae cuspidis ictu,
- 330 Ceu primas agitent acies, certamina miscent.
 At quos deinde tenet retrorsum inglorius ordo,
 Missilibus certant pugnas aequare priorum.
 Ultra clamor agit bellum, milesque, cupiti
 Martis inops, saevis impellit vocibus hostem.
- 335 Non ullum defit teli genus. Hi sude pugnas,
 Hi pinu flagrante cient, hi pondere pili:
 At saxis fundaque alius, iaculoque volucris.
 Interdum stridens per nubila fertur arundo,
 Interdumque ipsis metuenda falarica muris.
- 340 Speramusne, Deae, quarum mihi sacra coluntur,
 Mortali totum hunc aperire in secula voce
 Posse diem? Tantumae datis considere linguae,
 Ut Cannas uno ore sonem? Si gloria vobis
 Nostra placet, neque vos magnis avertitis ausis,
- 345 Huc omnes cantus Phoebumque vocate paren-
 tem.
 Verum utinam posthac animo, Romane, secunda,
 Quanto tunc adversa, feras! sitque hactenus, oro,
 Nec libeat tentare Deis, an Troia proles
 Par bellum tolerare queat. Tuque, anxia fati,
 350 Pone, precor, lacrimas, et adora vulnera, laudes
 Perpetuas paritura tibi. Nam tempore, Roma,
 Nullo maior eris. Mox sic labere secundis,
 Ut sola cladum tuearis nomina fama.

Iamque, inter varias, Fortuna, utrinque virorum
 Alternata vices, incerto eluserat iras 355
 Eventu, mediaque diu pendente per ambas
 Spe gentes, paribus Mavors flagrabat in armis.
 Mitta ceu virides agitant cum flamina culmos,
 Necdum maturas impellit ventus aristas,
 Huc atque huc it summa seges, nutansque vi-
 cissim 360
 Alterno lente motu incurvata nitescit.
 Tandem barbaricis perfractam viribus acri
 Dissipat incurrens aciem clamore Nealces:
 Laxati cunei, perque intervalla citatus
 Irrupit trepidis hostis. Tum turbine nigro 365
 Sanguinis exundat torrens: nullumque sub una
 Cuspide procumbit corpus. Dum vulnera tergo
 Bellator timet Ausonius, per pectora saevas
 Exceptat mortes, et leto dedecus arcet.
 Stabat cum primis mediae certamine pugnae, 370
 Aspera semper amans, et par cuicumque periculo,
 Scaevola; nec tanta vitam iam strage volebat,
 Sed dignum proavo letum, et sub nomine mortem.
 Is postquam frangi res, atque angescere vidit
 Exitium, Brevis hoc vitae, quodcunque relictum, 375
 Extendamus, ait: nam virtus futile nomen,
 Ni decori sat sint pariendo tempora leti.
 Dixit: et in medios, qua dextera concita Poeni
 Limitem agit, vasto connixus turbine fertur.
 Hic exultantem Caralim, atque erepta volentem 380
 Induere excelso caesi gestamina trunco,
 Ense subit, capuloque tenuis ferrum impulit ira.
 Volvitur ille ruens, atque arva hostilia morsu
 Appetit, et mortis premit in tellure dolores.
 Nee Gabari Sicchaeque virum tenuere furentes 385
 Concordi virtute manus; sed perdidit acer,
 Dum stat, decisam Gabar inter proelia dextram.
 At Siccha auxilium, magno turbante dolore,

- Dum temere accelerat, calcato improvidus ense
 390 Succidit, ac nudae sero vestigia plantae
 Damnabit, dextraque iacet morientis amici.
 Tandem convertit fatalia tela Nealcae
 Fulminei gliscens iuvenis furor. Exsilit ardens,
 Nomine tam claro stimulante, ad praemia caedis.
- 395 Tum silicem scopulo avulsum, quem montibus
 altis
 Depulerat terrens, raptum contorquet in ora
 Turbidus. Incusso crepuerunt pondere malae,
 Ablatusque viro vultus: concreta cruento
 Per nares cerebro sanies fluit, atraque manant
- 400 Orbibus elisis et trunca lumina fronte.
 Sternitur unanimo Marinus succurrere Capro
 Conatus, metuensque viro superesse cadenti.
 Lucis idem auspicium, ac patrium et commune
 duobus
 Paupertas; sacro iuvenem Praeneste creati
- 405 Miscuerant studia, et iuncta tellure serebant.
 Velle ac nolle ambobus idem, sociataque toto
 Mens aevo, ac parvis dives concordia rebus.
 Occubuere simul: votisque ex omnibus usum
 Id Fertuna dedit, iunctam inter proelia mortem.
- 410 Arma fuere decus victori bina Symaethae.
 Sed longum tanto laetari munere casus
 Haud licitum Poenis. Aderat terrore minaci
 Scipio, conversae miseratus terga cohortis,
 Et cuncti fons Varro mali, flavusque comarum
- 415 Curio, et a primo descendens Consule Brutus.
 Atque his fulta viris acies repararet ademptum
 Mole nova campum, subito ni turbine Poenus
 Agmina frenasset iam procurrentia ductor.
 Isque ut Varronem procul inter proelia vidit,
- 420 Et iuxta sagulo circumvolitare rubenti
Lictorem: Nosco pompam, atque insignia nosco:
Flaminius modo talis; ait. Tum ferridua acerra

Ingentis clypei tonitru praenuntiat iram.
 Heu miser! aequari potuisti funere Paulo,
 Si tibi non ira Superum tunc esset ademptum 425
 Hannibalis cecidisse manu. Quam saepe querere,
 Varro, Deis, quod Sidonium defugeris ensem?
 Nam, rapido subitam portans in morte salutem
 Procursum, coepta in sese discrimina vertit
 Scipio. Nec Poenum (quanquam est ereptus
 opimae 430

Caedis honor) mutasse piget maiore sub hoste
 Proelia, et erepti Ticina ad flumina patris
 Exigere oblato tandem certamine poenas.
 Stabant educti diversis orbis in oris,
 Quantos non alio vidit concurrere tellus 435
 Marte, viri, dextraque pares, sed cetera ductor
 Anteibat Latius, melior pietate fideque.
 Desiluere cava turbati ad proelia nube,
 Mavors Scipiadae metuens, Tritonia Poeno;
 Adventuque Deum, intrepidis ductoribus, ambae 440
 Contremuere acies. Ater, qua pectora flectit
 Pallas, Gorgoneo late micat ignis ab ore,
 Sibilaque horrificis torquet serpentibus aegis.
 Fulgent sanguinei, geminum vibrare cometen
 Ut credas, oculi: summaque in casside largus 445
 Undantes volvit flammam ad sidera vertex.

At Mavors, moto proturbans aera telo,
 Et clypeo campum involvens, Aetnaea Cycloppum
 Munere fundentem loricam incendia gestat,
 Ac pulsat fulva consurgens aethera crista. 450
 Ductores pugnae intenti, quantumque vicissim
 Audere est, propius mensi, tamen arma ferentes
 Sensere advenisse Deos, et, laetus uterque
 Spectari Superis, addebant mentibus iras.
 Iamque ictu valido libratam a pectore Poeni 455
 Pallas in obliquum dextra detorserat hastam.

Et Gradivus, opem Divae portare ferocis

SILIUS ITAL.

N

- Exemplo doctus, porgebat protinus ensem
 Aetnaeum in pugnas iuveni, ac maiora iubebat.
- 460 Tum virgo, ignescens penitus, violenta repente
 Suffudit flammis ora, atque, obliqua retorquens
 Lumina, turbato superavit Gorgona vultu.
 Erexere omnes immania membra chelydri
 Aegide commota, primique furoris ad ictus
- 465 Retulit ipse pedem sensim a certamine Mavors.
 Hic Dea convulsam rapido conamine partem
 Vicini montis scopulisque horrentia saxa
 In Martem furibunda iacit, longaeque relatos
 Expavit sonitus, tremefacto litore, Sason.
- 470 At non haec Superum fallebant proelia regem.
 Demittit propere succinctam nubibus Irim,
 Quae nimios frenet motus, ac talia fatur
 I, Dea, et Oenotris velox allabere terris,
 Germanoque truces, dic, Pallas mitiget iras,
- 475 Nec speret fixas Parcarum vertere leges:
 Dic etiam, Ni desistis, (nam virus et aestus
 Flammiferae novi mentis) nec colligis iram,
 Aegide praecellant quantum horrida fulmina
 nosces.
- Quae postquam accepit dubitans Tritonia virgo,
 480 Nec sat certa diu, patriis an cederet armis,
 Absistemus, ait, campo. Sed Pallade pulsa
 Num fata avertet? coeloque arcebit ab alto
 Cernere Gargani ferventia caedibus arva?
 Haec effata cava Poenum in certamina nube
- 485 Sublatum diversa tulit, terrasque reliquit.
 At Gradivus atrox remeantis in aethera Divae
 Abscessu revocat mentes, fusosque per aequor
 Ipse manu magna, nebulam circumdatus, acri
 Restituit pugnae. Convertunt signa, novamque
- 490 *Instaurant Itali, versa formidine, caedem.*
Cum ventis positus custos, cui flamina carcer
Imperio compressa tenet, coelumque ruentes

Eurique, et Boreae parent, Corique, Notique,
 Iunonis precibus, promissa haud parva ferentis,
 Regnantem Aetolis Vulturum in proelia campis 495
 Effrenat. Placet hic irae exitiabilis ultor.

Qui, se postquam Aetnae mersit candente bara-
 thro,

Concepitque ignes, et flammea protulit ora,
 Evolat horrendo stridore, ac Daunia regna
 Perflat, agens caecam glomerato pulvere nubem. 500

Eripuere oculos aurae, vocemque, manusque:

Vortice arenoso candentes (flebile dictu)

Torquet in ora globos Italum, et bellare maniplis
 Iussa laetantur rabie. Tum mole ruinae

Sternuntur tellure et miles et arma tubaeque; 505

Atque omnis retro flatu occursante refertur

Lancea, et in tergum Rutulis cadit irritus ictus.

Atque idem flatus Poenorum tela secundant,

Et velut amento contorta hastilia turbo

Aduvat, ac Tyrias impellit stridulus hastas. 510

Tum, denso fauces praeclusus pulvere, miles

Ignavam mortem compresso maeret hiatu.

Ipsae, caput flavum caligine conditus atra,

Vulturum, multaque comam perfusus arena,

Nunc versos agit a tergo stridentibus alis, 515

Nunc, mediam in frontem veniens clamante pro-
 cella,

Obvius arma quatit, patuloque insibilat ore.

Interdum intentos pugnae, etiam iamque ferentes

Hostili iugulo ferrum, conamine ducto

Avertit, dextramque ipso de vulnere vellit. 520

Nec satis Ausonias passim foedare cohortes,

In Martem vomit immixtas mugitibus auras,

Bisque Dei summas libavit turbine cristas.

Quae dum Romuleis exercet proelia turmis

Aeolius furor, et Martem succendit in iras, 525

Affatur virgo socia Iunone parentem:

Quantos Gradivus fluctus in Punica castra
(Respice) agit, quantisque furens se caedibus
implet!

Nunc, quaeso, terris descendere non placet Irim?

530 Quanquam ego non Teucros, (nostro cum pigno-
re regnet

Roma, et Palladio sedes hac urbe locarim)
Non Teucros delere aderam: sed lumen alumnae
Hannibalem Libyae pelli florentibus annis
Vita, atque exstingui primorosa tanta negabam.

535 Excipit hic Iuno, longique laboris ab ira,
Immo, ait, ut noscant gentes, immania quantum
Regna Iovis valeant, eunctisque potentia quantum
Antistet, coniux, Superis tua, dislice telo
Flagranti (nil oramus) Carthaginis arces,

540 Sidoniamque aciem vasto telluris hiatu
Tartareis immerge vadis, aut obrue ponto.
Contra quae miti respondet Iupiter ore:
Certatis fatis, et spes extenditis aegras.

Ille, o nata, libens cui tela inimica ferebas,
545 Contundet Tyrios juvenis, ac nomina gentis
Induet, et Libycam feret in Capitolia laurum.
At, cui tu, coniux, eui das animosque decusque,
(Fata cano) avertet populis Laurentibus arma.
Nec longe cladis metae. Venit hora diesque,

550 Qua nullas unquam transisse optaverit Alpes.
Sic ait; atque Irim propere demittit Olympo,
Quae revocet Martem, inbeateque abscedere
pugna.

Nec vetitis luctatus abit Gradivus in altis
Cum fremitu nubes, quanquam lituique, tubaeque,
555 Vulneraque, et sanguis, et clamor, et arma iu-
varent.

*Ut patuit liber Superam certamine tandem,
Laxatusque Deo campus, ruit aequore ab imo
Poenus, quo sensim coelestia fugerat arma,*

Magna voce trahens equitemque, virosque,
raeque

Turrigeræ molem, tormentorumque labores. 560

Atque ubi turbantem leviores ense catervas

Agnovit iuvenem, scintillavitque cruentis

Ira genis, Quaenam Furiae, quisve egit in hostem,

En, Minuci, Deus, ut rursum te credere nobis

Auderis, inquit? Genitor tibi natus ab armis 565

Ille meis, ubi nunc Fabius? Semel, improbe, no-
stras

Sit satis evasisse manus: atque inde superbis

Hasta comes dictis murali turbine pectus

Transforat, et voces venturas occupat ictu.

Nec ferro saevire sat est. Appellitur atra 570

Mole fera, et monstris componitur Itala pubes.

Nam, praevectus equo, moderantem cuspide

Lucas

Maurum in bella boves stimulis maioribus ire,

Ac raptare iubet Libycarum armenta ferarum.

Immane stridens agitur, crebroque coacta 575

Vulnere bellatrix properos fert belua gressus.

Liventi dorso turris, flammaque virisque

Et iaculis armata, sedet: procul aspera grando

Saxorum super arma ruit, passimque volanti

Celsus telorum fundit Libys aggere nimbum. 580

Stat niveis longum stipata per agmina vallum

Dentibus, atque ebori praefixa comminus hasta

Fulget ab incurvo directa cacumine cuspis.

Hic, inter trepidos rerum, per membra, per arma

Exigit Usentis sceleratum belua dentem; 585

Clamantemque ferens calcata per agmina portat.

Nec levius, Tadio laevum qua tegmine thorax

Multiplicis lini claudit latus, improba sensim,

Corpore non laeso, penetrarunt spicula dentis,

Et sublime virum clypeo resonante tulerunt. 590

Haud excussa novi virtus terrore pericli.

- Utitur ad laudem casu, geminumque citato
 Vicinus fronti lumen transverberat ense.
 Exstimulata gravi sese fera tollit ad auras
- 595 Vulnere, et erectis excussam cruribus alte
 Pone iacit volvens reflexo pondere turrim.
 Arma virique simul spoliataque belua visu
 Sternuntur subita (miserandum) mixta ruina.
 Spargi flagrantes contra bellantia monstra
- 600 Dardanius taedas victor iubet, et facis atrae,
 Quos fera circumfert, compleri sulfure muros.
 Nec iusso mora: collectis fumantia lucent
 Terga elephantorū flammis; pastusque sonoro
 Ignis edax vento per propugnacula fertur.
- 605 Non aliter, Pindo Rhodopeve incendia pastor
 Cum iacit, et silvis spatiat̄ur fervida pestis,
 Frondosi ignescunt scopuli; subitoque per alta
 Collucet iuga dissultans Vulcanius ardor.
 It fera candenti torrente bitumine corpus
- 610 Amens, et laxo diducit limite turmas.
 Nec cuiquam virtus propiora capessere bella:
 Longinquis audent iaculis, et arundinis ictu.
 Uritur impatiens, et magni corporis aestu
 Huc atque huc iactas accendit belua flammās:
- 615 Donec vicini tandem se fluminis undis
 Praecipitem dedit, et, tenui decepta liquore
 Stagnantis per plana vadi, tulit incita longis
 Exstantem ripis flammam, tum denique sese
 Gurgitis immersit molem capiente profundo.
- 620 At qua pugna datur, necdum Maurusia pestis
 Igne calet, circumfusi Rhoeteia pubes
 Nunc iaculis, nunc et saxis, nunc alite plumbo
 Eminus incessunt. Ut qui castella per altos
 Oppugnat munita locos, atque assidet arcēs.
- 625 Ausus digna viro, fortuna digna secunda,
 Extulerat dextram atque adversum comminus
 ensem

Mincius infelix ausi: sed stridula, anhelum
 Fervorem effundens, monstri manus abstulit acri
 Implicitum nexu, diroque ligamine torsit,
 Et superas alte miserum iaculata per auras 630
 Telluri elisis affixit (flebile) membris.
 Has inter clades viso Varrone sub armis
 Increpitans Paullus, Quin imus commimus, in-
 quit,

Ductori Tyrio, quem vinctum colla catenis
 Staturum ante tuos currus promisimus urbi? 635
 Heu patria, heu plebes scelerata, et prava fa-
 voris!

Haud unquam expedies tam dura sorte malorum,
 Quem tibi non nasci fuerit per vota petendum,
 Varronem, Hannibalemve magis. Dum talia
 Paullus,

Urget praecipites Libys, atque in terga ruentum 640
 Ante oculos cunctas ductoris concitat hastas.

Pulsatur galea, et quatiuntur Consulis arma.
 Acrius hoc Paullus medios ruit asper in hostes.
 Tum vero excussus mentem, in certamina Paulo
 Avia diducto, convertit Varro, manuque 645

Cornipedem inflectens, Das, inquit, patria, poenas,
 Quae, Fabio incolumi, Varronem ad bella vocasti.
 Quenam autem mentis, vel quae discordia fati?
 Parcarumque latens fraus est? Abrumpere cuncta
 Iamdudum cum luce libet. Sed comprimit ensem 650

Nescio qui Deus, et meme ad graviora reservat.
 Vivamne? et fractos sparsosque cruore meorum
 Hos referam populo fasces? atque ora per urbes
 Iratas spectanda dabo? et, quo saevius ipse
 Hannibal haud poscat, fugiam, et te, Roma, vi-
 debo? 655

Plura indignantem telis propioribus hostes
 Egere, et sonipes rapuit laxatus habenas.

LIBER X.

A R G U M E N T U M.

*Inter funestae non prospera tempora pugnae,
Cannarumque altos et lutos stragis acervos
Obruitur Paullus coeuntibus undique telis.
Sedibus hinc tacitis placidum Saturnia Somnum
Evocat, ut iuvenem victorem a moenibus urbis
Arceat. At fugiens Camusinum miles in agrum
Colligitur. Placet exsilio mutare labantem
Ausoniam ubi, pavido suadente Metello.
Sed quatigns gladium flammata Scipio dextra,
Non deserturos patriam iurare coegit.
Interea celebrat laudato funera Paulo
Hannibal, et Marti scutorum incendit acervos.
Fama mali tanti tristem levis advolat urbem,
Et redit amisso iactatus milite Varro.*

- P**aullus, ut adversam videt increbrescere pugnam,
Ceu fera, quae, telis circumcingentibus, ultro
Assilit in ferrum, et per vulnera colligit hostem,
In medios fert arma globos, seseque periclis
5 Ingerit, atque omni letum molitur ab ense.
Increpat horrendum, Perstate, et fortiter, oro,
Pectoribus ferrum accipite, ac sine vulnere terga
Ad manes deferte, viri. Nisi gloria mortis,
Nil superest. Idem sedes adeuntibus imas
10 Hic vobis dux Paullus erit. Velocius inde
Haemonio Borea, pennaque citatior ibat,
Quae redit in pugnas fugientis arundine Parthi;
Atque, ubi certamen primi ciet immemor aevi
Fetus Gradivo mentem Cato, fertur in hostes;
15 Ac iuvenem, quem Vasco levis, quem spicula
densus
Cantaber urgebat, letalibus eripit armis.
Abscessere retro, pavidique in terga relatos

ixere gradus. Ut laetus valle remota
 capream venator agit, fessamque propinquo
 iuitur cursu, et sperat iam tangere dextra, 20
 rus adverso subitum se protulit antro,
 etit ante oculos frendens leo, deserit una
 plor, et sanguis, et tela minora periclo:
 iam speratae cura est in pectore praedae.
 : in restantes mucronem comminus urget, 25
 : trepidos ac terga mala formidine versos
 iuitur telis. Furere, ac decorare labores,
 evire iuvat: cadit ingens nominis expers
 urba vira: atque alter si detur in armis
 us Dardaniis, amittant nomina Cannae. 30
 em inclinato cornu sine more ruebat
 a acies, non parca fugae. Labienus et Ocri
 untur leto atque Opiter, quos Setia colle
 ero, celsis Labienum Cingula saxa
 runt muris. - Iunxit fera tempora leti 35
 ius non consimili discrimine miles:
 Labienus obit penetrante per ilia corno;
 es, hic humero, cecidere, hic poplite, caesis.
 tis et Tyrio super inguina fixe veruto
 enas, cui Maeonia venerabile terra, 40
 eptris olim celebratum nomen Etruscis.
 aedios agitur, proiecto lucis amore
 ibalem lustrans, Paullus. Sors una videtur
 ra, si occumbat ductore superstite Poeno.
 a metuens molem (neque enim, certamine
 sumto, 45
 pestas tanta et rabies impune fuissent)
 diem pavidi Iuno conversa Metelli,
 vanos, inquit, Latio spes unica Consul,
 sumque moves, fato renuente, furores?
 perest Paullus, restant Aeneia regna; 50
 ecus, Ausoniam tecum trahis. Ire tumentem
 utra iuvenem, et caput hoc abscidere rebus

Turbatis, o Paule, paras? Nunc Hannibal ipsi
(Tam laetus bello est) ausit certare Tonanti.

- 55 Et iam conversis (vidi nam flectere) habenis
Evasit Varro, ac sese ad meliora reservat.
Sit spatium fati: et, dum datur, eripe leto
Huc nostris maiorem animam: mox bella ca-
pesses.

- Ad quae suspirans ductor, Mortemne sub armis
60 Cur poscam, causa ista parum est, quod talia
nostrae

Pertulerunt aures suadentem monstra Metellum?
I, demens, i, carpe fugam. Non hostica tela
Excipias tergo, Superos precor. Integer, oro,
Intactusque abeas, atque intres moenia Romae

- 65 Cum Varrone simul. 'Talin', pavidissime, dignum
Me vita, pulchraque indignum morte putasti?
Quippe furit Poenus, qui nunc contraria bella
Ipsi ferre Iovi valeat. Pro degeper altae
Virtutis patrum! Quando certamen inire,

- 70 Cuive virum mallet memet componere, quam qui
Et victus dabit et victor per secula nomen?
Talibus increpitat, mediosque aufertur in hostes,
Ac retro cursum tendentem ad crebra suorum
Agmina, et in densis furantem membra manipulis

- 75 Per conferta virum et stipata umbonibus arma
Consequitur melior planta, atque obruncat
Acheram.

Ut canis occultos agitat cum Belgicus apros,
Erroresque ferae sollers per devia mersa

- Nare legit, tacitoque premens vestigia rostro
80 Lustrat inaccessos venantum indagine saltus;
(Nec sistit, nisi, conceptum sectatus odorem,
) Deprendit spissis arcana cubilia dumis.

At coniux Iovis, ut Paullum depellere dictis
Nequidquam fuit, et Consul non desinit irae,

- 85 In faciem Mauri rursus mutata Gelestae,

Avocat ignarum saevo a certamine Poenum.
 Huc tela, huc, inquit, dextram implorantibus
 affer,
 O decus aeternum Carthaginiis. Horrida iuxta
 Stagnantes Consul molitur proelia ripas:
 Et laus haud alio maior datur hoste perempto. 90
 Haec ait; et iuvenem diversa ad proelia raptat.
 Flumineo Libycam turbabat in aggere pubem:
 Cristae nomen erat. Bis terni iuncta ferebant
 Arma senem circa nati: pauperque penatum,
 Sed domus haud obscura Tuder, notusque per
 Umbros 95
 Bellator populos, factis et caede docebat
 Natorum armigeram pugnas tractare cohortem.
 Unanima inde phalanx, crudo ducente magistro,
 Postquam hominum satiata nece est, prostrave-
 rat ictu
 Innumero cum turre feram, facibusque secutis 100
 Ardentem monstri spectabat laeta ruinam:
 Cum subitus galeae fulgor, conoque coruscae
 Maiore intremuere iubae: nec tarda senectus;
 (Agnovit nam luce virum) rapit agmine natos
 Saeva parens ultro in certamina, et addere passim 105
 Tela iubet, nec manantes ex ore feroci,
 Aut quae flagrarent galea, exhorrescere flammis.
 Armiger haud aliter magni Iovis, anxia nido
 Cum dignos nutrit gestanda ad fulmina fetus,
 Obversam spectans ora ad Phaethontia prolem, 110
 Explorat dubios Phoebea lampade natos.
 Iamque suis daret ut pugnae documenta vocantis,
 [Stridentem gelidis vibravit viribus hastam,]
 Quae medias raptim velox praetervolat auras.
 Haesit multiplici non alte cuspis in auro, 115
 Ac senium invalido dependens prodidit ictu.
 Cui Poenus: Quinam ad cassos furor impulit ictus
 Exsanguem senio dextram? Vix prima momordit

- Tegmina Callaici cornus tremebunda metalli.
120 En, reddo tua tela tibi: memorabilis ista
 A nobis melius discet bellare iuventus.
 Sic propria miseri transfigit pectora corno.
 At contra (horrendum) bis terna spicula dextra
 Torta volant, paribusque ruunt conatibus hastae.
- 125** Haud secus ac Libycam feta tellure leaenam
 Venator premit obsesso cum Maurus in antro,
 Invadunt rabidi iam dudum, et inania tentant
 Nondum sat firmo catuli certamina dente.
 Consumit clypeo tela, et, collectus in arma,
- 130** Sustinet ingentes crepitantibus ictibus hastas
 Sidonius ductor: nec iam per vulnera credit,
 Aut per tot caedes actum satis: iraque anhelat,
 Ni leto det cuncta virum, iungatque parenti,
 Corpora, et excidat miseros cum stirpe penates.
- 135** Tunc Abarim affatur; namque una hic arniger ira
 Flammabat Martem, atque omnes comes ibat in
 actus:
 Suppedita mihi tela. Vadis viventis Averni
 Demitti globus ille cupit, qui nostra lacessat
 Tegmina, iam stultae fructus pietatis habebit.
- 140** Haec fatus iaculo Lucam, qui maximus aevi,
 Transadigit: pressa iuvenis cum cuspe labens
 Arma super fratrum resupino concidit ore.
 Mortiferum inde manu properantem vellere fer-
 rum
- Pilo Volsonem (namque hoc de strage iacentum
145 Fors dabat) affixa sternit per tegmina nare.
 Tum Vesulum, calido lapsantem in sanguine fra-
 trum,
 Ense metit rapido; plenamque (heu barbara vir-
 tus!)
- Abscisi galeam capitís, ceu missile telum,
 Conversis in terga iacit. Telesinus, ad ossa*
- 150** Illiso saxo, qua spina interstruit artus,

Occumbit; fratrisque videt labentia membra
 Quercentis, quem funda procul per inane voluta
 Sopierat, dum supremam Telesinus in auras
 Exhalat lucem, et dubitantia lumina condit.
 At fessus maerore simul, cursuque, metuque, 155
 Et tamen haud irae vacuus, non certa per aequor
 Interdum insistens Perusinus membra ferebat;
 Hunc sude, quam raptam Libyci per terga ia-
 centis
 Argimer obtulerat monstri, super inguina fixum
 Obruncat, quercuque premit violentus obusta. 160
 Tentarat precibus saevum lenire furorem,
 Sed Stygius primos implevit fervor hiatus,
 Et pulmone tenus demisit anhelitus ignem.
 Tandem cum toto cecidit grege, nomen in Umbro
 Clarum, Crista, diu populo. Ceu fulmine celsa 165
 Aesculus, aut, proavis ab origine cognita, quercus
 Cum fumat percussa Iovi, sacrosque per aevum
 Aethereo ramos populantur sulfure flammae:
 Donec victa Deo late procumbit, et onnem
 Collabens operit spatioso stipite prolem. 170
 Atque ea dum iuxta Tyrius stagna Aufida ductor
 Molitur, Paullus, numerosa caede futuram
 Ultus iam mortem, ceu victor bella gerebat
 Inter mille viros. Iacet ingens Phorcys ab antris
 Herculeae Calpes, caelatus Gorgone parmam, 175
 Unde genus tristique Dene manabat origo.
 Hinc obiectantem sese atque antiqua tumentem
 Nomina saxificae monstrosa e stirpe Medusae,
 Dum laevum petit incumbens violentius inguen,
 Detrahit, excelsi correptum vertice eoni, 180
 Afflictumque premens, tergo qua balteus imo
 Siquatur, coxaque sedet munimen utraque,
 Coniecto fodit ense super: vomit ille calentem
 Sanguinis effundens per hiantia viscera rivum,
 Et subit Aetolus Atlanticus accola campos. 185

- Has inter strages rapido terrore coorti
 Invadunt terga, atque averso turbine miscent
 Bella inopina viri, Tyrius quos fallere doctos
 Hanc ipsam pugnae rector formarat ad artem:
- 190 Succinctique dolis, fugerent ceu Punica castra,
 Dederant dextras. Tum totis mentibus actam
 In caedes aciem pone atque in terga ruentes
 Praecipitant. Non hasta viros, non deficit ensis.
 E strage est ferrum, atque evulsa cadavere tela.
- 195 Raptum Galba procul (neque enim virtutis amo-
 rem
Adversa exemisse valent) ut vidit ab hoste
 Auferrī signum, connisus corpore toto
 Victorem assequitur, letalique occupat ictu.
 Ac dum comprehensam caeso de corpore praedam
- 200 Avellit, tardeque manus moribunda remittit,
 Transfixus gladio prope accurrentis Amorgi
 Occidit, immoriens magnis non prosperus ausis.
 Haec inter, veluti nondum satiasset Enyo
 Iras saeva truces, sublatum pulvere campum
- 205 Vulturū rotat, et candentes torquet arenas.
 Iamque reluctantes stridens immane procella
 Per longum tulit ad campi suprema, cavisque
 Afflictos ripis tumidum demersit in amnem.
 Hic tibi finis erat, metas hic Aufidus aevi
- 210 Servabat tacito, non felix Curio, leto.
 Namque, furens animi dum consternata moratur
 Agmina, et oppositu membrorum sistere certat,
 In praeceps magna propulsus mole ruentum
 Turbatus hauritur aquis, fundoque volutus
- 215 Hadriaca iacuit sine nomine mortis arena.
 Ingens ferre mala, et Fortunae subdere colla
 Nescius, adversa fronte incurrebat in arma
 Vincentum Consul; pereundi Martius ardor,
Atque animos iam sola dabat fiducia mortis:
- 220 *Cum Viriathus agens telis, regnator Hiberæ*

Magnanimus terrae, iuxta atque ante ora furentis
 Obtruncat Paulli fessum certaminis hostem.
 Heu dolor, heu lacrimae! Servilius optima belli,
 Post Paullum belli pars optima, corruit ictu
 Barbarico, magnamque cadens leto addidit uno 225
 Invidiam Cannis. Tristem non pertulit iram
 Consul, et insani quanquam contraria venti
 Exarmat vis, atque obtendit pulvere lucem,
 Squalentem rumpens ingestae torvus arenae
 Ingreditur nimbum, ac ritu iam moris Hiberi 230
 Carmina pulsata fundentem barbara caetra
 Invadit, laevaeque fodit vitalia mammae.
 Hic fuit extremus caedum labor. Addere bello
 Haud ultra licuit dextram, nec tanta relictum est
 Uti, Roma, tibi posthac ad proelia Paulo. 235
 Saxum ingens, vasto libratum pondere, caeca
 Venit in ora manu, et, perfractae cassidis aera
 Ossibus infodiens, complevit sanguine vultus.
 Inde pedem referens, labentia membra propinquo
 Imposuit scopulo, atque, undanti vulnere an-
 helans, 240
 Sedit terribilis clypeum super ore cruento:
 Immanis ceu, depulsis levioribus hastis,
 Accepit leo cum tandem per pectora ferrum,
 Stat teli patiens media tremebundus arena,
 Ac, manante iubis rictuque et naribus unda 245
 Sanguinis, interdum languentia murmura tor-
 quens,
 Effundit patulo spumantem ex ore cruorem.
 Tum vero incumbunt Libyes super. Ipse citato
 Ductor equo, qua flatus agit, qua pervius ensis,
 Qua sonipes, qua belligero fera belua dente. 250
 Obrutus hic telis ferri per corpora Piso
 Rectorem ut vidit Libyae, connisus in hastam
Ilia cornipedis subrecta cuspide transit,
Collapsoque super nequidquam incumbere coepit.

- 255 Cum Poenus, propere collecto corpore, quan-
quam
Cernuus inflexo sonipes effuderat armo;
Umbræne Ausoniae rediviva in bella retractant
Post obitum dextras? nec in ipsa morte quie-
scunt?
Sic ait, atque aegrum coeptanti attollere corpus
- 260 Arduus insurgens totum permiscuit ensem.
Ecce, Cydonea violatus arundine plantam,
Lentulus effusis campum linquebat habenis;
Cum videt in scopulo rorantem saxa cruore,
Torvoque obtutu labentem in Tartara Paullum.
- 265 Mens abiit: puduitque fugae. Tum visa cremari
Roma viro, tunc ad portas iam stare cruentus
Hannibal; et totum tunc primum ante ora fuere
Sorbentes Latium campi. Quid deinde relictum,
Crastina cur Tyrios lux non deducat ad Urbem,
- 270 Deseris in tantis puppim si, Paulle, procellis?
Testor Coelicolas, inquit, ni damna gubernas.
Crudelis belli, vivisque in turbine tanto
Invitus; plus, Paulle, (dolor verba aspera dictat)
Plus Varrone nocet. Cape, quaeso, hunc, unica
rerum
- 275 Fessarum, cape cornipedem. Languentia membra
Ipse levabo humeris, et dorso tuta locabo.
Haec inter, lacerò manantem ex ore cruorem
Eiectans, Consul, Macte o virtute paterna!
Nec vero spes angustae, cum talia restent
- 280 Pectora Romuleo regno. Calcaribus aufer,
Qua vulnus permittit, equum: atque hinc ocius
Urbis.
Claudantur portae. Ruet haec ad moenia pestis.
Dic, oro, rerum Fabio tradantur habenae.
Nostris pugnavit monitis furor. Amplius acta
- 285 Quid superest vita, nisi caecae ostendere plebi
Paullum scire mori? Feror an consumtus in Urbem.

Vulneribus? Quantine emtum velit Hannibal, ut
nos

Vertentes terga aspiciat? Nec talia Paulo
Pectora, nec maues tam parva intramus imago.
Ille ego. Sed vanó quid enim te demoror aeger, 290
Lentule, conquesta? Perge, atque hinc cuspidem
fessum

Eripe quadrupedem propere. Tum Lentulus Ur-
bem,

Magna ferens mandata, petit: nec Paullus inul-
tum,

Quod superest de luce, sinit. Ceu vulnere tigris
Letifero cedens tandem, proiectaque corpus 295
Luctatur morti, et languentem pandit hiatus

In vanos morsus, nec sufficientibus irae
Ictibus, extrema lambit venabula lingua.
Iamque coruscanti telum, propiusque ferenti 300
Gressum exsultantem, et securo caedis Iertae

Non expectatum surgens defixerat ensem,
Sidoniumque ducem circumspectabat, in illa
Exoptans animam certantem ponere dextra.
Sed vicere virum coeuntibus undique telis
Et Nomias, et Garamas, et Celtæ, et Maurus, et
Astur. 305

Hic finis Paulo. Iacet altum pectus et ingens
Dextera, quem (soli si bella agitanda darentur)
Aequares forsan Fabio. Mors additur Urbi
Pulchra decus, misitque viri inter sidera nomen.
Postquam spes Italûm mentesque in Consule la-
psae, 310

Ceu truncus capitis, saevis exercitus armis
Sternitur, et victrix toto fremit Africa campo.
Hic Picentum acies, hic UMBER Martius, illic
Sicana procumbit pubes, hic Hernica turma.
Passim signa iacent, quae Samnis belliger, et quae 315
Sarrastes populi, Marsaeque tulere cohortes;

SILIUS ITAL.

O

Transfixi clypei, galeaeque, et inutile ferrum,
Fractaque conflictu parmatarum tegmina, et ore
Cornipedum decrepta fero spumantia frena.

320 Sanguineus tumidas in campos Aufidus undas
Eiectat, redditque furens sua corpora ripis.
Sic Lagea ratis, vasto velut insula ponto
Conspecta, illisit scopulis ubi nubifer Eurus,
Naufragium spargens operit freta. Iamque per
undas

325 Et transtra, et mali, Iaceroque aplustria velo,
Ac miseri fluitant revomentes aequora nautae.
At Poenus, per longa diem certamina saevis
Caedibus emensus, postquam eripere furori
Insignem tenebrae lucem, tum denique Martem

330 Dimisit, tandemque suis in caede pepercit.
Sed mens invigilat curis, noctisque quietem
Ferre nequit. Stimulat dona inter tanta Deorum.
Hortatur nondum portas intrasse Quirini.
Proxima lux placet. Hinc strictos ferre ocios
enses,

335 Dum fervet cruor, et perfusae caede cohortes,
Destinat, ac iam claustra manu, iam moenia
flamma

Occupat, et iungit Tarpeia incendia Cannis.
Quo turbata viri coniux Saturnia coepto,
Irarumque Iovis Latiique haud inscia fati,

340 Incautum ardorem atque avidas ad futile votum
Spes iuvenis frenare parat. Ciet inde quietis
Regnantem tenebris Somnum; quo saepe ministro
Edomita inviti componit lumina fratris.

Atque huic arridens, Non te maioribus, inquit,
345 Ausis, Dive, voco: nec posco ut mollibus alis.
Des victum mihi, Somne, Iovem. Non mille pre-
mendi

*Sunt oculi tibi, nec spernens tua numina custos
Inachiae multa superandus nocte iuvencae.*

- Ductori precor immittas nova somnia Pœno ;
 Ne Romam et vetitos cupiat nunc visere muros, 350
 Quos intrare dabit nunquam regnator Olympi.
 Imperium celer exsequitur, curvoque volucris
 Per tenebras portat medicata papavera cornu.
 Ast ubi, per tacitum allapsus, tentoria prima
 Barcaei petiit iuvenis, quatit inde soporas 355
 Devexo capiti pennas, oculisque quietem
 Irrorat, tangens Lethæa tempora virga.
 Exercent rabidam truculenta insomnia mentem.
 Iamque videbatur multo sibi milite Thybrim
 Cingere, et insultans adstare ad moenia Romæ. 360
 Ipse refulgebat Tarpeiae culmine rupis,
 Elata torquens flagrantia fulmina dextra,
 Iupiter, et lati fumabant sulfure campi,
 Ac gelidis Anio trepidabat caerulus undis:
 Et densi ante oculos iterumque iterumque tre-
 mendum 365
 Vibrabant ignes. Tunc vox effusa per auras:
 Sat magna, o iuvenis, prensa est tibi gloria
 Cannis.
 Siste gradum; neque enim sacris irrumpere muris,
 Poene, magis dabitur, nostrum quam scindere
 cœlum. 370
 Attonitum visis maioraque bella parentem
 Post confecta Sopor Iunonia iussa relinquit;
 Nec lux terribili purgavit imagine mentem.
 Quos inter motus somni vanosque tumultus,
 Dedita per noctem reliquo cum milite castra
 Nuntiat, et prædam plene trahit agmine Mago. 375
 Huic ductor lætas Tarpeio vertice mensas
 Spondenti, cum quinta diem nox orbe tulisset,
 Cœlatis Superùm monitis clausoque pavore,
 Vulnera et exhaustas sævo certamine vires,
 Ac nimium lætis excusat fidere rebus. 380
 Tum spe deiectus iuvenis, ceu vertere ab ipsis
 O 2

Terga iuberetur muris, ac signa referre,
 Tanta mole, inquit, non Roma (ut credidit ipsa)
 Sed Varro est victus. Quonam tam prospera
 Martis

385 Munera destituis fato, patriamque moraris?
 Mecum exsultet eques: iuro hoc caput, accipe
 muros

Ilicos, portasque tibi sine Marte patentes.
 Dumque ea Mago fremit cauto non credita fratri:
 Iam Latius sese Canusina in moenia miles

390 Colligere, et profugos vicino cingere vallo,
 Coeperat. Heu rebus facies inhonora sinistris!
 Non aquilae, non signa viris, non Consulis altum
 Imperium, non subnixae lictore secures.

Trunca atque aegra metu, ceu magna elisa ruina,

395 Corpora debilibus nituntur sistere membris.

Clamor saepe repens, et saepe silentia fixis
 In tellurem oculis, nudae plerisque sinistrae
 Detrito clypeo: desunt pugnacibus enses:

Saucius omnis eques: galeis carpsere superbum

400 Cristarum decus, et damnarunt Martis honores.

At multa thorax perfossus cuspidē; et haerens
 Loricae interdum Maurusia pendet arundo.

Interdum maesto socios clamore requirunt.

Hic Galba, hic Piso, et, leto non dignus inertī,

405 Curio deflentur; gravis illic Scaevola bello.

Hos passim; at Paulli pariter, ceu dira parentis
 Fata gemunt. Ut verā mali praesentia nunquam
 Cessarit canere, et Varronis sistere mentem.

Utque diem hunc toties nequidquam averterit
 Urbi:

410 Atque idem quantus dextra. Sed cura futuri

Quos premit, aut fossas instant praeducere muris,
 Aut portarum aditus (ut rerum est copia) firmant.

Quaque patet campus planis ingressibus hosti,
 Cervorum ambustis imitantur coraui ramis,

Et stilus occulitur, caecum in vestigia telum. 415
 Ecce, super clades et non medicabile vulnus,
 Reliquias belli atque imperdita corpora Poenis
 Impia formido ac maior iactabat Erinnyis.
 Trans aequor Tyrios enses atque arma parabant
 Punica et Hannibalem mutato evadere coelo. 420
 Dux erat exsilio collectis Marte Metellus,
 Sed stirpe haud parvi cognominis. Is mala bello
 Pectora degeneremque manum ad deformia
 agebat
 Consulta; atque alio positas spectabat in orbe,
 Quis sese occulerent, terras: quo nomina nulla 425
 Poenorum, aut patriae penetraret fama relictæ.
 Quae postquam accepit flammata Scipio mente,
 Quantus Sidonium contra, fera proelia miscens,
 Ductorem stetit in campis, rapit ocuis ense,
 Atque, ubi turpe malum Latioque extrema co-
 quebant 430
 Coepta viri, ruptis foribus sese arduus infert.
 Tum, quatiens strictum cum voce ante ora pa-
 ventum
 Mucronem, Tarpeia, pater, qui templa secundam
 Incolis a coelo sedem, et Saturnia nondum
 Iliacis mutata malis, tuque aspera pectus 435
 Aegide Gorgoneos virgo succincta furores,
 Indigetesque Dei, sponte inter numina nostra,
 Perque caput, nullo levius mihi numine, patris
 Magnanimi iuro, nunquam Lavinia regna
 Linquam, nec linqui patiar, dum vita manebit. 440
 Ocuis, en, testare Deos, si moenia taedis
 Flagrabunt Libycis, nullas te ferre, Metelle,
 Ausurum in terras gressus. Ni talia sancis,
 Quem tremis, et cuius somnos formidine rumpis,
 Hannibal hic armatus adest. Moriere, nec ullo 445
 Poenorum melior parietur gloria caeso.
His excussa incepta minis. Iamque ordine iussu

- Obstringunt animas patriae, dictataque iurant
 Sacramenta Deis, et purgant pectora culpa.
- 450 Atque ea dum Rutulis turbata mente geruntur,
 Lustrabat campos, et saevae tristia dextrae
 Facta recensebat, pertractans vulnera visu,
 Hannibal, et, magna circumstipante caterva,
 Dulcia praebebat trucibus spectacula Poenis.
- 455 Quas strages inter, confossus pectora telis,
 Seminecem extremo vitam exhalabat in auras
 Munere deficiens iam Cloelius, oraque nisu
 Languida vix aegro et dubia cervice levabat.
 Agnovit sonipes, arrectisque auribus acrem
- 460 Hinnitum effundens, sternit tellure Vagesum,
 Quem tunc captivo portabat in agmina dorso.
 Hinc, rapidum glomerans cursum, per lubrica
 pingui
 Stante cruore soli et mulctata cadavera caede
 Evolat, ac domini consistit in ora iacentis.
- 465 Inde, inclinatus colla, et submissus in armos,
 De more inflexis praebebat scandere terga
 Cruribus, ac proprio quodam trepidabat amore.
 Milite non illo quisquam feliciter acri
 Insultarat equo, vel si resupina citato
- 470 Proiectus dorso ferret cum membra, vel idem
 Si nudo staret tergo, dum rapta volucris
 Transigeret cursu sonipes certamina campi.
 At Libys, humanos aequantem pectore sensus
 Haud parce miratus equum, quinam ille sinistrae
- 475 Depugnet morti iuvenis, nomenque, decusque
 Erogitat, letique simul compendia donat.
 Hic Cinna (ad Tyrios namque is sua verterat
 arma,
 Credulus adversis, et tum comes ibat ovanti)
 Auribus huic, inquit, ductor fortissime, origo est
- 480 Non indigna tuis. Quondam sub Regibus illa;

Quae Libycos renuit frenos, sub Regibus olim
 Roma fuit. Sed enim, solum indignata Superbi,
 Ut sceptrâ exegit, confestim ingentia bella
 Clusina venere domo. Si Porsena fando
 Auditus tibi, si Cocles, si Lydia castra. 485
 Ille, ope Maeonia et populo succinctus Etrusco,
 Certabat pulsos per bella reponere Reges.
 Multa adeo nequidquam ausi: pressitque tyrannus
 Ianiculum incumbens. Ubi mox, iam pace pro-
 bata,
 Compressere odia, et positum cum foedere bel-
 lum, 490
 Obsidibusque obstricta fides, mansuescere corda
 Nescia, pro Superi! et nil non immite parata
 Gens Italûm pro laude pati! Bis Cloelia senos
 Nondum compleerat primaevi corporis annos,
 Una puellarum Laurentum, et pignora pacis 495
 Inter virgineas regi transmissa catervas:
 (Facta virûm sileo) rege haec, et foedere, et annis,
 Et fluvio spretis, mirantem interrita Thybrim
 Tranavit, frangens undam puerilibus ulnis.
 Cui si mutasset sexum Natura, reverti 500
 Forsan Tyrrhenas tibi non licuisset in oras,
 Porsena. Sed iuveni (ne sim tibi longior) hinc est
 Et genus et clara memorandum virgine nomen.
 Talia dum pandit, vicinus partè sinistra
 Per subitum erumpit clamor. Permixa ruina 505
 Inter et arma virûm et lacerata cadavera, Paulli
 Eruerant corpus media de strage iacentum.
 Heu quis erat! quam non similis modo Punica telis
 Agmina turbanti! vel cum Taulantia regna
 Vertit, et Illyrico sunt addita vincla tyranno! 510
 Pulvere canities atro, arentique cruore
 Squalebat barba, et perfracti turbine dentes
 Muralis saxi, tum toto corpore vulnus.
 Quae postquam aspexit geminatus gaudia ductor

- 515 Sidonius; Fuge, Varro, inquit, fuge, Varro, *superstes*,
 Dum iaceat Paullus: Patribus Fabioque sedenti
 Et populo Consul totas edissere Cannas.
 Concedam hanc iterum, si lucis tanta cupido est,
 Concedam tibi, Varro, fugam. At, cui fortia et
 hoste
- 520 Me digna haud parvo caluerunt corda vigore,
 Funere supremo et tumuli decoretur honore.
 Quantus, Paulle, iaces! qui tot mihi millibus unus
 Maior laetitiae causa es. Cum fata vocabunt,
 Tale precor nobis, salva Carthagine, letum.
- 525 Haec ait: et socium mandari corpora terrae,
 Postera cum thalamis Aurora rubebit apertis,
 Imperat; armorumque iubet consurgere acervos,
 Arsuros, Gradive, tibi. Tum munera iussa,
 Defessi quanquam, accelerant, sparsoque pro-
 pinquos
- 530 Agmine prosternunt lucos; sonat acta bipenni
 Frondosis silva alta iugis. Hinc ornus et albae
 Populus alta comae, validis accisa lacertis,
 Scinditur, hinc illex proavorum condita seculo.
 Devolvunt quercus, et amantem litora pinum,
- 535 Ac, ferale decus, maestas ad busta cupressos.
 Funereas tum deinde pyras certamine texunt:
 Officium infelix et munus inane peremtis,
 Donec anhelantes stagnam in Tartessia Phoebus
 Mersit equos, fugiensque polo Titania caecam
- 540 Orbita nigranti traxit caligine noctem.
 Post, ubi fulserunt primis Phaetontia frena
 Ignibus, atque sui terris rediere colores,
 Supponunt flammam, et manantia corpora tabo
 Hostili tellure cremant. Subit horrida mentem
- 545 Formido incerti casus, tacitusque pererrat
 Intima corda pavor, si fors ita Martis iniqui
 Mox ferat; ac ipsis inimica sede iacendum.

Ast, tibi, bellipotens, sacrum, constructus acervo
Ingenti mons armorum surgebat ad astra.

Ipse, manu celsam pinum flammaque comantem 550

Attollens, ductor Gradivum in vota ciebat,

Primitias pugnae et laeti libamina belli

Hannibal Ausonio cremat haec de nomine victor,

Et tibi, Mars genitor, votorum haud surde meo-
rum,

Arma electa dicat spirantum turba virorum. 555

Tum, face coniecta, populatur fervidus ignis

Flagrantem molem, et, rupta caligine, in auras

Actus apex claro perfundit lumine campos.

Hinc citus ad tumulum donataque funera Paulo

Ibat, et hostilis leti iactabat honorem. 560

Sublimem eduxere pyram, mollesque virenti

Stramine composuere toros. Superaddita dona,

Funereum decus: expertis invisus et ensis,

Et clypeus terror Nomadum: atque insigne su-
perbum

Tum laceri fasces captaeque in Marte secure. 565

Non coniux native aderant, non iuncta propinquo

Sanguine turba virum, aut celsis de morte feretris

Praecedens prisca exsequias decorabat imago.

Omnibus exuviis nudo iamque Hannibal unus

Sat decoris laudator erat; fulgentia pingui 570

Murice suspirans inicit velamina et auro

Intextam chlamydem, ac supremo affatur ho-
nore:

I, decus Ausoniae, quo fas est ire superbas

Virtute et factis animas. Tibi gloria leto

Iam parta insigni. Nostros Fortuna labores 575

Versat adhuc, casusque iubet.nescire futuros.

Haec Libys; atque repens crepitantibus undique
flammis

Aethereas anima exsultans evasit in auras.

Fama dehinc gliscente sono iam sidera adibat;

- 580 Iam maria ac terras primamque intraverat urbem.
Diffidunt muris. Solam pavitantibus arcem
Speravisse sat est. Nec enim superesse iuventam,
Ac stare Apusoniae vacuum sine corpore nomen.
Quodque adeo nondum portis irruperit hostis,
- 585 Contemptu cessare putant. Iam tecta cremari,
Ac delubra rapi, caedesque ante ora nefandae
Natorum, septemque arces fumare videntur.
Lux una eversas bis centum in strage curules,
Ac iuvenum bis tricenis orbata gemebat
- 590 Millibus exhaustae nutantia moenia Romae;
Atque ea post Trebiam, post Tusci stagna pro-
fundi,
Nec socium numero pariter levioe premito.
Sed vero, sed enim reliqui pia turba Senatus
Munera sortito invadunt. Celer omnia lustrans
- 595 Clamitat attonitus Fabius, Non ulla relicta est
(Credite) cunctandi ratio. Approperemus: ut
hostis
Nequidquam armatos ausit succedere muros.
Dura inter pavidos alitur fortuna sedendo,
Et gliscunt adversa metu: ite ocius, arma
- 600 Deripite, o pubes, templis. Vos atria raptim
Nudate, et clypeos in bella refugite captos.
Sat patriae sumus; e numero si ad proelia nostrae
Nil minuit pavor. In patulis illa horridae campis
Sit metuenda lues: muros haud fregerit unquam
- 605 Exsultare levis nudato corpore, Maurus.
Dum Fabius lapsas acuit formidine mentes,
Varronem adventare vagus per moenia rumor
Spargit, et occulto perfundit pectora motu.
Haud secus, ac fractae rector si forte carinae
- 610 Litoribus solus vacuis ex aequore sospes
Adnatet, incerti trepidant, tendantve, negentve
Iactato dextras, ipsamque odere salutem
Unius amissa superantis puppe magistri.

Quam restare viro labem, qui accedere portis
 Audeat, ac dirum veniat pavitantibus omen! 615
 Hos mulcens questus Fabius deforme docebat
 Cladibus irasci, vulgumque arcebat ab ira.
 Adversis etenim frangi non esse virorum,
 Qui Martem inscribant genti, non posse dolores
 Condere, et ex poena solatia poscere luctus. 620
 Si vero exprobrare sinant, sibi tristius illum
 Illuxisse diem, quo castris viderit ire
 Varronem, quam quo vidcat remeare sine armis.
 His dictis sedere minae, et conversa repente
 Pectora: nunc fati miseret, nunc gaudia Poeno 625
 Consulibus reputant caesis erepta duobus.
 Ergo omne effundit longo iam se agmine vulgus
 Gratantum, magnaue actum se credere mente
 Testantur, quod, fisis avis sceptrisque superbis,
 Laomedontiadum non desperaverit urbi. 630
 Nec minus infelix culpae, grandique pudore
 Turbatus, Consul titubantem ad moenia gressum
 Portabat lacrimans: deiectum attollere vultum,
 Ac patriam aspicere, et luctus renovare pigebat.
 Quod vero reduci tum se populusque Patresque 635
 Offerrent, non gratari; sed poscere natos
 Quisque suos, fratresque simul, miseraeque pa-
 rentes
 Ire videbantur laceranda ad Consulis ora.
 Sic igitur muto lictore invectus in urbem,
 Damnatum Superis aspernabatur honorem. 640
 At Patres Fabiusque, procul maerore remoto,
 Praecipitant curas. Raptim delecta iuventa
 Servitia armantur; nec claudit castra saluti
 Postpositus pudor. Infixum est Aeneia regna
 Parcarum in leges quacunq̄ue reducere dextra, 645
 Proque arce et sceptris et libertatis honore
 Vel famulas armare manus. Primaeva suorum
 Corpora praetexto spoliant velamine, et armis

- Insolitis cingunt. Puerilis casside vultus
 650 Clauditur, atque hostis pubescere caede iubetur.
 Idem obsecrantes, captivum vulgus ut auro
 Pensarent parvo, (nec pauca fuere precantum
 Millia) miranti durarunt prodere Poeno.
 Cuncta adeo scelera et noxam superaverat
 omnem,
 655 Armatum potuisse capi. Tunc terga dedisse
 Damnatis Siculas longe meritare per oras
 Impositum, donec Latio decederet hostis.
 Haec tum Roma fuit; post te cui vertere mores
 Si stabat fatis, potius, Carthago, maneres.

LIBER XI.

A R G U M E N T U M.

*Accepta ad Cannas ferali clade cruentas,
 Mox sequitur populi defectio foeda Latini
 Ad Tyrii tam fausta ducis memorandaque castra.
 At Capus inprimis, rebus sufflata secundis,
 Ausa fuit partem summi sibi poscere iuris,
 Et reiecta suas victori pandere portas,
 Invito et frustra Decio prohibente furorem.
 Hic cum inter mensas Campanaque pocula victor
 Desidet, invisum regem obtruncare parabat
 Confidens animi juvenis; coeptumque minaci
 Ense patrasset opus, ni se tenuisset evntem
 Pactulo genitor. Dehinc natus Hamilcare fratrem
 Mittit, ut ad patriae cupidas haec nuntiet aures
 Pugnatum, et Cannas hostili caede repletas.*

Nunc, age, quos clades insignis Iapyge campo
 Verterit ad Libyam populos Sarranaque castra,
 Expediam. Stat nulla diu mortalibus usquam,
 Fortuna titubante, fides. Adiungere dextras
 5 Certavere palam rumpenti foedera Poeno,
 Heu! nimium faciles laesis diffidere rebus:

- Saevior ante alios iras servasse repostas,
 Atque odium renovare ferox in tempore Samnis.
 Mox levis et sero pressurus fata pudore
 Bruttius, ambiguis fallax mox Appulus armis. 10
 Tum gens Hirpini vana indocilisque quieti,
 Et rupisse indigna fidem. Ceu dira per omnes
 Manarent populos foedi contagia morbi.
 Iamque Atella suas, iamque et Calatia adegit,
 Fas superante metu, Poenorum in castra co-
 hortēs. 15
 Inde Phalanteo levitas animosa Tarento,
 Ausonium laxare iugum. Patefecit amicas
 Alta Croton portas, Afrisque ad barbara iussa
 Thespiadum docuit submittere colla nepotes.
 Idem etiam Locros habuit furor. Ora vadosi 20
 Litoris, Argivos maior qua Graecia muros
 Servat, et Ionio luitur curvata profundo,
 Laetas res Libyae et fortunam e more secuta,
 Iuravit pavitans Tyrio sua proelia Marti.
 Iam vero, Eridani tumidissimus accola, Celtæ 25
 Incubuere malis Italûm, veteresque doloris
 Tota se socios properarunt iungere mole.
 Sed fas id Celtis, fas impia bella referre
 Boiorum fuerit populis. Capuaene furorem,
 Quem Senonum genti, placuisse? et Dardana ab
 ortu 30
 Moenia barbarico Nomadum sociata tyranno
 Quisnam, mutato tantum nunc tempore, credat?
 Luxus, et insanis nutrita ignavia lustris,
 Consumtusque pudor peccando, unisque relictus
 Divitiis probrosus honor, lacerabat hiantem 35
 Desidia populum, ac resolutam legibus urbem.
 Insuper exitio truculenta superbia agebat.
 Nec vitiis deerant vires. Non largior ulli
 Ausoniae populo (sic tum fortuna fovebat)
 Aurique argentine modus: madefacta veneno 40

- Assyrio manibus vestis, medioque dierum
 Regales epulae, atque ortu convivia solis
 Deprensa, et nullâ macula non illita vita.
 Tum populo saevi Patres, plebesque Senatus
- 45 Invidia laeta, et collidens dissona corda
 Seditio. Sed enim interea temeraria pubis
 Delicta augebat, pollutior ipsa, senectus.
 Nec, quos vile genus despectaque lucis origo
 Foedabat, sperare sibi et deposcere primi
- 50 Deerant imperia ac patriae pereuntis habenas.
 Quin etiam exhilarare viris convivia caede
 Mos olim, et miscere epulis spectacula dira
 Certantum ferro; saepe et super ipsa cadentum
 Pocula, respersis non parco sanguine mensis.
- 55 Has, astu aggressus, quo verteret acrius aegras
 Ad Tyrios mentes, quia nulla sorte daturam
 Certus erat Romam, neque enim impetrata vo-
 lebat,
 (Pacuvio fuit haud obscurum crimine nomen)
 Hortatur summi partem deposcere iuris,
- 60 Atque alternatos sociato Consule fasces:
 Et, si partita renuant sedisse curuli,
 Aequatumque decus geminasque videre secures,
 Ultorem ante oculos atque ora adstare repulsae.
 Ergo electa manus gressu fert dicta citato.
- 65 Antistat cunctis praecellens Virrius ore:
 Sed genus obscurum, nullique furore secundus.
 Qui postquam coetu Patrum ingentique Senatu
 Impia dementis vulgi, ac vix tota, profudit
 Consulta, et tumidis incendit vocibus aures;
- 70 Concordi fremitu renuentum effunditur asper
 Toto e concilio clamor. Tum quisque fatigat
 Increpitans, vocumque tremit certamine templum.
*Hic Torquatus, avum fronte aequavisse severa
 Nobilis, Hec Capua portantes talia dicta*
- 75 *Romuleis durastis, ait, succedere muris?*

Ad quos non ausi Carthago atque Hannibal arma
 Post Cannas afferre suas? Nunquamne per aures
 It vestras, in Tarpeia cum sede Latini
 Orantem paria, haud verbis, haud voce, sed acri
 Propulsum dextra, qui tum mandata superbo 80
 Ore apportabat, tanto per limina templi
 Turbine praecipitem revoluti corporis actum,
 Ut, saevo afflictus saxo, spectante piaret
 Tristia dicta Iove, et lueret verba impia leto?
 En ego progenies eius, qui sede Tonantis 85
 Expulit orantem, et nuda Capitolia Consul
 Defendit dextra. Rabidum hinc, palmasque vi-
 rorum

Intentantem oculis, proavitaque facta parantem
 Ut vidit maiore adeo crudescere motu,
 Excipit his frendens Fabius: Pro cuncta pudendi! 90
 Sedes, ecce, vacat, belli viduata procella:
 Quem, quaeso, e vobis huic imposuisse paratis?
 Inque locum Pauli quemnam datis? Ant tua, Virri,
 Prima atque ante alios fors, concedente Senatu,
 Te citat, ac nostris aequat iam purpura Brutis? 95
 I, demens, i, quo tendis: tibi perfida fasces
 Det Carthago suos. Medio fervore loquentis,
 Impatiens ultra gemitu cohibere furorem,
 Fulminea torvum exclamat Marcellus ab ira:
 Quae tandem, et quam lenta tenet patientia men-
 tem, 100

O confuse nimis Gradivi turbine Varro,
 Ut perferre queas furibunda insomnia Consul?
 Nonne exturbatos iam dudum limine templi
 Praecipites agis ad portas? et discere cogis
 Semiviros, quod sit nostro de more creati 105
 Consulis imperium? Non unquam sobria pubes
 Et peritura brevi, moneo, ocius Urbe facesse.
 Muros ante tuos (ut par est) debita ductor
 Armatus responsa dabit. Consurgere cuncta

110 Hinc pariter, magnoque viros clamore preme-
bant.

Nec non et foribus propere Campana iuventus
Extulit ipsa gradum, tantaeque dolore repulsae
Concitus Hannibalem volvebat Virrius ore.

Fulvius, (huic nam spondebant praesagia mentis-

115 Venturum decus, et Capuae pereuntis imago
Iam tum erat ante oculos) Non si Carthaginis,
inquit,

Ductorem vestris devinctum colla catenis
Romam victor agis, posthac intrare Quirini
Sacratas dabitur sedes. Tende ocius, oro,

120 Quo mens aegra vocat. Referunt haec inde citati
Mixta minis et torva trucis responsa Senatus.
Tantane, omnipotens, caligine mersa latere
Fata placet? Veniet quondam felicior aetas,
Cum pia Campano gaudebit Consule Roma,

125 Et per bella diu fasces perque arma negatos
Ultero ad magnanimos referet securam nepotes.
Poena superbiorum tamen haec durabit avorum,
Quod non ante suos Capua ad suffragia mittet,
Quam Carthago suos. Postquam nunc dicta Se-
natus,

130 Nunc facta exposuit, tum veris falsa per artem
Virrius admiscens cecinit fatale cruenti
Turbatis signum belli. Furiata iuventus
Arma, arma, Hannibalemque volunt. Ruit undi-
que vulgus,

Et Poenos in tecta vocant: ingentia facta

135 Sidonii iuvenis celebrant, ut ruperit Alpes
Herculei socius decoris, Divisque propinquas
Transierit cursu rupes: ut caede referta
Clauserit Eridani victor vada: victor ut idem
Lydia Romano turbarit stagna cruore.

140 Ut Trebiae ripas aeterno nomine famae
Tradiderit, Paullumque idem inter proelia, et idem

Flaminium, proceres rerum, demiserit umbris.
 His super excisam primori Marte Saguntum,
 Et iuga Pyrenes, et Hiberum, et sacra parentis, 145
 Iuratumque viro bellum puerilibus annis
 Accumulant. Unum, ducibus tot caede peremtis,
 Tot fuis acie, stare inter proelia nullis
 Attactum telis. Superum cum munere detur
 Hinc sociare viro dextras et foedere iungi;
 Fastus exsanguis populi vanumque tumorem 150
 Nimirum Capua et dominarum perferat Urbis,
 Ceu famulis fasces aequataque iura negantis?
 Prorsus enim tanto potiore nomine habendum
 Varronem, ut fugiat Consul fulgentior ostro. 155
 Talia iactantes iam lectam sorte parabant
 Mittere, quae Tyrios adiungat foedere, pubem.
 Sed non invictum ponebat pectore robur
 Tum solum Decius Capuae decus. Isque receptus
 In medios coetus, neque enim differre dabatur;
 Itis, ait, cives violanda ad iura parentum? 160
 Damnatumque caput temerati foederis aris
 Iungitis hospitio? Quae tanta oblivio recti?
 Magnum utique in magnis rebus populisque vi-
 risque
 Adversis servare fidem. Nunc tempus inire
 Proelia pro Rutulis; nunc signa aciemque mo-
 vere, 165
 Dum trepidae res, et medicinam vulnera poscunt;
 Is locus officio, cum cessant prospera, cumque
 Dura ad opem Fortuna vocat. Nam laeta fovere,
 Haud quaquam magni est animi decus; huc, age,
 adeste.
 Novi Dis animas similes et pectora magnis 170
 Nunquam angusta malis: capiunt (mihî credite)
 Cannas,
 Et Thrasymena vada, et Paulli memorabile letum.
 Hi sunt; qui vestris infixum moenibus hostem
 SILIUS ITAL. P

Et maior Capua mens imperterrita mole
 Invicta stabat, torvoque minacia vultu
 Iussa ducis, verbisque etiam incessebat amaris. 210
 Quem Libyaë rector tot signa tot arma ferentis
 Spernentem increpitans magno clamore profatur:
 Post Paullum, post Flaminium componimur,
 eheu!

Vecordi Decio, mecum certasse volenti
 In decus et famam leti. Rapite, ite, citati
 Signa, duces. Pateatne mihi Campana vetante 215
 Urbs Decio, explorare libet, nova bella moventi
 Cui patuere Alpes, saxa impellentia coelum,
 Atque uni calcata Deo. Suffuderat ora
 Sanguis, et a torvo surgebant lumine flammae.
 Tum rictus spumans, et anhelis faucibus acta 220
 Versabant penitus dirum suspiria murmur.
 Sic urbem invectus, toto comitante Senatu,
 Et vulgo ad spectanda ducis simul ora ruente,
 Effundit cunctam rabiem irarumque procellas.
 Nec non et Decio propiora pericula mentem 225
 Flammarant, tempusque adeo cernebat adesse,
 Quo laudes ducis invicti superaret inermis.
 Non illum fuga, non clausi occuluere penates:
 Sed liber, veluti nullus penetrasset in urbem
 Hannibal, intrepido servaverat otia vultu. 230
 Cum iuvenem saevis (horrendum) concitus armis
 Invadunt globus, et pedibus sublime sedentis
 Ductoris sistunt. Tonat inde ferocibus alte
 Incensens victor dictis, Solusne ruentem
 Fulcire, et revocare paras a funere, Romam? 235
 O demens! en, qui Divum mihi munera tanta
 Eripiat. Decio prorsus servabar inertis
 Vincendus, Decio imbelli, cui femina nulla,
 Orta in Agenoreis nostrae Carthaginis oris,
 Cesserit: huic agedum, (nam cur indigna fera- 240
 mus?)

Magnanime o miles, meritas innecte catenas.
 Dixerat haec: nec dum finem convicia norant.
 [Cum fera gens Decii constanti pectore corpus
 Invadit, vincitque manus post terga catenis.]

- 245 Illatus velut armentis super ardua colla
 Cum sese imposuit, victorque immane sub ira
 Infremuit leo, et immersis gravis unguibus haesit,
 Mandit anhelantem pendens cervice iuvenum.
 At Decius, dum vincla ligant, Necte ocius, inquit,
 250 (Nam sic Hannibalem decet intravisse) catenas,
 Foederis infausti pretium. Sic victima prorsus
 Digna cadat Decius. Nec enim te, sanguine
 laetum

Humano, sit fas caesis placasse iuencis.

En dextra! en foedus! Nondum tibi Curia, nec dum.

- 255 Templorum intrati postes: iam panditur acri
 Imperio carcer. Perge, ac primordia tanta
 Accumula paribus factis. Mihi fama sub umbras
 Te feret oppressum Capuae cecidisse ruinis.
 Nec plura effari concessum. Obnubitur atra
 260 Veste caput, trahiturque ferox ante ora suorum.
 Exin victor ovans sedato pectore tandem
 Spectandis urbis tectis templisque serenos
 Laetus circumfert oculos, et singula discit:
 Quis muris sator, et pubes sit quanta sub armis,
 265 Quotque auri pateant bello argentine talenta.
 Nunc qualis frenata acies, nunc deinde pedestris
 Copia quanta viris. Monstrant Capitolia celsa,
 Stellatesque docent campos, Cereremque beni-
 gnam.

Iamque diem ad metas defessis Phoebus Olympo

- 270 Impellebat equis, fuscabat et Hesperus umbra
 Paulatim infusa properantem ad litora currum.
 Instituunt de more epulas, festamque per urbem
Regifice exstructis celebrant convivia mensis.
Ipse, Deum cultu et sacro dignatus honore,

Praecipuis multoque procul splendentibus ostro 275
 Accipitur sublime toris: non una ministri
 Turba gregis: posuisse dapes his addita cura,
 His adolere focos, his ordine pocula ferre.
 Nec non et certis struitur penus. Aspera mensa
 Pondera caelati fulgent antiquitus auri. 280
 Eripiunt flammae noctem, strepituque moventum
 Murmurat alta domus. Stupet inconsuetus opimae
 Sidonius mensae miles, faciemque superbi
 Ignoram luxur oculis mirantibus haurit.
 Vescitur ipse silens, et tantos damnat honores 285
 Esse epulis, facilesque coli tanto agmine mensas;
 Donec pulsa fames, et Bacchi munera duram
 Laxarunt mentem. Tum fronti reddita demum
 Laetitia, et positae graviore pectore curae.
 Personat Euboica Teuthras testudine, Cymes 290
 Incola, et obtusas immitti murmure saevae
 Inter bella tubae permulcet cantibus aures.
 Iamque Iovem et laetos per furta canebat amores,
 Electraeque toros Atlantidos: unde creatus,
 Proles digna Dedem, tum Dardanus: isque To-
 nanti 295
 Ut det Erichthonium magna de stirpe nepotem.
 Hinc Tros, hinc Ilus, generis tunc ordine longo
 Assaracus, nulloque minor famave manuve
 Tum Capys ut primus dederit sua nomina muris.
 Concelebrant plausu pariter Sidonia pubes, 300
 Campanaeque manus. Ante omnes ductor honori
 Nominis augusto libat carchesia ritu;
 Cetera quem sequitur, Bacchique ex more li-
 quorem
 Irrorat mensis turba, ardescitque Lyaeo.
 Interea, Tyrio resoluta in gaudia coetu 305
 Converso, (neque enim, iuvenis non digne silenti,
 Transmittam tua coepta libens, famamque ne-
 gabo

Quanquam imperfectis, magnae tamen indolis,
ausis)

Mens una inviolata mero, nullisque venenis

310 Potando exarmata, decus pugnaeque, necisque
Sidoniae tacitoolvebat pectore molem.

Quoque esset miranda magis tam sacra libido,
Pacuvio genitus patrias damnaverat artes.

Is variis oneratum epulis atque atria tardo

315 Linquentem gressu comitatus pone parentem,
Postquam posse datum meditata aperire, no-
vosque

Pandere conatus, et liber parte relicta

Tectorum a tergo patuit locus, Accipe digna

Et Capua et nobis, inquit, consulta. Togaque

320 Armatum amota nudat latus. Hoc ego bellum
Conficere ense paro, atque avulsum ferre Tonanti
Rectoris Libyci victor caput. Hic erit ille,
Qui polluta dolis iam foedera sanciet, ensis.

Si perferre nequit spectacula tanta senectus,

325 Et tremit inceptis lasso maioribus aevo,

At tu securis concede penatibus, et me

Linque meae menti: summum quod credis, et
aequas

Hannibalem Superis, o quantum nomine maior

Iam Poeno tibi natus erit! Vibrabat ab ore

330 Ignis atrox, animusque viri iam bella gerebat,

Cum senior, tanti pondus conaminis aegra

Iam dudum vix aure ferens, tremebundus ibidem

Sternitur, et pedibus crebro pavida oscula figens,

Per si quid superest vitae, per iura parentis,

335 Perque tuam nostra potiozem, nate, salutem,

Absiste inceptis, oro: ne sanguine cernam

Polluta hospitia, ac tabo repleta cruento

Pocula, et eversus pugnae certamine mensas.

340 Ferre valent, quem non acies, non moenia eturbes

Igne micat, tunc illa viri, quae vertice fundit,
 Fulmina pertuleris; si viso intorserit ense
 Diram, qua vertit per campos agmina, vocem?
 Fallit te, mensas inter quod credis inermem.
 Tot bellis quaesita viro, tot caedibus armat 345
 Maiestas aeterna ducem. Si admoveris ora,
 Cannas, et Trebiam ante oculos, Thrasymena-
 que busta,

Et Pauli stare ingentem miraberis umbram.
 Quid? tanto in casu comitum iuxtaque iacentum
 Torpebunt dextrae? Parce, oro, et desine velle, 350
 Cui nequeas victor superesse. An tristia vincla
 Et Decius non erudiant componere mentem?
 Talia commemorans, famae maioris amore
 Flagrantem ut vidit iuvenem surdumque timori;
 Nil ultra posco, refer in convivia gressum: 355
 Appropereamus, ait. Non iam tibi pectora pubis
 Sidoniae fodienda manu tutantia regem.
 Hoc iugulo dextram explora. Namque haec tibi

ferrum,
 Si Poenum invasisse paras, per viscera ferrum
 Nostra est ducendum. Tardam ne sperne se-
 nectam. 360

Opponam membra, atque ense extorquere ne-
 gatum

Morte mea eripiam. Lacrimae tunc ore profusae,
 Et magna Superum cura servatus in arma
 Scipiadae Poenus; nec tantum fata dederunt
 Externa peragi dextra. Pulcherrimus irae, 365
 Et dignus fieri compos memorabilis ausi,
 Amisit quantam posito conamine laudem,
 Cui tantum est voluisse decus? Tum reddere sese
 Festinant epulis, et tristia fronte serenant:
 Donec laeta virum solvit convivia somnus. 370

Postera lux Phaethontis equos proferre parabat,
 Iam rapido summis curru splendente sub undis:

Ac ponat ritus vescendi, saepe citato
 Dum residet sub casside equo, discatque Lyaeo
 Imbellem donare diem. Tum deinde madenti
 Post epulas sit grata chelys, segnisque soporas, 410
 Aut nostro vigiles ducat sub numine noctes.
 Haec postquam Venus, applaudit lascivus, et
 alto

Mittit se coelo niveis exercitus alis.
 Sentit flammiferas pubes Maurusia pennas,
 Et pariter fuis tepuerunt pectora telis. 415

Bacchi dona volunt, epulasque, et carmina rursus
 Pieria liquefacta lyra. Non acer aperto
 Desudat campo sonipes: non ulla per auras
 Lancea nudatos exercet torta lacertos.
 Mollitae flammis lymphae languentia somno 420
 Membra fovent, miserisque bonis perit horrida
 virtus.

Ipsae etiam, afflatus fallente Cupidine, ductor
 Instaurat mensas dapibus, repetitque volentum
 Hospitia, et patrias paulatim decolor artes
 Exiit, occulta mentem vitiante sagitta. 425
 Altera iam patria, atque aequo sub honore vo-
 catur

Altera Carthago Capua, intactumque secundae
 Fortunae ingentium vitia allatrantia quassant.
 Nec luxus ullus mersaeque libidine vitae
 Campanis modus: accumulante, variasque per
 artes 430

Scenarum certant epulas distinguere ludo;
 Ut strepit assidue Phrygiam ad Nilotica loton
 Memphis Amyclaeo passim lasciva Canopo.
 Inprimis dulcem, Poeno laetante, per aures
 Nunc voce infundit Teuthras, nunc pectine can-
 tum. 435

Isque ubi mirantem resonantia pollice fila
 Ductorem vidit Libyae, canere inde superbas

- Aoniae laudes sensim testudinis orsus,
 Concordem citharæ movit per carmina linguam,
 440 Vincere linquentes vitam quæ possit olores.
 Atque hæc e multis carpsit mollissima mensæ
 [Facta antiqua virum, placidas quæ mulceat
 aures.]
 Argolicis quondam populis (mirabile dictu!)
 Exaudita chelys, lapidem testudine felix
 445 Ducere, et in muros posuisse volentia saxa.
 Hæc Amphionio vallavit pectine Thebas,
 Ac, silice aggeribus per se scandente vocatis,
 Iussit in immensum cantatas surgere turres.
 Altera, turbatum plectro moderata profundum,
 450 Et tenuit phocas, et in omni Protea forma
 Traxit, et æquoreo portavit Ariona dorso.
 Nam, quæ Peliaca formabat rupe canendo
 Heroum mentes et magni pectora Achillis,
 Centauro dilecta chelys comesperet iras,
 455 Percussa fide, vel pelagi vel tristis Averni.
 Namque chaos, caecam quondam sine sidere
 molem
 Non surgente die, ac mundum sine luce canebat.
 Tum Deus ut liquidi discisset stagna profundi,
 Tellurisque globum media compage locasset:
 460 Ut celsum Superis habitare dedisset Olympum,
 Castaque Saturni monstrabat secula patris.
 Sed, quos pulsabat Rhipæum ad Strymona,
 nervi,
 Auditus Superis, auditus manibus Orpheus,
 Emerito fulgent clara inter sidera coelo.
 465 Hunc etiam mater, tota comitante sororum
 Aonidum turba, mater mirata canentem.
 Non illo Pangæa iuga aut Mavortius Haemus,
 Non illo modulante sonos stetit ultima Thrace:
 Cum silvis venere ferac, cum montibus ævnae.
 470 Immemor et dulcis nidi, positoque volatu

Non mota volucris captiva pependit in aethra.
 Quin etiam Pagasaea ratis, cum caerulea nondum
 Cognita terrigenis, pontoque intrare negarent,
 Ad puppim sacrae, cithara eliciente, carinae
 Adductum cantu venit mare. Pallida regna 475
 Bistonius vates flammisque Acheronta sonantem
 Placavit plectro, et fixit revolubile saxum.
 O dirae Ciconum matres, Geticique furores,
 Et damnata Deis Rhodope! tulit ora revulsa
 In pontum, ripis utrinque sequentibus, Hebrus. 480
 Tum quoque, cum rapidi caput a cervice reci-

sum
 Portarent fluctus, subito emicuerent per undas
 Ad murmur cete toto exsultantia ponto.
 Sic tum Pierius bellis durata virorum
 Pectora Castalio frangebant carmine Teuthras. 485
 Interea placida attulerant iam flamina terris
 Magonem Libycis. Lauro redimita subibat
 Optatos puppis portus, pelagoque micabant
 Captiva arma procul celsa fulgentia prora.
 At, patulo surgens iam dudum ex aequore, late 490
 Nauticus implebat resonantia litora clamor,
 Et, simul adductis percussa ad pectora tonans,
 Centeno fractus spumabat verbere pontus.
 Nec lentum in medios rapienda ad gaudia vulgus
 Procurrit fluctus, elataque turba favore 495
 Certatim ingenti celebrant nova gaudia plausu.
 Aequatur rector Divis. Illum undique matres,
 Illum turba minor moniti gaudere nepotes,
 Et senior manus, et iuxta populusque, Patres-

que,
 Mactatis Superdum dignantur honore iuvenis. 500
 Sic patriam Mago et portas ingressus ovantes
 Fraternalis laudis fama. Ruit inde Senatus,
 Et multo Patrum stipatur curia coetu.
 Tum, Divos veneratus avum de more vetusto,

- 505 Martem, ait, egregium et fractas, quis Itala
tellus
Nitebatur, opes, pars ipse haud parva laborum,
Nuntio Pugnatum Superis in vota secundis.
Est locus, Aetoli signat quem gloria regis,
Possessus quondam prisca inter secula Dauno:
- 510 Humentes rapido circumdat gurgite campos
Aufidus, et stagnis intercipit arva refusis;
Mox fluctus ferit Hadriacos, magnoque fragore
Cedentem impellit retrorsus in aequora pontum.
Hic Varro et magnum Latia inter nomina
Paullus
- 515 Nomen, quis rerum ducibus permissa potestas,
Vix dum depulsa nigrae caligine noctis,
Invadunt campum, et late fulgentibus armis
Accendunt ultro lucem surgentis Eol.
Nos contra (nam germanum furor acer agebat
- 520 Optatae pugnae) castris cita signa movemus.
Intremis et tellus, et pulsus mugit Olympus.
Hic fluvium et campos abscondit caede virorum
Ductor, quo nunquam maiorem ad bella tulerunt
Rectorem terrae. Vidi, cum turbine saevo
- 525 Ausonia et sonitu bellantis fusa per agros
Uni terga daret. Vidi, cum Varro citato
Auferreretur equo, proiectis degener armis.
Quin et magnanimum, perfosso corpore telis,
Strage super socium vidi te, Paule, cadentem.
- 530 Aegates ille et servilia foedera larga
Ultus caede dies: non plus optasse liberet,
Quam tum concessit dexter Deus. Altera iam
lux
Si talis redeat, populis sis omnibus una
Tum, Carthago, caput, terrasque colare per
omnes.
- 535 Testes hi stragis, quos signum illustre superbia
Mos laeva gestare viris. Tum funditur ante

Ora admirantum praefulgens annulus auro;
 Datque fidem verbis haud parvo insignis acervo.
 Hinc iterum repetens: Restat nunc sedibus imis
Vertenda atque aequanda solo iam subruta Roma. 540

Annitatur, ait, vires refovere tot haustas
 Casibus, ut pateant non parca aeraria dextris,
 Quas emimus bello. Defit iam belua, tristis
 Ausoniis terror: nec non alimenta fatigant.
 Atque ea dum memorat, torvo conversus in ora 545

Hannonis vultu, quem gliscens gloria pravum
 Ductoris studio iam dudum agitabat acerbo.
 Iamne tibi dextras inceptaque nostra probamus?
 Iam fas Dardanio me non servire colono?
 Anne iterum Hannibalem dedi placet? Atra ve-
 neno 550

Invidiae nigroque undantia pectora felle,
 Tandem tot titulis totque exorata tropaeis,
 Infelix muta. Dextra en, en dextera, quam tu
 Aeneadis lacerare dabas, et litora, et amnes,
 Et stagna, et latos implevit sanguine campos. 555
 Haec Mago, atque animos favor haud obscurus
 alebat.

Cui, simul invidia atque ira stimulantibus, Hanno:
 Talia vesani juvenis convicia miror
 Haud equidem: tumet ingenio, fraternaque corda
 Non tarde agnoscas et virus futile linguae. 560
 Quin, ne mutatum vanis absistere credat,
 Nunc pacem orandum, nunc improba foedere
 rupto

Arma reponendum, et bellum exitiale cavendum
 Auctor ego. Atque adeo vosmet perpendite,
 quaeso,

Quid ferat: haud aliud nobis censere relictum est. 565
 Tela, viros, aurum, classes, alimenta precatur,
 Belligeramque feram. Victus non plura dedissem.
 Sanguine Dardanio Rutulos saturavimus agros,

- Et iacet in campis Latium. Deponere curas
 570 Tandem ergo, bone, da, victor, liceatque sedere
 In patria; liceat non exhaurire rapacia
 Impensis belli vacuos saepe penates.
 Nunc en, nunc, inquam, (falsa ut praesagia nostra
 Sint, oro, mensque augurio ludatur inani)
- 575 Haud procul est funesta dies. Atrocia novi
 Corda, ac prospicio natas e cladibus iras.
 Vos ego, vos metuo, Cannae. Submittite signa,
 Atque adeo tentate, agedum, ac deponcite pa-
 cem:
 Non dabitur. Parat ille dolor (mihi credite)
 maius
- 580 Exitium accepto: citiusque haec foedera victor,
 Quam victus, dabit. Atque adeo, qui tanta su-
 perbo
 Facta sonas ore, et spumanti turbine perflas
 Ignorantium aures, dic, en, germanus in armis
 Ille tuus par Gradivo, per secula tellus
- 585 Cui similem nunquam ductorem in bella creavit,
 Moenia Romulae cur nondum viderit urbis?
 Scilicet e gremio matrum rapiamus in hostem
 Nondum portandis habiles gravioribus armis?
 Acratas iussi texamus mille carinas,
- 590 Atque omnis Libyae quaeratur belua terris?
 Ut longa imperia, atque armatos proroget annos
 Hannibal, et regnum trahat usque in tempora
 fati?
 Vos vero, (neque enim occulto circumdamur
 astu)
- Ne dulces spoliare domos; castrisque potentum
 595 Atque opibus sancite modum. Pax optima re-
 rum,
 Quas homini novisse datum est: pax una trium-
 phis
 Innumeris potior: pax, custodire salutem

Et cives æquare potens, revocetur in arces
 Tandem Sidonias; et fama fugetur ab urbe
 Perfidiae, Phoenissa, tua. Si tanta libido 600
 Armorum tenet, atque enses non reddere perstat
 Poscenti patriae; nil suppeditare furori
 Hortor, et hæc fratri Magonem dicta referre.
 Plura annectentem (neque enim satiaverat iras
 Dicendo) clamor turbat diversa volentum. 605
 Si, Libyæ decus, haud ulli superabilis armis,
 Hannibal est iræ tibi, destituemus ad ipsas
 Victorem metas? nec opum adiumenta feremus?
 Invidia unius scepra ut iam parta retardet?
 Inde alacres tribuunt, quæ belli posceret usus: 610
 Absentique suum iactant sub teste favorem.
 Mox eadem terris placitum traducere Hiberis,
 Dum malus obtreccat facta immortalia livor,
 Nec sinit adiutas ductoris crescere laudes.

LIBER XII.

ARGUMENTUM.

*Iam Zephyro in terras flatu redeunte tepenti,
 Hostis Parthenopes ad muros agmina ducit.
 Irritus hinc coepti Cumas petit: inde profectus
 Marte Dicarchæam parat exagitare inventam.
 Hinc movet ad trepidam belli molimina Nolam:
 Marcello sed tum fractus pulsusque recessit.
 Stranus et Sardos tutatur ab hoste Libyso
 Torquatus. Miseras ardens incendit Acerras
 Hannibal: inde tuos, peritura Petilia, muros:
 Et demta madidum luxu capit arces Tarentum.
 Nec non et Capuam totis iam viribus urget
 Dardanus obsessam: quam cum recreare solita
 Obsidione nequit, Romam ruit acer ad altam
 Hostis, ut armorum facto premat orbe vicissim.*

Iam terra glaciale caput, secundaque nimbia
 Tempora, et austrifero nebulosam vertice frontem

- Immitis condebat hiems, blandisque salubre
 Ver Zephyris tepido mulcebat rura sereno.
- 5 Prorumpit Capua Poenus, vicinaque late
 Praemisso terrore quatit. Ceu condita bruma,
 Dum Rhipaea rigent Aquilonis flamina, tandem
 Evolvit serpens arcano membra cubili,
 Et splendente die novus emicat, atque coruscum'
- 10 Fert caput, et saniem sublatis faucibus efflat.
 At Libyci ducis ut fulserunt signa per agros,
 Desolata metu cuncta, et, suadente pavore,
 Vallo se clausere simul, tropidique salutis
 Exspectant ipsis metuentes moenibus hostem.
- 15 Sed non ille vigor, qui ruptis Alpibus arma
 Intulerat, dederatque vias, Trebiaque potitus
 Maeonios Itala sceleravit sanguine fluctus,
 Tunc inerat. Molli luxu madefacta meroque,
 Illecebris somni torpentia membra fluebant:
- 20 Quis gelidas suetum noctes thorace gravatis
 Sub Iove non aequo trahere, et tentoria saepe
 Spernere, ubi hiberna ruerent cum grandine
 nimbi,
 Ac ne nocte quidem clypeive ensesve reposti,
 Non pharetrae aut iacula, et pro membris arma
 fuere;
- 25 Tunc grave cassis onus, maioraque pondera visa
 Parmarum, ac nullis fusae stridoribus hastae.
 Prima instaurantem sensit certamina mitis
 Parthenope, non dives opum, non spreta vigoris:
 Sed portus traxero ducem secura volentem
- 30 Aequora, quae peteret veniens Carthagine puppis.
 Nunc molles urbi ritus, atque hospita Musis
 Otia, et exemptum curis gravioribus aevum.
 Sirenum dedit una suum memorabile nomen
 Parthenope muris Acheloidas: aequore cuius
- 35 Regnare diu cantus, cum dulce per undas
 Exitium miseris caneret non prospera nautia.

Haec pone aggressus (nam frontem clauserat
aequor)

Moenia, non ullas valuit perfringere Poenus
Tota mole vias, frustra que inglorius ausi
Pulsavit quatiens obstructas ariete portas. 40

Stabat Cannarum Graia ad munimina victor
Nequidquam, et caetae mentis consulta probabat
Eventu, qui post Dauni stagnantia regna
Sanguine Tarpeias ire abstinuisset ad arces.

En, qui nos segnes, et nescire addere cursum 45
Fatis iactatis, quod vobis scandere nuper

Non acie ex ipsa concessum moenia Romae;
Intrate, atque epulas promissas sede Tonantis
His, quae Graia manus defendit, reddite tectis.

Talia iactabat, famaeque pudore futurae, 50
Irritus incepta primus si absisteret urbe,
Audebat cuncta, atque acuebat fraudibus enses.

Sed subitae muris flammae, totoque fluebant
Aggeris anfractu tela improvisa per auras.

Haud secus, occuluit saxi quos vertice fetus 55
Ales fulva Iovis, tacito si ad culmina nisu
Evasit serpens, terretque propinquus hiatu;

Illa, hostem rostro atque assuetis fulmina ferre
Unguibus incessens, nidi circumvolat orbem.

Tandem ad vicinos Cumarum vertere portus 60
Defessus subigit, varioque lacessere motu
Fortunam, et famae turbando obstare sinistrae.

Sed custos urbi Gracchus, tutela vel ipsis
Certior, arcebat, muris, iterumque sedere,
Portus atque aditus iterum sperare vetabat. 65

Lustrat inops animi, rimaturque omnia circum
Alite vectus equo, rursusque hortatibus infit

Laudum agitare suos. Pro Di, quis terminus,
inquit,

Ante urbes standi Graias, oblite tuorum
Factorum miles? quis erit modus? Alpibus astat 70

SILIUS ITAL.

Nimirum maior moles, et scandere coelum
 Pulsantes iubeo scopulos: quanquam altera detur
 Si similis tellus, aliaque repente sub astra
 Exsurgant rupes, non ibis, et arduus arma
 75 Me ducente feres? Tene, heu! Cumanus hiantem
 Agger adhuc murusque tenet? Gracchumque,
 moveri
 Non ausum portis, parvo in discrimine cerno?
 An vobis gentes, quaecunque labore parastis,
 Casu gesta putent? Per vos Tyrrhena faventum
 80 Stagna Deum, per ego et Trebiam, cineresque
 Sagunti
 Obtestor, dignos iam vosmet reddite vestra,
 Quam trahitis, fama, et revocate in pectora Can-
 nas.

Sic ductor fessas luxu attritasque secundis
 Erigere, et verbis tentabat sistere mentes.
 85 Atque hic perlustrans aditus, fulgentia cernit
 Arcis templa iugo, quorum tum Virrius, altae
 Immitis ductor Capuae, primordia pandit.
 Non est hoc, inquit, nostri, quod suspicis, aevi:
 Maiores fecere manus. Cum bella timeret
 90 Dictaei regis, sic fama est, linqere terras
 Daedalus invenit, nec toto signa sequenti
 Orbe dare, aethieras aliena tollere in auras.
 Ausus se penna, atque homini monstrare volatus.
 Suspensum hic librans media inter nubila corpus
 95 Enavit, Superosque novus conterruit ales.
 Natum etiam docuit falsae sub imagine plumae
 Attentare vias volucrum; lapsumque solutis.
 Pennarum remis, et non felicibus alis
 Turbida plaudentem vidit freta. Dumque dolori
 100 Indulget subito, motis ad pectora palmis,
 Nescius heu! planctu duxit moderante volatus.
 Hic pro nubivago gratus pia templa meatu
 Instituit Phoebos, atque audaces exiit alas.

Virrius haec. Sed enim ductor numerabat inertes
Atque actos sine Marte dies, ac stare pudebat. 105

Ingemit adversis, respectansque irrita tecta
Urbe Dicarchaea parat exsatiare dolorem.
Hic quoque nunc pelagus, nunc muri saxea moles
Officit audenti, defensantumque labores.

Dumque tenet socios, dura atque obsepta viarum 110
Rumpere nitentes, lentus labor; ipse propinqua
Stagnorum terraeque simul miracula lustrat.

Primores adsunt Capuae, docet ille, tepentes
Unde ferant nomen Baiae, comitemque dedisse
Dulichiae puppis stagno sua nomina monstrat 115

Ast hic Lucrino mansisse vocabula quondam
Cocytii memorat, medioque in gurgite ponti
Herculeum commendat iter, qua discidit aequor
Amphitryoniades, armenti victor Hiberi.

Ille, olim populis dictum Styga, nomine verso 120
Stagna inter celebrem nunc mitia monstrat Aver-
num;

Tum, tristi nemore atque umbris nigrantibus
horrens,

Et formidatus volucris, letale vomebat
Suffuso virus coelo, Stygiaque per urbes
Religione sacer saevum retinebat honorem. 125

Hinc vicina palus (fama est, Acherontis ad
undas

Pandere iter) caecas stagnante voragine fauces
Laxat, et horrendos aperit telluris hiatus,
Interdumque novo perturbat lumine manes.

At iuxta caligantes, longumque per aevum 130
Infernis pressas nebulis, pallente sub umbra
Cimmerias iacuisse domos, noctemque profun-
dam

Tartarae narrant urbis: tum sulfure et igni
Semper anhelantes coctoque bitumine campos
Ostentant. Tellus, atro exundante vapore
Q 2

Suspirans, ustisque diu calefacta medullis,
Aestuatur, et Stygios exhalat in aera flatus.

Parturit, et tremulis metuendum exhibilat antris

Interdumque cavas luctatus rumpere sedes,

140 Aut exire fretis, sonitu lugubre minaci

Mulciber immugit, lacerataque viscera terrae

Mandit, et exesos labefactat murmure montes.

Tradunt Herculea prostratos mole gigantes

Tellurem iniectam quater, et spiramine anhelo

145 Terrori late campos, quotiesque minantur

Rumpere compagem impositam, expallescere
coelum.

Apparet Prochyte saevum sortita Mimanta:

Apparet procul Inarime, quae turbine nigro

Fumantem premit Iapetum, flammisque rebelli

150 Ore eiectantem, et, si quando evadere detur,

Bella Iovi rursus Superisque iterare volentem.

Monstrantur Vesvina iuga, atque in vertice summo

Depasti flammis scopuli, stratusque ruina

Mons circum, atque Aetnae Yatis certantia saxa.

155 Nec non Misenum servantem Idaea sepulcro

Nomina, et Herculeos videt ipso in litore Baulos.

Miratur pelagique minas terraeque labores.

Quae postquam perspecta viro, regressus ad altos

Inde Pherecyadam muros, frondentia laeto

160 Palmite devastat Nysaea cacumina Gauri.

Hinc ad Chalcidicam transfert citus agmina No-
lam.

Campo Nola sedet, crebris circumdata in orbem

Turribus, et celso facilem tutatur adiri

Planitiem vallo: sed, qui non turribus arma

165 Defendenda daret, verum ultro moenia dextra

Protegeret, Marcellus opem auxiliumque ferebat.

Isque ubi Agenoream procul adventare per ac-
quor,

Et ferri ad muros nubem videt, Arma, eruentus

Hostis adest, capite arma, viri, clamatque, capiteque.

Circumstant rapidi iuvenes; aptantque frementi 170

Sanguineas de more iubas: sonat inde, citato

Agmina disponens passu, Tu limina dextrae

Servabis portae, Nero: tu converte cohortes

Ad laevam patrias et Larinata signa,

Clarum Volscorum Tulli decus: ast ubi iusso, 175

Per tacitum ruptis subita vi fundite portis

Telorum in campos nimbum. Ferar ipse revulsa

In medios, equitumque traham certamina, porta.

Dumque ea Marcellus, iam claustra revellere

Poeni,

Et scalis spretos tentabant rumpere muros. 180

Insonuere tubae passim, clamorque virorum,

Hinnitusque, simul litui, raucoque tumultu

Cornua, et in membris concussa furentibus arma.

Fertur acerba lues disiectis undique portis,

Effusaeque ruunt inopino flumine turbae; 185

Improbis ut fractis exundat molibus amnis,

Propulsum ut Borca scopulis impingitur aequor,

Ut rupto terras invadunt carcere venti.

Nec, torrente, Libys, viso armorumque virumque

Deiectus, sperare valet. Dux Dardanus instat 190

Attonito, praegressus equo, tergisque ruentum

Incumbens hasta, socios nunc voce fatigat:

Perge, age, fer gressus. Dexter Deus; horaque

nostra est.

Hac iter ad muros Capuae. Nunc rursus in ho-

stem

Conversus, Sta. Quo raperis? Non terga tuorum, 195

Te, ductor Libyae, increpito. Sta. Campus, et

arma,

Et Mars in manibus. Dimitto a caede cohortes.

Spectemur soli. Marcellus proelia posco.

Sic rector Latius: iuvenique invadere pugnam

- 200 Barcaeo suadebat honor pretiumque pericli.
Sed non haec placido cernebat pectore Iuno,
Coeptoque avertit suprema in fata ruentem.
Sistere percussos ille et revocare laborat.
Talesne e gremio Capuae tectisque sinistris
- 205 Egredimur? State, o miseri, quis gloriã summa
Dedecori est. Nil vos hodie (mihi credite) terga
Vertentes fidum exspectat. Meruistis, ut omnis
Ingruat Ausonia, et saevo Mavorte parastis,
Ne qua spes fusos pacis vitaeque maneret.
- 210 Vincebat clamore tubas, vocisque vigore
Quamvis obstructas saevus penetrabat in aures.
Polydamanteis iuvenis Pedianus in armis
Bella agitabat atrox, Troianaque semina et ortus
Atque Antenorea sese de stirpe ferebat,
- 215 Haud levior generis fama sacroque Timavo
Gloria, et Euganeis dilectum nomen in oris.
Huic pater Eridanus, Venetaeque ex ordine
gentes,
Atque Apono gaudens populus, seu bella cieret,
Seu Musas placidus doctaeque silentia vitae
- 220 Mallet, et Aonios plectro mulcere labores,
Non ullum dixere parem; nec notior alter
Gradivo iuvenis, nec Phoebos notior alter
Qui postquam, effusis urgens vestigia frenis
Poenorum, iuxta galeam atque insigne peremti
- 225 Agnovit spoliũ Pauli: (puer illa gerebat,
Non parvo laetus ductoris munere, Cinyps,
Dilectus Poeno Cinyps, quo gratior ora
Non fuit, ac nulla nituit plus fronte decoris:
Quale micat, semperque novum est, quod Tiburis
aura
- 230 Pascit, ebur, vel qui miro candoris honore
Lucet in aure lapis, rubris advectus ab undis.)
Quem postquam, egregium cristis et casside nota
Fulgentem, extremo Pedianus in agmine vidit,

- Ceu subita ante oculos Paulli emersisset imago
 Sedibus infernis, amissaque posceret arma, 235
 Invadit frendens, Tune, ignavissime, sacri
 Portabis capitis, quae non sine crimine vester
 Invidiaque Deum gestaret, tegmina, ductor?
 En Paullus. Vocat inde viri ad spectacula ma-
 nes,
 Et fugientis agit costis penetrabile telum. 240
 Tum, delapsus equo, galeam atque insignia
 magni
 Consulis abrumpit dextra, spoliataque videntem.
 Solvitur omne decus leto, niveosque per artus
 It Stygius color, et formae populatur honores.
 Ambrosiae cecidere comae, violataque cervix 245
 Marmoræum in iugulum collo labente recumbit.
 Haud secus Oceano rediens Cythereus ignis,
 Cum sese Veneri iactat splendore refecto,
 Si subita invadat nubes, hebetatur, et, atris
 Decrescens tenebris, languentia lumina condit. 250
 Ipse etiam, capta, Pedianus, casside, nudos
 Attonitus stupet ad vultus, irasque coerces.
 Tum, galeam magno socium clamore reportans,
 Immitem quatiebat equum, spumantia saevo
 Frena cruentantem morsu, cui turbidus armis 255
 Obvia Marcellus rapido tulit ora tumultu:
 Agnoscensque, Decus macte o virtutis avitae,
 Macte Antenoride. Nunc, inquit, rapta petamus,
 Quod superest, Libyci ductoris tegmina, et ar-
 dens
 Terrificis saevam fundit stridoribus hastam. 260
 Nec forsani voti vanus foret, obvia ni vis
 Gestaris opposito tenuisset corpore telum.
 Qui dum vicinis ductorem protegit armis,
 Transabit non hunc sitiens gravis hasta cruorem,
 Ingentesque minas mutata morte peregit. 265
 Avehitur raptim ductor, discrimine leti

Turbatus, cursumque furens ad castra capessit:
Iamque, fugae immodicus, tendit certamine gres-
sum

Praecipitem versis Poenorum exercitus armis.

270 Assequitur telis hostis, longasque viritim
Exsantiant iras cladum, coeloque cruentos
Certatim ostentant et Dis ultoribus ense.
Ille dies primus docuit, quod credere nemo
Auderet Superis, Martis certamine sisti

275 Posse ducem Lybiae. Raptant currusque, vi-
rosque,
Massylamque feram; et vivis avulsa reportant
Tegmina bellantum, atque abeunt, sub cuspide
terga

Contenti vidisse ducis. Tum Martis adaequant
Marcellum decori. Graditur comitante triumpho

280 Maior, quam ferret cum victor opima Tonanti.
Inde furens, postquam vallo vix depulit hostem,
Ductor Agenoreus, Quando hanc, quantoque
cruore

Hostili labem eluerim? Mea terga videre
Contigit Ausoniae? Mene, inquit, summe Deo-
rum,

285 Post Trebiam statuis tam tristi funere dignum?
Vosque, invicta diu, nunc, heu! sine Marte, iu-
ventus

Debellata bonis Capuae, non degener ipse
Gestorum Ausoniis verti victricia signa,
Vobis terga dedi. Vidi, cum ad bella vocarem,

290 Non secus atque Italo fugere a ductore paventes.
Quid reliquum prisca Martis tibi, qui dare terga
Me revocante potes? Fundebat talia Poenus:
Et Latiae sese Nolana ad moenia turmae,
Portantes spolia insigni clamore, ferebant.

295 At, consueta graves per longum audire suorum
Eventus, Roma, et nunquam recreata secundis,

Allato tandem faustae certamine pugnae,
 Erigitur, primoque Deum se munere tollit.
 Ante omnes pigra in Martem, fugiensque labo-
 rum,
 Dum bellum tonat, et sese furata iuventus 300
 Dat poenas latebrae: tum, qui dulcedine vitae
 Invenere dolos, iurataque foedera Poeno
 Corruptere, notant, et purgant crimine gentem.
 Punitur patriam meditati linquere terram
 Consilium infelix scelerataque culpa Metelli. 305
 Talia corda virum. Sed enim nec femina cessat
 Mente aequare viros, et laudis poscere partem.
 Omnis, prae sese portans capitisque manusque
 Antiquum decus ac derepta monilia collo,
 Certatim matrona ruit, belloque ministrant. 310
 Haud tanta cecisse viros in tempore tali
 Laudis sorte piget; factoque in secula ituro
 Laetantur tribuisse locum. Tum celsa Senatus
 Subsequitur turba. In medium certamine magno
 Privatae cumulantur opes. Nudare penates, 315
 Ac nihil arcanos vitae melioris ad usus
 Seposuisse iuvat. Coit et sine nomine vulgus.
 Corpore sic toto ac membris Roma omnibus usa,
 Exsanguis rursus tollebat ad aethera vultus.
 Addunt spem miseris dulcem Parnasia Cirrha 320
 Portantes responsa viri. Nam laeta ferebant
 Exaudisse adytis, sacra cum voce tonaret
 Antrum, et mugiret Phoebus iam intrata sacerdos.
 Solvite, gens Veneris, graviore corde timores:
 Adversa, et quidquid duri sub Marte manebat, 325
 Exhaustum est vobis. Restant leviora laborum,
 Et sine pernicie terror. Dis vota precesque
 Ferte modo, et tepidos aris libate cruores.
 Neu date terga malis. Aderit Gradivus, et ipse
 Delius avertet propiora pericula vates, 330
 Troianos notus semper minuisse labores.

- Sed vero, sed enim ante omnes altaria fument
 Centum festa Iovi: centum cadat hostia cultris.
 Ille truce[m] belli nubem saevasque procellas
- 335 In Libyam violenter aget; spectabitis ipsi
 Aegida turbato quatientem in proelia mundo.
 Atque ea Parnasi postquam clamata sub antris
 Allatum, vulgique Deus pervenit ad auros;
 In Capitolinas certatim scanditur arces,
- 340 Sternunturque Iovi, et delubrum sanguine hono-
 rant.
 Tum Paeana canunt, responsaque fida precantur
 Interea assuetis senior Torquatus in armis,
 Sardoas patrio quatiebat milite terras.
 Namque, ortum Iliaca iactans ab origine nomen
- 345 In bella Hampsagoras Tyrios renovata vocarat
 Proles pulchra viro, nec tali digna parente,
 Hostus erat: cuius fretus fulgente iuventa,
 Ipse asper paci, crudos sine viribus annos,
 Barbarici studio ritus, refovebat in armis.
- 350 Isque ubi Torquatum raptim properata ferentem
 Signa videt, pugnaeque avidas accendere dextras
 Fraude loci nota, latebrosa per avia saltus
 Evolat, et, provisa fugae compendia carpens,
 Virgulta tegitur valle ac frondentibus umbris.
- 355 Insula, fluctisono circumvallata profundo,
 Castigatur aquis, compressaque gurgite terras
 Enormes cohibet nudae sub imagine plantae.
 Inde Ichnusa prius Graiis memorata colonis,
 Mox, Libyci, Sardus, generoso sanguine fidens
- 360 Hercules, ex sese mutavit nomina terrae.
 Affluxere etiam, et sedes posuere coactas
 Dispersi pelago, post eruta Pergama, Teucrici:
 Nec parvum decus, advecto cum classe paterna
 Agmine Thespiadum, terris, Iolae, dedisti.
- 365 Fama est, cum laceris Actaeon flebile membris
 Supplicium lueret spectatae in fonte Dianae,

Attonitum novitate mali fugisse parentem Per freta Aristaeum, et Sardoos isse recessus: Cyrenen monstrasse ferunt nova litora matrem.	
Serpentum tellus pura, ac viduata venenis; Sed tristic coelo, et multa vitiata palude..	370
Qua videt Italiam, saxoso torrida forso Exercet scopulis late freta, pallidaque intus Arva coquit nimium, Cancro fumantibus Austris.	
Cetera propensae Cereris nutrita favore.	375
Hoc habitu terrae nemorosa per invia crebro Torquatum eludens hostis, Sidonia pugnae Tela expectabat, sociosque laboris Hiberos.	
Qui postquam appulsis animos auxere carinis; Haud mora, prorumpit latebris; adversaque late	380
Agmina inhorrescunt, longumque coire videtur, Et conferre gradum. Media intervalla patentis Corripiunt campi properatis eminus hastis: Donec ad expertos enses, fidissima tela, Perventum. Dira inde lues, caeduntque, ca-	
duntque;	385
Alternique animas saevo in mucrone relinquunt. Non equidem innumeras caedes totque horrida facta	
Sperarim tanto digne pro nomine rerum Pandere, nec dictis bellantum aequare calorem.	
Sed vos, Calliope, nostro donate labori,	390
Nota parum magni longo tradantur ut aevo Facta viri, et meritum vati sacremus honorem.	
Ennius, antiqua Messapi ab origine regis, Miscebat primas acies, Latiaeque superbum Vitis adornabat dextram decus: hispida tellus	395
Miserunt Calabri; Rudiae genuere vetustae: Nunc Rudiae solo memorabile nomen alumno.	
Is prima in pugna (vates ut Thracius olim, Infestam bello quateret cum Cyzicus Argo, Spicula deposito Rhodopeia pectine torsit)	400

- Spectandum sese non parva strage virorum
Fecerat, et dextrae gliscebat caedibus ardor.
Advolat, aeternum sperans fore, pelleret Host
Si tantam labem, ac perlibrat viribus hastam.
405 Risit nube sedens vani conamina coepti,
Et telum procul in ventos dimisit Apollo.
Ac super his: Nimum, iuvenis, nimumque s
perbi
Sperata hausisti. Sacer hic, ac magna sororum
Aonidum cura est, et dignus Apolline vates.
410 Hic canet illustri primus bella Itala versu,
Attolletque duces coelo; resonare docebit
Hic Latii Heliconae modis, nec cedit honore
Ascræo famae seni. Sic Phoebus, et Hosto
Ultrix per geminum transcurrit tempus arundo.
415 Vertuntur iuvenis casu percussa per agros
Agmina, et effusae pariter dant terga catervae.
Tum pater, audita nati nece, turbidus irae,
Barbaricum atque immane gemens, transfigit a
helum
Pectus, et ad manes urget vestigia nati.
420 At Libyæ ductor, Marcello fractus, et acri
Contusus pugna, campos damnarat, et arma
Verterat ad miseram non aequi Martis Acerras.
Inde, ubi permisit flammis atque ensibus urbem
Nuceriae, nihilo levior nec parcius ira,
425 Incussit sese, atque aequavit moenia terrae.
Post Casilina sibi, multum obluctatus iniquis
Defendentum armis, aegre reseraverat astu
Limina, et obsessis vitam pensaverat auro.
Iamque, in Dauniacos perfundens agmina campo
430 Flectebat rabiem, quo praeda vel ira vocasset.
Fumabat versis incensa Petilia tectis,
Infelix fidei, miseraeque secunda Sagunto,
At quondam Herculeam servare superba phar
tram.

Verterat et mentem Tyria ad conata Tarentus,
 Portisque intrarant Poeni. Sed enim arce co-
 rusca,

435

Fisa loco, manus Ausoniae stipata sedebat.

Hic, miranda movens, classem, quae condita portu

Adstabat, (namque angustis e faucibus aequor

Erumpit scopulos inter, patuloque recessu

Infundit campis secretum gurgite pontum.) 440

Inclusas igitur, quibus haud enare dabatur,

Arce superposita, claustris maris extulit astu,

Perque aversa tulit portatas arva carinas.

Lubrica roboreis aderant substramina plaustris,

445

Atque, recens caesi tergo prolapsa iuveni,

Aequoream rota ducebat per gramina puppim.

Et iam, per colles dumosque ad litus adacta,

Innabat pelago veniens sine remige classis.

Nuntius interea vectis non more carinis

Terrentem freta curarum fervoribus implet. 450

Dum procul Oebalios amet expugnare nepotes,

Et primus rostris sulcet navalibus arva,

Assessos Capuae muros, claustra ipsa revelli

Portarum, ac totum miseris incurrere bellum.

Linquit coepta ferox, pennasque addente pudore 455

Atque ira simul immani, per proxima motu

Evolat, et minitans avida ad certamina fertur.

Haud secus, amisso tigris si concita fetu

Emicet, attonitae paucis lustratur in horis

Caucasus, et saltu tramittitur alite Ganges; 460

Donec fulmineo partus vestigia cursu

Colligat, et rabiem presso consumat in hoste.

Obvius huic sparso Centenius agmine raptica

Funditur, audendi pravus, facilisque periclis.

Sed parvum decus Hannibali. Nam, vitis honore 465

Perfunctus Latiae, subito stimularat agrestes,

Semermemque manum sternendam obiecerat

hosti.

Bis septem demissa neci, nec substitit agmen,
 Millia: bis septem, quae non sollertior ense,
 470 Sed genus insignis, iuvenis ducebat in armis
 Fulvius, ast aequae per corpora fusa iacentum
 Raptum iter est, victorque moram non passu
 eundi.

Exsequiae tantum famam nomenque volentem
 Mitificae mentis tenuerunt funere laeto.
 475 Namque per insidias (infandum!) et ab hospite
 caesus,

Colloquium et promissa petit dum perfida gentis
 Lucanae, Gracchus, caeco circumdatus astu,
 Occiderat, laudemque Libys rapiebat humandi.
 Sed non, ut scitum celerare ad moenia Poenum,
 480 Adstabat res ulla loco. Iam Consul uterque
 Praecipites aderant; Nola vis omnis, et Arpis
 Aevi floridior Fabius rapida arma ferebat;
 Hinc Nero, et hinc volucres Silanus nocte dieque
 Impellebat agens properata ad bella cohortes.
 485 Undique conveniunt, pariterque opponere cun-
 ctos.

Uni ductores iuveni placet. Arduus ipse
 Tifata insidit, propior qua moenibus instat
 Collis, et e tumulis subiectam despicit urbem.
 Verum ubi, tot sese circumfundentibus armis,
 490 Vallatas socium portas, unaque negari
 Intravisse sibi, Capuaeque erumpere cernit,
 Anxius adventus, nunc ferro frangere coetum
 Obstantum meditatur: inquit nunc avia coepto
 Consilia, atque astu quaerit tot millia portis.
 495 Abstrahere artatis, cinctosque resolvere muros.
 Sic igitur secum, curasque ita corde fatigat:
 Quo, mens aegra, vocas? Rursusne pericula
 sumam,

Non aequus regione loci? Capuaeque vidente
 Terga dabo? an, residens vicini vertice montis,

Exscindi ante oculos patiar socialia tecta? 500
 Non ita me experti Fabius Fabiique magister
 Turbatum, Hesperio cum clausos milite colles
 Evasi victor, sparsosque per arva iuencos
 Lactare accensis stimulavi cornibus ignes.
 Haud dum omnes abiere doli. Defendere nobis 505
 Si Capuam ereptum est, dabitur circumdare Ro-
 mam.

Haec postquam placita, .et tenuit sententia men-
 tem,

Non expectato, Titan dum gurgite lucem
 Spirantes proferret equos, impellit in agmen
 Voce manuque viros, et coepta immania pandit: 510
 Perge, age, vince omnem, miles, virtute la-
 borem;

Et, quantum humani possunt se tendere passus,
 Arduus accelera. Romam petis. Hoc iter Alpes,
 Hoc Cannae stravere tibi. Eia, incute muris
 Umbonem Iliacis, Capuaeque repende ruinas; 515
 Quam tanti fuerit cadere, ut Palatia cernas,
 Et demigrantem Tarpeia sede Tonantem.
 Instincti glomerant gressus. Roma auribus hae-
 ret,

Roma oculis. Creduntque ducis sollertibus actis
 Aptius id coeptum, quam si duxisset ab ipso 520
 Fatali Aeneadis campo. Vulturna citata
 Transmittunt alno vada, postremique relin-
 quunt

Tardandis Italis corruptas igne carinas.
 Tum Sidicina legunt pernicious arva maniplis,
 Threïciamque Calen, vestras a nomine nati, 525
 Orithyia, domos. Hinc Allifanus laccho
 Haud inamatus aget, Nymphisque habitata Ca-
 sinis

Rura evastantur: mox et vicinus Aquinas,
 Et, quae fumantem texere giganta, Fregellae

- 530 Agmine carpuntur volucris. Fert concitus inde
 Per iuga celsa gradum, duris qua rupibus haeret
 Bellator Frusino, et surgit suspensa tumentis
 Dorso frugiferis Cerealis Anagnina glebis.
 Iamque adeo est campos ingressus et arva La-
 bici,
- 535 Linqvens Telegoni pulsatos ariete muros,
 Haud dignam inter tanta moram. Nec amoena
 retentant
 Algida, nec iuxta Iunonis tecta Gabinae.
 Praeceptis ad ripas immani turbine fertur,
 Sulfureis gelidus qua serpit leniter undis
- 540 Ad genitorem Anio, labens sine murmure, Thy-
 brim.
 Hic ut signa ferox dimensaque castra locavit;
 Et ripas tremefecit eques, perterrita pulsus
 Illa prima vadis sacro se coniugis antro
 Condidit, et cunctae fugerunt gurgite Nymphae.
- 545 At matres Latiae, ceu moenia nulla supersint,
 Attonitae passim furibundis gressibus errant.
 Ante oculos astant lacerae trepidantibus umbrae,
 Quaeque gravem ad Trebiam, quaeque ad Ticina
 fluenta
 Oppetiere necem, Paullus Gracchusque cruenti,
 550 Flaminiusque simul, miseris ante ora vagantur.
 Clausit turba vias. Stat celsus et asper ab ira,
 Ingentemque metum torvo domat ore Senatus.
 Interdum tamen erumpunt sub casside fusae
 Per tacitum lacrimae; quidnam Fortuna minetur,
- 555 Quidve parent Superi? Pubes dispersa per altas
 Stat turres, atque huc ventum sub corde volutat,
 Ut iam Roma satis credat defendere muros.
 Poenus ut ad somnos vix totam cursibus actae
 Indulsit publi noctem, vigil ipse, nec ullam
- 560 Ad requiem facilis, credensque abacedere vitae,
 Quod sopor eripiat, tempus; radiantibus armis

Induitur, Nomadamque iubet prorumpere turmas.
 Inde, levis frenis, circum pavitantia fertur
 Quadrupedante sono percussae moenia Romae.

Nunc aditus lustrat, clausas nunc cuspidē pulsat 565

Infesta portas, fruiturque timore paventum.
 Nunc, lentus celsis astans in collibus, intrat
 Urbem oculis, discitque locos, causasque locorum.

Ac legeret visu cuncta, et penetraret in omnes
 Spectando partes, ni magno turbine adesset 570

Fulvius, haud tota Capuae obsidione relicta.
 Tum demum castris turmas inflexit ovantes,
 Spectata, ductor, satiatus pectora Roma.

Atque, ubi nox depulsa polo, primaque rubescit
 Lampade Neptunus, revocatque Aurora labores, 575

Effundit rupto persultans agmina vallo,
 Et quantum clamare valet, Per plurima nostra,
 O socii, decora et sacras in sanguine dextras,
 Vobis ite pares, et tantum audete sub armis,
 Quantum Roma timet. Reliquam hanc excindite
 molem; 580

Nil, quod vincatis, toto restabit in orbe.

Neu populi vos Martigenae tardarit origo;
 Intratam Senonum capietis millibus urbem,
 Assuetamque capi. Fortasse curulibus altis,
 Iam vos, exemplo proavorum, ad nobile letum 585

Exspectant de more senes, mortique parantur.
 Talibus hinc Poenus: sed contra Oenotria pubes
 Non ullas voces ducis aut praecepta requirit.

Sat matres stimulant, natiq̄ue, et cara supinas
 Tendentum palmas lacrimantiaq̄ue ora parentum. 590

Ostentant parvos, vagituq̄ue incita pulsant
 Corda virūm, armatis infigunt oscula dextris.
 Ire volunt, et pro muris opponere densi
 Pectora, respectantque suos, fletumq̄ue resor-
 bent.

Ut vero impulso patefactae cardine portae,
 SILIUS ITAL. R

- Et simul erupit motis exercitus armis,
 Funditur impixtus gemitu precibusque per altos
 Ad coelum muros plangor, sparsaeque solutis
 Crinibus exululant matres, atque ubera nudant.
- 600 Fulvius antevolans agmen, Quis nesciat, inquit,
 Non sponte ad nostros Poenum venisse penates?
 A portis fugit Capuae. Subnectere plura
 Conantem tristis coeli cum murmure vasto
 Turbavit fragor, et subita de nube procellae.
- 605 Iupiter, Aethiopum remeans tellure, minantem
 Romuleo Poenum ut vidit succedere vallo,
 Coelicolis raptim excitis, defendere tecta
 Dardana, et in septem discurrere iusserat arces.
 Ipse e Tarpeio sublimis vertice cuncta,
- 610 Et ventos simul, et nubes, et grandinis iras,
 Fulminaque, et tonitrus, et nimbos conciet atros.
 Concussi tremuere poli, coelumque tenebris
 Clauditur, et terras caeco nox condit amictu:
 Instat tempestas oculis, hostique propinquo
- 615 Roma latet. Iactae in turmas per nubila flammae
 Stridorem servant, membrisque insibilat ignis.
 Hinc Notus, hinc Boreas, hinc fuscis Africus alis
 Bella movent, quantis animos et pectora possint
 Irati satiare Iovis. Fluit agmen aquarum,
- 620 Turbine confusum piceo et nigrante procella,
 Atque omnes circa campos spumantibus undis
 Involvit. Celsus summo de culmine montis
 Regnator Superum sublata fulmina dextra
 Libravit, clypeoque ducis, non cedere certi,
- 625 Incussit. Summa liquefacta est cuspis in hasta,
 Et fluxit, ceu correptus fornacibus, ensis.
 Ambustis sed enim ductor Sidonius armis
 Sistebat socios, et caecum e nubibus ignem,
 Murmuraque a ventis misceri vana docebat.
- 630 Tandem post clades socium coelique ruinam,
 Non hoste in nimbis viso, non ense, referri

Signa iubet castris, maestatque resuscitat iras.
 Ventis debebis nimirum hiemisque procellis
 Unum, Roma, diem. Sed non te crastina nobis
 Lux unquam eripiet; descendat Iupiter ipse 635
 In terras licet. Infrendens tum talia fatur,
 Ecce serenato clarum iubar emicat axe,
 Purgatusque nitet discussis nubibus aether.
 Aeneadae sensere Deum, telisque repostis,
 Summissas tendunt alta ad Capitolia dextras, 640
 Et festa cingunt montis penetralia lauro.
 Tum vultus, modo non parvo sudore madentes,
 Nunc laetos Iovis aspectant. Da, summe Deorum,
 Da, pater, ut sacro Libys inter proelia telo
 Concidat. Haud alia potis est occumbere dextra. 645
 Sic adeo orantes pressere silentia, postquam
 Abstulerat terras nigrantibus Hesperus umbris:
 Quem, simul attollens rutilantem lampada, Titan
 Obruit, et vitae rediit mortalibus usus,
 Pœnus adest, nec se castris Oenotria pubes. 650
 Continet. Haud dum enses stricti, mediumque iacebat

Tantum ad bella loci, quantum transmittere factae
 Sufficerent hastae, cum fulgor hebescere coeli
 Per subitum coepit, densaeque subire tenebrae;
 Atque dies fugere, atque armari ad proelia rursus 655
 Iupiter. Incumbunt venti, crassusque, rotante
 Austro, nimborum fervet globus. Intonat ipse,
 Quo tremat et Rhodope, Taurusque, et Pindus,
 et Atlas.

Audivere lacus Erebi, mersusque profundis:
 Agnovit tenebris coelestia bella Typhoeus. 660
 Invadit Notus, ac, piceam cum grandine multa
 Intorquens nubem, cunctantem et vana minantem
 Circumagit, castrisque ducem succedere cogit.
 Verum ubi depositis sepsit sese aggere telis,
 Laeta serenati facies aperitur Olympi, 665

- Nullaque tam mitem credas habuisse Tonantem
 Fulmina, nec placido commota tonitrua coelo.
 Durat, et affirmans non ultra spondet in ipsos
 Venturam crebroque diem, modo patria virtus
- 670 In dexteras redeat, nec Romam excindere Poeni
 Credant esse nefas. Ubi nam tunc fulmina tandem
 Invicti latuisse Iovis, cum sterneret ensis
 Aetolos campos? ubi, cum Tyrrhena natarent
 Stagna cruore virum? Pugnat pro moenibus, in-
 quit,
- 675 Si rector Superam tot iactis fulmine telis,
 Inter tot motus cur me contra arma ferentem
 Afflixisse piget? Ventis hiemique fugaces
 Terga damus. Remeet, quales, mens illa vigorque,
 Qua vobis, cum pacta Patrum, cum foedera ad-
 essent,
- 680 Integrare acies placitum. Sic pectora flammam;
 Donec equum Titan spumantia frena resolvit.
 Nec nox composuit curas, somnusve frementem
 Ausus adire virum, et redeunt cum luce furores.
 Rursus in arma vocat trepidos, clypeoque tre-
 mendum
- 685 Increpat, atque armis imitatur murmura coeli.
 Ut vero accepit, tantum confidere Divis
 Ausonios Patres, summissaque Baetis ad oras
 Auxilia, et noctu progressum moenibus agmen:
 Sic agitare fremens obsessos otia, iamque
- 690 Securam Hannibalis Romam, violentior instat.
 Iamque propinquabat muro, cum Iupiter aegram
 Iunonem alloquitur curis, mulcetque monendo.
 Nullane Sidonio iuveni, coixque sororque
 Cara mihi, non ulla unquam sine fine feroci
- 695 Addes frena viro? Fuerit delere Saguntum,
 Exaequare Alpes, imponere vincula sacro
 Eridano, foedare lacus. Etiamne parabit
 Nostras ille domos, nostras perrumpere in arces?

Siste virum. Namque (ut cernis) iam flagitat
 ignes,
 Et parat accensis imitari fulmina flammis, 700
 His dictis, grates agit, ac turbata per auras
 Devolat, et prensa iuvenis Saturnia dextra,
 Quo ruis, o vecors? maioraque bella capessis,
 Mortali quam ferre datum? Iuno inquit, et atram
 Dimovit nubem, veroque apparuit ore 705
 Non tibi cum Phrygio res Laurentive colono,
 En, age, (namque, oculis amota nube parumper,
 Cernere cuncta dabo) surgit qua celsus ad auras,
 Aspice, montis apex, vocitata Palatia regi
 Parrhasio plena tenet et resonante pharetra, 710
 Intenditque arcum, et pugnas meditatur Apollo.
 At, qua vicinis tollit se collibus altae
 Molis Aventinus, viden', ut Latonia virgo
 Accensas quatiat Phlegethontis gurgite taedas,
 Exsertos avide pugnae nudata lacertos? 715
 Parte alia, cerne, ut saevis Gradivus in armis
 Implerit dictum proprio de nomine campum.
 Hinc Ianus movet arma manu, movet inde Qui-
 rinus,
 Quisque suo de colle Deus. Sed enim aspice,
 quantus
 Aegida commoveat nimbos flammisque vomentem 720
 Iupiter, et quantis pascat feras ignibus iras.
 Huc vultus flecte, atque aude spectare Tonantem,
 Quas hiemes, quantos concusso vertice cernis
 Sub nutu tonitrus! Oculis qui fulgurat ignis!
 Cede Deis tandem, et Titania desine bella. 725
 Sic effata virum, indocilem pacisque modique,
 Mirantem Superum vultus et flammea membra,
 Abstrahit, ac pacem terris coeloque reponit.
 Respectans abit, et castris avulsa moyeri
 Signa iubet ductor, remeaturumque minatur. 730
 Redditur extemplo flagrantior aethere lampas,

- Et tremula infuso resplendent caerulea Phoebō.
At procul e muris videre ut signa revelli
Aeneadae, versumque ducem; tacita ora vicissim
735 Ostentant, nutuque docent, quod credere magno
Non audent haerente metu; nec abire volentis,
Sed fraudem insidiasque putant, et Punica corda:
Ac tacitae natis infigunt oscula matres,
Donec procedens oculis sese abstulit agmen,
740 Suspectosque dolos demto terrore resolvit.
Tum vero passim sacra in Capitolia pergunt.
Inque vicem amplexi permixta voce triumphum
Tarpeii clamant Iovis, ac delubra coronant.
Iamque omnes pandunt portas; ruit undique lae-
tum,
745 Non sperata petens dudum sibi gaudia, vulgus.
Hi spectant, quo fixa loco tentoria regis
Astiterint: hi, qua celsus de sede vocatas
Affatus fuerit trinas: ubi belliger Astur,
Atque ubi atrox Garamas, saevusque tetenderit
Hannon.
750 Corpora nunc viva sparguntur gurgitis unda:
Nunc Anienicolis statuunt altaria Nymphis.
Tum festam repetunt, lustratis moenibus, urbem.
-

LIBER XIII.

ARGUMENTUM.

*Moenia vix hostis defensa, versus ab urbe,
 Cernere desierat, subito cum signa movendi
 Incidit ad muros iterum calor. Isset et illic,
 Propter Palladium ni sacram Agrippa negasset
 Posse capi Romam. Rapit ergo inde impius arma,
 Et te cum pleno spoliat Feronia luco:
 Litoreosque petit, quos vertit Bruttius, agros.
 Fulvius hinc Capuam rediens, tandemque subactam
 Intrat, et infidi punit commissa Senatus.
 Tristis sed geminos (quando haec ita aguntur) Hibera
 Scipiadas terra Fors abstulit. Infera maestus
 Scipio regna subit, caras ubi convenit umbras
 Et patris, et patrum, et matris loca laeta tenentes:
 Discit et eximios, quos spondent fata, triumphos.*

Segne iter emenso vix dum Tarpeia videri
 Culmina desierant; torvos cum versus ad Urbem
 Ductor Agenoreus vultus, remeare parabat.
 Castra locat, nulla laedens ubi gramina ripa
 Turia deducit tenuem sine nomine rivum, 5
 Et tacite Tuscis inglorius affluit undis.
 Hic modo primores socium, modo iussa Deorum,
 Nunc sese increpitat. Dic o, cui Lydia caede
 Creverunt stagna, et concussa est Daunia tellus
 Armorum tonitru, quas exanimatus in oras 10
 Signa refers? Qui mucro tuum, quae lancea tan-
 dem
 Intravit pectus? Si nunc existeret alma
 Carthago ante oculos, turrita celsa figura,
 Quas abitus, miles, causas, illaese, dedisses?
 Imbres, o patria, et mixtos cum grandine nimbos 15
 Et tonitrus fugio. Procul hanc expellite gentis
 Femineam Tyriae labem, nisi luce serena
 Nescire ac liquida Mavortem agitare sub aethra.

Terror adhuc inerat Superûm, ac redolentia in
armis

- 20 Fulmina, et ante oculos irati pugna Tonantis.
Parendi tamen, et cuicumque incumbere iusso
Durabat vigor, ac, sensim diffusus ad aures,
Signa reportandi crescebat in agmine fervor.
Sic, ubi perrupit stagnantem calculus undam,
- 25 Exiguos format per prima volumina gyros,
Mox, tremulum vibrans motu gliscente liquorem,
Multiplicat crebros sinuati gurgitis orbes;
Donec postremo laxatis circulus oris
Contingat geminas patulo curvamine ripas.
- 30 At contra Argyripae pravum decus, (inclita nam
que
Semina ab Oenea ductoris stirpe trahebat
Aetoli) Dasio fuit haud ignobile nomen,
Laetus opum, sed clauda fides, seseque calenti
Addiderat Poeno, Latiae diffusus habenae.
- 35 Is, volvens veterum memorata antiqua parentum,
Longo, miles, ait, quateret cum Teucria bello
Pergama, et ad muros staret sine sanguine Ma-
vors,
- Sollicitis Calchas (nam sic fortissimus heros
Poscenti socero saepe inter pocula Dauno
- 40 Narrabat memori Diomedes condita mente)
Sed Calchas Danaïs, nisi clausum e sedibus arcis
Armisonae curent simulacrum avellere Divae,
Non unquam affirmat Therapnaeis Ilion armis
Cessurum, aut Ladae rediturum nomen Amyclas.
- 45 Quippe Deis visum, ne cui perrumpere detur,
Effigies ea quas unquam possederit, urbes.
Tum meus adiuncto monstratam evasit in arcem
Tydides Ithaco, et, dextra molitus in ipso
Custodes aditu templi, coeleste reportat
- 50 Palladium, ac nostris aperit mala Pergama fatia.
Nam postquam Oenotris fundavit finibus urbem,

Aeger delicti, Phrygium placare colendo
 Numen, et Iliacos parat exorare Penates.
 Ingens iam templum celsa surgebat in arce,
 Laomedontea sedes ingrata Minervae: 55
 Cum medios inter somnos altamque quietem,
 Nec celata Deam, et minitans Tritonia virgo:
 Non haec, Tydide, tantae pro laudis honore
 Digna paras, non Garganus, nec Daunia tellus
 Debentur nobis. Quare in Laurentibus arvis, 60
 Qui nunc prima locant melioris moenia Troiae.
 Huc vittas castumque refer penetrabile parentum.
 Quis trepidus monitis Saturnia regna capessit.
 Iam Phryx condebat Lavinia Pergama victor,
 Armaque Laurenti figebat Troia luco. 65
 Verum ubi Tyrrheni perventum ad fluminis un-
 das,
 [Castraque Tydides posuit fulgentia ripa,]
 Priamidæ intremuere metu. Tum, pignora pacis
 Praetendens dextra rarum canentis olivæ,
 Sic orsus Dauni gener inter murmura Teucrum: 70
 Pone, Anchisiade, memores irasque metusque:
 Quidquid ad Idaeos Xanthum Simoentaque nobis
 Sanguine sudatum Scaeaëque ad limina portae,
 Haud nostrum est: egere Dei duræque sorores.
 Nunc, age, quod superest, cur non melioribus,
 aevi, 75
 Ducimus auspiciis? Dextras iungamus inermes.
 Foederis, en, haec testis erit. Veniamque pre-
 catus
 Troianam ostentat trepidis de puppe Minervam.
 Haec ausos Celtas irrumpere moenia Romae
 Corripuit leto; neque tot de millibus unum 80
 Ingentis populi patrias dimisit ad aras.
 His fractus ductor convelli signa manipulis
 Optato laetis abitu iubet. Itur in agros,
 Dives ubi ante omnes colitur Feronia luco,

- 85 Et sacer humectat fluvialia rura Capenas.
 Fama est, intactas longaevi ab origine fani
 Crevisse, in medium congestis undique donis,
 Immensum per tempus opes, lustrisque relictum
 Innumeris aurum, solo servante pavore.
- 90 Hac avidas mentes et barbara corda rapina
 Polluit, atque armat contemtu pectora Divdm.
 Avia tunc longinqua placent, quae sulcat aratro
 Ad freta porrectis Trinacria Bruttius arvis.
 Dum Libys haud laetus Rhegina ad litora tendit,
- 95 Victor, summoto patriis a finibus hoste,
 Fulvius infaustam Campana ad moenia clausis
 Portabat famam, miserisque extrema movebat.
 Tum prensans passim, cuicumque est nomen in
 armis,
 Dedecus hoc defende manu: cur perfida, et urbi
- 100 Altera Carthago nostrae, post foedera rupta,
 Et missum ad portas Poenum, post iura petita
 Consulis alterni, stat adhuc? et turribus altis
 Hannibalem ac Libycas expectat lenta co-
 hortēs?
 Miscebat dictis facta, et nunc robore celsas
- 105 Educi turres, quis vinceret ardua muri,
 Cogebat, nunc coniunctas adstringere nodis
 Instabat ferroque trabes, quo frangeret altos
 Portarum postes, quateretque morantia claustra.
 Hic latera intextus stellatis axibus agger,
- 110 Hic gravida armato surgebat vinea dorso.
 Ac postquam properata satis, quae commonet
 usus,
 Dat signum, atque alacer scalis transcendens
 muros
 Imperat, ac saevis urbem terroribus implet;
 Cum subito dextrum offulsit conatibus omen.
- 115 Cervā fuit, raro terris spectata colore,
 Quae candore nivem, candore antciret olores.

- Hanc agreste Capys donum, cum moenia sulco
 Signaret, grato parvae mollitus amore,
 Nutrierat, sensusque hominis donarat alendo. 120
 Inde exuta feram, docilisque accedere mensis,
 Atque ultro blanda tactu gaudebat herili.
 Aurato matres assuetae pectine mitem
 Comere, et humenti fluvio revocare colorem.
 Numen erat iam cerva loci: famulamque Dianae
 Credebant, ac tura Deum de more dabantur. 125
 Haec, aevi vitaeque tenax, felixque senectam
 Mille indefessos viridem duxisse per annos,
 Seclorum numero Troianis condita tecta
 Aequebat; sed enim longo nox venerat aevo.
 Nam, subito incursu saevorum agitata luporum, 130
 Qui noctis tenebris urbem (miserabile bello
 Prodigium) intrarant, primos ad luminis ortus
 Extulerat sese portis, pavidaque petebat
 Consternata fuga positos ad moenia campos.
 Exceptam laeto iuvenum certamine ductor 135
 Mactat, Diva, tibi, tibi enim haec gratissima
 sacra,
 Fulvius, atque, adsis, orat, Latonia, coeptis.
 Inde, alacer fidensque Dea, circumdata clausis
 Arma movet, quaque obliquo curvantur in orbem
 Moenia flexa sinu, spissa vallata corona 140
 Alligat, et telis in morem indaginis ambit.
 Dum pavitant, spumatis equi fera corda fatigans,
 Evehitur porta sublimis Taurea cristis
 Bellator; cui Sidonius superare lacerto
 Ductor et Autololas dabat et Maurusia tela. 145
 Is, trepido ac lituūm tinnitu stare neganti
 Imperitans violenter equo, postquam auribus ho-
 stis
 Vicinum sese videt, et clamore propinquo,
 Claudius huic, inquit, (praestabat Claudius arte
 Bellandi, et merita mille inter proelia fama) 150

Huic, inquit, solum, si qua est fiducia dextrae,
 Det sese campo, atque ineat certamina mecum.
 Una mora Aeneadae, postquam vox attigit aure
 Dum daret auspicium iusque in certamina ducto
 155 Praevetitur namque et capital, committere Ma
 tem

Sponte viris. Erumpit ovans, ut Fulvius arma
 Imperio solvit, patulumque invectus in aequor
 Erigit undantem glomerato pulvere nubem.
 Indignatus opem amenti, socioque iuvare
 160 Expulsum nodo iaculum, atque accessere vires,
 Taurea vibrabat nudis conatibus hastam.
 Inde, ruens ira, telum contorquet in auras.
 . At non idem animus Rutulo: speculatur, et omni
 Corpore perlustrat, qua sit certissima ferro
 165 In vulnus via. Nunc vibrat, nunc comprimit hi
 stam,

Mentiturque minas; mediam tunc transiit ictu
 Parmam, sed grato fraudata est sanguine cuspi
 Tum strictum propere vagina detegit ensem.
 Et iam ferrata rapiebat calce volentem
 170 Taurea cornipedem, fugiens minitancia fata.
 Nec Rutulus levior cedentis prendere terga.
 Nam profugo rapidus fuis instabat habenis.
 Utque metus victum, sic ira et gloria portis
 Victorem immisit, meritique cupido cruoris.
 175 Ac dum vix oculis, vix credunt mentibus, hostes
 Confisum nullo comitante irrumpere tectis,
 Per mediam propere trepidantum interritus ui
 bem

Egit equum, adversaque evasit ad agmina porti
 Hinc ardore pari nisuque incurrere muris
 180 Ignescunt animi, penetrataque tecta subire.
 Tela simul flammaeque micant. Tunc saxeu
 imber

Ingruit, et summis ascendunt turribus hastae.

Nec pronum audendi virtute excellere cuiquam:
 Aequarunt irae dextras. Dictaea per auras
 Tranat, et in medium perlabitur urbis arundo. 185
 Laetatur, non hortandi, non plura monendi
 Fulvius esse locum. Rapiunt sibi quisque la-
 borem.
 Quos ubi tam erectos animi videt, et superesse
 Fortunae sibi quemque ducem; ruit impete vasto
 Ad portam, magnaeque optat discrimina famae. 190
 Tres claustra aequaevae servabant corpore fra-
 tres,
 Quis delecta manus centeni cuique ferebant
 Excubias, unaquæ locum statione tenebant.
 Forma ex his Numitor, cursu plantaque volucris
 Praestabat Laurens, membrorum mole Laburnus. 195
 Sed non una viris tela. Hic mirabilis arcu,
 Ille hastam quatere, ac medicatae cuspidis ictu
 Proelia moliri, et nudo non credere ferro,
 Tertius aptabat flammis ac sulfure taedas.
 Qualis Atlantiaco memoratur litore quondam 200
 Monstrum Geryones immane tricorporis irae;
 Cui tres in pugna dextrae varia arma gerebant.
 Una ignes saevos, ast altera pone sagittas
 Fundebat, validam torquebat tertia cornum,
 Atque uno diversa dabat tria vulnera nisu. 205
 Hos ubi non aequis variantes proelia Consul
 Conspexit telis, et portae limina circum
 Stragem, ac perfusos subeuntum sanguine postes,
 Concitat intortam furiatis viribus hastam.
 Letum triste ferens auras secat Itala taxus, 210
 Et, qua nudarat, dum fundit spicula ab alto,
 Arcum protendens, Numitor latus, ilia transit.
 At, non obsepto contentus limine Martem
 Exercere levis bello, sed turbidus ausi,
 Virrius incauto fervore eruperat amens 215
Reclusa in campum porta, miseramque furori

Vincentum obtulerat pubem. Ruit obvia in arm
Scipio, et oblatum metit insatiabilis agmen.

Tifata umbrifero generatum monte Calenum

220 Nutrierant, audere trucem. Nec corpore magi
Mens erat inferior. Subsidere saepe leonem,
Nudus inire caput pugnas, certare iuenco,
Atque obliqua trucid deducere cornua tauri
Assuerat, crudoque aliqua se attollere facto.

225 Is, dum praecipites expellit Virrius urbe,
Seu spreto, seu ne fieret mora, nudus in aequo
Thorace exierat, leviorque premebat anhelos
Pondere loricae, et palantes victor agebat.
Iamque Veliternum media transegerat alvo,

230 Iam, solitum aequali ludo committere equestre
Scipiadae pugnas, Marium tellure revulso
Perculerat saxo. Miser implorabat amicum
Cum gemitu exspirans, scopulusque premebat
hiantem.

Sed, validas saevo vires duplicante dolore,

235 Effudit lacrimas pariter cornumque sonantem
Scipio, solamen properans optabile in armis
Hostem prostrato morientem ostendere amico.
Tranavit, liquidas volucris ceu scinderet auras,
Hasta viri pectus, rupitque immania membra.

240 Quanta est vis agili per caerula summa liburna
Quae, pariter quoties revocatae ad pectora tonsi
Percussere fretum, ventis fugit ocior, et se,
Quam longa est, uno remorum praeterit ictu.
Ascanium Volesus, proiectis ocuis armis,

245 Quo levior peteret muros, per aperta volentem
Assequitur planta. Deiectum protinus ense
Ante pedes domini iacuit caput: ipse secutus
Corruit ulterior prokursus impete truncus.
Nec spes obsessis ultra reserata tueri

250 *Moenia.* Convertunt gressus, recipique pr
cantes

Infandum! excludunt socios. Tum cardine verso
 Obnixi torquent obices, munimina sera.
 Acris hoc instant Itali, clausosque fatigant.
 Et, ni caeca sinu terras nox conderet atro,
 Perfractae rapido patuissent milite portae. 255
 Sed non in requiem pariter cessere tenebrae.
 Hinc sopor impavidus, qualem victoria movit:
 At Capua, aut maestis ululantum flebile matrum
 Questibus, aut gemitu trepidantum exterrita pa-
 trum,
 Tormentis finem metantque laboribus orat. 260
 Mussat perfidiae ductorque caputque Senatus
 Virrius, a Poeno nullam docet esse salutem,
 Vociferans, pulsus vivendi e pectore curis:
 Speravi sceptrum Ausoniae, pepigique, sub armis
 Si dexter Poenis Deus et Fortuna fuisset, 265
 Ut Capuam Iliaci migrarent regna Quirini:
 Qui quaterent muros Tarpeiaque moenia, nisi:
 Nec mihi poscendi vigor a fuit, alter ut aequos
 Portaret fasces nostro de nomine Consul.
 Hactenus est vixisse satis; dum copia noctis. 270
 Cui cordi comes aeterna est Acherontis ad undam
 Libertas, petat ille meas mensasque dapesque:
 Et, victus mentem fuso per membra Lyaeo,
 Sopitoque necis morsu, medicamina cladis
 Hauriat, ac placidis exarmet fata venenis. 275
 Haec ait, et turba repetit comitante penates.
 Aedibus in mediis consurgens ilice multa
 Exstruit rogus, hospitium commune percmtis.
 Nec vulgum cessat furere dolorque pavorque.
 Nunc menti serae Decius redit, et bona virtus 280
 Exsilio punita truci. Despectat ab alto
 Sacra fides, agitatque virum fallacia corda.
 Vox occulta subit, passim diffusa per aures:
 Foedera, mortales, ne saevo rumpite ferro:
 Sed castam servate Fidem. Fulgentibus ostro. 285

Haec potior regnis. Dubio qui frangere rerum
 Gaudebit pacta, ac tenues spes linquet amici,
 Non illi domus, aut coniux, aut vita manebit
 Unquam expers luctus lacrimaeque. Aget, ae-
 quore semper

290 Ac tellure premens, ager aegrum nocte dieque
 Despecta ac violata Fides. Adit omnia iamque
 Concilia, ac mensas contingit, et, abdita nube,
 Accumbiturque toris, epulaturque improba Erinnya.
 Ipsa etiam Stygio spumantia pocula tabo

295 Porrigit, et large poenas letumque ministrat.
 Virrius interea, dum dat penetrare medullas
 Exitio, ascenditurque pyram, atque amplexibus
 haeret

Iungentum fata, et subici iubet ocuis ignes.
 Stringebant tenebrae metas, victorque ruebat.

300 Iamque superstantem muro, sociosque Milonem
 Voce attollentem pubes Campana videbat.
 Pandunt attoniti portas, trepidoque capessunt
 Castra inimica gradu, quis leto avertere poenas
 Defuerant animi. Patet urbs, confessa furorem,

305 Et reserat Tyrio maculatas hospite sedes.
 Matronae puerique ruunt, maestumque Senatus
 Concilium, nullique hominum lacrimabile vulgus.
 Stabant innixi pills exercitus omnis,
 Spectabantque viros, et laeta et tristia ferre

310 Indociles, nuac propexis in pectora barbis
 Verrere humum, nunc foedantes in pulvere cri-
 nem

Canentem, et turpi lacrima precibusque pudendis
 Feminum tenues ululatum fundere in auras.
 Atque ea dum miles miratur inertia facta,

315 Expectatque ferox sternendi moenia signum,
 Ecce repens tacto percurrit pectora sensu
 Religio, et saevas componit numine mentes:
 Ne flammam taedasque velint, ne templa sub uno

In cinerem traxisse rogo. Subit intima corda,
 Perlabens sensim, mitis Deus. Ille superbae 320
 Fundamenta Capyn posuisse antiquitus urbi,
 Non cuiquam visus, passim monet: ille refusus
 In spatium immensum campis habitanda relinqui
 Utile tecta docet. Paulatim atrocibus irae
 Languescunt animis, et vis mollita senescit. 325
 Pan Iove missus erat, servari tecta volente
 Troia, pendenti similis Pan semper, et imo
 Vix ulla inscribens terrae vestigia cornu.
 Dexterâ lascivit caesa Tegeatide capra
 Verbera laeta movens festa per compita cauda. 330
 Cingit acuta comas, et opacat tempora, pinus,
 Ac parva erumpunt rubicunda cornua fronte:
 Stant aures, imoque cadit barba hispida mento.
 Pastorale Deo baculum, pellisque sinistrum
 Velat grata latus tenerae de corpore damae. 335
 Nulla in praeruptum tam prona et inhospita cau-
 tes,

In qua non, librans corpus, similisque volanti
 Cornipedem tulerit praecisa per avia plantam.
 Interdum inflexus, medio nascentia tergo
 Respicit arridens hirtae ludibria caudae. 340
 Obtendensque manum solem infervescere fronti
 Arcet, et umbrato perlustrat pascua visu.
 Hic, postquam mandata Dei perfecta, malamque
 Sedavit rabiem, et permulsit corda furentum,
 Arcadiae volucris saltus et amata revisit 345
 Maenala; ubi argutis longe de vertice sacro
 Dulce sonat calamis, ducit stabula omnia cantu.
 At legio Ausonidum, flammâ ductore iubente
 Arceri portis, stantesque relinquere muros,
 (Mite decus mentis) condunt ensesque facesque. 350
 Multa Deum templis domibusque nitentibus auro
 Egeritur praeda, et victus alimenta superbi,
 usque bonis periere, virum de corpore vestes
 SILIUS ITAL.

274 C. SILII ITALICI

- Femineae, mensaeque alia tellure petitae,
355 Poculaque Eoa luxum irritantia gemma.
 Nec modus argento, caelataque pondera facti
 Tantum epulis auri, tum passim corpora longo
 Ordine captiva, et domibus deprompta talenta,
 Pascere longinquum non deficientia bellum,
360 Immensique greges famulae ad convivia turbae.
 Fulvius, ut finem spoliandis aedibus, aere
 Belligero revocante, dedit, sublimis ab alto
 Suggestu, magnis auctor non futilis ausis:
 Lanuvio generate, inquit, quem Sospita Iuno
365 Dat nobis, Milo, Gradivi cape victor honorem,
 Tempora murali cinctus turrita corona.
 Tum fontes procerum meritosque piacula prima
 Acciit, et iusta punit commissa securi.
 Hic atrox virtus, (nec enim oculuisse probarim
370 Spectatum vel in hoste decus) clamore feroci,
 Taurea, Tunc, inquit, ferro spoliabis inultus
 Te maiorem animam? et iusso lictore recisa
 Ignavos cadet ante pedes fortissima cervix?
 Haud unquam hoc vobis dederit Deus. Ind
 minaci
375 Obtutu torvum contra et furiale renidens,
 Bellatorem alacer per pectora transigit ensem.
 Cui ductor, Patriam moriens comitare cadentem
 Qui nobis animus, quae dextera, quidve viritum
 Decernet Mavors. Tibi, si rebare pudendum
380 Iussa pati, licuit pugnanti occumbere letum.
 Dum Capua infaustam luit haud sine sanguin
 culpam,
 Interea geminos terra crudelis Hibera
 Fortuna abstulerat, permiscens tristia laetis,
 Scipiadas, magnumque decus, magnumque de
 lorem.
385 Forte Dicarchea iuvenis dum sedit in urbe
 Scipio, post belli repetens extrema penates,

Huc tristis lacrimas et funera acerba suorum
 Fama tulit. Duris quanquam non cedere suetus,
 Pulsato lacerat violenter pectore amictus.
 Non comites tenuisse valent, non ullus honorum 390
 Militiaeve pudor. Pietas irata sinistris
 Coelicolis furit, atque odit solatia luctus.
 Iamque dies, iterumque dies absunta querelis.
 Versatur species ante ora oculosque parentum.
 Ergo excire parat manes animasque suorum, 395
 Alloquioque virum tantos mulcere dolores.
 Hortatur vicina palus, ubi signat Averni
 Squalentem introitum stagnans Acherusius humor.
 Noscere venturos agitat mens protinus annos.
 Sic ad Cymaeam, quae tum sub nomine Phoebi 400
 Autonoe tripodas sacros antrumque tenebat,
 Fert gressus iuvenis, consultaque pectoris aegri
 Pandit, et aspectus orat contingere patrum.
 Nec cunctata diu vates, Mactare repostis
 Mos umbris, inquit, consueta piacula nigras 405
 Sub lucem pecudes, reclusaeque abdere terrae
 Manantem iugulis spirantum caede cruorem.
 Tunc populos tibi regna suos pallentia mittent.
 Cetera, quae poscis, maiori vate canentur.
 Namque tibi Elysio repetita oracula campo 410
 Eliciam, veterisque dabo inter sacra Sibyllae
 Cernere fatidicam Phoebæ pectoris umbram.
 Vade, age, et, a medio cum se nox humida cursu
 Flexerit, ad fauces vicini castus Averni
 Duc praedieta sacris duro placamina Diti. 415
 Mella simul tecum et puri fer dona Lyaei.
 Hoc alacer monitu, et promissae nomine vatis,
 Apparat occulto monstrata piacula coepto.
 Inde, ubi nox iussam procedens contigit horam,
 Et spatia aequarunt tenebras transacta futuras, 420
 Consurgit stratis, pergitque ad turbida portae
 Ostia Tartaræ: penitus quis abdita vates

- Promissa implerat, Stygioque sedebat in antro.
 Tum, qua se primum rupta tellure recludit
- 425 Invisum coelo specus, atque eructat acerbam
 Cocyti laxo suspirans ore paludem,
 Inducit iuvenem, ferroque cavare refossam
 Ocius urget humum, atque, arcanum murmur
 anhelans,
- Ordine mactari pecudes iubet. Ater operto
- 430 Ante omnes taurus Regi, tum proxima Divae
 Caeditur Hœnnasæ casta cervicè iuvenca.
 Inde tibi, Alecto, tibi, nunquam laeta Megaera,
 Corpora lanigerum procumbunt lecta bidentum.
 Fundunt mella super Bacchique et lactis hono-
 rem.
- 435 Sta, iuvenis; faciemque, Erebo quæ surgit ab
 omni,
 Exclamat vates, patere. Accedentia cerno
 Tartara, et ante oculos assistere tertia regna.
 Ecce ruunt variae species, et quidquid ab imo
 Natum hominum extinctumque chaos est. Iam
 cuncta videbat,
- 440 Cyclopas, Scyllamque, et pastos membra virorum
 Odrysiae telluris equos. Contende tueri,
 Eductumque tene vagina interritus ense.
 Quaecunq; ante animae tendent potare cruo-
 rem,
- Dissice, dum castae procedat imago Sibyllae.
- 445 Interea cerne, ut gressus inhumata citatos
 Fert umbra, et properat tecum coniungere dicta:
 Cui datur ante atros absumti corporis ignes,
 Sanguine non tacto, solitas effundere voces.
 Aspicit, et subito turbatus Scipio visu,
- 450 Quinam te, qui casus, ait, dux maxime, fessae
 Eripuit patriae; cum tales horrida poscant
 Bella viros? Nec enim dextra concesserit ulli
 Appius, aut astu. Decimum lux retulit ortum,

Ut te, cum Capua remearem, vulnere vidi
 Mulcentem, hoc uno maestum, quod adire ne-
 quires 455

Saucius ad muros, et Martis honore careres.
 Contra quae ductor: Fesso mihi proxima tandem
 Lux gratos Phaethontis equos avertit, et atris
 Aeternum demisit aquis. Sed lenta meorum,
 Dum vanos ritus, cura, et sollemnia vulgi 460

Exsequitur, cessat flammis imponere corpus,
 Ut portet tumulis per longum membra paternis.
 Quod te per nostri Martis precor aemula facta,
 Arce, quae putres artus, medicamina, servant:
 Daque vago portas quamprimum Acherontis
 adire. 465

Tum iuvenis: Gens o veteris pulcherrima Clausi,
 Haud ulla ante tuam, quanquam non parva fati-
 gent,

Curarum prior exstiterit. Namque ista per omnes
 Discrimen servat populos, variatque iacentum
 Exsequias tumuli et cinerum sententia discors. 470
 Tellure (ut perhibent) is mos antiquus Hibera,
 Exanima obscoenus consumit corpora vultur.
 Regia cum lucem posuerunt membra, probatum
 est

Hyrceanis adhibere canes. Aegyptia tellus
 Claudit odorato post funus stantia saxo 475
 Corpora, et a mensis exsanguem haud separat
 umbram.

Exhausto instituit Pontus vacuare cerebro
 Ora virum, et longum medicata reponit in aevum.
 Quid, qui reclusa nudos Garamantes arena
 Infodiunt? Quid, qui saevo sepelire profundo 480
 Exanimos mandant Libycis Nasamones in oris?
 At Celtae vacui capitis circumdare gaudent
 Ossa (nefas) auro, ac mensis ea pocula servant.
 Cecropidae ob patriam Mayortis forte peremptos

- 485 Decevere simul communibus urere flammis.
 At gente in Scythica suffixa cadavera truncis
 Lenta dies sepelit, putri liquentia tabo.
 Talia dum memorant, umbra veniente Sibyllae,
 Autonoe, Finem hic, inquit, sermonibus adde
- 490 Alternis. Haec, haec veri fecunda sacerdos:
 Cui tantum patuit rerum, quantum ipse negarit
 Plus novisse Deus. Me iam comitante tuorum
 Tempus abire globo, et pecudes imponere flam-
 mis.
- At gravida arcanis Cymes anus attigit ore
- 495 Postquam sacrificum, delibavitque cruorem,
 In decus egregiae vultus intenta iuventae,
 Aetherea fruerer cum luce, haud segniter, inquit,
 Cymaeo populis vox nostra sonabat in antro.
 Tunc te permixtum seclis rebusque futuris
- 500 Aeneadam cecini. Sed non sat digna mearum
 Cura tuis vocum. Nec enim conquirere dicta,
 Aut servare fuit proavis sollertia vestris.
 Verum age, disce, puer, (quando cognoscere
 cordi est)
- Iam tua, deque tuis pendentia Dardana fatis.
- 505 Namque tibi cerno properatum oracula vitae
 Hinc petere, et patrios visu contingere manes.
 Armifero victor patrem ulcisceris Hiberno,
 Creditus ante annos Marti, ferroque resolves
 Gaudia Poenorum, et missum laetabere bello
- 510 Omen, Hiberiacis victa Carthagine terris.
 Maius ad imperium post haec capiere, nec ante
 Iupiter absistet cura, quam cuncta fugarit
 In Libyam bella, et vincendum duxerit ipse
 Sidonium tibi rectorem. Pudet urbis iniquae,
- 515 Quod post haec decus hoc patriaque domoque
 carebit.

*Sic vates, gressumque lacus vertebat ad atros.
 Tum iuvenis, Quaecunq; datur sors davior aevi*

Obnitemur, ait: culpa modo pectora cessent.
 Sed, te oro, (quando vitae tibi causa labores
 Humanos iuvisse fuit) siste, inclita virgo, 520
 Paulisper gressum, et nobis manesque silentum
 Enumera, Stygiaeque aperi formidinis aulam.
 Annuit illa quidem: sed, Non optanda recludis
 Regna, ait. Hic tenebras habitant, volitantque

per umbras
 Innumeri quondam populi. Domus omnibus una. 525
 In medio vastum late se tendit inane,
 Huc, quidquid terræ, quidquid freta, et igneus
 aer

Nutrivit primo mundi genitales ab aëvo,
 (Mors communis agit) descendunt cuncta: ca-
 pitque
 Campus iners, quantum interiiit, restatque fu-
 turum. 530

Cingunt regna decem portae: quarum una re-
 ceptat

Belligeros, dura Gradivi sorte creatos.
 Altera, qui leges posuere atque inclita iura
 Gentibus, et primas fundarunt moenibus urbes. 535
 Tertia ruricolae Cereris, iustissima turba
 Quae venit ad manes, et fraudum illaesa veneno.

Exin, qui laetas artes vitaeque colendae
 Invenere viam, nec dedignanda parenti
 Carmina fuderunt Phoebæ, sua limina servant.
 Proxima, quos venti saevaeque hausere procel-
 lae, 540

Naufraga porta rapit; sic illam nomine dicunt.
 Finitima huic, noxa gravido et peccasse fatenti,
 Vasta patet populo. Poenas Rhadamanthus in
 ipso

Expetit introitu, mortemque exercet inanem.
 Septima feminis reseratur porta catervis, 545
 Humentes ubi casta fovet Proserpina lucos.

Infantum hinc gregibus, versasque ad funera
taedas

Passis virginibus, turbaeque in limine lucis

Est iter exstinctae, et vagitu ianua nota.

- 550 Tum, seducta loco, et laxata lucida nocte,
Claustra nitent, quae secreti per limitis umbram
Elysios ducunt campos. Hic turba piorum,
Nec Stygio in regno, coeli nec posta sub axe:
Verum, ultra Oceanum sacro contermina fonti,

- 555 Lethaeos potat latices, oblivia mentis.
Extrema hinc, auro fulgens, iam lucis honorem
Sentit, et admoto splendet ceu sidere lunae.
Hac animae coelum repetunt; ac, mille peractis,
Oblitae Ditem redeunt in corpora, lustris.

- 560 Has passim nigrum pandens Mors lurida rictum
Itque reditque vias, et portis omnibus errat.
Tum iacet in spatium sine corpore pigra vorago,
Limosique lacus: late exundantibus urit
Ripas saevus aquis Phlegethon, et, turbine anhelo

- 565 Flammaram resonans, saxosa incendia torquet.
Parte alia torrens Cocytos sanguinis atri
Vorticibus furit, et spumanti gurgite fertur.
At, magnis semper Divis regique Deorum
Iurari dignata palus, picis horrida rivo,

- 570 Fumiferum volvit Styx inter sulfura limum.
Tristior his Acheron sanie crassoque veneno
Aestuat, et, gelidam eructans cum murmure are-
nam,

Descendit nigra lentus per stagna palude.

Hanc potat saniem non uno Cerberus ore.

- 575 Haec et Tisiphones sunt pocula, et atra Me-
gaera

Hinc sitit, ac nullo rabies restinguitur hausta.

Ultimus erumpit lacrimarum fontibus amsis

Ante aulam, atque aditus, et inexorabile limen.

Quanta cohors, omni stabulante per avia moesti

Excubat, et manes permixto murmure terret! 580
 Luctus edax, Maciesque, malis comes addita
 morbis,

Et Maeror pastus Fletu, et sine sanguine Pallor,
 Curaeque, Insidiaeque, atque hinc queribunda
 Senectus.

Hinc angens utraque manu sua guttura Livor,
 Et deforme malum ac sceleri proclivis Egestas, 585
 Errorque infido gressu, et Discordia gaudens
 Permiscere fretum coelo; sed et ostia Ditis
 Centenis suetus Briareus recludere palmis,
 Et Sphinx, virgineos rictus infecta cruore,
 Seyllaque, Centaurique truces, umbraeque Gi-
 gantum. 590

Cerberus hic ruptis peragrat cum Tartara vinculis,
 Non ipsa Alecto, nec feta furore Megaera
 Audet adire ferum, dum fractis mille catenis
 Viperea latrans circumligat illa cauda.
 Dextra vasta comas nemorosaque brachia fundit 595
 Taxus, Cocyti rigua frondosior unda.

Hic dirae volucres, pastusque cadavere vultur,
 Et multus bubo, ac sparsis strix sanguine pennis,
 Harpyiaequae foveant nidos, atque omnibus haerent

Condensae foliis: saevit stridoribus arbor. 600
 Has inter formas coniuix lunonis Avernae,
 Suggestu residens, cognoscit crimina regum.
 Stant vincti, seroque piget sub iudice culpae.
 Circumerrant Furiae, poenarumque omnis imago.
 Quam vellent nunquam sceptris fulsisse super-
 bis! 605

Insultant duro imperio non digna nec aequa
 Ad superos passi manes: quaeque ante profari
 Non licitum vivis, tandem permissa queruntur.
 Tunc alius saevis religatur rupe catenis:
 Aut alius subigit saxum contra ardua montis: 610

- Vipereo domat hunc aeterna Megaera flagello.
 Talia letiferis restant patienda tyrannis.
 Sed te maternos tempus cognoscere vultus.
 Cuius prima venit non tardis passibus umbra.
- 615 Adstabat fecunda Iovis Pomponia furto.
 Namque, ubi cognovit Latio surgentia bella
 Poenorum, Venus, insidias anteire laborans
 Iunonis, fusa sensim per pectora patrem
 Implicuit flamma. Quae ni provisa fuissent,
- 620 Sidonia Iliacas nunc virgo accenderet aras.
 Ergo ubi gustatus cruor, admonuitque Sibylla,
 Et dedit alternos ambobus noscere vultus,
 Sic iuvenis prior: O, magni mihi numinis instar,
 Cara parens, quam, te ut nobis vidisse liceret,
- 625 Optassem Stygias vel leto intrare tenebras.
 Quae sors nostra fuit, cui te, cum prima subiret,
 Eripuit sine honore dies, et funere carpsit?
 Excipit his mater: Nullos, o nate, labores
 Mors habuit nostra: aethereo dum pondere par-
 tum
- 630 Exsolvo, mihi dextra Cyllenia proles
 Imperio Iovis Elysias deduxit in oras;
 Attribuitque pares sedes, ubi magna moratur
 Alcidae genetrix, ubi sacro munere Leda.
 Verum age, nate, tuos ortus, ne bella pavescas
- 635 Ulla, nec in coelum dubites te tollere factis,
 Quando aperire datur nobis, nunc denique disce.
 Sola die caperem medio cum forte petitos
 Ad requiem somnos, subitus mihi membra ligavit
 Amplexus, non ille, meo veniente marito,
- 640 Assuetus facilisque mihi: tum luce corusca,
 Implebat quanquam languentia lumina somnus,
 Vidi (crede) Iovem. Nec me mutata fefellit
 Forma Dei, quod, squalentem conversus in an-
 guem,
- Ingenti traxit curvata volumina gyro.*

Sed mihi post partum non ultra ducere vitam 645
 Concessum. Heu, quantum gemui, quod spiritus
 ante,

Haec tibi quam noscenda darem, discessit in au-
 ras!

His alacer colla amplexu materna petebat:
 Umbraque ter frustra per inane petita fefellit.
 Succedunt simulacra virum concordia, patris 650
 Unanimique simul patrum. Ruit ipse per umbram,
 Oscula vana petens, iuvenis, fumoque volucris
 Et nebulis similes animas apprehendere certat.
 Quis te, care pater, quo stabant Itala regna,
 Exosus Latium Deus abstulit? Hei mihi! nam cur 655
 Ulla fuere adeo, quibus a te saevus abessem,
 Momenta? Opposito mutassem pectore mortem.
 Quantos funeribus vestris gens Itala passim
 Dat gemitus! Tumulus vobis, censente Senatu,
 Mavortis geminus surgit per gramina campo. 660
 Nec passi plura, in medio sermone loquentis
 Sic adeo incipiunt. Prior haec genitoris imago:
 Ipsa quidem virtus sibimet pulcherrima merces,
 Dulce tamen venit ad manes, cum gratia vitae
 Durat apud superos, nec edunt obliviae laudem. 665
 Verum age, fare, decus nostram, te quanta fa-
 tiget

Militia. Heu, quoties intrat mea pectora terror,
 Cum repeto, quam saevus eas, ubi magna pericla
 Contingunt tibi! Per nostri, fortissime, leti 670
 Obtestor causas, Martis moderare furori.
 Sat tibi sint documenta domus. Octava terebat
 Arentem culmis messem crepitantibus aestas,
 Ex quo cuncta mihi calcata, meoque subibat
 Germano devexa iugum Tartessia tellus.
 Nos miserae muros et tecta renata Sagunto, 675
 Nos dedimus Baetin nullo potare sub hoste.
 Nobis indomitus convertit terque quaterque

Germanus terga Hannibalis. Pro barbara nunquam

Impolluta fides! Peterem cum victor adesum

680 Cladibus Hasdrubalem; subito venalé, cohortes
Hispanae, vulgus, Libyci quas fecerat auri
Hasdrubal, abrupto liquerunt agmine signa.
Tunc hostis socio desertos milite; multam
Ditior ipse viris, spisso circumdedit orbe.

685 Non segnis nobis nec inultis, nate, peracta est
Illa suprema dies, et laude inclusimus aevum.
Excipit inde suos frater coniungere casus.
Excelsae turris post ultima rebus in artis
Subsidium optaram, supremaque bella ciebam.

690 Fumantes taedas, ac lata incendia passim,
Et mille iniecere faces. Nil nomine leti
De Superis queror. Haud parvo data membra
sepulcro

Nostra cremaverunt in morte haerentibus armis.
Sed me luctus habet, geminae ne clade ruinae

695 Cesserit affusis oppressa Hispania Poenis.
Contra quae iuvenis turbato fletibus ore:
Di, quaeso, ut merita est, dignas pro talibus ausis
Carthago expendat poenas. Sed continet acres
Pyrenes populos, qui, vestro Marte probatus,
700 Excepit fessos, et notis Marcius armis
Successit bello. Fusos quoque fama ferebat
Victores acie, atque exacta placula caedis.

His laeti rediere duces loca amoena piorum:
Prosequiturque oculis puer adveneratus euntes.

705 Iamque aderat multa vix agnoscendus in umbra
Paulus, et epoto fundebat sanguine verba:
Lux Italum, cuius spectavi Martia facta,
Multum uno maiora viro, descendere nocti,
Atque habitanda semel subigit quis visere regna?

710 Cui contra tales effundit Scipio voces:
Armipotens ductor, quam sunt tua fata per Urbem

Lamentata diu! Quam paene ruentia tecum
 Traxisti ad Stygias Oehotria tecta tenebras!
 Tum tibi defuncto tumulum Sidonius hostis
 Constituit, laudemque tuo quaesivit honore. 715
 Dumque audit lacrimans hostilia funera Paullus,
 Ante oculos iam Flaminius, iam Gracchus, et
 aegro

Absumtus Cannis stabat Servilius ore.
 Appellare viros erat ardor, et addere verba:
 Sed raptabat amor priscos cognoscere manes. 720
 Nunc meritum saeva Brutum immortale securi
 Nomen, nunc Superos aequantem laude Camil-
 lum,

Nunc auro Curium non unquam cernit amicum.
 Ora Sibylla docet venientum, et nomina pandit.
 Hic fraudes pacis Pyrrhumque a limine portae 725
 Deiecit, visus orbus. Tulit ille ruentem

Thybridis in ripas regem, solusque revulso
 Pone ferox ponte exclusit redeuntia regna.
 Si tibi dulce virum, primo qui foedera bello
 Phoenicum pepigit, vidisse; hic inclitus ille 730
 Aequoreis victor cum classe Lutatius armis.
 Si studium et saevam cognoscere Hamilcaris
 umbram;

Illa est, (cerne procul) cui frons nec morte re-
 missa

Irarum servat rabiem. Si iungere cordi est
 Colloquium; sine, gustato det sanguine vocem. 735
 Atque ubi permissum, et sitiens se implevit
 imago,

Sic prior increpitat non miti Scipio vultu:
 Taliane, o fraudum genitor, sunt foedera vobis?
 Aut haec Sicania pepigisti captus in ora?
 Bella tuus toto natus contra omnia pacta 740
 Exercet Latio, et, perruptis molibus, Alpes
 Eluctatus adest, fervet gens Itala Marte

Barbarico, et refluunt obstructi stragibus amnes.
Post quae Poenus ait: Decimum modo coeperat
annum

- 745 Excessisse puer, nostro cum bella Latinis
Concepit iussu: licitum nec fallere Divos
Iuratos patri. Quod si Laurentia vastat
Nunc igni regna, et Phrygias resvertere tentat,
O pietas, o sancta fides, o vera propago!
- 750 Atque utinam amissum reparet decus! Inde ci-
tato
Celsus abit gressu, maiorque recessit imago.
Exin designat vates, qui iura sub armis
Poscenti dederint populo, primique petitas
Misuerint Italis Piraeo litore leges.
- 755 Laetatur, spectatque virum insatiabilis ora
Scipio, et appellet cunctos; ni magna sacerdos
Admoneat turbae innumeratae: Quot millia toto
Credis in orbe, puer, lustras dum singula visu,
Descendisse Erebo? Nullo non tempore abun-
dans
- 760 Umbrarum huc agitur torrens, vectatque capaci
Agmina mole Charon, et sufficit improba puppis.
Post haec, ostendens iuvenem, sic virgo pro-
fatur:
Hic ille est, tellure vagus qui victor in omni
Cursu signa tulit; cui pervia Bactra Dahaeque;
- 765 Qui Gangem bibit, et Pellaeo ponte Niphaten
Adstrinxit; cui stant sacro sua moenia Nilo.
Incipit Aeneades: Libyci certissima proles
Hammonis, quando exsuperat tua gloria cunctos
Indubitata duces, similique cupidine rerum
- 770 Pectora nostra calent, quae te via, fare, super-
bum

Ad decus et summas laudum perduxerit arces.

Ille sub haec: Turpis lenti sollertia Martis.

Audendo bella expeditas. Pigra extulit artia

I unquam sese virtus. Tu magna gerendi
 accipita tempus: mors atra impendet agenti. 775
 c effatus abít. Croesi mox advolat umbra,
 es apud superos; sed mors aequarat egenis.
 ue hic, Elystio tendentem limite cernens
 igiem iuvenis castam, cui vitta ligabat
 rpurea effusus per colla nitentia crines, 780
 c, ait, hic quinam, virgo? nam luce refulget
 accipua fons sacra viro, multaeque sequuntur
 irantes animae, et laeto clamore frequentant.
 ui vultus! quam (si Stygia non esset in umbra)
 dixissem facile esse Deum! Non falleris, inquit, 785
 Docta comes. Triviae: meruit Deus esse videri,
 Et fuit in tanto non parvum pectore numen.
 Carmine complexus terram, mare, sidera, manes,
 Et cantu Musas et Phoebum aequavit honore.
 Atque haec cuncta, prius quam cerneret, ordine
 terris 790
 Prodidit, et vestram tulit usque ad sidera Troiam.
 Scipio, perlustrans oculis laetantibus umbram,
 Si nunc fata darent, ut Romula facta per orbem
 Hic caneret vates, quanto maiora futuros
 Facta eadem intrarent hoc, inquit, teste nepotes! 795
 Felix Aeacida, cui tali contigit ore
 Gentibus ostendi! Crevit tua carmine virtus.
 Sed quae tanta adeo gratantum turba requirens,
 Heroum effugies maioresque accipit umbras.
 Inde vires stupet Aeacide, stupet Hectore magno, 800
 Aiacisque gradum venerandaque Nestoris ora
 Miratur, geminos aspectat laetus Atridas,
 Iamque Ithacum, corde aequantem Peleia facta.
 Victuram hinc cernit Ledaei Castoris umbram:
 Alternam lucem peragebat in aethere Pollux. 805
 Sed subito vultus monstrata Lavinia traxit.
 Nam virgo admonuit, tempus cognoscere manes
 Femineos, ne cunctantem lux alma vocaret.

- Felix haec, inquit, Veneris nurus ordine longo
 810 Troiugenas iunxit sociata prole Latinis.
 Vis et Martigenae thalamos spectare Quirini?
 Hersiliam cerne: hirsutos cum sperneret olim
 Gens vicina procos, pastori rapta marito
 Intravitque casae, culmique e stramine fultum
 815 Pressit laeta torum, et soceros revocavit ab ar-
 mis.
 Adspice Carmentis gressus. Evandria mater
 Haec fuit, et vestros tetigit praesaga labores.
 Vis et, quos Tanaquil vultus gerat? Haec quoque
 castae
 Augurio valuit mentis, venturaque dixit
 820 Regna viro, et dextros agnovit in alite Divos.
 Ecce pudicitiae Latium decus, inclita leti
 Fert frontem atque oculos terrae Lucretia fixos.
 Non datur, heu! tibi, Roma, nec est, quod malle
 deceret,
 Hanc laudem retinere diu. Virginia iuxta,
 825 Cerne, cruentato vulnus sub pectore servat,
 Tristia defensi ferro monumenta pudoris,
 Et patriam laudat miserando in vulnere dextram.
 Illa est, quae Thybrim, quae fregit Lydiâ bella,
 Nondum passa marem, quales optabat habere
 830 Quondam Roma viros, contemtrix Cloelia sexus.
 Cum, subito aspectu turbatus, Scipio poscit,
 Quae poenae causa, et qui sint in crimine manes.
 Tum virgo: Patrios fregit quae curribus artus,
 Et stetit adductis super ora tremantia frenis,
 835 Tullia, non ullos satis exhaustura labores,
 Ardenti Phlegethonte natat. Fornacibus atris
 Fons rapidus furit, atque uistas sub gurgite cautes
 Egerit, et scopulis pulsat flagrantibus ora.
 Illa autem, quae tondetur praecordia rostro
 840 Alitis, (en quantum resonat plangentibus alis
 Armiger ad pastus rediens Iovis!) hostibus arcem

Virgo (immane nefas) adamato prodidit auro
 Tarpeia, et pactis reseravit claustra Sabinis.
 Iuxta (nonne vides? neque enim leviora domantur
 Delicta) illatrat icionis faucibus Orthrus, 845
 Armenti quondam custos immanis Hiberi,
 Et morsu petit, et polluto eviscerat ungue.
 Nec par poena tamen sceleri: sacraria Vestae
 Polluit, exuta sibi virginitate, sacerdos.
 Sed satis haec vidisse, satis: mox deinde videnti 850
 Nunc animas tibi, quae potant obliviam, paucas
 In fine enumerasse paro, et remeare tenebris.
 Hic Marius (nec multa dies iam restat ituro
 Aetheream in lucem) veniet tibi origine parva
 In longum imperium Consul: nec Sulla morari 855
 Iussa potest, aut amne diu potare soporo.
 Lux vocat, et nulli Divam mutabile fatum.
 Imperium hic primus rapiet: sed gloria culpae,
 Quod reddet solus: nec tanto in nomine quisquam
 Existet, Sullae qui se velit esse secundum. 860
 Ille, hirta cui subrigitur coma fronte, decorum
 Et gratum terris Magnus caput: ille Deum gens,
 Stelligerum attollens apicem, Troianus Iulo
 Caesar avo; quantas moles, cum sede reclusa
 Hac tandem erumpent, terraque marique move-
 bunt! 865
 Heu miseri, quoties toto pugnabitur orbe!
 Nec leviora lues, quam victus, crimina victor.
 Tum iuvenis lacrimans, Restare haec ordine duro
 Lamentor rebus Latiis. Sed luce remota 870
 Si nulla est venia, et merito mors ipsa laborat,
 Perfidiae Poenus quibus aut Phlegethontis in
 undis
 Exuret ductor scelus, aut quae digna renatos
 Ales in aeternum laniabit morsibus artus?
 Ne metue, exclamat vates. Non vita sequetur
 Inviolata virum: patria non ossa quiescent. 875
 SILIUS ITAL. T.

- Namque ubi, fractus opum, magnae certamine
pugnae
Pertulerit vinci, turpemque erare salutem,
Rursus bella volet Macetdm instaurare sub armis.
Damnatusque doli, desertis coniuge fida
880 Et dulci nato, linquet Carthaginis arces,
Atque una profugus lustrabit caerulea puppe.
Hinc Cilicis Tauri saxosa cacumina viset.
Pro, quanto levius mortalibus aegra subire
Servitia, atque hiemes, aestusque, fugamque, fre-
tumque,
885 Atque famem, quam posse mori! Post Itala bella
Assyrio famulus regi, falsusque cupiti
Ausoniae motus, dubio petet aequora velo;
Donec, Prusiacas delatus segniter oras,
Altera servitia imbelli patietur in aevo,
890 Et latebram munus regni. Perstantibus inde
Aeneadis, reddique sibi poscentibus hostem,
Pocula furtivo rapiet properata veneno,
Ac tandem terras longa formidine solvet.
Haec vates, Erebiqve cavis se reddidit umbris.
895 Tum laetus socios iuvenis portumque revisit.
-

LIBER XIV.

ARGUMENTUM.

*Nascitur hinc bellum iuvenis post fata tyranni,
 Hispano veniens ubi terris nomen ab annis
 Imponat pudes. Nam rege Gelona creatus,
 Oblitus monitus, artesque oblitus avitas,
 Incepit luxu, sprete virtute, cruento
 Flagrare, et rigidis delicta tuentibus armis,
 Cingere se ferro, et regnum terrore fovere.
 Hoc igitur (neque enim longum violentia durat)
 A conivatis tota cum stirpe perempto,
 Marcellus propere Siculis adnavigat oris.
 Mutatasque videns, trepidos mox spargit in agros
 Signa: Leontini senserunt prima coloni.
 Pugnaturque mari, Poenoque per alta fugato
 Arma Syracosios capiunt victricia muros.*

Flectite nunc vestros, Heliconis numina, cantus
 Ortygiae pelagus Siculique ad litoris urbes.
 Muneris hic vestri labor est; modo Daunia regna
 Aeneadum, modo Sicanios accedere portus,
 Aut Macetum lustrare domos et Achaia rura, 5
 Aut vaga Sardoq̄ vestigia tingere fluctu,
 Vel Tyriae quondam regnata mapalia genti,
 Extremumve diem et terrarum invisere metas.
 Sic poscit sparsis Mavors agitatus in oris.
 Ergo, age, qua litul, qua ducunt bella, sequamur. 10
 Ausoniae pars magna iacet Trimacria tellus,
 Ut semel expugnante Noto et vastantibus undis
 Accepit freta, caeruleo propulsa tridente.
 Namque per occultum caeca vi turbinis olim
 Impactum pelagus lacerata viscera terrae 15
 Discidit, et, medio perrumpens arva profundo,
 Cum populis pariter convulsas transtulit urbes.
 Ex illo, servans rapidus divortia, Nereus
 Saevo dividuos coniungi pernegat aestu.
 Sed spatium, quod dissociat consortia terrae, 20
 T 2

- Latratus fama est (sic arta intervenit unda)
 Et matutinos volucrum transmittere cantus.
 Multa solo virtus. Iam reddere foenus Amathris,
 Iam montes umbrare olea, dare nomina Baccho,
 25 Cornipedemque citum lituis generasse ferendis,
 Nectare Cecropias Hyblaeo accedere ceras.
 Hic et Paeonios arcano sulfure fontes,
 Hic Phoebos digna et Musis venerabere vatium
 Ora excellentum, sacras qui carmine silvas,
 30 Quaeque Syracosia resonant Helicon Camena.
 Promtae gens linguae: ast eadem, cum bella cie-
 ret,
 Portus aequoreis sueta insignire tropaeis.
 Post dirum Antiphatae sceptrum et Cyclopiam
 regna,
 Vomere verterunt primum nova rura Sicani.
 35 Pyrene misit populos, qui nomen ab amne
 Ascitum patrio terrae imposuere vacanti.
 Mox Ligurum pubes, Siculo ductore, novavit
 Possessis bello mutata vocabula regnis.
 Nec Cres dedecori fuit accola, duxerat actos
 40 Moenibus e centum non fausta ad proelia Minos,
 Daedaleam repetens poenam. Qui fraude ne-
 fanda
 Postquam perpetuas iudex concessit ad umbras,
 Cocalidum insidiis, fesso Minoia turba
 Bellandi studio Siculis subsedit in oris.
 45 Miscuerunt Phrygiam prolem Troianus Acestes,
 Troianusque Helymus, structis qui, pube secuta,
 In longum ex sese donarunt nomina muris.
 Nec Zanclaea gerunt obscuram moenia famam,
 Dextera quam tribuit posito Saturnia telo.
 50 Sed decus Hennaeis haud ullum pulchrius oris,
 Quam quae Sisyphio fundavit nomen ab Isthmo,
 Et multum ante alias Ephyracis fulget alumnis.
 Hic Arethusa suam piscoso fonte receptat

Alpheon, sacrae portantem signa coronae.
 At non aequus amat Trinacria Mulciber antra. 55
 Nam Lipare, vastis subter depasta caminis,
 Sulfureum vomit exeso de vertice fumum.

Ast Aetna eructat tremefactis cautibus ignis
 Inclusi gemitus, pelagique imitata furorem
 Murmure per caecos tonat irrequieta fragores 60
 Nocte dieque simul. Fonte e Phlegethontis ut
 atro

Flammarum exundat torrens, piceaque procella
 Semiambusta rotat liquefactis saxa cavernis.
 Sed quanquam largo flammaram exaestuet intus
 Turbine, et assidue subnascens profiuat ignis, 63

Summo cana iugo colibet (mirabile dictu!)
 Vicinam flammis glaciem; aeternoque rigore
 Ardentes horrent scopuli: stat vertice celsi
 Collis hiems, calidaque nivem tegit atra favilla.
 Quid referam Aeolio regnatas nomine terras? 70
 Ventorumque domos, atque addita claustra pro-
 cellis?

Hic versi penitus Pelopea ad regna Pachyni
 Pulsata Ionio respondent saxa profundo.
 Hic, contra Libyamque situm Caurosque furen-
 tes,

Cernit devexas Lilybaeon nobile Chelas. 75
 At, qua diversi lateris frons tertia terris
 Vergit in Italiam prolato ad litora dorso,
 Celsus arenosa tollit se mole Pelorus.

His longo mitis placide dominator in aevo
 Praefuerat terris Hieron, tractare sereno 80
 Imperio vulgum pollens, et pectora nullo
 Parentum exagitare metu, pactamque per aras
 Haud facilis temerare fidem, socialia iura
 Ausoniis multos servarat casta per annos.
 Verum, ubi fata virum fragili solvere senecta, 85
 Primaevio cessit sceptrum exitiale nepoti,

Et placida indomitos accepit regia mores..

Namque, bis octonis nondum rex praeditus annis,
Caligare alto in solio, nec pondera regni

90 Posse pati, et nimium fluxis confidere rebus.

Iamque brevi nullum, delicta tuentibus armis,

Fas notum, ignotumque nefas: vilissima regi

Cura pudor. Tam praecipiti materna furori

Pyrrhus origo dabat stimulos, proavique superbum

95 Aeacidæ genus, atque aeternus carmine Achilles.

Ergo ardor subitus Poenorum incepta fovendi:

Nec sceleri mora. Coniungit nova foedera, pacto,

Cederet ut Siculis victor Sidonius oris.

Sed stabant poenæ, tumulumque negabat Eria-
nys,

100 Qua modo pactus erat socium non cernere, terra

Sævos namque pati fastus, iuvenemque cruento

Flagrantem luxu, et miscentem turpia diris,

Haud ultra faciles, quos ira metusque coquebat;

Iurati obtruncant: nec iam modus ensibus: ad-
dunt

105 Femineam caedem, atque insoatum rapta so-
rorum

Corpora prosternunt ferro. Nova sævit in armis

Libertas, iactatque iugum. Pars Punica castra,

Pars Italos et nota volunt; nec turba furentum

Defit, quæ neutro sociari foedere malit.

110 Tali Trinacriæ motu, rebusque Sicanis

Exitio regis trepidis, sublimis honore

(Tertia nam Latios renovarat purpura fasces)

Marcellus classem Zancleis appulit oris.

Atque ubi cuncta viro, caedesque exposita ty-
ranni,

115 Ambiguaeque hominum mentes; Carthaginis arma

Quos teneant, et quanta, locos; quod vulgus ami-
cum

Duret Troiugenis; quantos Arethusa tumores

Concipiat, perstetque suas non pandere portas;
 Incumbit bello, ac totam per proxima raptim
 Armorum effundit flammato pectore pestem. 120
 Non aliter Boreas, Rhodopes a vertice praeceps
 Cum sese immisit, decimoque volumine pontum
 Expulit in terras, sequitur cum murmure molem
 Eiecti maris, et stridentibus affremit alis.
 Prima Leontinos vastarunt proelia campos, 125
 Regnatam diro quondam Laestrygone terram.
 Instabat ductor, cui tarde vincere Graias
 Par erat, ac vinci, turmas. Ruit aequore tote;
 (Femineum credas maribus concurrere vulgum)
 Et Cereri placitos fecundat sanguine campos. 130
 Sternuntur passim; pedibusque evadere letum
 Eripuit rapidus Mavors. Ut cuique salutem
 Promisit fuga, praeveniens dux occupat ense.
 Ite, gregem metite imbellem, ac succidite ferro,
 Clamat, cunctantes urgens umbone catervas. 135
 Pigro luctandi studio certamen in umbra
 Molle pati docta, et gaudens splendescere olivo,
 Stat, mediocri decus vincentum, ignava iuventus.
 Haec laus sola datur, si viso vincitis hoste.
 Ingruit, audito ductore, exercitus omnis; 140
 Solaque, quod superest, secum certamina mo-
 runt,
 Quis dextra antistet, spoliisque excellat opinis.
 Euboici non, per scopulos illisa Caphareo,
 Euripi magis unda furit; pontumve sonantem
 Eiiicit angusto violentius ore Propontis; 145
 Nec fervet maiore fretum rapiturque tumultu,
 Quod ferit Herculeas extremo Sole columnas.
 Mite tamen dextrae decus inter proelia tanta
 Enituit fama. Miles Tyrrhenus, (Asilo
 Nomen erat) captus quoadam ad Thrasymena
 fluenta, 150
 Serritium facile et dominantis mollia iussa

- Expertus Beryae, patrias remearat ad oras
 Sponte faventis heri; repetitisque impiger armis
 Tum veteres Siculo casus Mavorte piabat.
- 155 Atque is, dum medios inter fera proelia miscet,
 Illatus Beryae, cui, pacta ad regia misso
 Poenorum a populis, sociataque bella gerenti,
 Aerato cassis munimine clauserat ora,
 Invadit ferro iuvenem, trepideque ferentem
- 160 Instabiles retro gressus prosternit arena.
 At miser, audita victoris voce, trementem
 Cunctantemque animam Stygia ceu sede red-
 cens,
 Cassidis a mento malefidae vincula rumpit,
 Iungebatque preces, atque addere verba parabat.
- 165 Sed, subito aspectu et noto conterritus ore,
 Tyrrhenus ferrumque manu revocavit, et ultro
 Talia cum gemitu lacrimis effudit obortis:
 Ne, quaeso, supplex lucem dubiusque precare:
 Fas hostem servare mihi. Multo optimus ille
- 170 Militiae, cui postremum est primumque, tueri
 Inter bella fidem: tu letum evadere nobis
 Das prior, et servas nondum servatus ab hoste.
 Haud equidem indignum memet, quae tristia vidi,
 Abnuerim, dignumque iterum in peiora revolvi;
- 175 Si tibi per medios ignes mediosque per enses
 Non dederit mea dextra viam. Sic fatur, et ultro
 Attollit, vitaeque exaequat munera vitae.
 At, composita Siculo primum certaminis ora
 Coepti, Marcellus victricia signa, quieto
- 180 Agmine progrediens, Ephyraea ad moenia vertit.
 Inde Syracosias castris circumdedit arces.
 Sed ferri languebat amor. Sedare monendo
 Pectora caeca virum, atque iras evellere aiebat.
 Nec (renuant si forte sibi, et si mitia malle
 185 *Credant esse metum*) laxis servatur omnia
 Obsidio claustris; quin contra intentior ipse

- Invigilat cautis, frontem imperterritus, armis:
 Et struit arcana necopina pericula cura.
 Haud secus Eridani stagnis ripave Caystri!
 Innatat albus olor, pronoque immobile corpus 190
 Dat fluvio, et pedibus tacitas eremigat undas.
 Interea, dum incerta labat sententia clausis,
 Exciti populi atque urbes socia arma ferebant:
 Incumbens Messana freto, minimumque revulsa
 Discreta Italia, atque Osco memorabilis ortu: 195
 Tum Catane, nimium ardenti vicina Typhoeo,
 Et generasse Pios quondam celeberrima Fratres,
 Et, cui non licitum fatis, Camarina, moveri.
 Tum, quae nectareis vocat ad certamen Hy-
 metton,
 Audax Hybla, favis, palmaeque arbusta Selinus: 200
 Et, iusti quondam portus, nunc litore solo
 Subsidium infidum fugientibus aequora, Myle.
 Nec non altus Eryx, nec non et vertice celso
 Centuripae, largoque virens Entella Lyaeo,
 Entella, Hectoreo dilectum nomen Acestae. 205
 Non Thapsos, non e tumulis glacialibus Acras
 Defuerunt: Agathyrna manus, geminoque Lacone
 Tyndaris attollens sese affluit. Alter equorum
 Mille rapit turmam, atque hinnitibus aera flam-
 mat,
 Pulveream volvens Agragas ad inania nubem. 210
 Ductor Grosphus erat, cuius caelata gerebat
 Taurum parma trucem, poenae monumenta ve-
 tustae.
 Ille, ubi torreret subiectis corpora flammis,
 Mutabat gemitus mugitibus: actaque veras
 Credere erat stabulis armenta effundere voces. 215
 Haud impune quidem: nam dirae conditor artia
 Ipse suo moriens immugit flebile tauro.
 Venit, ab amne trahens nomen, Gela, venit Ha-
 lacca,

- Et, qui praesenti domitant periura, Palici,
 220 Pectora supplicio; Troianaque venit Acesta;
 Quique per Aetnaeos Acis petit aequora fines,
 Et dulci gratam Nereïda perluit unda.
 Aemulus ille tuo quondam, Polypheme, calori,
 Dum fugit agrestem violenti pectoris iram,
 225 In tenues liquefactus aquas evasit et hostem,
 Et tibi victricem, Galatea, immiscuit undam.
 Nec non qui potant Hypsamque Alabimque so-
 noros,
 Et perlucem splendenti gurgite Achaten:
 Qui fontes, vage Chrysa, tuos, et pauperis alvei
 230 Hipparia, ac facilem superari gurgite parco
 Pantagiam, rapidique colunt vada flava Symaethi
 Litora Thermarum, prisca dotata Camena,
 Armavere suos, qua mergitur Himera ponto
 Aeolio. Nam dividuas se scindit in oras;
 235 Nec minus occasus petit incita, quam petit ortu
 Nebrodes gemini nutrit divortia fontis,
 Quo mons Sicania non surgit ditior umbrae.
 Henna Deum lucis sacram dedit ardua dextra
 Hic specus, ingentem laxans telluris hiatum,
 240 Caecum iter ad manes tenebroso limite pandit
 Qua novus ignotas Hymenaeus venit in oras.
 Hac Stygius quondam, stimulante Cupidine,
 ctor
 Anus adire diem, maestoque Acheronte relic
 Egit in illicitas currum per inania terras.
 245 Tum rapta praeceps Henna virgine flexit
 Attonitos coeli visu lucemque paventes
 In Styga rursus equos, et praedam condidi
 bria.
 Romanos Petraea duces, Romana petivit
 Foedera Callipolis, lapidosique Enguion ar
 250 Hadranum, Ergetumque simul, telaque sup
 Lanigera Melite, et litus piscosa Melacte,

Quaeque procelloso Cephaloedias ora profundo
 Caeruleis horret campis pascentia cete,
 Et qui, correptas sorbentem vorticis haustu,
 Atque iterum e fundo iaculantem ad sidera, pup-
 pes, 255
 Tauromenitana cernunt de sede Charybdim.
 Haec Latium manus et Laurentia signa movebat.
 Cetera Elissaeis aderat gens Sicana votis.
 Mille Agathyrna dedit, perflataque Trogilos Au-
 stris,
 Mille Thoanteae sedes Facelina Dianae. 260
 Tergemino venit numero fecunda Panormos ;
 Seu silvis sectere feras, seu retibus aequor
 Verrere, seu coelo libeat traxisse volucrem.
 Non Herbesos iners, non Naulocha pigra pericli
 Sederunt ; non frondosis Morgentia campis 265
 Abstinuit Marte infido : comitata Menaeis
 Venit Amastra viris, et parvo nomine Tisse,
 Et Netum, et Mutyce, pubesqueliquentis Achaeti.
 Sidonios Drepane, atque undae clamosus Helo-
 rus,
 Et mox servili vastata Triocala bello, 270
 Sidonios Arbela ferox, et celsus letas,
 Et bellare Tabas docilis, Cossyraque parva,
 Nec maior Megara Mute concordibus ausis
 Iuvere, et strato Gaulum spectabile ponto,
 Cum sonat Halcyones cantu, nidosque natantes 275
 Immota gestat, sopitis fluctibus, unda.
 Ipsa Syracusae patulos urbs inclita muros
 Milite collecto variisque impleverat armis.
 Ductores facilem impelli lactamque tumultus
 Vaniloquo pubem furiabant insuper ore : 280
 Nunquam hoste intratos muros, et quatuor arces,
 Et Salaminiaeis quantam Eoisque tropaeis
 Ingenio portus urbs invia fecerit umbram,
 Spectatum proavis, ter centum ante ora triremes

285 Unum naufragium, mersasque impune profundo
 Clade pharetrigeri subnixas regis Athenas.
 Flammabant vulgum geniti Carthagine fratres,
 Poeni matre genus; sed quos, sub crimine pulsus
 Urbe Syracosia, Libycis eduxerat oris

290 Trinacrius genitor, geminaque a stirpe parentum
 Astus miscebant Tyrios levitate Sicana.

Quae cernens ductor, postquam immodicabile vi-
 sum

Seditio, atque ultro bellum surgebat ab hoste,
 Testatus Divos Sicularum, amnesque, lacusque,

295 Et fontes, Arethusa, tuos, ad bella vocari
 Invitum; quia sponte diu non sumserit, hostem
 Induere arma sibi; telorum turbine vasto
 Aggreditur muros, atque armis intonat urbi.
 Par omnes simul ira rapit; certantque, ruuntque.

300 Turris, multiplici surgens ad sidera tecto,
 Exhibat, tabulata decem cui crescere Graius
 Fecerat, et multas nemorum consumserat um-
 bras.

Armatam hinc igni pinum et devolvere saxa
 Certabant, calidaeque picis diffundere pestem.

305 Huic procul ardentem iaculatus lampada Cimber
 Coniicit, et lateri telum exitiabile figit.

Pascitur adiuto Vulcanus turbine venti,
 Gliscentemque trahens turris per viscera labem,
 Perque altam molem et toties crescentia tecta,

310 Scandit ovans, rapidisque vorat crepitantia flam-
 mis

Robora, et, ingenti simul exundante vapore
 Ad coelum, victor nitentia culmina lambit.
 Implentur fumo, et nebula caliginis atrae
 (Nec cuiquam evasisse datur) ceu fulminis ictu

315 Correptae rapido in cineres abiere ruinae.
 Par contra pelago miseris fortuna carinis.
 Namque ubi se propius tectis urbique tulere,

Qua portus muris pacatas applicat undas,
 Improvisa novo pestis conterruit astu.
 Trabs fabre teres, atque, erasis undique nodis, 320
 Navali similis malo, praefixa gerebat
 Uncae tela manus: ea celso ex aggere muri
 Bellantes curvi rapiebat in aera ferri
 Unguibus, et mediam revocata ferebat in urbem.
 Nec solos vis illa viros, quin saepe trirremem 325
 Belligerae rapuere trabes, cum desuper actum
 Incuterent puppi chalybem morsusque tenaces.
 Qui, simul affixo vicina in robora ferro
 Sustulerant sublime ratem, (miserabile visu!)
 Per subitum rursus laxatis arte catenis 330
 Tanta praecipitem reddebant mole profundo,
 Ut totam haurirent undae cum milite puppem.
 His super insidiis angusta foramina murus
 Arte cavata dabat, per quae confundere tela
 Tutum erat, opposito mittentibus aggere valli. 335
 Nec sine fraude labos, arta ne rursus eodem
 Spicula ab hoste via vicibus contorta redirent.
 Calliditas Graia, atque astus pollentior armis
 Marcellum tantasque minas terraque marique
 Arcebat; stabatque ingens ad moenia bellum. 340
 Vir fuit Isthmiacis decus immortale colonis,
 Ingenio facile ante alios telluris alumnos,
 Nudus opum; sed cui coelum terraeque paterent.
 Ille novus pluvias Titan ut proderet ortu
 Fuscatis tristis radiis; ille haereat, anne 345
 Pendeat instabilis tellus; cur foedere certo
 Hunc affusa globum Tethys circumliget undis,
 Noverat, atque una pelagi lunaeque labores,
 Et pater Oceanus qua lege effunderet aestus.
 Non illum mundi numerasse capacis arenas 350
 Una fides; puppes etiam constructaque saxa
 Feminea traxisse ferunt contra ardua dextra.
 Hic dum Italiam ductorem astu Teucrosque fatigat,

- Adnabat centum late Sidonia velis
355 Classis subsidio, et scindebat caerulea rostris.
 Erigitur subitas in spes Arethusia proles,
 Adiungitque suas, portu progressa, carinas.
 Nec contra Ausonius tonsis aptare lacertos
 Addubitat, mersisque celer fodit aequora remis.
360 Verberibus torsere fretum: salis icta frequenti
 Albescit pulsu facies, perque aequora late
 Spumat canenti sulcatus gurgite limes.
 Insultant pariter pelago: ac Neptunia regna
 Tempestate nova trepidant. Tum vocibus aequor
365 Personat, et clamat scopulis clamoris imago.
 Ac iam diffusus vacua bellator in unda
 Cornibus ambierat patulos ad proelia fluctus,
 Navali claudens humentem indagine campum.
 At simili curvata sinu diversa ruebat
370 Classis, et artabat lunato caerulea gyro.
 Nec mora: terrificis saevae stridoribus aeris,
 Per vacuum late cantu resonante profundum,
 Incubuerunt tubae, quis excitus aequore Triton
 Expavit tortae certantia murmura conchae.
375 Vix meminere maris; tam vasto ad proelia nisu
 Incumbunt proni, positisque in margine puppis
 Extremas plantis nutantes spicula torquent.
 Sternitur effusis pelagi media area telis,
 Celsaque anhelatis exurgens ictibus alius
380 Caerulea nigranti findit spumantia sulco.
 Ast aliae latere atque incussi roboris ictu
 Detergent remos: aliae per viscera pinus
 Tramissis ipso retinentur vulnere rostris,
 Quo retinent. Medias inter sublimior ibat
385 Terribilis visu puppis, qua nulla per omne
 Egressa est Libycis maior navalibus aevum.
 Sed quater haec centum numeroso remige pon-
 tum
 Pulsabat tonsis: veloque superba capaci

m rapidum hauriret Borean, et cornibus omnes
 liggeret flatus, lento se robore agebat, 390
 raret fluctus solis si pulsa lacertis.
 occurrunt levitate agili, docilesque regentis
 divisae manum, Latio cum milite puppes.
 is ut per faevum venientes aequor Himileo
 latus obliquas iussamque incurere proram 395
 nspexit, propere Divis in vota vocatis
 quoris, intento volucrem de more sagittam
 signat nervo: utque oculis libravit in hostem,
 calamo monstravit iter, diversa relaxans
 achia, deduxit vultu comitante per auras 400
 vulnus telum, ac residentis puppe magistri
 xit plectro dextram: nec deinde regenda
 ppe manus valuit, flectenti immortalis clavo.
 imque ad opem accurrit, ceu capta, navita,
 puppe,
 ce iterum fatoque pari nervoque sagitta, 405
 medium perlapsa globum, transverberat ictu
 ba gubernaculi subeuntem munera Taurum.
 umpit Cumana ratis, quam Corbulo ductor
 ctaque complebat Stabiarum litore pubes.
 men erat celsae puppis vicina Dione. 410
 d superingestis propior quae subdita telis
 lla capessebat, media subsedit in unda,
 visitque fretum. Clamantum spumeus ora
 reus implet aquis, palmaeque, trahente pro-
 fundo,
 ctantum frustra summis in fluctibus exstant. 415
 c, audax ira, magno per caerula saltu
 rbulo transgressus (nam textam robore turrim
 pulerant nexae ferri compage triremes)
 adit tabulata super, flammaque comantem
 ltitifida pinum celso de culmine quassat. 420
 le atros alacer pastosque bitumine torquet,
 tentante Noto, Poenorum aplustribus ignes.

- Intrat diffusos pestis Vulcania passim,
 Atque implet dispersa foros : trepidatur omisso
 425 Summis remigio ; sed enim tam rebus in artis
 Fama mali nondum tanti penetrarat ad imos.
 At rapidus fervor, per pingues unguine taedas
 Illapsus, flammis victricibus insonat alveo.
 Qua nondum tamen impulerat vim Dardana lam-
 pas,
- 430 Parcebatque vapor, saxorum grandine dirus
 Arcebat, fatumque ratis retinebat, Himilco.
 Hic miser, igniferam dum ventilat aëre pinum,
 Murali saxo per lubrica sanguine transtra
 Volvitur in fluctus, Lychaei vulnere, Cydneus.
- 435 Fax nidore gravi foedavit comminus auras,
 Ambusto instridens pelago. Ferus inde citatum
 Missile adorata contorquet Sabratha puppe :
 Hammon numen erat Libycae gentile carinae,
 Cornigeraque sedens spectabat caerula fronte.
- 440 Fer, pater, afflictis, fer, ait, Garamantico vates,
 Rebus opem, inque Italos da certa effundere tela.
 Has inter voces tremulo venit agmine cornus,
 Et Neptunicolae transverberat ora Telonis.
 Urgebant nihilo levius, iam in limine mortis
- 445 Quos fuga praecipites partem glomerarat in unam
 Puppis, adhuc vacuum taedae : sed, proxima
 cursu
 Fulmineo populatus, inevitabilis ardor
 Correptam flammis involvit ovantibus alnum.
 Primus, ope aequorei funis delapsus in undas,
- 450 Qua nondum Stygios glomerabat Mulciber ae-
 stus,
 Ambustus socium remis aufertur Himilco.
 Proxima nudarunt miserandi fata Batonis
 Desertam ductore ratem. Bonus ille per artem
 Crudo luctari pelago, atque exire procellas.
- 455 Idem, quid Boreas, quid vellet crastinus Auster,

Anteibat: nec pervigilem tu fallere vultum,
 Obscuro quamvis cursu, Cynosura, valeres.
 Is, postquam adversis nullus modus, Accipe no-
 strum,
 Hammon, sanguinem, ait, spectator cladis ini-
 quae.
 Atque, acto in pectus gladio, dextra inde cruo-
 rem 460
 Excipit, et large sacra inter cornua fundit.
 Hos inter Daphnis, deductum ab origine nomen.
 Antiqua, fuit infelix, cui linqvere saltus,
 Et mutare casas infido marmore visum.
 At princeps generis quanto maiora paravit 465
 Intra pastorem sibi nomina. Daphnin amarunt
 Sicelides Musae. Dexter donavit avena
 Phoebus Castalia, et iussit, proiectus in herba
 Si quando caneret, laetos per prata per arva
 Ad Daphnin properare greges, rivosque silere. 470
 Ille ubi, septena modulatus arundine carmen,
 Mulcebat silvas, non unquam tempore eodem
 Siren assuetos effudit in aequore cantus:
 Scyllaei tacuere canes: stetit atra Charybdis:
 Et laetus scopulis audivit iubila Cyclops. 475
 Progeniem hauserunt et nomen amabile flammae.
 Innatat ecce super transtris fumantibus asper
 Ornytos, ac longam sibimet facit aequore mor-
 tem,
 Qualis Oiliades, fulmen iaculante Minerva,
 Surgentes domuit fluctus ardentibus ulnis. 480
 Transigitur valida medius, dum se allevat, alni
 Cuspide Marmarides Scyron. Pars subnatat unda
 Membrorum, pars exstat aquis; totumque per
 aequor
 Portatur, rigido (miserandum) immortua rostro.
 Accelerant puppes utrinque, atque ora reuentum 485
 Sanguinei feriunt remorum aspergine rores.
 SILIUS ITAL. U

- Ipse adeo senis ductor Rhoeteius ibat
 Pulsibus, et valido superabat remige ventos.
 Quam rapidis puppem manibus frenare Lilaeus
 490 Dum tentat, saeva truncatur membra bipenni,
 Ac fert haerentes trabibus ratis incita palmas.
 Sicania Aeoliden portabant transtra Podaetum.
 Hic, aevo quanquam nondum excessisset ephē-
 bos,
 Seu laevi traxere Dei, seu fervida corda,
 495 (Nec sat maturus laudum) bellique cupido,
 Arma puer niveis aptarat picta lacertis,
 Et freta gaudebat celsa turbare Chimaera.
 Iamque super Rutula, super et Garamantide pinu
 Ibat ovans, melior remo meliorque sagitta:
 500 Et iam turrigerum demerserat aequore Nessum:
 (Heu puero malesuada rudi nova gloria pugnae!)
 Dum cristam galeae trucidis exuviasque precatur
 De duce Marcello Superos temerarius, hasta
 Exceptit raptim vulnus letale remissa.
 505 Pro qualis! seu splendentem sub sidera nisu
 Exigeret discum, iaculo seu nubila supra
 Surgeret, aligeras ferret seu pulvere plantas
 Vix tacto, vel dimensi spatia improba campi
 Transiret velox saltu, decuere labores.
 510 Sat prorsus, sat erat decoris discrimine tuto,
 Sat laudis. Cur fata, puer, maiora petebas?
 Illum, ubi labentem pepulerunt tela sub undas,
 Ossa Syracosio fraudatum naufraga busto,
 Fleverunt freta, fleverunt Cyclopa saxa,
 515 Et Cyane, et Anapus, et Ortygie Arethusa.
 Parte alia Perseus (puppem hanc Tiberinus age-
 bat)
 Quaque vehebatur Crantor Sidonius, Io
 Concurrunt. Iniecta ligant hinc vincula ferri
 Atque illinc, steteruntque rates ad proelia nexae.
 520 Nec iaculo aut longe certatur arundine fusa.

Comminus et gladio terrestria proelia miscent.
 Perrumpunt Itali, qua caedes prima reclusit,
 Monstravitque viam: vastas et mole catenas
 Hortatur socios et vincla abrumpere ferri,
 Ac parat hostili resoluta puppe receptos 525
 Avehere, et paribus pelago diducere ab armis.
 Aetnaeo Polyphemus erat nutritus in antro;
 Atque inde antiquae nomen feritatis amabat.
 Ubera praebuerat parvo lupa: corporis alti
 Terribilis moles, mens aspera, vultus in ira 530
 Semper, et ad caedes Cyclopa corde libido.
 Isque relaxatis membrorum pondere vinclis
 Impulerat puppim, et mergebat gurgite tonsas,
 Duxissetque ratem, pressa Laronius hasta
 Ni propere duro nitentem exurgere velox 535
 Affixet transtro. Vix morte incepta remittit.
 Namque manus servat dum suetos languida ductus,
 Ignavum summa attraxit super aequora remum.
 Perculsi cuneo Poeni densantur in unum,
 Quod caret hoste, latus: subito cum pondere victus 540
 Insiliente mari, submergitur alveus undis.
 Scuta virum, cristaeque, et inertis spicula ferro,
 Tutelaeque Deum fluitant. Hic robore fracto
 Pugnatur inops chalybis, seseque in proelia rursus
 Armatur naufragio: remis male fervidus ille 545
 Festinat spoliare ratem, discrimine nullo
 Nautarum interdum convulsa sedilia torquens.
 Non plectro ratis, aut fragendae in vulnera pro-
 rae
 Parcitur, et pelago repetuntur nantia tela.
 Vulneribus patulis intrat mare. Mox sua ponto 550
 Singultante anima propulsa refunditur unda.
 Nec desunt, qui correptos amplexibus artis
 Immergant pelago, et, iaculis cessantibus, hostem

- Morte sua perimant. Remicantum gurgite mentes
555 Crudescunt, ac pro ferro stat fluctibus uti.
 Haurit sanguineus contorta cadavera vortex.
 Hinc clamor, gemitus illinc, mortesque, fugae-
 que,
 Remorumque fragor, flictuque sonantia rostra.
 Perfusum bello fervet mare: fessus acerbis
560 Terga fuga celeri Libyae convertit ad oras,
 Exigua sese furatus Himilco carina.
 Concessere mari tandem Graiusque Libysque,
 Et iam captivae vinclis ad litora longo
 Ordine ducuntur puppes. Flagrantibus alto
565 Stant aliae taedis. Splendet lucente profundo
 Mulciber, et tremula vibratur imagine pontus.
 Ardet nota fretis Cyane, pennataque Siren.
 Ardet et Europe, nivei sub imagine tauri
 Vecta Iovi, ac presso tramittens aequora coram.
570 Et quae, fusa comas, curvum per caerula piscem
 Nereis humenti moderatur roscida freno.
 Uritur undivagus Python, et corniger Hammon,
 Et, quae Sidonios vultus portabat Elissae,
 Bis ternis ratis ordinibus grassata per undas.
575 At vinclis trahitur cogaata in litora Anapus,
 Gorgoneasque ferens ad sidera Pegasus alas,
 Ducitur et Libyae puppis signata figuram,
 Et Triton captivus, et ardua rupibus Aetne,
 Spirantis rogos Enceladi, Cadmeaque Sidon.
580 Nec mora, quin trepidos hac clade irrumpere
 muros
 Signaque ferre Deum templis iam iamque fuisset,
 Ni subito importuna lues inimicaque pestis,
 Invidia Divum pelagique labore, parata,
 Polluto, miseris rapuisset gaudia, coelo.
585 Criniger aestiferis Titan fervoribus auras,
 Et patulam Cyanen lateque palustribus undis
 Stagnantem Stygio Cocyti opplevit odore,

Temporaque autumnī, laetis florentia donis,
 Foedavit, rapidoque accendit fulminis igni.
 Fumabat crassus nebulis caliginis aer: 590
 Squalebat tellus, vitiato fervida dorso;
 Nec victum dabat, aut ullas languentibus umbras:
 Atque ater picea vapor exspirabat in aethra.
 Vim primi sensere canes. Mox nubibus atris
 Fluxit deficiens penna labente volucris: 595
 Inde ferae silvis sterni: tum serpere lābes
 Tartarea, atque haustis populari castra manipulis.
 Arebat lingua, et gelidus per viscera sudor
 Corpore manabat tremulo: descendere fauces
 Abnuerant siccae iussorum alimenta ciborum. 600
 Aspera pulmonem tussis quatit, et per anghela
 Igneus efflatur sitientum spiritus ora.
 Lumina, ferre gravem vix sufficientia lucem,
 Unca nare iacent, saniesque immixta cruore
 Exspuitur, membrisque cutis tegit ossa peresis. 605
 Heu dolor! insignis notis bellator in armis
 Ignavo rapitur leto. Iactantur in ignem
 Dona superba virūm, multo Mavorte parata.
 Succubuit medicina malis. Cumulantur acervo
 Labentum, et magno cineres sese aggere tollunt. 610
 Passim etiam deserta iacent inhumataque late
 Corpora, pestiferos tetigisse timentibus artus.
 Serpit pascendo crescens Acherusia pestis,
 Nec levioze quatit Trinacria moenia luctu,
 Poenorumque parem castris fert atra laborem. 615
 Aequato par exitio, et communis ubique
 Ira Deum, atque cadem leti versatur imago.
 Nulla tamen Latios fregit vis dura malorum,
 Incolumi ductore, viros, clademque reppndit
 Unum inter strages tutum caput. Ut gravis ergo 620
 Primum letiferos repressit Sirius aestus,
 Et minuere avidae mortis contagia pestes;
 Ceu, sidente Note cum se maria alta reponunt,

- Propulsa invadit piscator caerulea cymba.
 625 Sic tandem ereptam morbis grassantibus armat
 Marcellus pubem, lustratis rite manipulis.
 Circumstant alacres signa, auditisque tubarum
 Respirant laeti clangoribus. Itur in hostem;
 Et, si fata ferant, iuvat inter proelia ferro
- 630 Posse mori. Socium miseret, qui sorte pudenda
 In morem pecudum effudere cubilibus atris
 Illaudatam animam. Tumulos inhonoraque busta
 Respiciunt, et, vel nullo iacuisse sepulcro,
 Quam debellari morbis, placet. Ardua primus
- 635 Ad muros dux signa rapit. Tenuata iacendo,
 Et macie galeis abscondunt ora, malusque,
 Ne sit spes hosti, velatur casside pallor.
 Infundunt rapidum convulsis moenibus agmen,
 Condensique ruunt: tot bellis invia tecta,
- 640 Totque uno introitu capiuntur militis arces.
 Totum, qua vehitur Titan, non ulla per orbem
 Tum sese Isthmiacis aequassent oppida tectis.
 Tot delubra Deum, totque intra moenia portus,
 Adde fora, et celsis suggesta theatra columnis,
- 645 Certantesque mari moles, adde ordine longo
 Innumeras spatique domos, aequare superbas
 Rura. Quid, inclusos porrecto limite longis
 Porticibus, sacros iuvenum certamine lucos?
 Quid tot captivis fulgentia culmina rostris?
- 650 Armaque fixa Deis, aut quae Marathonius hostis
 Perdedit, aut Libya quae sunt advecta subacta?
 Hic Agathocleis sedes ornata tropaeis:
 Hic mites Hieronis opes: hic sancta vetustas
 Artificum manibus. Non usquam clarior illo
- 655 Gloria picturae seculo. Non aera iuvabant,
 Quae scirent Ephyren, fulvo certaret ut auro
 Vestis, spirantes referens subtemine vultus,
 Quae radio caelat Babylon, vel murice picto
 Laeta Tyros, quaeque Attalicis variata per artem

Aulaeis scribuntur acu, aut Memphitide tela. 669
 Iam simul argento fulgentia pocula, mixta
 Quis gemma quaesitus honos, simulacra Deorum,
 Numen ab arte datum servantia: munera rubri
 Praeterea ponti, depexaque vellera ramis,
 Feminus labor. His tectis opibusque potitus 665
 Ausonius ductor, postquam sublimis ab alto
 Aggere despexit trepidam clangoribus urbem,
 Inque suo positum nutu, stent moenia regum,
 An nullos oriens videat lux crastina muros,
 Ingemuit nimium iuris, tantumque licere 670
 Horruit, et prope revocata militis ira,
 Iussit stare domos, indulgens tēpla vetustis
 Incolere atque habitare Deis. Sic parcere victis
 Pro praeda fuit, et, sese contenta, nec ullo
 Sanguine pollutis plausit Victoria pennis. 675
 Tu quoque ductoris lacrimas, memorande, tulisti,
 Defensor patriae. Meditantem in pulvere formas,
 Nec turbatum animi, tanta feriente ruina,

[Ignarus miles vulgi* tum forte* peremit.]
 At reliquum vulgus, resoluta in gaudia mente, 680
 Certarunt victi victoribus. Aemulus ipse
 Ingenii Superūm, servando condidit urbem.
 Ergo exstat seclis, stabitque insigne tropaeum,
 Et dabit antiquos ductorum noscere mores.
 Felices populi! si, quondam ut bella solebant, 685
 Nunc quoque inexhaustas pax nostra relinqueret
 urbes.

At, ni cura viri, qui nunc dedit otia mundo,
 Effrenum arceret populandi cuncta furorem,
 Nudassent avidae terrasque fretumque rapinae.

LIBER XV.

A R G U M E N T U M.

*Quem, ducibus caesis, iterum iam Bætis ad ora
Mittat, Romulei quaerit dum cura Senatus,
Scipiadae iuveni lauro tum forte sub ampla
Adstitit hinc subito Virtus, hinc blanda Voluptas,
Et sibi promissis aet utraque iungere magnis.
Ille sed amplexus Virtutem, crudaque Martis
Munera suscipiens, volitansque per aequora classe,
Arma novae subito Carthaginis horrida muris
Impulit, et victor ferro sibi moenia pandit.
Interea Hemathius constat nova bella Philippus,
Herculeoque senex Fabius dat irus Tarento,
Marcellusque cadit, Nomadum circumdatus astu.
Hastribalisque caput, tumidi regione Metauri
Abscisum, Hannibuli monstrat Nero laetus atroci.*

At nova Romuleum carpebat cura Senatum,
Quis trepidas gentes Martemque subiret Hibe-
rum,

Attritis rebus. Geminus iacet hoste superbo
Scipio, belligeri Mavortia pectora fratres.

5 Hinc metus, in Tyrias ne iam Tartessia leges
Concedat tellus, propioraque bella pavescat.

Anxia turba Patrum quasso medicamina maesti
Imperio circumspectant, Divosque precantur.

Qui laceris ausit ductor succedere castris?

10 Absterret iuvenem, patrios patriuque piare
Optantem manes, tristi conterrita luctu,

Et reputans annos, cognato sanguine turba.

Si gentem petat infaustam, inter busta suorum
Decertandum hosti, qui fregerit arma duorum,

15 Qui consulta ducum, ac flagret meliore Gradivo.

Nec promptum teneris immania bella lacertis
Moliri, regimenque rudi deoscere in aeo.

Has, lauri residens iuvenis viridante sub umbra.

Aedibus extremisolvebat pectore curas:

- Cum subito-assistunt, dextra laevaue per auras 20
 Allapsae, haud paulum mortali maior imago,
 Hinc Virtus, illinc virtuti inimica Voluptas.
 Altera Achaemenium spirabat vertice odorem,
 Ambrosias diffusa comas, et veste refulgens,
 Ostrum qua fulvo Tyrium suffuderat auro: 25
 Fronte decor quaesitus acu, lascivaue crebras
 Ancipiti motu faciebant lumina flammās.
 Alterius dispar habitus, frons hirta, nec unquam
 Composita mutata coma: stans vultus, et ore
 Incessuque viro propior, laetique pudoris, 30
 Celsa humeros niveae fulgebat stamine pallae.
 Occupat inde prior, promissis fisa, Voluptas:
 Quis furor hic, non digne puer, consumere bello
 Florem aevi? Cannaene tibi, graviorque palude
 Maeonius Stygia lacus excessere, Padusque? 35
 Quem tandem ad finem bellando fata lacesses?
 Tunc etiam tentare paras Atlantica regna,
 Sidoniasque domos? Moneo, certare periculis
 Desine, et armisonae caput obiectare procellae.
 Ni fugis hos ritus, Virtus te saeva iubebit 40
 Per medias volitare acies, mediosque per ignes.
 Haec patrem patruumque tuos, haec prodiga
 Paullum,
 Haec Decios Stygias Erebi detrusit ad undas:
 Dum cineri titulum, memorandaue nomina bu-
 stis
 Praefendit, nec sensurae, quid gesserit, umbrae. 45
 At si me comitere, puer, non limite duro
 Iam tibi decurrat concessi temporis aetas.
 Haud unquam trepidos abrumpet buccina somnos:
 Non glaciem Arctoam, non experiere furentis
 Ardorem Canceri, nec mensas saepe cruento 50
 Gramine compositas: aberunt sitis aspera, et
 haustus
 Sub galea pulvis, partique timore labores:

- Sed current albusque dies, horaeque serенаe;
 Et molli dabitur victu sperare senectam.
- 55 Quantas ipse Deus laetos generavit in usus
 Res homini, plenaque dedit bona gaudia dextra!
 Atque idem, exemplar levis mortalibus aevi,
 Imperturbata placidus tenet otia mente.
 Illa ego sum, Anchisae Venerem Simoentis ad
 undas
- 60 Quae iunxi, generis vobis unde editus auctor.
 Illa ego sum, verti Superdm quae saepe parentem
 Nunc avis in formam, nunc torvi in cornua tauri.
 Huc advertite aures. Currit mortalibus aevum,
 Nec nasci bis posse datur: fugit hora, rapitque
- 65 Tartareus torrens; ac secum ferre sub umbras,
 Si qua animo placuere, negat. Quis luce suprema
 Dimisisse meas sero non ingemit horas?
 Postquam conticuit, finisque est addita dictis,
 Tum Virtus: Quasnam iuvenem florentibus, in-
 quit,
- 70 Pellicis in fraudes annis, vitaeque tenebras,
 Cui ratio et magnae coelestia semina mentis
 Munere sunt concessa Deum? Mortalibus alti
 Quantum Coelicolae, tantundem animalibus isti
 Praecellunt cunctis. Tribuit namque ipsa minore
- 75 Hos terris Natura Deo: sed foedere certo
 Degeneres tenebris animas damnavit Avernis.
 At, quis aetherei servatur seminis ortus,
 Coeli porta patet. Referam quid cuncta doman-
 tem
- Amphitryoniadem? quid, cui, post Seras et Indos
- 80 Captivo Liber cum signa referret ab Euro,
 Caucaseae currum duxere per oppida tigris?
 Quid suspiratos magno in discrimine nautis
 Ledaeos referam fratres, vestrumque Quirinum?
 Nonne vides, hominum ut celsos ad sidera vultus?
- 85 Sustulerit Deus, ac sublimia finxerit ora?

Cum pecudes, volucrumque genus, formasque ferarum,

Segnem atque obscoenam passim stravisset in alvum.

Ad laudes genitum, capiat si munera Divum

Felix, ad laudes hominum genus. Huc, age, pan-

Aspice (nec longe repetam) modo Roma minanti 90

Impar Fidenae, contentaque crescere asylo,

Quo sese extulerit dextris: idem aspice, late

Florentes quondam luxus quas verterit urbes.

Quippe nec ira Deum tantum, nec tela, nec hostes,

Quantum sola noces animis illapsa Voluptas. 95

Ebrietas tibi fida comes, tibi Luxus, et atris

Circa te semper volitans Infamia pennis:

Mecum Honor, ac Laudes, et laeto Gloria vultu,

Et Decus, ac niveis Victoria concolor alis.

Me cinctus lauro producit ad astra triumphus. 100

Casta mihi domus, et celso stant colle penates:

Ardua saxoso perducit semita clivo.

Asper principio (nec enim mihi fallere mos est)

Prosequitur labor. Annitendum intrare volenti:

Nec bona censendum, quae Fors infida dedisse, 105

Atque eadem rapuisse valet. Mox celsus ab alto

Infra te cernes hominum genus. Omnia contra

Experienda manent, quam spondet blanda Voluptas.

Stramine proiectus duro patiere sub astris

Insomnes noctes, frigusque famemque domabis. 110

Idem iustitiae cultor, quaecunque capesses,

Testes factorum stare arbitrabere Divos.

Tunc, quoties patriae rerumque pericula poscent,

Arma ferēs primus: primus te in moenia tolles

Hostica: nec ferro mentem vincere, nec auro. 115

Hinc tibi non Tyrio vitiatas murice vestes,

- Nec donum deforme viro fragrantis amomi;
 Sed dabo, qui vestrum saevo nunc Marte fatigat
 Imperium, superare manu, laurumque superbam
120 In gremio Iovis excisis deponere Poenis.
 Quae postquam cecinit sacro pectore Virtus,
 Exemplis laetum vultuque audita probantem
 Convertit iuvenem. Sed enim indignata Voluptas
 Non tenuit voces. Nil vos iam demoror ultra,
125 Exclamat. Venient, venient mea tempora quon-

dam,

- Cum docilis nostris magno certamine Roma.
 Serviet imperiis, et honos mihi habebitur uni.
 Sic quassans caput in nubes se sustulit atras.
 At iuvenis, plenus monitis, ingentia corde
130 Molitur, iussaeque calet virtutis amore.
 Ardua rostra petit, nullo fera bella volante,
 Et gravia ancipitis deprecatur munera Martis.
 Arrecti cunctorum animi. Pars lumina patris,
 Pars credunt torvos patrum revirescere vultus.
135 Sed quanquam instinctis tacitus tamen aegra pe-
 riclis
 Pectora subrepat terror, molemque paventes
 Expendunt belli, et numerat favor anxius annos.
 Dumque ea confuso percenset murmure vulgus,
 Ecce, per obliquum coeli squalentibus auro
140 Effulgens maculis, ferri inter nubila visus
 Anguis, et ardenti radiare per aera sulco,
 Quaque ad coeliferi tendit plaga litus Atlantis,
 Perlabi resonante polo. Bis terque coruscum
 Addidit augurio fulmen pater, et vaga late
145 Per subitum moto strepuere tonitrua mundo.
 Tum vero capere arma iubent, genibusque salu-
 tant

Submissi augurium, ac iret, qua ducere Divos
 Perspicuum, et patrio monstraret semita signo.
 Certatim comites rerum bellique ministros

Agglomerant sese, atque acres sociare labores 150
 Exposcunt, laudumque loco est isdem esse sub
 armis.

Tum nova caeruleum descendit classis in aequor.

It comes Ausonia, atque in terras transit Hiberas:

Ut, cum saeva fretis immisit proelia, Corus
 Isthmon curvata sublime suberigit unda, 155

Et, spumante ruens per saxa gementia fluctu,

Ionium Aegaeo miscet mare. Celsus in arma

Emicat, ac prima stans Scipio puppe profatur:

Dive tridentipotens, cuius maria ire per alta
 Ordīmur, si iusta paro, decurrere classi 160

Da, pater, ac nostros ne sperne iuvare labores.

Per pontum pia bella veho. Levis inde secunda

Adspirans aura propellit carbasa flatus:

Iamque agiles, Tyrrhena sonant qua caerulea,
 puppes

Ausonium evasere latus, Ligurumque citatis 165

Litora tramittunt proris. Hinc gurgite ab alto

Tellurem procul irrupentem in sidera cernunt,

Aerias Alpes. Occurrunt moenia Graiis

Condita, Massiliae. Populis haec cincta superbis,

Barbarus immani cum territet accola ritu, 170

Antiquae morem patriae cultumque habitumque

Phocais armiferas inter tenet hospita gentes.

Hinc legit Ausonius sinuatos gurgite ductor

Anfractus pelagi. Nemoroso vertice celsus

Apparet collis, fugiuntque in nubila silvae 175

Pyrenes: tunc Emporiae, veteresque per ortus

Graiorum vulgus, tunc hospita Tarraco Baccho.

Considunt portu. Securæ gurgite clauso

Stant puppes: positusque labor terrorque pro-
 fundi.

Nox similes morti dederat placidissima somnos: 180

Visa viro stare effigies ante ora parentis,

Atque hac aspectu turbatum voce monere :

- Nate, salus quondam genitoris, nate, parentis
 Et post fata decus, bellorum dira creatrix
185 Evastanda tibi tellus, et caede superbi
 Ductores Libyae cauta virtute domandi,
 Qui sua nunc trinis diducunt agmina castris.
 Si conferre manum libeat, coeantque vocatae
 Hinc atque hinc acies, valeat quis ferre ruentes
190 Ter gemina cum mole viros! Absiste labore
 Ancipiti, sed nec segnis potiora capesse.
 Urbs colitur, Teucro quondam fundata vetusto,
 Nomine Carthago. Tyrius tenet incola muros.
 Ut Libyae sua, sic terris memorabile Hiberis
195 Haec caput est. Non ulla opibus certaverit auri,
 Non portu, celsore situ, non dotibus arvi
 Uberis, aut agili fabricanda ad tela vigore.
 Invade aversis, nate, hanc ductoribus urbem.
 Nulla acies famae tantum praedaevae pararit.
200 Talia monstrabat genitor, propiusque monebat;
 Cum juvenem sopor et dilapsa reliquit imago.
 Surgit, et infernis habitantia numina lucis
 Ac simplex patrios compellat nomine manes.
 Este duces bello, et monstratam ducite ad urbem!
205 Vobis ultor ego, et, Sarrano murice fulgens,
 Inferias mittam fuis insignis Hiberis,
 Et tumulis addam sacros certamine ludos.
 Progreditur, celeratque vias, et corripit agmen
 Pernici rapidum cursu, camposque fatigat.
210 Sic, ubi prosiluit Pisaeo carcere praeceps,
 Non solum ante alios, sed enim (mirabile dictum!)
 Ante suos it victor equus; currumque per auras
 Haud ulli durant visus aequare volantem.
 Iamque Hyperionia lux septima lampade surgens
215 Sensim attollebat propius subeuntibus arces
 Urbis, et admoto crescebant culmina gressu.
 Ac pelago vectus servata Laelius hora,
 Quam dederat ductor subigendae ad moenia classis,

A tergo affusis cingebat tecta carinis.
 Carthago, impenso naturae adiuta favore, 220
 Excelsos tollit pelago circumflua muros.
 Artatas ponti fauces modica insula claudit,
 Qua Titan ortu terras aspergit Eoo.
 At qua prospectat Phoebi iuga sera cadentis,
 Pigram in planiciem stagnantes egerit undas, 225
 Quas auget veniens refluusque reciprocatur aestus.
 Sed gelidas a fronte sedet sublimis ad Arctos
 Urbs imposta iugo, pronumque excurrit in ae-
 quor,
 Et tuta aeterno defendit moenia fluctu.
 Audax, ceu plano gradiens victricia campo 230
 Ferret signa, iugum certabat scandere miles.
 Aris ductor erat. Qui contra, amplexus in artis
 Auxilium atque excelsa loci, praesepserat arcem.
 Pugnabat natura soli: parvoque superne
 Bellantum nisu passim per prona voluti 235
 Truncato instabiles fundebant corpore vitam.
 Verum ubi concessit pelagi revolubilis unda,
 Et fluctus rapido fugiebat in aequora lapsu,
 Quaque modo excelsae sulcarant caerula puppes,
 Hac impune dabat Nereus transcurrere planta; 240
 Hinc tacite nitens informidatus adire
 Ductor Dardanius, subitam trahit aequore pu-
 bem,
 Perque undas muris pedes advolat. Inde citati
 A tergo accelerant, qua fissus fluctibus Aris
 Incustoditam sine milite liquerat urbem. 245
 Tum prostratus humi (miserandum) victa catenis
 Poenus colla dedit, populumque addixit inermem.
 Hanc oriens vidit Titan, cum surgeret, urbem
 Vallari castris, captamque aspexit eandem
 Ocius, Hesperio quam gurgite tingeret axem. 250
 Aurora ingrediens terris exegerat umbras:
 Principio statuunt aras. Cadit ardua taurus

- Victima Neptuno pariter, pariterque Tonanti.
 Tum merita aequantur donis, ac praemia virtus
 255 Sanguine parta capit. - Phaleris hic pectora ful
 get;
 Hic torque aurato circumdat bellica colla;
 Ille nitet celsus muralis honore coronae.
 Laelius ante omnes, cui dextera clara demusque
 Ter dena bove et aequorei certaminis alto
 260 Donatur titulo, Poenique recentibus armis
 Rectoris. Tunc hasta viris, tunc Martia cuique
 Vexilla, ut meritum, et praedae libamina dantur
 Postquam perfectae laudes hominumque Deum
 que,
 Captivae spectantur opes, digestaque praeda.
 265 Hoc aurum Patribus, bello haec Martique ta
 lenta,
 Hoc regum donis, Divum hoc ante omnia tem
 plis:
 Cetera bellantium dextrae pulchroque labori.
 Quin etiam accitus populi regnator Hiberi,
 Cui sponsa et sponsae defixus in ossibus ardor;
 270 Hanc notam formae concessit laetus ovansque
 Indelibata gaudenti virgine donum.
 Tum vacui curis vicino litore mensas
 Instituunt, festoque agitant convivia ludo.
 Laelius affatur: Macte, o venerande, pudici,
 275 Ductor, macte animi. Cedat tibi gloria lausque
 Magnorum heroum, celebrataque carmine virtus
 Mille Mycenaeus qui traxit in aequora proras
 Rector, et Inachiis qui Thessala miscuit arma,
 Femineo socium violarunt foedus amore.
 280 Nullaque tum Phrygio steterant tentoria campo.
 Captivis non plena toris: tibi barbara soli
 Sanctius Iliaca servata est Phoebade virgo.
 Haec, atque his paria, alterno sermone serebant:
 Donec nox, atro circumdata corpus amictu,

Nigrantes invexit equos, suasitque quietem. 285
 Hemathio interea tellus Aetola tumultu
 Ferrebat, Macetum subitis percussa carinis.
 Proximus hinc hosti dextras iungebat Acarnan.
 Causa novi motus, Poenis regique Philippo
 In bellum Ausonium sociatae foedere vires. 290
 Hic, gente egregius, veterisque ab origine regni
 Aeacidum sceptris proavoque tumebat Achille.
 Ille et nocturnis conterruit Oricon armis:
 Quaque per Illyricum Taulantius incola litus
 Exiguos habitat non ullo nomine muros, 295
 Turbidus incessit telis. Ille aequore vectus,
 Nunc et Phaeacum Tesprotiaque arva lacessens,
 Epirum cassis lustrabat futilis ausis:
 Nunc et Anactoria signa ostentavit in ora,
 Ambraciosque sinus Pellaeaque litora bello 300
 Perfudit rapido. Pepulit vada fervida remis
 Leucatae, et Phoebi vidit citus Actia templa.
 Nec portus Ithacae, Laertia regna, Samenque
 Liquit inaccessam, fluctuque sonantia cano
 Saxa Cephallenum, et scopulosis Neriton arvis. 305
 Ille etiam, Pelopis sedes et Achaia adire
 Moenia praegaudens, tristem Calydonia Dianae,
 Oeneasque domos, Curetica tecta, subibat,
 Promittens contra Hesperiam sua proelia Graiis.
 Tum lustrata Ephyre, Patraeque, et regia Pleu-
 ron, 310
 Parnasusque biceps, Phoeboque loquentia saxa.
 Ac, saepe ad patrios bello revocante penates,
 Cum modo Sarmaticus regna infestaret Orestes,
 Aspera nunc Dolopum vis exundasset in agros,
 Incepto tamen haud facilis desistere vano, 315
 Belli per Graias umbram circumtulit oras.
 Donec, nunc pelago, nunc terra exutus, omisit
 Spem positam in Tyriis, et supplex foedera sanxit
 Dardana, nec legem regno accepisse refugit.

- 320 Tunc et Tyndarii Latias Fortuna Tarenti
 Auxit opes laudemque simul. Nam ~~perfidam~~ tandem
 Urbs Fabio devicta seni, postremus in armis
 Ductoria titulus cauti. Sollertia tutum
 Tum quoque adepta decus, captis sine sanguine
 muris.
- 325 Namque ut compertum, qui Punica signa rege-
 bat,
 Feminea exuri flamma, tacitusque quietae
 Exin virtuti placuit dolus: ire sorori,
 Nam castris erat in Rutulis, germanus amatae
 Cogitur, et magnis muliebria vincere corda
- 330 Pollicitis, si reclusas tramittere portas
 Concedat Libycus rector. Votique potius
 Evicto Fabius Poeno circumdata telis
 Incustodita penetravit moenia nocte.
 Sed quisnam aversos Phoebum tunc iungere ab
 urbe
- 335 Romulea dubitaret equos, qui tempore eodem
 Marcellum acciperet letum oppetiisse sub armis?
 Moles illa viri, calidoque habitata Gradivo
 Pectora, et haud ullis unquam tremefacta peri-
 clis,
 (Heu quantum Hannibalem clara fractura ruina!)
- 340 Procubuere. Iacet campis Carthaginis horror.
 Forsan Scipiadae confecti nomina belli
 Rapturus, si quis paulum Deus adderet aevo.
 Collis Agenoreum dirimebat ab aggere vallum.
 Ausonio: (Dauni Mavors conederat arvis)
- 345 Curarum comes et summi Crispinus honoris
 Marcello socius communia bella ciebat.
 Ad quem Marcellus: Gestit kustrare propinquas
 Mens silvas, medioque viros imponere monti,
 Ne Libys occultis tumulum prior occupet ausis.
- 350 Si cordi est, te participem, Crispine, laboris
 Esse velim. Nunquam desunt consulta duobus.

Haec ubi sedere, ardentem attollere sese
 Iam dudum certant in equos. Marcellus, ut arma
 Aptantem natum aspexit laetumque tumultu,
 Vincis, ait, nostros mirando ardore vigores. 355
 Sit praematurus felix labor. Urbe Sicana
 Qualem te vidi, nondum permetteret aetas
 Cum tibi bella, meo tractantem proelia vultu.
 Huc, decus, huc, nostrum, lateri te iunge paterno,
 Et me disce novum Martem tentare magistro. 360
 Tum, pueri colla amplectens, sic pauca praetur:
 Summe Deum, Libyco, faxis, de praeside nunc
 his,
 His humeris tibi opima feram. Nec plura, sereno
 Sanguineos fudit cum Iupiter aethere rores,
 Atque atris arma aspersit non prospera guttis. 365
 Vixdum finitis intrarant vocibus artas
 Letiferi collis fauces, cum turba volucris
 Invadunt Nomades iaculis, nimboque feruntur
 Aethereo similes, caeca fundente latebra
 Armatos in bella globos. Circumdata postquam 370
 Nil restare videt virtus, quod debeat ultra
 Iam Superis, magnum secum portare sub umbras
 Nomen mortis avet. Tortae nunc emittit hastae
 Altius insurgit, nunc saevit comminus ense.
 Forsan et enasset rapidi freta saeva pericli, 375
 Ni telum adversos nati venisset in artus.
 Tum patriae tremuere manus, laxataque luctu
 Fluxerunt rigidis arma infelicia palmis.
 Obvia nudatum tramittit lancea pectus,
 Labensque impresso signavit gramina mento. 380
 At postquam Tyrius saeva inter proelia ductor
 Infixum adverso vidit sub pectore telum,
 Immane exclamat: Latias, Carthago, timere
 Desine iam leges: iacet exitiabile nomen,
 Ausonii columen regni. Sed dextera nostrae 385
 Tam similis non obscuras mittatur ad umbras.

- Magnanima invidia virtus caret. Alta sepulcri
 Protinus exstruitur, coeleque educitur, ara.
 Convectant silvis ingentia robora. Credas
- 390 Sidonium cecidisse ducem. Tum tura dapesque,
 Et fasces, clypeusque viri, pompa ultima, fertur.
 Ipse facem subdens, Laus, inquit, parta perennis.
 Marcellum abstulimus Latio. Deponere forsans
 Genus Italum tandem arma velit. Vos ite superbas
- 395 Exsequias animae, et cinerem donate supremi
 Muneris officio: nunquam hoc tibi, Roma, negabo,
 [Quod virtute viri titulis decorare sepulcrum
 Ingentis bello liceat, nomenque futuros
 Aeternum in Rutulos possis mandare nepotes.]
- 400 Alterius par atque eadem fortuna laborum
 Consulis: exanimum sonipes ad signa revexit.
 Talia in Ausonia. Sed non et talis Hiberis
 Armorum eventus campis. Carthaginiis omnes
 Per subitum raptæ pernix victoria late
- 405 Terruerat gentes. Ducibus spes una salutis,
 Si socias iungant vires. Ingentibus orsum
 Auspiciis iuvenem, ceu patria gestet in armis
 Fulmina, sublimi vallatam verticem montis
 Ex oculis urbem, cumulatam strage virorum,
- 410 Non toto rapuisse die, qua Martius ille
 Hannibal in terra consumito verterit anno,
 Nec pube aequandam nec opum ubertate, Saguntum.
- Proximus, applicito saxosis aggere silvis,
 Tendebat, fratris spirans ingentia facta,
- 415 Hasdrubal. Hic robur, mixtusque rebellibus Africa
 Cantaber, hic volucri Mauro perniciosior Astur:
 Tantaque maiestas terra rectoris Hibera,
 Hannibalis quantus Laurenti terror in ora.
 Forte dies priscum Tyriis sollemnis honorem
- 420 Retulerat, quo, primum orsi Carthaginis altae
 Fundamenta, novam coepere mapalibus urbem.

Et duplicare acies; venturum ad moenia cursu
 Hostem praecipiti, et visurum haerentia porta
 Spicula, Elissaeis nuper contorta lacertis.

525 His super infrendens sic secum Oenotria tellus:
 Tantone, heu Superi! spernor contenta furore
 Sidoniae gentis, quae quondam sceptrâ timentem
 Nati Saturnum nostris considerare in oris,
 Et regnare dedi? Decima haec iam vertitur aetas,

530 Ex quo proterimur: iuvenis, cui sola supersunt
 In Superos bella, extremo de litore rapta
 Intulit arma mihi, temeratisque Alpibus ardens
 In nostros descendit agros. Quot corpora taxi
 Caesarum, stratis toties deformis alumnis!

535 Nulla mihi floret baccis felicibus arbor;
 Immatura seges rapido succiditur ense;
 Culmina villarum nostrum delapsa feruntur
 In gremium, foedantque suis mea regna ruinis.
 Hunc etiam, vastis qui nunc sese intulit oris,

540 Perpetiar, miseram quaerentem exurere belli
 Reliquias? Tum me scindat vagus Afer aratro,
 Et Libys Ausoniis commendet semina sulcis,
 Ni cuncta, exsultant quae latis agmina campis,
 Uno condiderim tumulo. Dum talia versat,

545 Et thalamos clausit nox atra hominumque Deum-
 que,

Tendit Amyclaei praeceps ad castra nepotis.

Is tum, Lucanis cohibentem finibus arma,

Poenum vicini servabat, cespite valli.

Hic iuvenem aggreditur Latiae telluris imago:

550 Clausorum decus, atque erepto maxima Romae
 Spes Nero Marcello, rumpe, atque expelle quietem.

Magnum aliquid tibi, si patriae vis addere fatis,
 Audendum est, quod, depulso quoque moenibus
 hoste,

Victores fecisse tremant. Fulgentibus armis
 Poenus inundavit campos, qua Sena relictum 555
 Gallorum a populis servat per secula nomen.
 Ni prope alipedes rapis ad certamina turmas,
 Serus deletae post auxiliabere Romae.

Surge, age; fer gressus. Patulos regione Metauri
 Dagnavi turpulis Poenorum atque ossibus agros. 560

His dictis abit, atque abscedens visa paventem
 Attrahere, et fractis turmas propellere portis.
 Rumpit flammato turbatus corde soporem,
 Ac supplex, geminas tendens ad sidera palmas,
 Tellurem Noctemque, et coelo sparsa precatur 565

Astra, ducemque viae tacito sub lumine Phoeben.
 Inde legit dignas tanta ad conamina dextras.
 Quaque iacet superi Larinas accola ponti,
 Qua duri bello gens Marrucina, fidemque
 Exuere indocilis sociis Frentanus in armis. 570

Tum, qua vitiferos domitat Praetutia pubes,
 Laeta laboris, agros, et penna, et fulmine, et un-
 dis

Hibernis, et Achaemenio velocior arcu
 Evolat. Hortator sibi quisque: Age, perge, salu-
 tem

Ausoniae ancipites Superi, et, stet Roma cadatne, 575
 In pedibus posuere tuis, clamantque, ruuntque.
 Hortandi genus acer habet praecedere ductor.
 Illum augent cursus annisi aequare sequendo,
 Atque indefessi noctemque diemque feruntur.

At Roma adversi tantum mala gliscere belli 580
 Accipiens, trepidare metu, nimiumque Neronem
 Speravisse queri, atque uno sibi vulnere posse
 Auferrī restantem animam. Non arma, nec aurum,
 Nec pubem, nec, quem fundant, superesse cruo-
 rem.

Scilicet Hasdrubalem invadat, qui ad proelia soli 585
 Hannibali satis esse nequit? Iam rursus, ubi arma

- Avertisse suo cognorit devia vallo,
 Haesurum portis Poenum: venisse, superbo
 Qui fratri certet, cui maxima gloria cedat
- 590 Urbis deletae: frenit amens corde sub imo
 Ordo Patrum, ac magno interea meditatur amore
 Servandi decoris, quonam se fine minanti
 Servitio eripiat, Divosque evadat iniquos.
 Hos inter gemitus obscuro noctis opacae
- 595 Succedit castris Nero, quae coniuncta feroci
 Livius Hasdrubali vallo custode tenebat.
 Belliger is quondam, scitusque accendere Martem
 Floruerat primo clarus pugnator in aevo.
 Mox falso laesus non aequi crimine vulgi,
- 600 Secretis ruris, tristes absconderat annos.
 Sed, postquam gravior moles terrorque periclo
 Poscebat propiore virum, revocatus ad arma
 Tot caesis ducibus, patriae donaverat iram.
 At non Hasdrubalem fraudes latuere recentum
- 605 Armorum, quanquam tenebris nox texerat astus.
 Pulveris in clypeis vestigia visa movebant,
 Et properi signum accursus, sonipesque, virique
 Substricti corpus, bis clarum buccina signum.
 Praeterea gemino prodebant iuncta magistro
- 610 Castra regi. Verum, fratri si vita supersit,
 Qui tandem licitum socias coniungere vires
 Consulibus? Sed enim solum (dum vera patescant)
 Cunctandi restare dolum, Martemque trahendi.
 Nec consulta fugae segni formidine differt.
- 615 Nox, somni genitrix, mortalia pectora curis
 Purgarat, tenebraeque horrenda silentia alebant:
 Erepsit, suspensa ferens vestigia, castris,
 Et muta elabi tacito iubet agmina passu.
 Illunem nacti per rura tacentia noctem
- 620 Accelerant, vitantque sonos: sed percita falli
 Sub tanto motu tellus nequit. Implicat actas
 Caeco errore vias, umbrisque ferentibus arto

Circumagit spatio sua per vestigia ductos.
 Nam, qua curvatas sinuosis flexibus amnis
 Obliquat ripas, refluoque per aspera lapsu 625
 In sese redit, hac, casso ducente labore,
 Exigium involvant frustratis gressibus orbem,
 Inque errore viae tenebrarum munus ademtum.
 Lux urget, panditque fugam. Ruit acer apertis
 Turbo equitum portis, atque omnis ferrea late 630
 Tempestas operit campos. Nondum arma manus-
 que

Permixtae, iam tela bibunt praemissa cruorem.
 Hinc, iussae Poenum fugientem sistere, pennae
 Dictaeae volitant; hinc lancea turbine nigro
 Fert letum cuicumque viro, quem prenderit status. 635
 Deponunt abitus curam, trepidique coactas,
 Constituunt acies, et spes ad proelia vertunt.
 Ipse inter medios (nam rerum dura videbat)
 Sidonius ductor, tergo sublimis ab alto
 Quadrupedantis equi, tendens vocemque manus-
 que, 640

Per decora, extremo vobis quaesita sub axe,
 Per fratris laudes oro, venisse probemus
 Germanum Hannibalis: Latio Fortuna laborat
 Adversis documenta dare, atque ostendere, quan-
 tus

Verterit in Rutulos domitor telluris Hiberæ, 645
 Suetus ad Herculeas miles bellare columnas.
 Forsitan et pugnas veniet germanus in ipsas.
 Digna viro, digna, obtestor, spectacula pleno
 Corporibus properate solo. Quicumque timeri
 Dux bello poterat, fratri iacet: unica nunc spes, 650
 Et poena et latebris infracto Livius aevo
 Damnatum offertur vobis caput. Ite, agite, oro,
 Sternite ductorem, cum quo concurrere fratri
 Sit pudor, et turpi finem donate senectæ.
 At contra Nero: Quid cessas cluisse labores 655

Ingentis belli? Pedibus tibi gloria, miles,
Parta ingens. Nunc accumulata coepta ardua d
tra.

Heu! temere abducto liquisti robore castra,
Ni factum absolvit victoria. Praecepte laudem
660 Adventu cecidisse tuo memorabitur hostis.

Parte alia, insignis nudatis casside canis,
Livius: Huc, iuvenes, huc me spectate ruente
In pugnas: quantumque meus patefecerit ensi
Tantum intrate loci; et tandem praeccludite se

665 Iam nimium patulas Poenis grassantibus Alpe
Quod ni veloci prosternimus agmina Marte,
Et fulmen subitum Carthaginis Hannibal adsit
Qui Deus infernis quenquam nostrum eximat i
bris?

Hinc, galea capite accepta, dicta horrida ferr
670 Sancit, et, obtectus senium, fera proelia misc
Illum, per cuneos et per densissima campi
Corpora tot dantem leto, quot spicula torsit,
Turbati fugere Macae, fugere feroces
Autololes, Rhodanique comas intonsa iuventus

675 Fatidicis Nabis veniens Hammonis arenis
Improba miscebat securus proelia fati,
Ceum tutante Deo; ac patriis spolia Italia templi
Fixurum vano tumidus promiserat ore.

Ardebat gemma Garamandite caerulea vestis,
680 Ut cum sparsa micant stellarum lumina coelo,
Et gemmis galeam, clypeumque accenderat au
Casside cornigera dependens infula sacros
Prae se terrores Divumque ferebat honorem.
Arcus erat pharetraeque viro, atque incocta
rastis

685 Spicula, et armatus peragebat bella veneno.
Nec non, cornipedis tergo de more repostus,
Sustentata genu per campum pondera conti
Sarmatici prona adversos urgebat in hostes.

Tum quoque transfixum telo per mombra, per
arma,

Consulis ante oculos, magno clamore Sabellum 690

Asportabat ovans, et ovans Hammona canebat.

Non tulit hanc iram tantosque in corde tumores

Barbarico senior, telumque intorsit, et una

Praedam animamque simul victori victor ademit.

Assilit, audito tristis clamore ruinae, 695

Hasdrubal, et coeptantem Arabum raptare pe-
remto

Gemmiferi spoliū cultus, auroque rigentes

Exuvias, iaculum a tergo perlibrat ad ossa.

Iam correpta miser geminis velamina palmis

Carpebat propere, et tepidos nudaverat artus. 700

Concidit, et sacras vestes atque aurea fila

Reddidit ex animo, spoliatum lapsus in hostem.

At Canthus Rutulum, Canthus possessor arenae,

Qua celebre invicti nomen posuere Philaeni,

Ditem ovium Rutulum obruncat, cui mille sub
altis 705

Lanigeræ balant stabulis. Ipse, otia molli

Exercens cura, gelido nunc flumine soles

Frangebat nimios pecori, nunc laetus in herba

Tondebat niveae splendentia vellera lanae,

Aut, pecus e pastu cum sese ad tecta referret, 710

Noscentes matrem spectabat ovilibus agnos.

Occubuit clypei transfixo proditus aere,

Et sero ingemuit stabulis exire paternis.

Acrius hoc Italūm pubes incurrit, et urget:

Ut torrens, ut tempestas, ut flamma corusci 715

Fulminis, ut Boream pontus fugit, ut cava currunt

Nubila, cum pelago coelum permiscuit Eurus.

Proceræ stabant, Celtarum signa, cohortes,

Prima acies; hos impulsu euneoque feroci

Laxat vis subita, et fessos errore viarum, 720

Nec soli faciles, longique laboris anhelos

- Avertit patrius genti pavor. Addere tergo
 Hastas Ausonius, teloque instare sequaci,
 Nec donare fugam. Cadit uno vulnere Thyrmis,
 725 Non uno Rhodanus; prosligatumque sagittae
 Lancea deturbat Morinum, et iam iamque ca-
 dentem
 Cedentes urget, totas largitus habenas,
 Livius acer equo, et turmis abeuntibus infert
 Cornipèdem. Tunc aversi turgentia colla
 730 Diripit ense Mosae. Percussit pondere terram
 Cum galea ex alto lapsum caput, ac residentem
 Turbatus rapuit sonipes in proelia truncum.
 Hic Cato (nam medio vibrabat et ipse tumultu)
 Si, primas, inquit, bello cum amissimus Alpes,
 735 Hic iuveni oppositus Tyrio foret: hei mihi!
 quanta
 Cessavit Latio dextra, et quot funera Poenis
 Donarunt pravi suffragia tristia campi!
 Iamque inclinabant acies, cunctisque pavorem
 Gallorum induerat pavor, et Fortuna ruebat
 740 Sidonia: ad Rutulos Victoria verterat alas.
 Celsus, ceu prima refflorescente iuventa,
 Ibat Consul, ovans maior maiorque videri.
 Ecce, trahens secum canentem pulvere turmam,
 Ductor Agenoreus subit, intorquensque iacertis
 745 Tela, sonat: Cohibete fugam. Cui cedimus hosti?
 Nonne pudet? Conversa senex marcentibus annis
 Agmina agit: nunc, quaeso, mihi nunc dextera in
 armis
 Degenerat, nostrique piget? Mihi Belus avorum
 Principium, mihi cognatum Sidonia Dido
 750 Nomen, et ante omnes bello numerandus He-
 milcar
 Est genitor: mihi, cui cedunt mentesque, lacusque,
 Et campi, atque amnes, frater: me magna secun-
 dum

- Carthago putat Hannibali: me Baetis in oris
 Aequant germano passae mea proelia gentes.
 Talia dum memorat, medios ablatus in hostes, 755
 Ut nova conspecti fulserunt Consulis arma,
 Hastam praepropero nisu iacit. Illa per oras
 Aerati clypei et loricae tegmina summo
 Incidit haud felix humero, parceque petitem
 Perstrinxit corpus, nec multo tincta cruore: 760
 Vana sed optanti promisit gaudia Poeno.
 Turbati Rutuli, confusaque pectora visu
 Terrifico. Tunc increpitans conamina Consul:
 Femineis laesum vana inter cornua corpus
 Unguibus, aut palmis credas puerilibus ictum. 765
 Ite, docete, viri, Romanae vulnera superint
 Quanta afferre manus. Tum vero effunditur in-
 gens
 Telorum vis, et densa sol vincitur umbra.
 Iamque per extentos alterna strage virorum
 Corpora fusa iacent campos, demersaque in un-
 dam 770
 Iunxerunt cumulo crescente cadavera ripas.
 Ut, cum venatu saltus exercet opacos
 Dictynna, et laetae praebet spectacula matri,
 Aut Pindi nemora excutiens, aut Maenala lustrans,
 Omnis Naiadum plenis comitata pharetris 775
 Turba ruit, striduntque sagittiferi coryti.
 Tum per saxa ferae, perque ipsa cubilia fusae,
 Per valles, fluviosque, atque antra virentia musco,
 Multa strage iacent. Exsultat vertice montis
 Gratam perlustrans oculis Latonia praedam. 780
 Audito ante alios senioris vulnere, rumpit
 Per medios Nero saevus iter, visaque virorum
 Aequali pugna, Quid enim, quid deinde relictum
 est
 Italiae fatis? Hunc si non vincitis hostem,
 Hannibalem vincetis, ait? Ruit ocius amens 785

In medios: Tyriumque ducem inter prima fre-
mentem

Agmina ut aspexit, rabidi ceu belua ponti,
Per longum sterili ad pastus iactata profundo,
Cum procul in fluctu piscem male saucia vidit,

790 Aestuat, et, lustrans nantem sub gurgite praedam,

Absorbet late permixtum piscibus aequor.
Non telo mora, non dictis. Haud amplius, inquit,
Elabere mihi. Non hic nemora avia fallent
Pyrenes, nec promissis frustrabere vanis,

795 Ut quondam terra fallax deprensus Hibera

Evasti nostram mentito foedere dextram.
Haec Nero, et intorquet iaculum: nec futilis ictus.
Nam latere extremo cuspis librata resedit.
Invadit stricto super haec interritus ense,

800 Collapsique premens umbone trementia membra,

Si qua sub extremo casu mandata referri
Germano vis forte tuo, portabimus, inquit.
Contra Sidonius: Leto non terreor ullo.

Utere Marte tuo, dum nostris manibus adsit

805 Actutum vindex. Mea si suprema referre

Fratri verba paras, mando, Capitolia victor
Exurat, cinerique Iovis permisceat ossa
Et cineres nostros. Cupientem annectere plura
Ferventemque ira mortis transverberat ense,

810 Et rapit infidum victor caput. Agmina fuso

Sternuntur duce, non ultra fidentia Marti.
Iamque diem solisque vias nox abstulit atra,
Cum vires parco victu somnoque reducant:

Ac, nondum remeante die, victricia signa,

815 Qua ventum, referunt clausis formidine castris.

Tum Nero, procera sublimia cuspide portans
Ora ducis caesi, Cannas pensavimus, inquit,
Hannibal, et Trebiam, et Thrasymeni litora te-
cum

Fraterno capite. I, duplica nunc perfida bella,
 Et geminas arcesse acies. Haec praemia restant, 820
 Qui tua tramissis optarint Alpibus arma.
 Compressit lacrimas Poenus, misitque ferendo
 Constanter mala, et, inferias in tempore dignas
 Missurum fratri, clauso commurmurat ore.
 Tum, castris procul amotis, adversa quiete 825
 Dissimulans, dubia exclusit certamina Martis.

LIBER XVI.

ARGUMENTUM.

*Hannibalem accepit miserandos Bruttia tellus
 Maerentem patriae casus, fratrisque, suosque.
 Non tamen audebat concurrere Roma gementi.
 Tantus erat Libyci metus et formido tyranni.
 Omnia in auriferis iam Marte subegerat arvis
 Scipio, iam dederat fugientia carbasa ventis
 Erutus castris Mago, iam captus et Hamno
 Praebeat Latii infelix colla catenis.
 Hasdrubal huic cladis dum nescius addere sese
 Festinat, latebras victus certamine spectat.
 Dein Masinissa novo contingit foedere dextram
 Scipiadae, sociumque sibi dux ipse Syphacem
 Conciliat: facit hinc ludos patruoque patrique,
 Et repetit Latium fana spargente triumphum.*

Bruttia maerentem casus patriaeque suosque
 Hannibalem accepit tellus. Hic aggere septus
 In tempus posita ad renovandum bella coquebat.
 Abditus ut silva, stabulis cum cesset ademtis,
 Amissis, taurus, regno gregis, avia clauso 5
 Molitur saltu certamina, iamque feroci
 Mugitu nemora exterret, perque ardua cursu
 Saxa ruit: sternit silvas, rupesque lacessit
 Irato rabidus cornu: tremit omnis ab alto
 Prospectans scopulo pastor nova bella parantem. 10
 SILIUS ITAL. Y

Sed vigor, haustus Latium, si cetera Marti
 Adiumenta forent, prava obtrectante suorum
 Invidia revocare animos, ac stare negata
 Cogebatur ope, et senio torpescere rerum.

- 15 Parta tamen formido manu, et tot caedibus olim
 Quaesitus terror, velut inviolabile telis
 Servabant sacrumque caput: proque omnibus ar-
 mis,

Et castrorum opibus, dextrisque recentibus unum
 Hannibalis sat nomen erat. Tot dissona lingua

- 20 Agmina, barbarico tot discordantia ritu
 Corda virum mansere gradu, rebusque retusis
 Fidas ductoris tenuit reverentia mentes.

Nec vero Ausonia tantum se laetus agebat
 Dardanidis Mavors: iam terra cedit Hibera

- 25 Auriferis tandem Phoenix depulsus ab arvis.

Iam Mago, exutus castris, agitante pavore
 In Libyam propero transmisit caerula velo.

Ecce aliud decus, haud uno contenta favore,

- Nutribat Fortuna duci. Nam concitus Hannon

- 30 Adventabat, agens crepitantibus agmina caetris

Barbara, et indigenas serus raptabat Hiberos.

Non ars, aut astus belli, vel dextera deerat,

Si non Scipiadae concurreret. Omnia ductor

Magna adeo Ausonius maiori mole premebat:

- 35 Ut Phoebe stellas, ut fratris lumina Phoeben

Exsuperant, montesque Atlas, et flumina Nilus,

Ut pater Oceanus Neptunia caerula vincit.

Vallantem castra (obscuro nam vesper Olympo

Fundere non aequam trepidanti coeperat um-
 bram)

- 40 Aggreditur Latius rector, subitoque tumultu

Caeduntur passim coepti munimina valli

Imperfecta. Supercontexere herbida lapsos

Pondera, et in tumuli concessit cespes honorem.

Vix uni mens digna viro, novisse minores

Quam deceat, pretiumque operis sit tradere fa-
mae. 45

Cantaber ingenio membrorum et mole timere
Vel nudus telis poterat Larus. Hic fera gentis
More securigera miscebat proelia dextra.
Et, quanquam fundi se circum pulsa videret
Agmina, deleta gentilis pube catervae, 50

Caesorum implebat sola loca: seu foret hostis
Comminus, expleri gaudebat vulnere frontis
Adversae: seu laeva acies in bella vocaret,
Obliquo telum reflexum Marte rotabat.

At, cum pone ferox aversi in terga veniret. 55

Victor, nil trepidans retro iactare bipennem
Callebat, nulla belli non parte timendus.

Huic ducis invicti germanus turbine vasto
Scipio contorquens hastam, cudone comantes
Disiecit crines: Namque altius acta cucurrit 60

Cuspis, et elata procul est eiecta securi.

At iuvenis, cui telum ingens accesserat ira,
Barbaricam assiliens magno clamore bipennem
Incutit. Intremuere acies, sonuitque per auras
Pondere belligero pulsati tegminis umbo. 65

Haud impune quidem. Remeans nam dextera ab
ictu

Decisa est gladio, ac dilecto immortua telo.
Qui postquam murus miseris ruit, agmina concurs
Avertit fuga confestim dispersa per agros.
Nec pugnae species, sed poenae tristis imago 70
Illa erat, hinc tantum caedentum, atque inde
ruentum.

Per medios Hannon, palmas post terga revinctus,
Ecce trahebatur, lucemque (heu dulcia coeli
Lumina!) captivus lucem inter vincla petebat.
Cui rector Latius: Tanta, en, qui regna reposcant 75
Quis cedat toga et armiferi gens sacra Quirini!
Servitio si tam faciles, cur bella refertis?

Hæc inter celerare gradum, coniungat ut
 Hasdrubalem ignarum cladis prænuntius a
 80 Explorator eques. Raptæ dux obviam signa
 At, postquam optatam lætus contingere per
 Vidit, et ad letum magno venientia cursu
 Agmina, suspiciens coelum, Nihil amplius,
 Vos hodie posco, Superi. Protraxit ad a
 85 Quod profugos, satis est. In dextra cetera
 Vota, viri: rapite, ite, precor. Vocat e
 rentes

Hinc pater, hinc patruus. Gemina o mihi res
 belli,

Ducite, adeste; sequor. Dignas spectabitis,
 Præscia mens fallit, vestro iam nomine ca
 90 Nam quis erit tandem campis telluris Hibe
 Bellandi modus? En unquam lucebit in ortu
 Ille dies, quo te armorum, Carthago, meorum
 Aspiciam sonitus admotæque bella tremant
 Dixerat: et raucus stridenti murmure clangens
 95 Increpuit. Tonuere feris clamoribus astra
 Concurrunt: quantumque rapit violentia per
 Et Notus, et Boreas, et inexorabilis Austere
 Cum mergunt plenas tumefacta sub æquoribus;

Aut cum letiferos accendens Sirius ignes,
 100 Torret anhelantem sævis ardoribus orbem
 Tantum acies hominumque ferox discordia
 Demetit. Haud ullus terrarum æquarit hi
 Pugnarum damna: aut strages per inhospita
 stra

Unquam tot dederit rabies horrenda ferarum
 105 Iam campi vallesque madent, hebetataque
 Et Libys occubere et amantes Martis Hill
 Stat tamen una loco perfossis debilis armis
 Luctaturque acies, qua concutit Hasdrubal
 stam.

Nec finem daret ille dies animosaque virtus,
 Ni perlapsa viro loricae tegmine arundo, 110
 Et parco summum violasset vulnere corpus,
 Suasissetque fugam. Rapido certamina linquit.
 In latebras evectus equo, noctisque per umbram
 Ad Tartessiacos tendit per litora portus.

Proximus in pugna ductori Marte manequē 115
 Regnator Nomadum fuerat; mox foedere longo
 Cultuque Aeneadum nomen Masinissa superbum.
 Huic fesso, quos dura fuga et nox suaserat atra,
 Carpentī somnos subitus rutilante coruscum
 Vertice fulsit apex, crispamque involvere visa est 120
 Mitis flamma comam, atque hirta se spargere
 fronte.

Concurrunt famuli, et serpentes tempora circum
 Festinant gelidis restinguere fontibus ignes.
 At grandaeva, Deūm praenosces omina, mater,
 Sic, sic, Coelicolae: portentaque vestra secundi 125
 Condite, ait. Duret capiti per secula lumen.
 Ne vero, ne, nate, Deūm tu laeta pavesce
 Prodigia, aut sacras metue inter tempora flam-
 mas.

Hic tibi Dardaniae promittit foedera gentis,
 Hic tibi regna dabit, regnis maiora paternis, 130
 Ignis, et adiunget Latīis tua nomina fatīs.
 Sic vates, iuvenisque animum tam clara movebant
 Monstra; nec a Poenis ulli virtutis honores.
 Hannibal ipse etiam iam iamque modestior armis
 [Ire videbatur, Martisque liquescere fama.] 135

Aurora obscuri tergebat nubila coeli,
 Vixque Atlantiadum rubefecerat ora sororum:
 Tendit ad Ausonios, et adhuc hostilia castra.
 Atque, ubi se vallo intulerat, ductorque benigno
 Accepit Latius vultu, rex talibus inquit: 140
 Coelestum monita et sacrae responsa parentis,
 Disque tua, o Rutulūm rector, gratissima virtus

- Avulsum Tyriis huc me duxere volentem.
 Si tibi non segnes tua contra fulmina saepe
145 Visi stare sumus, dignam te, nate Tonantis,
 Afferimus dextram. Nec nos aut vana subegit
 Incertae mentis levitas, et mobile pectus;
 Aut spes et laeti sectamur praemia Martis.
 Perfidiam fugio et periuram ab origine gentem.
150 Tu, quando Herculeis finisti proelia metis,
 Nunc ipsam belli nobiscum invade parentem.
 Ille tibi, qui iam gemino Laurentia lustrō
 Possedit regna, et scalas ad moenia Romae
 Admovet, in Libyam flammis ferroque trahendu
155 Sic Nomadam ductor. Tunc dextra Scipio dex
 tram
 Amplexus, Si pulchra tibi Mavorte videtur,
 Pulchrior est gens nostra fide. Dimitte bilingue
 Ex animo socios. Magna hinc te praemia clara
 Virtutis, Masinissa, manent: citiusque vel armis
160 Quam gratiae studio, vincetur Scipio, mentis.
 Cetera quae in Libyam portari incendia suades,
 Expediet tempus. Nec enim sunt talia rerum
 Non meditata mihi, et mentem Carthago fatiga
 Hinc juveni dona insignem velamine picto
165 Dat chlamydem, stratumque ostro (quem cepe
 rat ipse
 Deiecto victor Magone, animique probarat)
 Cornipedem: tum, qua Divum libabat ad aras
 Hasdrubal, ex auro pateram, galeamque coman
 tem.
 Exin, firmato sociali foedere regis,
170 Vertendas agit at iam nunc Carthaginis arces.
 Massylis regnator erat ditissimus oris,
 Nec nudus virtute, Syphax: quo iura petebant
 Innumerae gentes, extremaque litore Tethys.
 Multa viro terra, ac sonipes, et belua, terror
175 Bellorum, nec non Marti delecta iuventus.

Neo-foret, aut ebore, aut solido qui vinceret auro,
 Gaetulisve magis fucaret vellus ahenis.
 Has adiungere opes avidus, reputansque laborem,
 Si vertat rex ad Poenos, dare vela per altum
 Imperat, atque animo iam tum Africa bella ca-
 passit. 180

Verum ubi perventum, et portus tenuere carinae,
 Iam, trepida fugiens per proxima litora puppe,
 Hasdrubal afflictis aderat nova foedera quaerens
 Rebus, et ad Tyrios Massylia signa trahebat.
 Audito, pariter populorum in regna duorum 185
 Advenisse duces, qui tota mole laborent,
 Disceptentque armis, terrarum uter imperet orbi,
 Celsus mente Syphax acciri in tecta benigne
 Imperat, et tanto regni se tollit honore.

Tum laetos volvens oculos adversa per ora, 190
 Sic Latium affatur iuvenem, ac prior incipit ultro:
 Quam te, Dardanida pulcherrime, mente serena
 Accipio, intueorque libens! quamque ora recordor
 Laetus Scipiadae. Revocat tua forma parentem,
 Nam repeto, Herculeas Erythia ad litora Gades 195
 Cum studio pelagi et spectandis aestibus undae
 Venissem, magnos vicina ad flumina Baetis
 Ductores miro quondam me cernere amore.
 Tum mihi dona viri praeda delecta tulere,
 Arma simul, regnoque meo tum cognita primum 200
 Cornipedum frena, atque arcus, quis cedere no-
 stra

Non norunt iacula, et veteres tribuere magistros
 Militiae, qui dispersas sine lege catervas
 Vestro formarent ritu ad certamina Martis.
 Ast ego, cum vestro (in nostris quae copia regnis) 205
 Nunc auri ferrem, nivei nunc munera dentis,
 Nil valui precibus. Solos sibi cepit uterque,
 Quos cohibebat ebur vaginae sectilis, enses.
 Quare, age, laetus habe nostros intrare penates,

- 210 Ac, mea quando affert Libycum fortuna per unda
 Ductorem, facili, quae dicam, percipe mente.
 Et vos, qui Tyriae regitis Carthaginis arces,
 Hasdrubal, huc aures, huc quaeso advertite ser-
 sus.
- Quanta per Ausonios populos torrentibus armis
- 215 Tempestat ruat, et Latio suprema minetur,
 Utque bibant Tyrium bis quinos saeva per anno
 Sicana nunc tellus, nunc litora Hibera cruorem,
 Cui nescire licet? Quin ergo tristia tandem
 Considunt bella, et deponitis arma volentes?
- 220 Tu Libya, tu te Ausonia cohibere memento.
 Haud deformis erit vobis ad foedera versis
 Pacator mediusque Syphax. Subiungere plura
 Non passus, gentis morem arbitriumque Senatu
 Scipio demonstrat, vanique absistere coepti.
- 225 Spe iubet, et Patres docet haec expendere solos
 Suadendi modus hic: quodque est de parte diei
 Exacti super, ad mensas et pocula vertunt.
 Atque, epulis postquam finis, dant corpora somno,
 Et dura in noctem curarum vincula solvunt.
- 230 Iamque novum terris pariebat limine primo
 Egrediens Aurora diem, stabulisque subibant
 Ad iuga solis equi, necdum ipse ascenderat axem.
 Sed prorupturis rutilabant aequora flammis:
 Exigit e stratis corpus, vultuque sereno
- 235 Scipio contendit Massyli ad limina regis.
 Illi mos patrius fetus nutrire leonum,
 Et catulis rabiem atque iras expellere alendo.
 Tum quoque fulva manu mulcebat colla iubasque,
 Et fera tractabat ludentum interritus ora.
- 240 Dardaniam postquam ductorem accepit adesse,
 Induitur chlamydem, regnique insigne vetusti
 Gestat laeva decus: cinguntur tempora vitta
 Albente, ac lateri de more adstringitur ensis.
 Hinc in tecta vocat, secretisque aedibus hospes

Sceptrigero cum rege pari sub honore residunt. 245
 Tum prior his inſit terrae pacator Hiberæ:
 Prima mihi, domitis Pyrenes gentibus, ire
 Ad tua regna fuit properantem et maxima cura,
 O ſceptri venerande Syphax. Nec me aequore
 ſævus

Tardavit medio pontus. Non ardua regnis 250
 Quaesumus aut inhonora tuis: coniunge Latinis
 Unanimum pectus, ſociusque accede ſecundis.
 Non tibi Maſſylæ gentes, extentaque tellus
 Syrtibus, et latis proavita potentia campis
 Amplius attulerint decoris, quam Romula virtus 255
 Certa iuncta fide, et populi Laurentis honores.
 Cetera quid referam? Non ullus ſcilicet ulli
 Aequus Coelicoldm, qui Dardana læserit arma.
 Audivit laeto Maſſylus et annuit ore,
 Complexusque virum, Firmemus proſpera, dixit, 260
 Omina, nec votis Superi concordibus absint,
 Cornigerumque Iovem Tarpeiumque ore voce-
 mus.

Et ſimul exstructis cespes surrexerat aris;
 Victimaque admotæ ſtabat ſubiecta bipenni,
 Cum ſubito abruptis fugiens altaria taurus 265
 Exsiluit vinclis, mugituque excita late
 Implevit tecta, et, fremitu ſuſpiria rauco
 Congeminans, trepida terrorem ſparsiſt in aula.
 Vittaque, maiorum decoramen, fronte ſine ullo
 Delapſa attactu, nudavit tempora regis. 270
 Talia Coelicolæ caſuro triſtia regno
 Signa dabant, ſævique aderant gravia omina fati.
 Hic fractum bello regem ſolioque revulſum,
 Tempus erit, cum ducet agens ad templa To-
 nantis,

Qui tunc orabat ſocialia foedera ſupplex. 275
 His actis repetit portum, puppesque ſecundo
 Dat vento, et notis reddit ſe Scipio terris.

- Concurrere avidae gentes, variosque subact
 Pyrene misit populos. Mens omnibus una.
- 280 Concordes regem appellant, regemque salut
 Scilicet hunc summum norunt virtutis hono
 Sed, postquam miti reiecit munera vultu,
 Ausonio non digna viro, patriosque vicissim
 Edocuit ritus, et Romam nomina regum.
- 285 Monstravit nescire pati, tum versus in unan
 Quae restat, curam, nullo super hoste relict
 Et Latios simul, et vulgum Baetisque Tagi
 Convocat, ac medio in coetu sic deinde prof
 Quando ita Coelicoldm nobis propensa volu
- 290 Annuit, extremo Libys ut deiectus ab orbe
 Aut his occideret campis, aut, axe relicto
 Hesperio, patrias exsul lustraret arenas:
 Iam vestra tumulos terra celebrare meorum
 Est animus, pacemque dare exposcentibus ur
- 295 Mente favete pari, atque aures advertite ve
 Septima cum solis renovabitur orbita coelo.
 Quique armis ferroque valent, quique arti
 gendi
 Quadriugos pollent currus, quis vincere pl
 Spes est, et studium iaculis impellere vento
- 300 Adsint, et pulchrae certent de laude corona
 Praemia digna dabo, e Tyria spolia inclita pr
 Nec quisquam nostri discedet muneris expe
 Sic donis vulgum laudumque cupidine flamm
 Iamque dies praedicta aderat, coetumque son
- 305 Innumero campus, simulatasque ordine iust
 Exsequias rector lacrimis ducebat obortis.
 Omnis Hiber, omnis Latio sub nomine mil
 Dona ferunt, tumulisque super flagrantib
 dunt.
- Ipsae, tenens nunc lacte, sacro nunc plena I
- 310 Pocula, odoriferis aspergit floribus aras.
 Tum manes vocat excitos, laudesque viroru

Cum fletu canit, et veneratur facta iacentum.

Inde refert sese Circo, et certamina prima

Inchoat, et rapidos cursus proponit equorum.
Fluctuat aequoreo fremitu rabieque faventum, 315

Carceribus nondum reseratis, mobile vulgus,
Atque fores oculis et limina servat equorum.

Iamque, ubi prolato sonuere repagula signo,
Et toto prima emicuit vix ungula cornu,
Tollitur in coelum furiali turbine clamor. 320

Pronique, ac similes certantibus, ore sequuntur
Quisque suos currus, magnaue volantibus fidem

Voce loquuntur equis. Quatitur certamine Circus
Certantum, ac nulli mentem non abstulit ardor.

Instant praecipites, et equos clamore gubernant. 325

Fulvus, arenosa surgens tellure, sub auras

Erigitur globus, atque operit caligine densa

Cornipedumque vias, aurigarumque labores.

Hic studio furit acris equi, furit ille magistri.

Hos patriae favor, hos accendit nobile nomen 330

Antiqui stabuli. Sunt, quos spes grata fatiget,

Et nova ferre iugum cervix. Sunt, cruda senectus

Quos iuuet, et longo sonipes spectatus in aevo.

Evolat ante omnes, rapidoque per aera cursu

Callaicus Lampon fugit, atque ingentia tranat 335

Exsultans spatia, et ventos post terga relinquit.

Conclamant, plausuque fremunt, votique peractam

Maiorem credunt praeepto limite partem.

At, quis interior cura, et prudentia Circi

Altior, effusas primo certamine vires 340

Damnare, et cassis longe increpitare querelis

Indispensato lassantem corpora nisu;

Quo nimius, quo, Cyrne, ruis? (nam Cynus agebat)

Verbera dimitte, et revoca moderatus habenas.

Heu surdas aures! Fertur securus equorum, 345

Nec meminit, quantum campi decu
Proximus, a primo distans, qua
cur

- Occupat ipse, loci tantum: sed pro
Astur Panchates, patrium frons alt
350 Insigne, et patrio pes omnis conco
Ingentes animi, membra haud pro
Corporis exiguum, sed tum sibi fec
Concitus, atque ibat campo indigni
Crescere sublimem, atque augerim
355 Cinyphio rector cocco radiabat H
Tertius aequata currebat fronte P
Caucasus. Ipse asper, nec qui cer
Applausae blandos sonitus, clausu
Spumeus admorsu gauderet mand
360 At, docilis freni et melior parere, l
Non unquam effusum sinuabat dev
Sed laevo interior stringebat trami
Insignis multa cervice, et plurimus
Ludentis per colla iubae: (mirabile
365 Nullus erat pater. Ad Zephyri

car
Vectonum eductum genetrix effud
Nobilis hunc Durius stimulabat ir
rur

- Caucasus antiquo fidebat Atlante i
Ipsum Aetola, vago Diomedi condi
370 Miserat: exceptum Troiana ab or
Tradebant, quos Aeneae Simoentis
Victor Tydides magnis abduxerat
Iamque, fere medium evecti certa
In spatio addebant: nisusque appr
375 Panchates animosus equos, super
Et praecedentem iam iamque asce
Pone videbatur, curvatisque ungu
Callaicum quatiens pulsabat calcib

- At postremus Atlas; sed non et segnior ibat
 Postremo Durio: pacis de more putares 380
 Aequata fronte et concordi currere freno.
 Sensit ut exhaustas, qui proximus ibat, Hiberus
 Callaicas Cyrni vires, nec, ut ante, salire-
 Praecipitem currum, et fumantes verbere cogi
 Assiduo violenter equos, ceu monte procella 385
 Cum subita ex alto ruit, usque ad colla repente
 Cornipedum protentus, et in capita ardua pen-
 dens,
 Concitat ardentem, quod ferret lora secundus,
 Panchaten, vocesque addit cum verbere mixtas:
 Tene, Astur, certante feret quisquam aequore pal-
 mam 390
 Erepto? Consurge, vola, perlabere campum
 Assuetis velox pennis. Decrescit anhelio
 Pectore consumtus Lampon; nec restat hianti,
 Quem ferat ad metas, iam spiritus. Haec ubi dicta,
 Tollit se sonipes, ceu tunc e carcere primo 395
 Corriperet spatium, et, nitentem opponere curvos
 Aut aequare gradus, Cyrnum post terga relinquit.
 Confremit et coelum, et percussus vocibus altis
 Spectantum Circus. Fertur sublime per auras
 Altius attollens cervicem victor ovantem 400
 Panchates, sociosque trahit prior ipse iugales.
 At postremus Atlas, Durius postremus in orbem
 Exercent artes, laevos nunc appetit ille
 Conatus, nunc ille premit, certatque subire
 Dexter, et alterni nequidquam fallere tentant: 405
 Donec, confisus primaevae flore iuventae,
 Obliquum Durius conversis pronus habenis
 Opposuit currum, atque eversum propulit axem
 Atlantis senio invalidi, sed iusta querentis:
 Quo ruis? aut quinam hic rabidi certaminis est
 mos? 410
 Et nobis et equis letum commune laboras.

- Dumque ea proclamat, perfracto volvitur axe
 Cernuus, ac pariter fusi (miserabile) campo
 Discordes sternuntur equi : quatit aequore aperto
 415 Lora suis victor, mediaque Pelorus arena
 Surgere nitentem fugiens Atlanta relinquit.
 Nec longum Cyni defessos prendere currus.
 Hunc quoque, cunctantem et sero moderamina
 equorum
 Discentem, rapido praetervolat incitus axe :
 420 Impellit currum clamor vocesque faventum.
 Iamque etiam dorso atque humeris trepidantis
 Hiberi
 Ora superposuit sonipes, flatusque vapore
 Terga premi, et spumis auriga calescere sentit.
 Incubuit campo Durius, misitque citatos
 425 Verbere quadrupedes, nec frustra : aequare vi-
 detur,
 Aut etiam aequavit iuga praecedentia dexter.
 Attonitus tum spe tanta, Genitore, Pelore,
 Te Zephyro eductum nunc ostendere tem-
 pus.
 Discant, qui pecudum ducunt ab origine nomen,
 430 Quantum divini praecellat seminis ortus.
 Victor dona dabis, statuesque altaria patri.
 Et, ni successu nimio laetoque pavore
 Proditus elapso foret inter verba flagello,
 Forsan sacrasset Zephyro, quas voverat, aras.
 435 Tum vero infelix, veluti delapsa corona
 Victoris capiti foret, in se versus ab ira,
 Auratam medio discindit pectore vestem,
 Ac lacrimae simul et questus ad sidera fusi.
 Nec iam subducto parebat verbere currus.
 440 Pro stimulis dorso quatiuntur inania lora.
 Interea metis, certus iam laudis, agebat
 Sese Panchates, et praemia prima petebat
 Arduus. Effusas lenis per colla per armos

Ventilat aura iubas : tum, mollia crura superbi
 Attollens gressus, magno clamore triumphat. 445
 Par donum solido argento caelata bipennis
 Omnibus, at vario distantia cetera honore.
 Primus equum volucrem, Massyli munera regis
 Haud spernenda, tulit : tulit huic virtute secundus
 E Tyria, quae multa iacet, duo pocula, praeda, 450
 Aurifero perfusa Tago. Villosa leonis
 Terga feri, et cristis horrens Sidonia cassis
 Tertius inde honor : et postremo munere Atlantis,
 Quamvis perfracto senior subsederat axe,
 Accitum donat ductor, miseratus et aevum 455
 Et fortem casus. Famulus florente iuventa
 Huic datur, adiuncto gentilis honore galeri.
 His actis ductor laeta ad certamina plantae
 Invitat, positisque accendit pectora donis :
 Hanc primus galeam, hac acies terrebat Hiberas 460
 Hasdrubal : hunc ense, cui proxima gloria cur-
 sus,
 Accipiet ; caeso pater hunc detraxit Hyempsae.
 Tertius extremam tauro solabere palmam.
 Cetera contenti discedent turba duobus
 Quisque ferox iaculis, quae dat gentile metallum. 465
 Fulgentes pueri Tartessos et Hesperos ora
 Ostendere simul vulgi clamore secundo.
 Hos Tyria misere domo patria inclita Gades.
 Mox subit, aspersus prima lanugine malas,
 Baeticus : hoc dederat puero cognomen ab amne 470
 Corduba : et haud parvo certamina laeta fovebat.
 Inde, comam rutilus, sed cum fulgore nivali
 Corporis, implevit caveam clamoribus omnem
 Eurytus : excelso nutritum colle creatar
 Saetabis, atque aderant trepidi pietate parentes. 475
 Tum Lamus, et Sicoris, proles bellacis Iberdae,
 Et Theron potator aquae, sub nomine Lethes
 Quae fluit, immemori perstringens gurgite ripas.

- Qui, postquam, arrecti plantis et pectora proni,
 480 Pulsantesque aestu laudum exsultantia corda,
 Acceperè tuba spatium, exsiluere per auras
 Ocius effusis nervo exturbante sagittis.
 Diversa et studia et clamor, pendentque faventes
 Unguibus; atque suos, ut cuique est gratia, anhel
 485 Nomine quemque cient. Grex inclitus aequore
 fertur,
 Nullaque tramissa vestigia signat arena.
 Omnes primaevi, flaventiaque ora decori,
 Omnes ire levcs, atque omnes vincere digni.
 Extulit, incumbens medio iam limite, gressum
 490 Eurytus, et primus brevibus, sed primus, abibat
 Praecedens spatii. Instat non segnus acer
 Hesperos, ac prima stringit vestigia planta
 Progressae calcis. Satis est huic esse priori;
 Huic sperare sat est, fieri se posse priorem.
 495 Acrius hoc tendunt gressus, animique vigore
 Corpora agunt. Auget pueris labor ipse decorem
 Ecce, levi nisu postremoque agmine currens,
 Postquam sat visus sibi concepisse vigoris,
 Celsus inexhaustas effundit turbine vires
 500 Non exspectato, subitusque crumpit, et auras
 Praevehitur Theron. Credas Cyllenida plantam
 Aethereo nexis cursu talaribus ire.
 Iamque hos, iamque illos, populo mirante, relin-
 quit:
 Et, modo postremus, nunc ordine tertia palma,
 505 Hesperon infestat sua per vestigia pressum.
 Nec iam quem sequitur tantum, sed prima coronae
 Spes trepidat tantis venientibus Eurytus alis.
 Quartus sorte loci, sed, si tres ordine servent
 Inceptos cursus, nequidquam vana laborans,
 510 Tartessos fratrem medio Therone premebat.
 Nec patiens ultra tollit sese aequore Theron
 Igneus, et plenum praetervolat Hesperon iras.

Unus erat super, et metae propioribus aegros
 Urebat finis stimulis: quacunquē reliquit
 Hinc labor, hinc penetrans pavor in praecordia
 vires, 515
 Dum sperare licet, brevia ad conamina uterque
 Advocat. Aequatur cursus: pariterque ruebant.
 Et forsā gemina meruissent praemia palma,
 Pervecti simul ad metas, ni, terga secutus;
 Theronis, fusam late per lactea colla 520
 Hesperos ingenti tenuisset saevus ab ira,
 Traxissetque comam. Tardato laetus ovansque
 Eurytus evadit iuvene, atque ad praemia victor
 Emicat, et galeae fert donum insigne coruscae.
 Cetera promisso donata est munere pubes, 525
 Intonsasque comas viridi redimita corona
 Bina tulit patrio quatiens hastilia ferro.
 Hinc graviora viram certamina, comminus ensis
 Destructus, bellique feri simulacra cientur.
 Nec, quos culpa tulit, quos crimina noxia vitae, 530
 Sed virtus animusque ferox ad laudis amorem,
 Hic crevere pares ferro; spectacula digna
 Martigēna vulgo, suetique laboris imago.
 Hos inter gemini (quid iam non regibus ausum?
 Aut quod iam regnis restat scelus?) impia Circo 535
 Innumero fratres, cavea damnante furorem,
 Pro sceptro armatis inierunt proelia dextris.
 Is genti mos dirus erat: patriumque petebant
 Orbatū solium lucis discrimine fratres.
 Concurrere animis, quantis configere par est, 540
 Quos regni furor exagitat; multoque cruore
 Exsatiata simul portantes corda sub umbras
 Occupuere. Pari nisu per pectora adactus
 Intima descendit mucro: superaddita saevis
 Ultima vulneribus verba; et, convicia volvens, 545
 Dirus in invitas effugit spiritus auras.
 Nec manes pacem passi. Nam corpora iunctus

- Una cum raperet flamma rogas, impius ignis
 Dissiluit, cineresque simul iacuisse negarunt.
- 550 Cetera distincto donata est munere turba,
 Ut virtus et dextra fuit. Duxere iuencos,
 Impressis dociles terram proscindere aratriis:
 Duxere assuetos lustra exagitare ferarum
 Venatu iuvenes, quos dat Maurusia praeda.
- 555 Nec non argenti, nec non insignia vestis
 Captivae pretia, et sonipes, et crista nitenti
 Insurgens cono, spolia exuviaeque Libyssae.
 Tum iaculo petiere decus, spectacula Circi
 Postrema, et metae certarunt vincere finem
- 560 Burrus avis pollens, quem misit ripa metalli,
 Qua Tagus auriferis pallet turbatus arenis,
 Et Glagus, insignia ventos anteire lacerto,
 Et, cuius nunquam fugisse hastilia cervi
 Praerapida potuere fuga, venator Aconteus,
- 565 Indibilisque, diu laetus bellare Latinis,
 Iam socius, volucresque vagas deprendere nube
 Assuetus iaculis, idem et bellator, Herdes.
 Laus Burri prima, infixit qui spicula metae;
 Est donum serva, albentes invertere lanas
- 570 Murice Gaetulo docta. At, quem proxima hono-
 rant
 Praemia, vicinam metae qui propulit hastam,
 Accepto laetus puero discessit Herdes,
 Cui ludus, nullam cursu non tollere damam.
 Tertia palma habuit geminos insignis Aconteus
- 575 Nec timidos agitare canes latratibus aprum.
 Quos postquam clamor plaususque probavit ho-
 nores,
 Germanus ducis atque effulgens Laelius ostro
 Nomina magna vocant laeti manesque iacentum,
 Atque hastas simul effundunt. Celebrare iuvabat
- 580 Sacratos cineres, atque hoc decus addere ludis.
 Ipse etiam, mentis testatus gaudia vultu,

Ductor, ut aequavit meritis pia pectora donis,
 Et frater thoraca tulit multiplicis auri,
 Laelius Asturica rapidos de gente iugales,
 Contorquet magnis victricem viribus hastam 585
 Consurgens, umbrisque dari testatur honorem.
 Hasta volans (mirum dictu!) medio incita campo
 Substitit ante oculos, et terrae infixâ cohaesit.
 Tum subitae frondes, celsoque cacumine rami,
 Et latam spargens quercus, dum nascitur, um-
 bram. 590

Ad maiora iubent praesagi tendere vates.
 Id monstrare Deos, atque hoc portendere signis.
 Quo super augurio, pulsus de litore cunctis
 Hesperio Poenis, ultor patriaeque domusque
 Ausoniam repetit, fama ducente triumphum. 595
 Nec Latium curis ardet flagrantius ullis,
 Quam iuveni Libyam et summos permittere fa-
 sces.

Sed frigus animis, nec bello prospera turba
 Accipiti senior temeraria coepta vetabant,
 Magnosque horrebant cauta formidine casus. 600
 Ergo, ubi delato Consul sublimis honore
 Ad Patres consulta refert, deturque potestas,
 Orat, delendae Carthaginis, altius orsus
 Hoc grandaeva modo Fabius pater ora resolvit:
 Haud equidem metuisse queam, satiatus et aevi 605
 Et decoris, cui tam superest et gloria et aetas,
 Ne credat nos invidiae certamine Consul.
 Laudibus obtrectare suis. Satis inclita nomen
 Gestat fama meum, nec egent tam prospera laude
 Facta nova: verum et patriae, dum vita manebit, 610
 Decesse nefas, animumque nefas scelerare silendo.
 Bella nova in Libyae moliris ducere terras?
 Hostis enim deest Ausoniae: nec vincere nobis
 Est satis Hannibalem. Petitur quae gloria maior
 Litore Elissaeo? Stimuli si laudis agunt nos, 615

Hanc segetem mete. Composuit propioribus ausis
 Dignum te Fortuna parem. Vult Itala tellus
 Ductoris saevi, vult tandem, haurire cruorem.
 Quo Martem, aut quo signa trahis? Restinguere

primum est

- 620 Ardentem Italiam. Tu fessos obvius hostes
 Deseris, ac septem denudas proditor arces.
 An, cum tu Syrtim ac steriles vastabis arenas,
 Non dira illa lues notis iam moenibus urbis
 Assiliet? vacuumque Iovem sine pube sine armis
- 625 Invadet? Quanti, ut cedas, Romamque relinques
 Emerito, est? Tanto perculsi fulmine belli
 Siccine te, ut nuper Capua est accitus ab alta
 Fulvius, aequoreis Libyae revocabimus oris?
 Vince domi, et trinis maerentem funera lustris
- 630 Ausoniam purga bello. Tum tende remotos
 In Garamantas iter, Nasamoniacosque triumphos
 Molire. Angustae prohibent nunc talia coepta
 Res Italiae. Pater ille tuus, qui nomina vestrae
 Addidit haud segnis genti, cum Consul Hiberi
- 635 Tenderit ad ripas, revocato milite primus
 Descendenti avide superatis Alpibus ultro
 Opposuit sese Hannibali. Tu Consul abire
 A victore paras hoste, atque avellere nobis
 Scilicet hoc astu Poenum? Si deinde sedebit
- 640 Impavidus, nec te in Libyam tuaque arma se-
 quetur,
 Capta damnabis consulta improvida Roma.
 Sed fac turbatum convertere signa, tuaeque
 Classis vela sequi. Nempe idem erit Hannibal,
 idem,
 Cuius tu vallum vidisti e moenibus urbis.
- 645 Haec Fabius: seniorque manus paria ore fremebant.
 Tum contra Consul: Caesis ductoribus olim
 Magnanimis leto gemino, cum tota subisset

Sidonium possessa iugum Tartessia telus,
 Non Fabio, non, quis eadem est sententia cordi,
 Quoquam ad opem verso, fateor, primoribus annis 650
 Excepi nubem belli, solusque ruenti
 Obieci telo caput, atque in me omnia verti.
 Tum grandaeva manus, puero male credita bella,
 Atque idem hic vates temeraria coepta canebat.
 Dis grates laudemque fero, sub numine quorum 655
 Gens, Troiana sumus. Puer ille, et futilis aetas,
 Imbellesque anni, necdum maturus ad arma
 Scipio, restituit terras illaesus Hiberas
 Troiugenis: pepulit Poenos, solisque secutus
 Extremas ad Atlanta vias, exegit ab orbę 660
 Hesperio nomen Libyae, nec retulit auri
 Signa prius, quam fumantes circa aequora vidit
 Romano Phoebum solventem litore currus.
 Ascivit reges idem. Nunc ultimus actis
 Restat Carthago nostris labor. Hoc sator aevi 665
 Iupiter aeterni monet. Hannibali ecce senectus
 Intremit, aut aegros simulat mentita timores,
 Ne finem longis tandem peperisse ruinis
 Sit noster titulus. Certe iam dextera nobis
 Experta, et robur florentibus auximus annis. 670
 Ne vero fabricate moras; sed currere sortem
 Hanc sinite ad veterum delenda opprobria cladum,
 Quam mihi servavere Dei. Sat gloria cauto
 Non vinci pulchra est Fabio, perperitque sedendo
 Omnia cunctator nobis: nec Mago, nec Hannon, 675
 Nec Gisgone satus, nec Hamilcare, terga dedis-
 sent,
 Si segnes clauso traheremus proelia vallo.
 Sidoniusne puer, vix pubescente iuventa,
 Laurentes potuit populos et Troia adire
 Moenia, flaventemque sacro cum gurgite Thy-
 brim? 680
 Et potuit Latium longo depascere bello?

Nos Libyae terris tramittere signa pigebit?
 Et Tyrias agitare domos? Secura pericli
 Litora lata patent, et opima pace quieta

685 Stat tellus. Timeat tandem Carthago, timeri
 Assueta, et nobis, quamvis Oenotria nondum
 Hannibale arva vacent, superesse intelligat arma.
 Illum ego, quem vosmet cauti, consultaque ve-
 stra

In Latio fecere senem, cui tertia large
 690 Fundenti nostrum ducuntur lustra cruorem,
 Illum ego ad incensas trepidantem et sera pa-
 ventem

Advertam patriae sedes. An Roma videbit
 Turpia Agenoreae muris vestigia dextrae?
 Carthago immunis nostros secura labores
 695 Audiet interea, et portis bellabit apertis?
 Tum vero pulset nostras iterum improbus hostis
 Ariete Sidonio turres, si templa suorum
 Non ante audierit Rutulis crepitantia flammis.
 Talibus accensi Patres, fatoque vocante,
 700 Consulis annuerunt dictis, faustumque precati
 Ut foret Ausoniae, tramittere bella dederunt.

LIBER XVII.

ARGUMENTUM.

*Postremo Idacis Divorum mater ab oris
 Advehitur Romam; Phrygiam Nasica Cybellen
 Excipit, et toto censetur ab ordine Patrum
 Optimus. Ipse alacer Libyam dux Scipio classe
 Navigat, et Sicula laetus discedit ab Aetna.
 Castra Ducum aggressus ferro flammisque duorum
 Conficit, Hasdrubalis victor Numidaeque Syphacis,
 Verterat ad Poenos qui foederis immemor arma.
 At, cum post idem vires reparasset et enses,
 Vincitur, et Latii oneratur colla catenis.
 Hannibalem hinc revocant Patres, sed fulmina vinque
 Ferre nequit Latii rectoris. Iura, iugumque
 Romanum Carthago capit. Dux ipse reversus
 Alta triumphanti scandit Capitolia curru.*

Hostis ut Ausoniis discederet advena terris,
 Fatidicae fuerant oracula prisca Sibyllae,
 Coelicolum Phrygia genetricem sede petitam
 Laomedontaeae sacrandam moenibus urbis:
 Advectum exciperet numen, qui, lectus ab omni
 Concilio Patrum, praesentis degeret aevi
 Optimus. Heu nomen melius maiusque trium-
 phis!

Iamque petita aderat, Latia portante Cybelen
 Puppe, atque intrepidus, magno cedente Senatu,
 Obvius accitis properabat Scipio sacris,
 Qui, genitus patruo ductoris ad Africa bella
 Tunc lecti, multa fulgebat imagine avorum.
 Isque ubi longinquo vententia numina ponto
 Accepit supplex palmis, Tuscique sonora
 Thybridis adducit sublimis ad ostia puppim:
 Femineae tum deinde manus subiere, per amnem
 Quae traherent celsam religatis funibus alnum.
 Circum arguta cavis tinnitibus aera, simulque

- Certabant rauco resonantia tympana pulsu;
 20 Semivirique chori, gemino qui Dindyma monte
 Casta colunt; qui Dictaeo bacchantur in antro;
 Quique Idaea iuga et lucos novere silentes.
 Hos inter fremitus ac laeto vota tumultu,
 Substitit adductis renuens procedere vinculis
 25 Sacra ratis, subitisque vadis immobilis haesit.
 Tum puppe e media magno clamore sacerdos,
 Parcite pollutis contingere vincula palmis,
 Et procul hinc, moneo, procul hinc, quaecumque
 profanae,
 Ferte gradus, nec vos casto miscete labori;
 30 Dum satis est monuisse Deae. Quod si qua pudica
 Mente valet, si qua illaesi sibi corporis adstat
 Conscia, vel sola subeat pia munera dextra.
 Hic, prisca ducens Clausorum ab origine nomen,
 Claudia, non aequa populi mala credita fama,
 35 In puppim versis palmisque oculisque profatur:
 Coelicolum genetrix, numen, quod numina nobis
 Cuncta creas, cuius proles, terramque, fretumque,
 Sideraque, et manes regnorum sorte gubernant,
 Si nostrum nullo violatum est crimine corpus,
 40 Testis, Diva, veni, et facili me absolve carina.
 Tum secura capit funem: fremitusque leonum
 Audiri visus subito, et graviora per auras
 Nulla pulsa manu sonuerunt tympana Divae.
 Fertur prona ratis, (ventos impellere credas).
 45 Contraque adversas ducentem praevenit undas.
 Extemplo maior cunctis spes pectora mulcet,
 Finem armis tandem, finemque venire periculis.
 Ipse alacer Sicula discedens Scipio terra
 Abscondit late propulsis puppibus aequor,
 50 Cui numen pelagi placaverat hostia taurus,
 Iactaque caeruleis innabant fluctibus exta.
 Tunc a sede Dedm purumque per aethera lapsae
 Armigerae Iovis ante oculos coepere volucres

Acquoreas monstrare vias, ac ducere classem.	
Augurium clangor laetum dabat. Inde, secuti	55
Tantum progressos liquida sub nube volatus,	
Quantum non frustra speculantum lumina ser-	
vant,	
Litora Agenoreae tenuerunt perfida terrae.	
Nec segnis, tanta in semet veniente procella,	
Africa terribilem magno sub nomine molem	60
Regis opes contra et Massyla paraverat arma.	
Spesque Syphax Libycis una, et Laurentibus unus	
Terror erat. Campos pariter vallesque refusas	
Litoraque implebat, nullo decorare tapete	
Cornipedem Nomas assuetus, densaeque per au-	
ras	65
Condebant iaculis stridentibus aethera nubes.	
Immemor is dextraeque datae iunctique per aras	
Foederis, et mensas testes, atque hospita iura,	
Fasque, fidemque simul, pravo mutatus amore,	
Ruperat, atque toros regni mercede pararat.	70
Virgo erat eximia specie claroque parente,	
Hasdrubalis proles, thalamis quam cepit ut altis,	
Ceu face successus prima taedaque iugali,	
Vertit opes gener ad Poenos, Latiaeque soluto	
Foedere amicitiae, dotalia transtulit arma.	75
Sed non Ausonio curarum extrema Syphacem	
Ductori monuisse fuit, sit fidus, et iocum	
Observet foedus, neu pacis iura resolvat,	
Stet regno, reputet Superos, pacta hospita ser-	
vet:	
Longe coniugia, ac longe Tyrios Hymenaeos	80
Inter Dardanias acies fore. Sanguine quippe,	
Si renuat, blando nimium facilique marito	
Statura obsequia et thalami flagrantis amorem.	
Sic Latius permixta minis et cassa movebat	
Ductor, nam surdas coniux obstruxerat aures.	85
Ergo, asper monitis frustra nitentibus, enses	

- Advocat, et, castas polluti foederis aras
 Testatus, varia Martem movet impiger arte.
 Castra, levi calamo cannaque intorta palustri,
 90 Qualia Maurus amat dispersa mapalia pastor,
 Aggreditur, furtum armorum tutantibus umbris,
 Ac tacita spargit celata incendia nocte.
 Inde, ubi collecti rapidam diffundere pestem
 Coeperunt ignes, et se per pinguia magno
 95 Pabula ferre sono, clare exspatiantur in auras,
 Et frenos volucris propellunt lumine flammæ.
 It totis inimica lues cum turbine castris,
 Atque alimenta vorat strepitu Vulcanus anhele
 Arida, et ex omni manant incendia tecto.
 100 Sentitur plerisque prius, quam cernitur, ignis
 Excitis somno, multorumque ora vocantum
 Auxilium invadunt flammæ. Fluit undique victor
 Mulciber; et rapidis amplexibus arma virosque
 Corripit: exundat pestis, semustaque castra
 105 Ardenti volitant per nubila summa favilla.
 Ipsius ingenti regis tentoria saltu
 Lugubre increpitans late circumvolat ardor:
 Hausissetque virum, trepidus ni clade satelles
 E somno ac stratis rapuisset multa precantem.
 110 Verum, ubi mox iuncto sociarant aggerè vires
 Massylus Tyriusque duces, accitæque regno
 Lenierat pubes infaustæ vulnera noctis,
 Ira, pudorque dabant, et coniux, tertius ignis,
 Immanes animos; afflataque barbarus ora
 115 Castrorum flammis, et se velamine nullo
 Vix inter trepidas ereptum ex hoste catervas
 Frendebat minitans. Sed enim non luce Sypha-
 cem,
 Nec claro potuisse die, nec sole tuente,
 A quoquam vinci. lactarat talia vecors:
 120 Sed iam claudēbat flatus, nec plura sinebat
 Atropos; et tumidæ properantur stamina linguae.

155 Postquam se Superùm desertos numine cernunt.
Nec mora: propulsa sulcant vada salsa carina,
Qui revocent, patriaeque ferant mandata mo-
nentis,

Ne lentus nullas videat Carthagini arces.

Quarta Aurora ratem Dauni devexerat oras,

460 Et fera ductoris turbabant somnia mentem.
Namque gravis curis carpit dum nocte quietem,
Cernere Flaminium, Gracchumque, et cernere
Paulum

Visus erat simul adversos mucronibus in se
Destructis ruere, atque Itala depellere terra:

165 Omnisque a Cannis, Thrasymenique omnis ab
undis

In pontum impellens umbrarum exercitus ibat.
Ipse, fugam capiens, notas evadere ad Alpes
Quaerebat, terraeque ulnis amplexus utrisque
Haerebat Latiae: donec vis saeva profundo

170 Truderet, et rapidis daret asportare procellis.
His aegrum visis adeunt, mandata ferentes,
Legati, patriaeque extrema pericula pandunt.
Massyla ut ruerint arma, ut cervice catenas
Regnator tulerit Libyae, letoque negato,

175 Servetur nova pompa Iovi: Carthago labore:
Ut trepidi Hasdrubalis (qui rerum agitarit ha-
benas)

Non una concussa fuga. Se, triste profatu,
Vidisse, arderent cum hinc in nocte silenti
Castra, et luceret sceleratis Africa flammis.

180 Praerapidum iuvenem minitari, Bruttia servet
Litora dum Poenus, detracturum ignibus atris,
In quam se referat, patriam, suaque inclita facta.
Haec postquam dicta, et casus patuere metusque,
Effundunt lacrimas, dextramque ut numen ado-
rant.

485 Audivit torvo obtutu defixus, et aegra

xpendit tacite cura secum ipse volutans,
 i tanti Carthago foret: sic deinde profatur:
 dirum exitium mortalibus! o nihil unquam
 rescere, nec magnas patiens exsurgere laudes,
 vidia! Eversam iam pridem excindere Romam, 190
 que aequasse solo potui, traducere captam
 rivitum gentem, Latioque imponere leges.
 um sumtus, dumque arma duci, fessosque se-
 cundis

ibmisso tirone negant recreare maniplos,
 imque etiam Cerere et victu fraudasse cohortes 195
 annoni placet, induitur tota Africa flammis:
 isat Agenoreas Rhoeteia lancea portas.
 inc patriae decus, et patriae nunc Hannibal
 unus

bsidium: nunc in nostra spes ultima dextra.
 rtentur signa, ut Patres statuere; simulque 200
 patriae muros, et te servabimus, Hannon.
 nec ubi detonuit, celsas e litore puppes
 opellit, multumque gemens movet aequora
 classem.

m terga est ausus cedentum invadere quisquam,
 n revocare virum: cuncti praestare videntur, 205
 iod sponte abscedat, Superi, tandemque re-
 solvat

soniam. Ventos optant: et litora ab hoste
 ida videre sat est. Ceu flamina comprimit Au-
 ster

m fera, et abscedens reddit mare, navita parco
 :erea voto non auras poscit amicas, 210
 ntentus caruisse Noto, pacemque quietam
 o facili cursu reputat salis. Omnis in altum
 lonius visus converterat undique miles;
 ctor defixos Italia tellure tenebat
 entus vultus, manantesque ora rigabant 215
 r tacitum lacrimae, et suspiria crebra ciebat.

- Haud secus ac patriam pulsus dulcesque penates
 Linqueret, et tristes exsul traheretur in oras.
 Ut vero affusis puppes procedere ventis,
- 220 Et sensim coepere procul subsidere montes,
 Nullaque iam Hesperia, et nusquam iam Dauniam
 tellus;
 Haec secum infrendens: Mentisne ego compos, et
 hoc nunc
 Indignus reditu, qui memet finibus unquam
 Amorim Ausoniae? Flagrasset subdita taedis
- 225 Carthago, et potius cecidisset nomen Elisae.
 Quid tunc? Sat compos, qui non ardentia tela
 A Cannis in templa tuli Tarpeia? Iovemque
 Detraxi solio? Sparsissem incendia montes
 Per septem bello vacuos, gentique superbæ
- 230 Iliacum exitium et proavorum fata dedissem.
 Cur porro haec angant? Nunc, nunc invadere
 ferro
 Quis prohibet? rursumque ad moenia tendere
 gressus?
 Ibo: et, castrorum relegens monumenta meorum,
 Qua via nota mihi est, remeabo Anienis ad undas.
- 235 Flectite in Italiam proras, avertite classem.
 Faxo, ut vallata revocetur Scipio Roma.
 Talibus ardentem furis Neptunus ut alto
 Prospexit, vertique rates ad litora vidit,
 Quassans caeruleum genitor caput aequora fundo
- 240 Eruit, et tumidum movet ultra litora pontum:
 Extemplo ventos, imbresque, et rupe procellas
 Concitat Aeolias, ac nubibus aethera condit.
 Tum, penitus telo molitus regna tridenti
 Intima, ab occasu Tethyn impellit et ortu,
- 245 Ac totum Oceani turbat caput. Aequora surgunt
 Spumea, et illius scopulus tremit omnis aquarum.
 Primus, se attollens Nasamonum sedibus, Auster
 Nudavit Syrtim correpta nubilus unda.

Insequitur sublime ferens nigrantibus alis
 Abruptum Boreas ponti latus: intonat acer 250
 Discordi flatu, et partem rapit aequoris, Eurus.
 Hinc rupti reboare poli, atque hinc crebramicare
 Fulmina, et in classem ruere implacabile coelum.
 Consensere ignes, nimbique, et fluctus, et ira
 Ventorum, noctemque freto imposuere tenebrae. 255
 Ecce, intorta Noto, veniensque a rupe procella
 Antennae immugit, stridorque immite rudentum
 Sibilat, ac similem monti, nigrante profundo,
 Ductoris frangit super ora trementia fluctum.
 Exclamat, volvens oculos coeloque fretoque: 260
 Felix, o frater, Divisque aequate cadendo,
 Hasdrubal! egregium fortis cui dextera in armis
 Pugnanti peperit letum, et cui fata dedere,
 Ausoniam extremo tellurem apprehendere morsu.
 At mihi Cannarum campis, ubi Paullus, et illae 265
 Egregiae occubuere animae, dimittere vitam
 Non licitum: vel, cum ferrem in Capitolia flam-
 mas,
 Tarpeio Iovis ad manes descendere telo.
 Talia dum maeret, diversis flatibus acta
 In geminum ruit unda latus, puppimque sub atris 270
 Aequoris aggeribus tenuit, ceu turbine mersam
 Mox, nigris altae pulsa exundantis arenae
 Vorticibus, ratis aetherias remeavit ad auras,
 Et fluctus supra, vento librante, pependit.
 At geminas Notus in scopulos atque horrida saxa 275
 Dura sorte rapit (miserandum et triste!) biremes.
 Increpuere ictu prorae. Tum murice acuto
 Disshiens sonuit, rupta compage, carina.
 Hic varia ante oculos facies: natat aequore toto
 Arma inter, galeasque virum, cristasque rubentes, 280
 Florentis Capuae gaza, et seposta triumpho
 Laurens praeda ducis, tripodes, mensaeque Deo-
 rupa,

- Cultaque nequidquam miseris simulacra Latinis.
 Cum Venus, emoti facie conterrita ponti,
 285 Talibus alloquitur regem maris: Hoc satis irae
 Interea, genitor: satis ad maiora minarum.
 Cetera parce, precor, pelago: ne tollat acerba
 Hoc Carthago decus, nullo superabile bello
 Progenuisse caput, nostrosque in funera Poeni
 290 Aeneadas undis totoque eguisse profundo.
 Sic Venus: et tumidi considunt gurgite fluctus;
 Obviaque adversis propellunt agmina castris.
 Dux vetus armorum, scitusque accendere corda
 Laudibus, ignifero mentes furiabat in iram
 295 Hortatu, decorisque urebat pectora flammis.
 Tu mihi Flamini portas rorantia caesi
 Ora ducis: nosco dextram. Tu primus in lectus
 Ingentis Paulli ruis, ac desigis in ossa
 Mucronem. Tibi pugnacis gestantur opima
 300 Marcelli: Gracchusque cadens tibi proluit enses.
 Ecce manus, quae te pulsantem, belliger Appi,
 Moenia sublimis Capuae de culmine muri
 Excelso fusa moribundum propulit hasta.
 Ecce aliud fulmen dextrae, quo nobile nomen
 305 Fulvius excepit non unum pectore vulnus.
 Huc prima te siste acie, cui Consul in armis
 Crispinus cecidit. Me tu comitare per hostes,
 Qui nobis (memini) ad Cannas laetissimus iras
 Servili fers ora ducis suffixa veruto.
 310 Cerno flagrantes oculos, vultumque timendum
 Non ipso minus ense tuum, fortissime Poenum
 O iuvenis: qualem vidi, cum flumine saevo
 Insignis Trebiae complexum ingentibus ulnis
 Mersisti fundo luctantem vana tribunum.
 315 At tu, qui gelidas Ticini primus ad undas
 Scipiadae patris tinxisti sanguine ferrum,
 Incepta exsequere, et nati mihi redde cruorem.
 Horrescamne ipsos, veniant ad proelia, Divos,

Cum stetis prope me? Vidi, certantia coelo
 Cum iuga calcastis, summas volitare per Alpes. 320
 Cum videam, quorum ferro manibusque capaces
 Arsere Argyripae campi, num segnior ibis
 Nunc mihi, qui primus torques in moenia telum
 Dardana, nec nostrae facilis concedere laudi?
 Te vero, te, te exstimulem, qui fulmina contra, 325
 Et nimbos, tonitrusque, ac summi numinis iras
 Cum starem, perferre ferox ac vana iubebas
 Nubila, et ante ducem Capitolia celsa petebas?
 Quid vos, quis claro deletum est Marte Saguntum,
 Exhorter, quos nobilitant primordia belli? 330
 Ut meque et vobis dignum, defendite, quaeso,
 Praeteritas dextrae laudes. Divum ipse favore,
 Vincendoque senex patriam post trina labantem
 Lustra, et non visos tam longa aetate penates,
 Ac natum, et fidae iam pridem coniugis ora, 335
 Confisus vobis, repeto. Non altera restat
 Iam Libye; nec Dardaniis pugna altera restat.
 Certatus nobis hodie dominum accipit orbis.
 Hannibal haec: sed non patiens remorantia verba
 Ausonius miles, quoties dux coeperat ora 340
 Solvere ad affatus, signum pugnamque petebant.
 Haec procul aëria speculantem nube sororem
 Ut vidit Divum genitor, maestosque sub acri
 Obtutu vultus, sic ore effatus amico est:
 Qui te mentis edunt morsus, da noscere, coniux: 345
 Num Poeni casus ducis, et Carthaginis angit
 Cura tuae? Sed enim reputa tecum ipsa furores
 Sidonios. Gentem contra et fatalia regna
 Teucrorum quis erit, quaeso, germana, rebelli
 Fractis foederibus populo modus? Ipsa malorum 350
 Non plus Carthago tulit, exhaustique laboris,
 Quam pro Cadmea tu exercita gente tulisti.
 Turbasti maria ac terras, iuvenemque ferocem
 Immisti Latio, tremuerunt moenia Romae,
 SILIUS ITAL. A a

- 355 Perque bis octonos primus fuit Hannibal annos
 Humani generis. Tempus componere gentem.
 Ad finem ventum: et claudenda est ianua belli.
 Tum supplex Iuno, Neque ego, mutare labora:
 Quis est fixa dies, pendenti nube resedi:
- 360 Nec revocare acies, bellumque extendere quaei
 Quae donare potes, quoniam mihi gratia langu
 Et cecidit iam primus amor, nil fila sororum
 Adversus posco. Vertat terga Hannibal hosti,
 Ut placet, et cineres Troiae Carthagine regne
- 365 Illud te gemini per mutua pignora amoris
 Et soror et coniux oro, tranare pericla
 Magnanimum patiare ducem, vitamque remitti
 Neve sinas captum Ausonias perferre catenas.
 Stent etiam contusa malis mea moenia, fracto
- 370 Nontine Sidonio, et nostro serventur honori.
 Sic Iuno, et contra breviter sic Iupiter orsus:
 Do spatium muris (ut vis) Carthaginis altae.
 Stent lacrimis precibusque tuis. Sed perci
 coniux,
 Quatenus indulsisse vacet. Non longa supersu
- 375 Fata urbi, venietque pari sub nomine ductor,
 Qui nunc servatas evertat funditus arces.
 Aethereas quoque (uti poscis) trahat Hannib
 auras,
 Ereptus pugnae. Miscere hic sidera ponto,
 Et terras implere volet redeuntibus armis.
- 380 Novi feta viri bello praecordia: sed lex
 Muneris haec esto nostri: Saturnia regna
 Ne posthac videat, repetat neve amplius unqua
 Ausoniam. Nunc instanti raptum avehe leto:
 Ne, si miscebit latis fera proelia campis,
- 385 Romulei nequeas iuvenis subducere dextrae.
 Dum statuit fata omnipotens urbiq̄ue duciq̄ue,
 Invadunt acies pugnam, et clamore lacessunt
 Sidera. Non alio graviores tempore vidit

Aut populos tellus, aut, qui patria arma move-
rent,
Maiores certare duces. Discriminis alta 390
In medio-merces, quidquid tegit undique coelum.
Ibat Agenoreus praefulgens ductor in ostro,
Excelsumque caput penna nutante levabat
Crista rubens. Saevus magno de nomine terror
Praecedit, Latioque micat bene cognitus ensis. 395
At contra ardenti radiabat Scipio cocco,
Terribilem ostentans clypeum, quo patris et una
Caelarat patrum spirantes proelia dira
Effigies: flammam ingentem frons alta vomebat.
Sub tanta cunctis vi telorumque virumque, 400
In ducibus stabat spes et victoria solis.
Quin etiam, favor ut subigit plerosque metusve,
Scipio si Libycis esset generatus in oris,
Sceptra ad Agenoreos credunt ventura nepotes
Hannibal Ausonia genitus si sede fuisset, 405
Haud dubitant terras Italia in ditione futuras.
Contremuere aerae, rapido vibrantibus hastis
Turbine, et horrificam traxere per aethera nu-
bem.
Inde ensis, propiorque acies, et comminus ora
Admoti, ac dira flagrantia lumina flamma. 410
Sternitur in medium contemtrix turba pericli,
Quae primis se praecipitem tulit obvia telis,
Gentilemque bibit tellus invita cruorem.
Fervidus ingenii Masinissa, et fervidus aevi,
In primas Macetum turmas immania membra 415
Infert, et iaculo circumvolat alite campum.
Caerulus haud aliter, cum dimicat, incola Thules
Agmina falcifero circumvenit arta covinno.
Graia phalanx patrio densarat more catervas,
Innixisque adstat nulli penetrabilis hastis. 420
Immemor has pacti post foedus in arma Philippus
Miserat, et quassam refovebat Agenoris urbem.

- Rarescit multo laxatus vulnere miles,
 Atque aperit patulas prostrato corpore late
 425 Inter tela vias. Irrumpit mole ruinae
 Ausonius globus, et periuria Graia resignat.
 Archemorum Rullus, Teucrum Norbanus, et
 ambo
 Mantua labenti genetrix dimiserat aevo.
 Obtruncat Sannium bellacis dextra Caleni.
 430 At Clytium Selius, Pellaeum et vana tumentem
 Ad nomen patriae Clytium; sed gloria Pellae
 Haud valuit misero defendere Daunia tela.
 Saevior his Latios vastabat Bruttia signa
 Laelius increpitans: Adeone Oenotria tellus
 435 Detestanda fuit, quam per maria aspera, perque
 Insanos Tyrio fugeretis remige fluctus?
 Sed fugisse satis fuerit. Latrone cruore
 Insuper externas petitis perfundere terras?
 Haec dicens Silarum, meditantem in proelia, telo
 440 Praeuenit. Hasta volans imo sub gutture sedit,
 Et vitae vocisque vias simul incita clausit.
 Virgilio Caudinus, acerbo Sarris Amano
 Sternitur. Accendunt iras vultusque virorum,
 Armorumque habitus noti, et vox consona linguae.
 445 Quos ubi nudantes conspexit Hamilcare cretus
 Terga fugae, State, ac nostram ne prodite gen-
 tem,
 Vociferans subit, et convertit proelia dextra.
 Qualis in aestiferis Garamantum feta veneno
 Attollit campis ferventi pastus arena
 450 Colla Paraethonius serpens, lateque per auras
 Undantem torquet perfundens nubila tabem.
 Continuo infesta portantem cuspidis vulnus
 Impedit antevolans Herium: cui nobile nomen
 Marrucina domus, clarumque Teate ferebat.
 455 Atque illi magnum nitenti, et laudibus hostis
 Arrecto, capuli ad finem manus incita fodit.

Quaerebatque miser morienti lumine fratrem,
 Cum iuvenis subit, et, leto stimulatus acerbo,
 Pleminius saevum mucrorem ante ora coruscet,
 Ac fratrem magno minitans clamore reposit. 460
 Huic proles Barcae: Germanum reddere vero
 Si placet, haud renuo. Maneant modo foedera

nostra,
 Hasdrubatem revocare umbris. Egone aspera
 ponam

Unquam in Romanos odia? aut mansuescere corda
 Nostra sinam? pareamque viro, quem terra crea-
 rit 465

Itala? Tum manes inimica sede repellat
 Aeterna, socioque abigat me frater Averno.
 Sic ait, et clypei propulsum pondere toto,
 Lubrica qua tellus lapsantis sanguine fratris
 Fallebat nisus, prosternit, et occupat ense. 470

Extendit labens palmas, Heriumque iacentem
 Amplexus, iuncta lenivit morte dolorem.
 Tum Libys invadit mixtae certamina turbae,
 Convertitque ruens per longum hostilia terga:
 Ut cum fulminibus permixta tonitrua mundum 475
 Terrificant, summique labat domus alta parentis,
 Omne hominum in terris trepidat genus: ipsaque
 ob ora

Lux atrox micat, et praesens adstare vixit
 Creditur intento percussis Iupiter igne.

Parte alia, ceu sola forent discrimina campo, 480

Qua miscebat agens truculentus Scipio Martem,
 Aspera pugna novas varia sub imagine leti
 Dat formas. Hic ense iacet prostratus adacto;
 Hic saxo perfracta gemit lacrimabilis ossa;
 Atque hos (turpe) pavor fusos deiecit in ora; 485
 Horum adversa dedit Gradivo pectora virtus.

Ipsae super strages ductor Rhoeteus instat.
 Qualis apud gelidum currus quatit altior Hebrum,

- Et Geticas solvit ferventi sanguine Mavors
 490 Laetus caede nives, glaciemque Aquilonibus actam
 Perrumpit stridens sub pondere belliger axis.
 Iamque ardore truci lustrans fortissima quaeque
 Nomina obit ferro. Claris spectata per orbem
 Stragibus occumbit late inter tela iuventus.
- 495 Qui muros rapuere tuos, miserisque nefandi
 Principium belli fecere, Sagunte, ruinas.
 Qui sacros, Thrasymene, lacus, Phaethontia qui-
 que
 Polluerant tabo stagna; ac fiducia tanta
 Quos tulit, ut Superum regi soliumque domosque
- 500 Irent directum, mactantur comminus uno
 Exitio; redduntque animas, temerata ferebant
 Qui secreta Deum, et primo pressere negatas
 Gressibus humanis Alpes. Formidinis huius
 Plena acies propere retro exanimata ruebat.
- 505 Haud secus, ac tectis urbis Vulcania pestis
 Cum sese infudit, rapidusque incendia flatus
 Ventilat, et volucres spargit per culmina flammis:
 Attonitum erumpit subita formidine vulgus,
 Lateque ut capta passim trepidatur in urbe.
- 510 Verum ubi cunctari taedet dispersa virorum
 Proelia sectantem, et leviori Marte teneri:
 Omnes in causam belli auctoremque malorum
 Vertere iam vires tandem placet. Hannibal unus
 Dum restet, non, si muris Carthaginis ignis
- 515 Subdatur, caesique cadant exercitus omnis,
 Profectum Latio: contra, si concidat unus,
 Nequidquam fore Agenoreis cuncta arma virosque.
 Illum igitur lustrans circumfert lumina campo,
 Rimaturque ducem. Iuvat in certamina summa
- 520 Ferre gradum, cuperetque viro concurrere, tota
 Spectante Ausonia. Celsus clamore feroci
 Provocat increpitans hostem, et nova proelia pos-
 cit.

Quas postquam audivit voces conterrita Iuno,
 Ne Libyci ducis impavidas ferrentur ad aures,
 Effigiem informat Latiam, propereque coruscis 525
 Attollit cristis: addit clypeumque iubasque
 Romulei ducis, atque humeris imponit honorem
 Fulgentis saguli: dat gressum habitusque cientis
 Proelia, et audaces adicit sine corpore motus.
 Tum par effigies fallacis imagine vana 530
 Cornipedis moderanda cito per devia passu
 Belligeræ datur ad speciem certaminis umbræ.
 Sic Poeni ducis ante oculos exsultat, et ultro
 Scipio Iunonis simulatus tela coruscat.
 At, viso laetus rectore ante ora Latino, 535
 Et tandem propius sperans ingentia, Poenus
 Quadrupedi citus imponit velocia membra,
 Et iacit adversam properati turbinis hastam.
 Dat terga, et, campo fugiens, volat ales imago,
 Tramittitque acies. Tum vero, ut victor, et alti 540
 Iam compos voti, ferrata calce cruentat
 Cornipedem, et largas Poenus quatit asper habe-
 nas.
 Quo fugis, oblitus nostris te cedere regnis?
 Nulla tibi Libyca latebra est, o Scipio, terra.
 Haec ait, et stricto sequitur mucrone volantem. 545
 Donec longinquo frustratum duxit in arva
 Diversa spatio procul a certamine pugnae.
 Tum fallax subito simulacrum in nubila cessit.
 Fulmineus ductor, Quisnam se lumine caeco
 Composuit nobis, inquit, Deus? aut latet idem 550
 Cur monstro? Tantumne obstat mea gloria Divis?
 Sed non avelles unquam, quicumque secundus
 Coelicolum stas Ausoniae, non artibus hostem
 Eripies verum nobis. Frena inde citatis
 Convertit furibundus equis, campumque petebat, 555
 Cum subitæ occulto pestis collapsa tremore
 Cornipedis moles ruit, atque afflavit anhele

- Pectore, Iunonis curis, in nubila vitam.
 Tum vero impatiens, Vestra est haec altera, vestra
560 Fraus, inquit, Superi: non fallitis. Aequore mer-
 sum
 Texissent scopuli, pelagusque hausisset et undae.
 Anne huic servabar leto? Mea signa secuti,
 Quis pugnae auspiciam dedimus, caeduntur; et
 absens
 Accipio gemitus vocesque et verba vocantum
565 Hannibalem. Quis nostra satis delicta piabit
 Tartareus torrens? Simul haec fundebat, et una
 Spectabat dextram, ac leti fervebat amore.
 Tum Iuno, miserata virum, pastoris in ora
 Vertitur, ac silvis subito praecedit opacis,
570 Atque his alloquitur versantem ingloria fata:
 Quænam te silvis accedere causa subegit
 Armatum nostris? Num dura ad proelia tendis,
 Magus ubi Ausoniae reliquos domat Hannibal
 armis?
 Si velox gaudes ire, et compendia grata
575 Sunt tibi, vicino in medios te tramite ducam.
 Annuit, atque onerat promissis pectora largis
 Pastoris, Patresque docet Carthaginis altae
 Magna repensuros, nec se leviora daturum.
 Praecipitem et vasto superantem proxima saltu
580 Circumagit Iuno, et, fallens regione viarum,
 Non gratam invito servat celata salutem.
 Interea Cadmea manus, deserta pavensque,
 Non ullum Hannibalem, nusquam certamina cernit
 Saevi nota ducis. Pars ferro occumbere credunt,
585 Pars damnasse aciem, et Superis cessisse sinistris.
 Ingruit Ausonius, versosque agit aequore toto
 Rector, iamque ipsae trepidant Carthaginis arces.
 Impletur terrore vago cuncta Africa puls
 Agminibus, volucrique fuga sine Marte ruentes
590 Tendunt attonitos extrema ad litora cursus,

Ac Tartessiacas profugi sparguntur in oras.
 Pars Batti petiere domos, pars flumina Lagi.
 Sic ubi, vi caeca tandem devictus, ad astra
 Evomuit pastos per secula Vesbius ignes,
 Et pelago et terris fusa est Vulcania pestis, 595
 Videre Eoi (monstrum admirabile!) Seres
 Lanigeros cinere Ausonio canescere lucos.

At fessum tumulo tandem regina propinquo
 Sistit luno ducem, facies unde omnis, et atrae
 Apparent admota oculis vestigia pugnae. 600

Qualem Gargani campum, Trebiaeque paludem,
 Et Fyrrhena vada, et Phaethontis viderat amnem
 Strage viridum undantem; talis (miserabile visu!)
 Prostratis facies aperitur dira manipulis.

Tum superas luno sedes turbata revisit. 605
 Iamque propinquabant hostes, tumuloque subiban-

Cum secum Poenus: Coelum licet omne soluta
 In caput hoc compage ruat, terraeque dehiscant,
 Non ullo Cannas abolebis, Iupiter, aevo.
 Decedesque prius regnis, quam nomina gentes 610

Aut facta Hannibalis sileant. Nec deinde relinquo
 Securam te, Roma, mei: patriaeque superstes
 Ad spes armorum vivam tibi. Nam modo pugna
 Praecellis, resident hostes: mihi satque superque,
 Ut me Dardaniae matres atque Itala tellus, 615
 Dum vivam, exspectent, nec pacem pectore no-

rint.
 Sic rapitur, paucis fugientum mixtus, et altos
 Inde petit retro montes tutasque latebras.
 Hic finis bello. Reserantur protinus arces
 Ausonio iam sponte duci. Iura improba adempta, 620
 Armaque, et incisae leges, opibusque superbis
 Vis fracta, et posuit gestatas belua turrets.
 Excelsae tum saeva rates spectacula Poenis
 Flammiferam acceperere facem, subitaque procella

Parentem) *parentam*. 620. Perpressaeque) *perpressusque*. Fumum) *fumans*. 645. Quinam) *quianam*. 647. Revoca renovabat. 662. Soliti spectare) *solita inspectare*. Erecta) *arrecta*. 700. Neu) *ne*.

LIBRO III.

8. Adytis) *adyti*. 20. Templis) *templo*. 39. Cervae) *c* 49. Nam) *iam*. 146. Nec tamen) *ne tamen*. 273. Infam inflammare. 278. Ab arq) *in harpon*. 319. Celebratum brandum. 320. et 322. Hinc) *huc*. 335. Notus) *natus*. Cydaus) *Ercus*. 342. Tale nefas) *tale, nefas*. 380. Peri prostat. 395. Arcano) *Orthane*. 439. Resonant) *rebo* 440. Intercidit) *intercidet*. 469. Vantavit) *vexavit*. 495. P) *Phlego*. 504. Maestus) *monstris*. 522. Hument) *und* 529. Erexere gradum) *erepsere gradu*. 534. Permittere) *mittere*. 556. Praeruptis) *proruptis*. 560. Et quando) *quando*. 570. Et contra) *at contra*. 571. Neu) *ne*. 591. pulsum) *revulsum*. 595. Efferet) *exeret*. 635. Obvia) *c* 659. Spargens—aera) *surgens—aequora*. 682. Niveis) *ni*

LIBRO IV.

40. Gradum) *gradu*. 86) Certamine) *certamina*. Anhela) *nuda*. 188) Meditatus) *meditatum*. 266. Mart que minorem) *Martique minora*. 310. Tanto) *toto*. 246. treo) *viridi*. 365. Innare) *iuvat ire*. 381. Feris) *feri*. Dum) *quam*. 409. Quo) *qua*. 424. Caedum Siste) *caesi siste etc*. 438. Cursu) *curru*. 455. Coniectum) *traieci* 528. Fundere) *rumpere*. 534. Anxur) *Axur*. 535. Sa Sarra. 542. Directo) *directo*. 644. Violentius) *violen* 698. Vires et voce) *voces et vota*. 724. Noscenda) *nascei* 741. Laetam) *laetus*. 750. Mulcetque) *mulcetve*. 805. Hc numque) *hominisque*.

LIBRO V.

4. Laeva) *dextra*. 7. Anno) *Arno*. 23. Thrasymet) *Thrasymenia*. 66. Affusa) *effusa*. 76. Certasse) *certi* 95. Laeva) *laevam*. 100. Dextrae) *dextra*. 102. Divi diversus. 103. Ne Flaminio) *de Flam*. 137. Gargeni) *G* 142. Capit) *quatit*. 165. Atras) *Afro*. 178. Laet laeto. 182. Factis) *fatis*. 183. Vulneribusque) *muneribus* 202. Timet) *stupet*. 220. Flavam) *furvam*. 233. Agglomerant) *inglomerant*. 251. Vulnere) *pondere*. 310. Subsidi) *subsidiit*. 319. Tunc) *cuncta*. 330. Corpusque) *tortus* 361. Monstravit) *monstrarat*. 385. Altas) *alto*. Mox ful

na. 410. Datum atque) *datur ne.* 424. Pectore) *pectora.* 450. Irrupit) *irrupit.* 454. Vulnere) *pondere.* 494. Moxque) *mox.* 510. Caedis) *caedi.* 526. Appetit) *appetit.* 599. At) *Sic. et mox minuatur.* 633. Ablatis) *ablatus.* 646. Fusisque) *fususque.* 654. Victos) *vinctos.*

LIBRO VI.

4. Repetebant) *pectebant.* 5. Et) *en.* 7. In vulnere caesi) *in funere caesae.* 14. Fuerat fracta, ruerat tota. 41. Meritae) *merito.* 109. Auni) *Arni.* 119. Quidquid adest duri et) *quidquid id est duri en.* 152. Viderat) *viderit.* 158. Tractae) *tactae.* 185. Disiecta) *disiuncta.* 194. Ingentibus artae) *ingentibus arte.* 234. Nutat) *mittit.* 251. Ferae) *feri.* 256. Rapidi) *rabidi.* 260. Laeva) *laevam.* 276. Specus) *spes. et mox ingentis caudae.* 278. Lassoque) *lapsoque.* 283. Erupit) *erumpit.* 299. Tunc) *tum.* 314. Et—exutus) *at—exutus.* 319. Iniqua) *tela.* 348. Vincit) *victum.* 435. Magni) *Magno.* 455. Senatus) *Senatu.* 480. E nobis) *en vobis.* 540. Densusque) *densusque.* 548. Post nomen interpungit Lef. ut subintel- ligatur erit; dein refert vivet ad Regulum. 558. Hinc) *hic.* 563. Ululantque) *ululante.* 568. Hic) *hinc.* 571. Redeuntia) *redeuntum.* 592. Timor) *dolor.* 600. Tunc) *tum.* 601. Dederit—transcendere) *dederim—transcendere.* 605. Murisque) *murisve.* 610. Mentem) *tandem.* 611. Tandem) *gentem.* 644. Summi) *summun.* 649. Dives) *dites.* 686. Effusus) *adfusos.* 689. Religatus) *legatus.* 695. Horrebat Libys ac submissis) *horrebant Libyes, submissisque.*

LIBRO VII.

18. Regna) *tecta.* 86. Proprio) *propereo.* 114. Et tamen) *at tamen.* 137. Tum) *nunc.* 148. Nulla essent) *nulli annum.* 152. Genus est. Quoties) *genus. En quoties.* 158. Notus) *notus.* 184. Decersit) *detersit.* 208. Lucentes) *livescentes.* 212. Dum) *tum.* 269. Aegre) *agri.* 305. Cum) *cui.* 310. Quoniam) *quando.* 344. Detergunt) *detergent.* 400. Tibi) *sat.* 411. Intrarat) *intrabat.* 418. Teleboi) *Teleboum.* 428. Cymodoce) *Cymothoe.* 437. Ida) *Ide.* 446. Capillos; purpureos—amictus) *capillos purpureos,—amictum.* 487. E furto) *in furto.* 497. Posno) *Poenus.* 510. Et purget) *purget, delet et.* 533. Quoniam) *quando.* 540. Dignum) *dignus.* 551. Nos non interrogative, et minorem, pro vulg. minori. 606. Sedit cui) *concedit.* 616. Campis) *campis.* 643. Excidere) *excindere.* 674. Viscatos) *viscata.* 723. Terris) *turnis.* 729. Agnosce- re) *cognoscere.*

LIBRO VIII.

11. Angēbat) *angebant*. 19. Cruore) *cruoris*. 33. Illa) *illa*. 41. Sit fas, sit tantum) *si fas, sit cautam*. 51. Abrupta e medio, in penetralibus) *abruptae, mediis penetralibus*. 107. Dilecti invitus) *dilectum mitis*. 115. Labiisque) *labrisque*. 121. Namque asper somno) *nam somno adpersam*. 133. Cuncta) *iuncta*. 172. Ac) *at*. 210. Voce) *nocte*. 218. Ex inconsulto) *exin consulto*. 223. Hunc versum, ut spurium, delet Lef. 232. Marmoreis) *marmoream*. 240. Marte exclusus) *Marti chius*. 249. Et) *at*. 266. Et ovantia) *adovantia*. 313. Tu protinus arma! Tu) *tum protinus arma, tum*. 315. Quantum hosti victus. Tu non) *ritus hostis; tum vero*. Mox locis. 318. In devia) *indevia* coniunctim. 322. Laxa) *lussa*. 339. sq. Incedere noctis Quae tardent cursum, tenebras dolet) *insidere (noctis Quae tardent cursum tenebrae) dolet*. 379. Incelebri) *e celebri*. 390. Ruere acri in bella magistro. Cernitur etc.) *finire, hoc, bella, magistro, Cernitur etc.* 413. Eloquii) *eloquio*. 447. Asilos) *Asios*. 455. Clanis) *Clasis*. 472. Invisaque) *illusaque*. 505. Phrygios — Marsya Crenos) *Phrygias — Martia crenas*. 520. Avellae) *Aviae*. 523. In pugna fertur) *in pugnam offertur*. 534. Acta) *aptus*, cum maiori interpunctione. 617. Non — sed lectos cingere) *Nae — et laetos gignere*. 635. Immensus) *immersus*.

LIBRO IX.

6. Segnitiae) *segnitie*. 29. Dextras) *dextris*. 33. Primis) *primus*. 77. Ac) *at*. 111. sq. Sim — fatearque) *sum — fatorsque*. 145. Attonito et nitens) *attonitoque timens*. 185. Iapygis) *Iapygas*. 196. In) *et*. 199. Victor) *ductor*. 212. Garganus) *Gargani*. 230. Auxere) *hauserere*. 242. Vagosque) *citatosque*. 287. Saevo in turbine) *saevo turbine*. 305. Effundit) *effudit*. 314. Acris — qua) *ac prius — quam*. 362. Acri) *acer*. 438. Desiluere) *dissiluere*. 459. Pugnas) *pugnam*. 478. Aegide) *aegida*. 497 — 520. Hos versus sic ordinat et emendat Lef.

*Ecce caput flavum caligine conditus atra
Vulturnus, multaque comam perfusus arena,
Qui postquam se Aetnae mersit candente barathro,
Concepitque ignes, et flammae protulit ora,
Evolat horrendo stridore, ac Dauniae regna
Perflat, agens caecam glomerato pulvere nubem.
Nunc versos agit a tergo stridentibus alis,
Nunc mediam in frontem veniens clamante procella,*

*Obovis arma quatit, patuloque insibilat ore.
 Eripere oculos aurae vocemque manusque.
 Fortice arenoso candentes, flebile dictu,
 Torquet in ora globos Itahan, et bellare manipli
 Iussa laetatur rabie. Tum mole ruinae
 Sternuntur telurs et miles, et arma, iubaque,
 Atque omnis retro flatu occurrente refertur
 Lancea, et in tergum Rutulis cadit irritus ictus.
 Interdum intentos pugnae, et iam iamque ferentes
 Hostili iugulo ferrum, conamine ducto
 Avertit, dextramque ipso de vulnere vellit:
 Atque idem flatus Poenorum tela secundat;
 Et, vebut amento contorta, hastilia turbo
 Adiuvat, ac Tyrias impellit stridulus hastas.
 Tum denso fauces praecclusus pulvere miles
 Ignavam mortem compresso maeret hiatu.*

523. Libavit) vibravit. 538. Disiice) discute. 603. Pastus-
 que) reptusque. 637. Dura) dira.

LIBRO X.

58. Huc) hanc. 67. Furit) sinit. 70. Viram) viro. 77. Belgicus) Bellicus. 114. Quae—raptim) En—hata. 125. Libycam) Libyca. 141. Transadigit) transegit. 177. Hinc) hunc. 193. Viros) viro. 291. Accurrentis) occurrentis. 244. Patiens—tremebundus) impatiens—fremebundus. 257. Rediviva) recidiva. 267. Et totum) Astoli. 287. Quantine) quantitative. 298. Ictibus) rictibus. 303. Certantem) cedentem. 312. Fremit) furit. 333. Nondum) nudi. 354. Ast) atque. 384. Quonam) quenam! 385. Patriamque moraris) patriamne moreris. 407. Praesentia) praesagia. 408. Mentem) menti. 415. Stilus) sibus. 421. Exsilio) ex illo. 435. Iliacis) Italicis. 437. Inter—nostra) en, per—vestra. 457. Munere) murmure. 463. Mulctata) mulcata. 470. Proiectus) porrectus. 502. Hinc) huic. 503. Virgine) a virgine. 513. Tum) unum. 514. Quae—geminatus) quem geminans, en. 532. Alta) alma. 570. Decoris) decori. 583. Ausoniae) Ausoniam. 597. Armatos—muros) armatis—muris. 618. Frangi) ferri. 629. Muto) nullo. 642. Iuventa) iuventus.

LIBRO XI.

11. Quieti) quietis. 41. Manibus) maribus. 44—50. Post versum nobis 50 legantur apud Lef. 56. Quia) quae. 57. Hunc versum ante versum nobis 55 refert Lef. 87. Rabidum) rapidum. 94. Alios) alios. 100. Quam) tam. 112. Ipsa)

acta. 118. Agis) *agas.* 135. Ruperit) *vicarit.* 154. Fugiat) *fugit.* 163. Magnam utique in magnis rebus) *magnam atque in magnis positam.* 164. Adversis servare) *adversam ostentare.* 190. Iungebant) *iungebat.* 231. Post hanc versum Lef. transponit versus nobis 245—248, deletis veras. 243 et 244. 248. Pendens) *prendens.* 257. Umbras) *umbris.* 264. Sator) *auctor.* 265. Quotque auri pateant bello argentique) *quot bello pateant argenti aerisque.* 275. Praecipuis) *praecipuus.* 288. Fronti) *frontis.* 325. Lasso) *lappo.* 326. At tu securis concede) *en, tu securus conside.* 396. Et) *it.* 406. Iactator) *iactatus.* 445. Muros) *muris.* 452. Nam) *iam.* 475. Venit) *vidit.* 480. Utrinque) *utruque.* 514. Latia) *Latia.* 521. Intremis et tellus, et pulsus mugit) *intremis en tellus, pulsusque immugit.* 542. Ut) *et.* 547. Ductoris) *ductori.* 561. Quin) *qui.*

LIBRO XII.

9. Splendens) *spondente.* 51. Incepta primis) *inceptis prima.* 53. Fluebant) *pluebant.* 61. Defessus subigit) *defectum subiit.* 75. Tene) *tenet.* 77. Non) *nunc.* 106. Tecta) *cocepta.* 180. Tentabant rumpere) *tentans irrumpere.* 184. Undique) *incita.* 185. Flumine) *turbine.* 189. Viso) *nisu.* 197. A caede) *caede, deleto a.* 208. Saevo) *lappo.* 220. Aonios) *Aonio.* 267. Furens) *ferens.* 295. Tam tristi) *iam turpi.* 335. Violenter) *violentus.* 348. Paci) *pacis.* 356. Castigatur) *fastigatur.* 384. Expertos) *exsertos.* 464. Periclis) *pericli.* 480. Adstabat) *sat stabat.* 573. Spectata) *spectanda.* 609. Cuncta) *mutu.* 658. Quo) *quod.* 669. Crebroque diem) *coeli rabiem.* 710. Tenet et) *tinet, en.*

LIBRO XIII.

5. Turia) *Tutia.* 50. Mala) *male.* 94. Laetus) *lentus.* 136. Haec) *hanc.* 148. Et) *en.* 149. Huic) *huc.* Sic et v. 151. 163. Et omni) *in omni.* 166. Transiit) *transigit.* 168. Detegit) *deripit.* 171. Prendere) *perdere.* 188. sq. Et superesse Fortunae) *et, super, esse, Fortunam.* 202. Pugna) *pugnam.* 235. Effudit) *effundit.* 255. Rapido) *rabido.* 273. Victus) *vinctus.* 283. Aures) *iuras.* 287. Tenues) *tenui.* 292. Et abdita) *ut abdita.* 333. Imoque) *simoque.* 337. In qua) *in quam.* 385. Dum) *tum.* 432. Huc revocat Lef. versum nobis 434. 508. Marti) *Martem.* 532. Creatos) *crematos.* 546. Humentes) *hventes.* 640. Corusca) *coruscum.* 705. Multa) *muta* 739. Aut) *atque.* 779. Castam) *castae.* 782. Sequuntur) *frequentant.* 783. Frequentant) *sequuntur.* 792. Perlu-

strans) *persultans*. 798. Gratantum) *grassantum*. 800. Inde) *ecce*. 827. Vulnere) *funere*. 847. Polluto) *pollutam*. 852. Enumerasse) *enumerare*. 865. Hac) *hanc*. 894. Reddidit) *retulit*.

LIBRO XIV.

17. Convulsas) *convulsis*. 39. Actos) *actum*. 97. Coniungit) *nam iungit*. 187. Frontem) *fronte*. 203. Et vertice) *e vertice*. 207. Agathyrna) *Agyrena*. 296. Quia) *quae*. 307. Adiuto) *adiutus*. 320. Trabs fabre teres, atque erasis) *trabs trabe iuncta teres derasis*. 334. Confundere) *clum fundere*. 351. Una fides) *vana fides*. 387. Sed) *nam*. 410. Puppis) *puppi*. 429. Impulerat) *intulerat*. 466. Pastorem) *pastores*. 475. Laetus) *lentus*. 505—509. Qualis—decuere) *qualem—decuere*, posita parenthesi post *qualem*, et ante *decuere*. 521. Et gladio) *at gladio*. 523. Vastas et mole) *vasta sed mole*. 539. Densantur) *densentur*. 567. Pennataque) *pinnataque*. 570. Piscem) *pristim*. 654. Illo) *ullo*. 655. Iuvabant) *iuvabat*. 656. Quae scirent Ephyren, fulvo certaret ut auro) *Quaessis ex Ephyre: fulvo haud certaverit auro*.

LIBRO XV.

7. Patrum) *patres*. 20. Dextra laevaue) *dextram laevamque*. 42. Hunc versum sequenti postponit Lef. 46. Limite) *tramite*. 74. Minore) *minores*. 147. Ac iret) *atque iret*. 151. Esse sub) *isse sub*. 155. Isthmon curvata) *Isthmo incurvatam*. 241. Nitens) *innitens*. 339. Quantum—clara fractura) *quanta—clarum factura*. 441. Cessit) *cessat*. 580. Mala) *en, mala*. 608. Substricti—clarum buccina) *Stricti—clarum quoque buccina*. 647. Veniet) *veniat*. 659. Praeripe) *praeripe*. 683. Divamque) *divique*. 708. Laetus) *lentus*. 713. Exire) *exisse*. 721. Soli) *solis*. 725. Sagittae) *sagitta*. 730. Diripit) *deripit*. 750. Bello numerandus) *Bello adnumerandus*. 760. Perstrinxit) *praestrinxit*. 810. Fuso) *caeso*.

LIBRO XVI.

27. Post hunc versum Lef. versus 34 sqq. ex Petrarchae carmine Africa inserit:

*Sed, postquam medio iuvenis stetit aequore pronus,
Vulneris increscens dolor, et vicinia dirae
Mortis agens, stimulis ardentibus urget anhelum,
Ille, videns propius supremi temporis horam,
Incipit, heu! qualis fortunae terminus aetuae!
Quam laetis mens caesca bonis! furor ecce Potentum*

SILIUS ITAL.

Bb

*Praecipiti gaudere loco : statim ille procellis
 Subiacet innuneri ; sed finis ad alta levatis
 Ea, ruere. Heu ! tremulum magnorum culmen honorum
 Spesque hominum fallax, et inanis gloria fictis
 Illita blanditiis. Heu ! vita incauta, labori
 Didita perpetuo ; semperque incerta, nec unquam
 Sat mortis praevisa dies. Heu ! sortis iniquae
 Natus homo in terris ! Animantia cuncta quiescunt.
 Irrequietus homo, perque omnes anxius annos,
 Ad mortem festinat iter ! mors, optima rerum,
 Tu retegis sola errores, et somnia vitae
 Discutis exactae. Video nunc quanta paravi,
 Ah ! miser, incassum : subii quot sponte labores
 Quos licuit transire mihi ! moriturus ad astra
 Scandere quaerit homo ; sed mors docet omnia quo sint
 Nostra loco. Latio, quid profuit, arma potenti
 Et tectis inferre faces ? quid foedera mando
 Turbare, atque urbes tristi miscere tumultu ?
 Aurea marmoreis quidve alta palatia muris
 Erexisse iuvat, postquam sic sidere laevo
 Sic diro periturus eram ! carissime frater,
 Quanta paras animis ! heu ! fati ignarus acerbi,
 Ignarusque mei. Dixit : tum liber in auras
 Spiritus egréditur, spatium unde altior aequis
 Despiceret Roman : simul et Carthagini urbem :
 Ante diem felix abiens, ne summa videret
 Excidia, et claris quod restat dedecus annis,
 Fraternosque, suosque simul, patriaeque dolores.*

54. Reflexum) reflexus. 60. Disiecit) decussit. 61. Electa)
 deiecta. 88. Aut me) haud me. 103. Aut strages) haud stra-
 ges. 111. Et) en. 113. Evectus) avectus. 125. Sic, sic) sic
 sit. 201. sq. Quis — nostra — norunt iaculis, et) qui nostris no-
 rint iaculis : deletio et. 205. Aut ego) atque ego. 291. Occi-
 deret) excideret. 311. Vocat) vocare. 312. Canit et venera-
 tur) canere et venerari. 334. Rapidoque) raptogue. 338.
 Praecepto) praerepto. 394. Quem) qui. 453. Honor : et) ho-
 nor est. mox Atlanta, pro Atlantis. 493. Progressae) prae-
 gressae. 522. Tardato — iuvene) tardatum — iuvenem. 560.
 Burrus) Iurnus. 570. At — honorant) ad — honore. 590. Et
 — spargens) en — spargunt. 620. Hostes) hosti. 625. Quanti,
 ut cedas) quanti est cedas. 626. Emerito, est ? Tanto per-
 culsi) emerito) ut tanto percussi. 652. Telo) coelo. 661.
 Auri) ante. 681. Depascere) deposcere. 692. Advertam)
 avertum. 695. Audiet — bellabit) audiat — bellarit.

